

MINISTERIE VAN

SOCIALE ONTWIKKELING, ARBEID & WELZIJN

REGIONALE MIGRATIE EN INTEGRATIE OP CURAÇAO

COLOFON

In opdracht van het Ministerie van Sociale Ontwikkeling, Arbeid & Welzijn Curaçao

Curaçao mei 2014

Jeanne de Bruijn, Maartje Groot

Met bijdragen van:

Roxanne de Leeuw, Muriell Mamber, Diego Vasquez Villaseca, Nikil van Wijk

Vormgeving en lay-out:

I-Design, Ivonne Zegveld, Manuela Hak

Dit project is (mede-) mogelijk gemaakt door ontwikkelingsgelden uit Nederland, beheerd door USONA.

MINISTERIE VAN
SOCIALE ONTWIKKELING, ARBEID & WELZIJN

REGIONALE MIGRATIE EN INTEGRATIE OP CURAÇAO

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord Minister van SOAW -concept-	6
Voorwoord Onderzoeksteam	7
Hoofdstuk 1 Inleiding Onderzoek Migratie en Integratie op Curaçao	9
Hoofdstuk 2 Onderzoeksvragen en -methoden	11
2.1 Onderzoeksvragen	11
2.2 Demografische Ontwikkelingen In Regionale Migratie	12
2.3 Interviews met sleutelfiguren uit instituties en (migranten)organisaties	13
2.4 Onderzoek Onder Regionale Migranten	14
2.5 Attitudeonderzoek Onder De Curaçaose Bevolking	15
2.6 Opbouw van het Rapport	15
Hoofdstuk 3 Migratietheorieën, Migratieonderzoek en Beleid	16
3.1 Migratie Theorieën	16
3.2 Beleidstheorieën Integratie	22
3.3 Migratie in het Caribische gebied	23
3.4 Migratie op Curaçao	24
3.5 Het huidige beleid op Curaçao	25
Hoofdstuk 4 Resultaten: Regionale Migranten op Curaçao	32
4.1 Migratielanden	32
4.2 Colombianen	35
4.3 Dominicanen	42
4.4 Haïtianen	46
4.5 Jamaicanen	49
4.6 Venezolanen	53
Hoofdstuk 5 Regionale Immigratie in cijfers; Implicaties voor Arbeidsmarkt, Onderwijs, Gezondheidszorg, Veiligheid en Integratie	57
5.1 Demografische ontwikkelingen in Regionale migratie	57
5.2 Arbeidsmarkt en inkomen	71
5.3 Onderwijs	88
5.4 Gezondheidszorg	100
5.5 Integratie en Sociale cohesie	111
5.6 Justitie	118

Tabel 38a Verdachten (absoluut en %) van misdrijven naar geboorteland (2007-2010) Curaçao	119
Tabel 38b Verdachtenpercentages migrantengroepen uit de regio	120
Hoofdstuk 6 Attitudes van de Curaçaose bevolking ten aanzien van nieuwe migranten	128
6.1 Inleiding	128
6.2 Theorievorming over attitudes ten aanzien van migranten	128
6.3 Methode	131
6.4 Resultaten	137
6.5 Attitude schalen	141
6.6 Modellen; Hypothese toetsen	144
6.7 Conclusies	154
Hoofdstuk 7 Conclusies en Aanbevelingen	156
7.1 Conclusies	158
7.2 Aanbevelingen	169
Literatuurlijst	174
Overzicht van de Bijlagen	182
Bijlage 1 Gesprekspartners en bronnen	183
Bijlage 2 Vragenlijst Migrant en enquête	185
Bijlage 3 Vragenlijst Attitudeonderzoek	188
Bijlage 4 Format interviews scholen	192
Bijlage 5 Format interviews migrantenorganisaties	194
Bijlage 6 Interviews scholen en onderwijsinstellingen	197
Bijlage 7 Type ziektekostenverzekering naar geboorteland Census 2011	198
Bijlage 8 Aankomsten en Vertrekken HATO Residents en Non-residents naar geboorteland 2009-2012	199
Bijlage 9 Immigratie naar geboorteland 11 grootste migratielanden	200

VOORWOORD MINISTER VAN SOAW

Jeanne Marie Francisca

Minister van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn (SOAW)

Met veel genoegen bied ik u dit rapport aan, een onderzoek naar migratie en integratie op Curaçao. Dit onderzoek maakt deel uit van het Sociaal Economisch Initiatief (SEI) en is uitgevoerd in de periode 2010-2014. Zoals u weet werd het SEI destijds in het leven geroepen om Curaçao een goede startpositie te geven, op het moment dat zij op 10 oktober 2010 haar nieuwe status aannam. Binnen het SEI zijn tientallen projecten ontwikkeld die op verschillende manieren een bijdrage proberen te leveren aan de sociaaleconomische ontwikkeling van het eiland. Wie een blik werpt op de talloze projecten ziet vrij weinig onderzoekstrajecten terug. Dit project, dat de naam 'OMIC' meekreeg, is één van de weinige uitzonderingen.

Toch is het belangrijk dat er onderzoek gedaan is naar de impact van migratie op ons land, zeker ook tegen de achtergrond van onze nieuwe staatkundige positie binnen het Koninkrijk. Wie wil bouwen aan de toekomst van een land, die moet weten waar ze staat en waar ze naartoe wil gaan. Het is een feit dat Curaçao van oudsher een eiland is dat gevormd werd door migratiestromen. Ook dit onderzoek toont aan dat bijna de helft van de bevolking op het eiland een migrantenachtergrond heeft. Het aspect migratie loopt als een rode draad door onze geschiedenis heen. En wie een discussie wil starten over de bevolking van Curaçao en welke eigenschappen ze zou moeten hebben om stabiel door te groeien, die kan niet om dit feit heen.

Opvallend is dat er tot op heden nog weinig onderzoek gedaan is naar feitelijke ontwikkelingen rondom migratie. Waar het niet aan ontbreekt zijn aannames: over de bedreiging bijvoorbeeld die migranten zouden vormen voor de lokale arbeidsmarkt maar ook het 'feit' dat migranten met hun culturele achtergrond als vanzelfsprekend een bijdrage zouden leveren aan culturele diversiteit. Maar cijfers ontbreken. In dit rapport worden de aannames naast feiten gelegd, en dat is belangrijk. We kunnen nu, op basis van de resultaten van dit onderzoek, nagaan welke ontwikkelingen zich feitelijk voordoen, maar ook waar de perceptie van een probleem niet strookt met de werkelijkheid.

Als Minister van SOAW sta ik een beleidsontwikkeling voor op basis van onderzoek. Daarnaast vind ik het belangrijk om verbanden te leggen met andere ministeries, wanneer een thema een integraal karakter heeft. Voor migratie en integratie, wat voor mij onlosmakelijk verbonden is met bevolkingsbeleid, geldt dit zeker. Dit onderzoek biedt ons handvaten om verder beleid uit te stippelen, en ministeries te benaderen die dit thema mogelijk nog niet volledig op het netvlies hebben. Wij gaan daar de komende tijd werk van maken: de ontwikkeling van ons land is daarbij gebaat.

Ik wens u veel plezier en inspiratie toe bij het lezen van dit rapport.

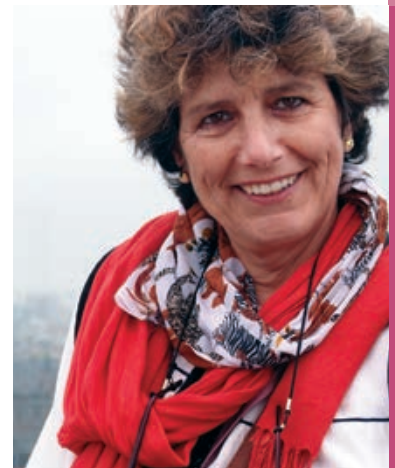
VOORWOORD ONDERZOEKSTEAM

Voor u ligt het eindrapport van het Onderzoek naar Migratie en Integratie op Curaçao (OMIC) dat in 2010 van start is gegaan als onderdeel van het Sociaal Economisch Initiatief en is geïnitieerd door het Sociaal Kenniscentrum van het Eilandgebied Curaçao. Het Sociaal Economisch Initiatief was bedoeld om Curaçao een goede startpositie te verlenen als autonoom land binnen het Koninkrijk der Nederlanden. De verantwoordelijkheid en aansturing voor dit SEI project is daardoor bij het Ministerie van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn komen te liggen. Dit onderzoek hoopt daaraan een bijdrage te leveren aangezien migranten in toenemende mate een belangrijk onderdeel van het beleid in zake sociale ontwikkeling, arbeid en welzijn zullen gaan vormen. Regionale migrantengroepen zijn groeiende en kunnen een belangrijke rol spelen in een stabiele en flexibele arbeidsmarkt voor Curaçao.

Bijzonder aan dit project is dat het als een van de weinige SEI projecten gericht was op het doen van onderzoek en kennisdisseminatie. Er was bij aanvang weinig bekend was over regionale migrantengroepen op Curaçao. Een verkennend onderzoek zou gegevens moeten leveren die het Ministerie van SOAW kan gebruiken om een beleidstraject in gang te zetten. We hopen dat de vele en diverse informatie in dit rapport aan deze verwachting voldoet.

Dit onderzoek had niet kunnen plaatsvinden zonder de bijdragen en steun van diverse instellingen en personen. We zijn USONA zeer erkentelijk voor de projectmatige ondersteuning en de prettige samenwerking met diverse mensen van de organisatie. We hopen dat project een stimulans kan zijn voor het initiëren van meer onderzoek op Curaçao en verdere samenwerking tussen de sectoren die bij dit thema betrokken zijn.

Veel mensen hebben meegewerkt aan dit onderzoek. Op de eerste plaats bedanken we de 65 mensen en organisaties met wie we uitvoerige interviews hebben gehouden, van de Dominicaanse kapster in Santa Catharina tot douanemedewerkers op Hato, leerlingen van het MIL, artsen en verpleegkundigen van de consultatiebureaus, ontzettend betrokken docenten, de Consuls en de Jamaicaanse vrouwengroep die na hun kerkdienst twee uur vrijmaakten om met ons te praten. Hun tijd en kennis zijn zeer waardevol geweest voor inzicht in de dagelijkse problematiek. We bedanken ook de 306 migranten die meewerkten aan een enquête over hun wel en wee op Curaçao, hun migratie motieven en hun toekomstwensen.

Jeanne de Bruijn

Maartje Groot

Eveneens worden de 790 deelnemers bedankt die deelnamen aan de survey over attituden ten aanzien migrantengroepen op Curaçao. Voorts bedanken we het Centraal Bureau voor de Statistiek voor de levering van de Census data en het meedenken om cijfers op een goede manier te kunnen verwerken, in het bijzonder gaat het om Mike Jacobs, Menno ter Bals en Leander van Kuijvenhoven.

Andere organisatie die we zeer erkentelijk zijn voor hun medewerking: De bevolkingsadministratie van Curaçao (Kranshi), de Toelatingsorganisatie van het Ministerie van Justitie en het Ministerie van SOAW.

Aan het onderzoek hebben sinds 2010 diverse mensen meegewerkt vanuit het Ministerie van SOAW. Het team heeft dankbaar gebruik gemaakt van de kennis en inzet van Roxanne de Leeuw, Muriel Mamber en Diego Vasquez Villaseca. We bedanken Solid Statistics voor het uitvoeren van het veldwerk van het attitude-onderzoek en het verzorgen van de statistische bewerkingen en data analyse. We bedanken Nikil van Wijk voor haar bijdrage aan het Attitudeonderzoek.

Een speciaal woord van dank aan Jeroen Jansen, die sinds 2010 in diverse rollen heeft bijgedragen aan de realisering van dit onderzoek.

Tenslotte willen we de begeleidingscommissie bedanken voor hun kritische blik, goede ideeën en advies gedurende het proces: Goretti Narain, Rose Mary Allen, Charles Do Rego, Margo Groenewoud en Jason Nisbet.

Masha Danki!, Muchos gracias, Mesi anpil, Thanks a lot!

Jeanne de Bruijn en Maartje Groot

HOOFDSTUK 1 INLEIDING ONDERZOEK MIGRATIE EN INTEGRATIE OP CURAÇAO

In het Caribisch gebied en ook op Curaçao leven mensen met veel verschillende achtergronden met roots in (ei)landen dichtbij of ver weg en met verschillende culturele achtergronden. Op Curaçao heeft de multi-culturele samenstelling van de bevolking haar oorsprong in het verleden maar in toenemende mate ook in het heden. Ook in de afgelopen decennia zijn vele migranten naar het eiland gekomen. Elke migrantengroep heeft zijn eigen migratiegeschiedenis en patroon en de komst van migranten heeft overal ter wereld impact op de samenleving. Mensen zoeken naar een beter bestaan, zoeken hun familie op en bouwen in een nieuw land verder aan hun leven zo goed of zo kwaad als dat gaat.

In dit project staat recente migratie naar Curaçao met name uit de regio centraal. De laatste jaren komen de grootste groepen migranten op Curaçao uit het Caribisch gebied en de omringende landen in Zuid Amerika. Het onderzoek gaat specifiek in op de recente migratie uit Dominicaanse Republiek, Haïti, Jamaica, Colombia en Venezuela omdat dit relatief grote migrantengroepen zijn en er de afgelopen 10 a 15 jaar relatief veel migranten uit deze landen naar Curaçao zijn gekomen. Ook is er een zekere dynamiek tussen de landen van herkomst en Curaçao omdat mensen veelal familie hebben op verschillende plaatsen en daardoor met hun benen in verschillende culturen staan. De komst van migranten verandert niet alleen het land van bestemming, in dit geval Curaçao maar heeft op verschillende manieren ook invloed in het land van herkomst.

Dit onderzoek gaat over de impact van deze groepen migranten op de Curaçaose samenleving. Over de invloed die deze migratie heeft op diverse sectoren als de arbeidsmarkt, het onderwijs, de gezondheidszorg en de veiligheid en hoe diverse overheidsinstanties hiermee omgaan of zouden willen omgaan. Ook de mate van integratie van deze migrantengroepen vormt onderdeel van het onderzoek. Het onderzoek kan worden beschouwd als een vervolg op de Impactstudie vreemdelingenproblematiek uit 2006 van Nisbet, Tielen en Van der Biezen. In oktober 2008 is er door het Sociaal Kennisnetwerk Curaçao-Nederland (SKCN)¹ een pre-conferentie op Curaçao georganiseerd over ‘Samenwerken in het Sociale Domein op Curaçao’. Een van de workshops ging over integratie en migratie. Ook daaruit kwam naar voren dat er weinig inzicht is in de rol van migranten, hun integratieproces en leefomstandigheden en dat nieuwe dataverzameling wenselijk is om tot beleid en beleidsonderbouwing te komen.

Een van de kwesties die bij toenemende migratie gaat spelen in het land van aankomst, is de identiteit van de autochtone bevolking. In kleine eiland staten (*small island developing states* SIDS) speelt dit des te sterker omdat grote groepen “vreemdelingen” als een bedreiging van de eigen cultuur en identiteit kunnen worden ervaren. De autonome status die Curaçao per 10-10-2010 heeft verworven, heeft de discussies over “wat maakt Curaçao” en “wat maakt iemand tot een Curaçaoënaar of *Yu di Kòrsou*” ook extra aangezwengeld. Gaat het puur om geboorteplaats of gaat het om de bijdrage die aan de maatschappij wordt geleverd? Wat wordt er verwacht van burgers en wat kunnen burgers van de overheid verwachten als ze zich hier als

¹ SKCN is een samenwerkingsverband tussen het NICIS (Nederland) en het SKC (Curaçao)

migrant vestigen? Dit onderzoek kan bijdragen aan het debat, zowel politiek als maatschappelijk, over de positie van migranten, hun rechten en plichten.

Bovenstaande ontwikkelingen hebben geresulteerd in een onderzoeksvoorstel dat in 2009 in het kader van het Sociaal Economisch Initiatief (SEI middelen) door het toenmalige bestuurscollege is ingediend bij USONA. De opdrachtnemer was het toenmalige Sociaal Kenniscentrum (nu opgegaan in het Ministerie van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn, SOAW) en het onderzoek is uitgevoerd door een team van onderzoekers en het SKC/Ministerie van SOAW gezamenlijk. Het driejarig programma had als focus een Basisonderzoek om zoveel mogelijk gegevens over regionale migratie te verzamelen. In 2012 is gestart met het beleidstraject en het delen van kennis. Er zijn reeds verschillende presentaties gehouden op wetenschappelijke congressen, er is een conferentie georganiseerd in juni 2013 over de specifieke positie van ongedocumenteerde kinderen en er hebben ronde tafel sessies plaatsgevonden met professionals op de vijf thema's die in het onderzoek centraal staan. De beschikbaarheid van meer kennis over migranten op Curaçao moet worden gezien als een opmaat naar ontwikkeling van beleid in sectoren waarin dat nodig is. We komen hierop uiteraard terug in het laatste hoofdstuk.

Een belangrijke doelstelling van het Sociaal Economisch Initiatief (SEI) was om een impuls te geven aan het verzelfstandigd Pais Kòrsou dat sinds 10 oktober 2010 bestaat. Een verankering van onderzoek in beleid en praktijk is van groot belang voor zowel beleidsontwikkeling als monitoring van ontwikkelingen in het nieuwe Land Curaçao. Dit onderzoek wil daar een bijdrage aan leveren. Er zijn veel raakvlakken tussen dit SEI project vanuit het Ministerie van SOAW en andere beleidsterreinen en trajecten. De buurtmonitor die door SKC is opgezet, het SEI project van *Kas di Kultura Union den Diversidat* waarbij *oral history* een belangrijke rol speelt. Arbeidsmarktbeleid, Onderwijs en gezondheidszorg vormen de beleidsterreinen die in dit verband van belang zijn. Dat geldt ook voor Justitie en de Vreemdelingendienst die aan de poorten staan van het Land Curaçao en formeel bepalen wie hier wel en niet mag zijn en zicht hebben op ontwikkelingen op gebied van criminaliteit en veiligheid binnen de samenleving.

Omdat er weinig actuele gegevens beschikbaar waren heeft het onderzoeksteam ervoor gekozen om op verschillende manier zoveel mogelijk gegevens te verzamelen zodat er met dit onderzoeksrapport een brede basis ligt met kennis over verschillende terreinen. In het volgende hoofdstuk zullen eerst de onderzoeksvragen worden geconcretiseerd en worden de onderzoeksmethoden die voor dit project zijn gebruikt toegelicht.

HOOFDSTUK 2 ONDERZOEKSVRAGEN EN -METHODEN

In oktober 2008 bleek zowel uit de pre-conferentie als uit de Impactstudie Vreemdelingenproblematiek, dat er nauwelijks actuele en specifieke gegevens over migranten en hun positie op het eiland bekend waren. In navolging van deze conclusie is een onderzoeksopzet uitgewerkt met als doel zo veel mogelijk inzicht te krijgen in de positie van regionale migranten op Curaçao en daarbij ook in de impact van deze migratiestromen in beeld te brengen. De onderzoeksopzet wordt gekenmerkt door triangulatie, wat betekent dat kwalitatieve en kwantitatieve dataverzamelmethode worden gecombineerd in één onderzoeksopzet (Ackel-Eisnach & Müller, 2012). Het verhoogt de geldigheid van onderzoeksresultaten. Voor dit SEI project zijn vier deelonderzoeken uitgevoerd. Het eerste deelonderzoek bestond uit het verzamelen, analyseren en bewerken van statistische gegevens van het CBS met als belangrijkste bron de Census die in 2011 is gehouden op Curaçao. Ook zijn gegevens gebruikt van de Bevolkingsadministratie van Curaçao (Kranshi), de Vreemdelingendienst en andere relevante overheidsorganisaties. Het tweede deelonderzoek omvatte het verzamelen van kwalitatieve gegevens bij instanties die veel met migranten op het eiland te maken hebben zoals overheidsdiensten, migrantenorganisaties, kerken, scholen, instellingen in de gezondheidszorg, wijkorganisaties, NGO's etc. Hiertoe zijn in totaal circa 65 gesprekken gevoerd door het onderzoeksteam, deels door Papiamentstalige en Spaanstalige onderzoekers, met sleutelfiguren uit deze organisaties en sectoren. Ten derde heeft er een omvangrijk kwantitatief onderzoek plaatsgevonden onder ruim 300 regionale migranten op Curaçao, naar hun migratie- en integratieproces, hun ervaringen met de arbeidsmarkt, het onderwijs, de gezondheidszorg, de juridische instanties en ervaringen met acceptatie en discriminatie. Het vierde deelonderzoek betreft een attitudeonderzoek uitgevoerd onder een representatieve steekproef van de Curaçaose bevolking (790 respondenten) waarmee inzicht is ontstaan in hoe de bevolking de aanwezigheid van verschillende migrantengroepen ervaart en welke sociaal economische en culturele factoren een rol spelen in hun houding ten aanzien van migranten.

2.1 Onderzoeksvragen

Het hele project wil op de eerste plaats meer inzicht verschaffen in de demografische ontwikkelingen van de nieuwe regionale migranten op Curaçao. Voorts staat centraal in het onderzoek de impact van de toegenomen regionale migratie op een vijftal terreinen en de bijbehorende instituties. Heeft de aanwezigheid van migranten gevolgen voor de arbeidsmarkt, het onderwijs, de gezondheidszorg, de integratie en sociale cohesie en vragen ontwikkelingen om een andere aanpak van de overheid of van de betreffende instellingen zelf? Daarnaast gaat het onderzoek ook in op het integratieproces van regionale migranten. Hoe doen ze mee in de samenleving en hoe dragen ze bij aan de opbouw van het nieuwe País Kòrsou? Tenslotte belicht een deelstudie de attitudes van de Curaçaose bevolking ten aanzien van de toenemende regionale migratie. Zien mensen migranten als een bedreiging en wat vinden mensen belangrijk wanneer migranten naar Curaçao komen? Er is onderzocht welke demografische, sociaal economische en culturele factoren de houding van diverse groepen ten aanzien van migranten bepaalt.

Dit heeft geleid tot de volgende vier hoofdvragen:

1. Wat zijn de belangrijkste demografische ontwikkelingen onder de vijf nieuwe regionale migranten groepen op Curaçao; de Colombianen, Dominicanen, Venezolanen, Haïtianen en Jamaicanen.
2. Wat is de impact van recente regionale migratie (sinds ca. 1998) op Curaçao op de vijf instituties: onderwijs, arbeidsmarkt, gezondheidszorg, integratie en sociale cohesie en justitie en veiligheid?
3. Hoe integreren en participeren de migranten uit de regio in de Curaçaose samenleving volgens henzelf en volgens sleutelfiguren?
4. Is er sprake van positieve of negatieve attitudes ten aanzien van regionale migranten en welke demografische, sociaal economische en culturele factoren spelen daarbij een rol?

2.2 Demografische ontwikkelingen in regionale migratie

Bij aanvang van het onderzoek in 2010 bleek dat beschikbare cijfers veelal sterk verouderd waren (afkomstig uit de Census 2001) aangezien juist eind vorige eeuw relatief veel migranten uit de regio naar Curaçao zijn gekomen. In 2011 is door het Centraal Bureau voor de Statistiek op Curaçao (CBS) een nieuwe Census gehouden, waarvoor ook door de onderzoekers vooraf input is geleverd op de vragenlijst zodat niet alleen gegevens over mensen die elders zijn geboren beschikbaar zou komen maar ook over de groep die op Curaçao is geboren uit ouder(s) uit een ander land, de zogenaamde tweede generatie migranten.

De Censusdata van 2011 zijn voor een groot deel pas medio 2013 beschikbaar gekomen. Het was daarom van belang andere bronnen te zoeken die cijfers konden leveren op de vijf terreinen van het onderzoek. Dit bleek een lastige opgave omdat veel diensten niet over capaciteit beschikten om zelf actuele cijfers te verzamelen en aan te leveren in een bruikbaar format, gegevens te beheren en veelal afhankelijk waren van weer andere instanties (zoals scholen) die hun data niet altijd volledig aanleveren. Hier kwam de transitie naar het nieuw land Curaçao, het aanpassen van de departementale structuren en het samenvoegen van het oude eilandsniveau en landsniveau nog bovenop waardoor sommige administratieve processen ontoegankelijker werden. Soms kregen onderzoekers te maken met wantrouwen over het verschaffen van data, al ging het altijd om geanonimiseerde bestanden. Soms was er onwetendheid over hoe bepaalde query's gemaakt konden worden omdat het systeem alleen uitgelezen kon worden en data niet konden worden bewerkt en in veel gevallen gebeurt het verzamelen van gegevens niet op een vaste manier waarbij binnen een instantie verschillen ontstaan in welke gegevens (zoals geboorteplaats) wel of niet wordt opgenomen. Toch zijn er uiteindelijk bij verschillende instanties voor het onderzoek zeer waardevolle gegevens verkregen. In Bijlage 1 is een overzicht opgenomen (inclusief de data die door het CBS zijn aangeleverd) van gegevens die door diensten, instellingen en departementen beschikbaar zijn gesteld voor het onderzoek en van de data die door het OMIC team is verzameld in de survey's en focusgroepen. Dataverzameling en toegankelijkheid en bruikbaarheid blijft echter zeker een aandachtspunt. Statistische gegevens dienen

transparant en beschikbaar te zijn voor beleidsdoeleinden. Het is cruciaal voor de ontwikkeling van Curaçao en haar good governance. In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de deelprojecten in dit onderzoek over migratie en integratie op Curaçao die afgelopen jaren zijn uitgevoerd en die in dit rapport aanbod zullen komen om een zo breed mogelijk beeld te kunnen geven van de vijf regionale migrantengroepen op Curaçao, migratie en integratie.

Tabel 1 Dataverzameling

Deelonderzoek	
1 Statistische analyses	CBS data, Census, migratiecijfers, Arbeid
2 Dataverzameling en analyses	Overige instanties, overheid, organisaties
3 Interviews organisaties/instituties	40 interview
4 Interviews met migranten (organisaties etc.)	25 interviews
5 Attitude onderzoek	790 respondenten
6 Migranten survey	306 respondenten

2.3 interviews met sleutelfiguren uit instituties en (migranten)organisaties

Een belangrijk kwalitatief onderzoek vond plaats met twee categorieën sleutelfiguren, enerzijds met mensen uit overheidsorganisatie en anderzijds met sleutelfiguren uit de migrantenorganisaties zelf of instanties die veel met regionale migranten te maken hebben.

Tussen 2010 en 2013 zijn 40 interviews gehouden met overheidsinstanties die met migranten te maken hebben. Doel was om inzicht te krijgen in de institutionele druk en problemen die men in de instellingen ervaart door de komst van meer regionale migranten in de 5 genoemde sectoren: arbeidsmarkt, onderwijs, gezondheidszorg, integratie en justitie en veiligheid. (zie bijlagen 5,6 en 7 voor een overzicht van diensten en/of personen met wie is gesproken). Er zijn daarnaast gesprekken gevoerd met scholen met relatief veel migrantenleerlingen (vragenlijst in bijlage 4) en met instellingen in de gezondheidszorg (Het Sint Elisabeth Hospitaal, Departementu Salú Hubenil/GGD etc.). Voor deze interviews zijn vooraf vragenlijsten opgesteld, van de interviews zijn gespreksverslagen gemaakt.

Om een beeld te krijgen van de mate van integratie en participatie is gesproken met 25 sleutelfiguren uit migrantengemeenschappen, organisaties en instanties zoals verenigingen en kerken die door veel migranten worden bezocht. Er is onder meer gevraagd naar de betekenis van deze organisaties voor de migranten, activiteiten die door deze organisaties worden georganiseerd, de positie die organisaties vervullen als schakel tussen lokale instanties en de migrantengemeenschap, activiteiten met betrekking tot integratie

en hun inzicht in problemen waarmee migranten te maken hebben. Ook zijn er gesprekken gevoerd met de consulaten van Haïti, Colombia, Venezuela en Jamaica over hun positie ten aanzien van migranten hier en met enkele andere organisaties. Met de sleutelfiguren zijn open gesprekken gevoerd op basis van een topiclijst en voor de migrantenorganisaties is een vragenlijst ontworpen die is opgenomen in bijlage 5. Er zijn steeds verslagen gemaakt van de interviews.

2.4 Onderzoek onder regionale migranten

In 2010 vond een wachtruimte survey plaats onder 306 migranten uit de vijf landen van herkomst (zie tabel 2). Hieraan hebben mensen met een geldige verblijfsstatus meegedaan maar ook mensen die (nog) niet over geldige verblijfspapieren beschikten. Het criterium voor deelname aan het onderzoek was 'geboorteland'. Er is toestemming gevraagd aan de Vreemdelingendienst om enquêtes af te mogen nemen in hun wachtruimtes. De vragenlijst is opgesteld aan de hand van eerdere onderzoeken in Nederland² die betrekking hebben op de positie van migranten. De enquête is vertaald in het Spaans, Papiaments en Engels en vooraf getest. De vragenlijst is opgenomen in bijlage 2. Er zijn onderzoeksassistenten ingezet van University of Curaçao om de enquêtes af te nemen en gegevens in te voeren. Naast demografische vragen kwamen ook migratiemotivatie (push en pull factoren) aan de orde, positie op de arbeidsmarkt, integratie (bonding en bridging netwerken en eigen organisaties), gebruik van voorzieningen, remittances en remigratie. Het databestand is geanalyseerd met SPSS. De demografische gegevens zijn in eerste instantie (censusdata waren nog niet beschikbaar) vergeleken met die van de Kranshi voor de migranten uit de doelgroep landen over de afgelopen 10 jaar. Hieruit bleek dat de groep van 306 respondenten representatief is voor de populatie wat betreft de criteria land van herkomst, geslacht en leeftijd.

Tabel 2 Steekproefoverzicht Enquête Regionale Migrantten op Curaçao 2010

Geboorteland	M	V	Totaal	Gemiddelde leeftijd	Ondergrens 95% betr. interval	Bovengrens geboorteejaar
Colombia	34	56	90	42,07	1966	1971
Dom Rep.	17	50	67	37,37	1969	1973
Haïti	47	21	68	41,40	1967	1971
Jamaica	19	21	40	40,50	1967	1973
Venezuela	17	24	41	40,17	1966	1975
Totaal steekproef	134	172	306	40,87	1968	1971

² Ondermeer door het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) bij de Survey Integratie Minderheden (SIM 2006)

2.5 Attitudeonderzoek onder de Curaçaose bevolking

Een attitudeonderzoek naar de houding van de Curaçaose bevolking ten opzichte van de komst van meer regionale migranten is in een later stadium toegevoegd aan het oorspronkelijke SEI project. Dit onderdeel is op verzoek van de begeleidingscommissie en na overleg met het Ministerie van SOAW in 2012 toegevoegd aan het project. Men was geïnteresseerd geraakt in de diversiteit in attitudes van mensen op Curaçao ten aanzien van migranten en met welke factoren mogelijke verschillen in attitudes verband zouden houden. Hiervoor is door het onderzoeksteam (in samenwerking met dr. Nikil van Wijk) een onderzoeksopzet en survey opgesteld. Dataverzameling en eerste rapportage zijn uitgevoerd door Solid Statistics op Curaçao. Het betreft een kwantitatief onderzoek onder een representatieve steekproef waarvan de dataverzameling tevens heeft plaatsgevonden in de wachtruimte, ditmaal bij Kranshi. In hoofdstuk 6 wordt bij het presenteren van de resultaten nader ingegaan op de onderzoeksmethoden.

2.6 Opbouw van het rapport

De verdere opbouw van het rapport is als volgt. Hoofdstuk 3 behandelt diverse theorieën migratie en integratie. Er wordt ingegaan op belangrijke theorieën uit de afgelopen decennia die migratie stromen en bewegingen verklaren vanuit verschillende perspectieven. Tevens wordt aandacht besteed aan theorieën over integratie waarbij de contacten tussen de bevolking en migranten centraal staan. Er wordt ingegaan op de historische ontwikkelingen op Curaçao ten aanzien van migranten welke ook aanknopingspunten bieden voor het interpreteren van de actuele regionale migratie. Hoofdstuk 3 beschrijft tot slot het bestaande beleidskader inzake “toelating van vreemdelingen” en andere relevante ontwikkelingen. Hoofdstuk 4 beschrijft de vijf migrantengroepen op Curaçao die centraal staan in dit onderzoek: de Colombianen, Dominicanen, Venezolanen, Haïtianen en Jamaicanen aan de hand van demografische verschillen, migratiemotieven, de positie op de Curaçaose arbeidsmarkt, integratie (bonding en bridging netwerken, waaronder deelname aan (migranten)organisaties op Curaçao) en remigratie en remittances. Hoofdstuk 5 geeft de resultaten van het kwalitatieve onderzoek naar de impact van de regionale migranten op de terreinen en intuïties: Arbeidsmarkt, Onderwijs, Gezondheidszorg, Integratie en Sociale cohesie en Justitie en Veiligheid gecombineerd met een analyse van statistische gegevens. Wat vormen op elk van de terreinen de belangrijkste problemen en uitdagingen? Hoofdstuk 6 presenteert de resultaten van het kwantitatieve onderzoek naar de diversiteit in attitudes ten aanzien van migranten onder de bevolking van Curaçao. Tot slot geeft Hoofdstuk 7 een overzicht van de conclusies en aanbevelingen.

HOOFDSTUK 3 **MIGRATIETHEORIEËN, MIGRATIEONDERZOEK EN BELEID**

In dit hoofdstuk komen achtereenvolgens theorieën over internationale en regionale migratie aanbod en wordt ingegaan op belangrijke integratie theorieën. Ook onderzoek naar migratie specifiek in het Caribisch gebied en migratie in relatie tot Curaçao komen aan bod. Tot slot wordt ingegaan op het huidige beleid van Curaçao dat betrekking heeft op migratie en migranten.

3.1 Migratie theorieën

Migratie is een mondiaal verschijnsel. De meeste migranten zijn op zoek naar werk en een beter bestaan. Ongelijke sociale en economische ontwikkelingen houden migratiestromen in stand. Mensen verlaten hun woonplaats voor een betere plek binnen het zelfde land of (ver) daarbuiten voor werk, een beter inkomen, een betere toekomst voor de kinderen of ze zijn op de vlucht voor een natuurramp, oorlog of de politieke situatie. Hierdoor is migratie mondiaal een belangrijke factor in sociaal economische ontwikkeling geworden. Bedrijven spelen hiernaast een actieve rol in het genereren van migratiestromen door werknemers te rekruteren uit lage lonen landen.

Volgens neoliberale theoretici verkleint migratie inkomensverschillen en het risico op armoede en vergroot het de kans op een beter leven voor veel families (De Haas, 2007). De mondiale inkomensoverdracht, het geld dat migranten terugsturen naar hun land van herkomst (remittances), overtreft tegenwoordig verreweg de ontwikkelingshulp van Westerse landen aan ontwikkelingslanden. Migratie wordt in de literatuur dan ook beschreven als motor voor ontwikkelingen in het land van herkomst: de *Migration development nexus*. Migrant dragen, ook al wonen ze elders, bij aan de ontwikkeling van hun land van herkomst. Dit gebeurt ondermeer door en sterke groei van de remittances: geld en goederen die worden gestuurd naar de achterblijvers.

Er zijn ook wetenschappers die bestrijden dat er door migratie in toenemende mate sprake is van nivellering van inkomens (bijv. Kanbur & Rapoport 2005, Mountford & Rapoport 2011). Redenerend dat er bij migratie sprake is van *Brain Drain*: de besten gaan weg, de mensen met weinig perspectief blijven achter, neemt het gemiddeld inkomen in de ontvangende landen toe en in de landen die migranten sturen neemt het gemiddeld inkomen af.

Naast de mondiale ongelijkmatige economische ontwikkeling hebben (potentiële) migranten zelf veelal duidelijke motieven om te emigreren. Volgens de neoklassieke theorie zijn individuele positieverbetering en een betere toekomst voor de kinderen de belangrijkste drijfveren voor migratie. Daarbij is het vluchten uit totalitaire staten een belangrijk motief, deze groep migranten wordt doorgaans aangeduid als vluchteling of asielzoeker³. Ook is er mondiaal gezien een groeiend aantal kenniswerkers zoals studenten, promovendi, wetenschappers en vakspecialisten die in principe overal ter wereld werkzaam kunnen zijn.

3 Op Curaçao bestaat overigens geen mogelijkheid om op deze grond een verzoek tot verblijf in te dienen.

Internationale migratiestromen verlopen anders dan een aantal decennia terug toen migratie veelal een definitieve stap was voor het leven. Migratie is door de jaren heen meer circulair geworden en meer tijdelijk van aard (Castles 2002). Transportmogelijkheden en communicatiemiddelen hebben een ingrijpende ontwikkeling doorgemaakt en zijn daardoor sterk verbeterd waardoor de afstanden tussen mensen en landen kleiner zijn geworden (McLuhan 1996). Het is in veel gevallen makkelijker geworden heen en weer te reizen naar het land van herkomst. Ook contacten met familie en vrienden in het land van herkomst zijn door de opkomst van ondermeer internet, smartphones, skype en facebook beter te onderhouden. Dit geldt in het bijzonder voor kennismigranten en voor studenten die elders gaan studeren. Bij migratie zijn ook vaak kinderen betrokken. Ook op Curaçao is dit het geval. Vandaar dat in dit onderzoek ook veel aandacht aan de positie van migrantenkinderen wordt besteed. Er zijn afgelopen decennia vele verschillende theorieën uitgewerkt die migratiestromen verklaren. De belangrijkste theorieën worden hieronder beschreven.

Economische migratie theorieën

Economische theorieën verklaren migratie primair uit financiële of economische motieven van individuen of vanuit ongelijke economische ontwikkelingen tussen landen en gebieden. Een van de oudste theorieën is die van Ravenstein (1885) de zgn. ‘Wet van Ravenstein’ over het vinden van arbeid en inkomen als het primaire motief voor migratie. Migratie wordt vanuit economische theorieën gezien als een individueel proces waarin verschillende push en pull factoren bij de migrant een rol kunnen spelen. Voorbeelden van relevante push en pull factoren zijn werkgelegenheid, betere salarissen en meer kansen voor de kinderen. Andere economische (arbeidsmarkt) theorieën gaan uit van een grote vraag naar arbeidskrachten (pull factor).

Neo klassieke migratietheorieën

Vanuit een economisch evenwichtsmodel, zien neoklassiek economen migratie vooral als een positief proces dat bijdraagt aan de wereldwijde optimale verdeling van de productiefactoren in het voordeel van allen. Door deze herverdeling door verschil in vraag en aanbod op de internationale en regionale arbeidsmarkt zal migratie pas ophouden als de lonen in landen van herkomst en bestemming gelijk zullen zijn. Vanuit dit perspectief vormt de herverdeling van arbeid (via migratie) uit rurale en agrarische gebieden (zowel binnen landen als over nationale grenzen heen) naar stedelijke gebieden en naar economische groeisectoren een permanent druk waaraan migranten gehoor geven. In het kader van economische groei vormt dit een integraal onderdeel van het economische ontwikkelingsproces (Todaro 1969:139). Vrij verkeer van arbeid zal volgens het model tot toenemende schaarste aan arbeidskrachten leiden in het land van herkomst, waardoor daar de lonen zullen stijgen. Op den duur zou daardoor de inkomenskloof tussen rijkere en armere landen kleiner worden of zelfs verdwijnen. Kapitaalstromen zullen naar verwachting gaan in precies de tegenovergestelde richting als arbeidsmigratie. Dus, in een strikt neoklassieke wereld, heeft arbeidsmigratie een positieve rol in de wereldwijde ontwikkeling. Tot voor kort was deze neoklassieke visie op migratie en ontwikkeling dominant in internationale financiële instellingen. Bijvoorbeeld het rapport over migratie, economische groei en armoede van de Wereldbank (2002) dat voordelen migratie zag voor ontvangende landen in termen van prijsegalisatie van lonen. Interessant is dat in het neoklassieke denken en tot een jaar of 10 geleden ook bij de Wereldbank geen melding wordt gemaakt van remittances. (Taylor 1999:65). Ondertussen is bij de Wereldbank invloed die uitgaat van remittances sterk in de aandacht gekomen als een belangrijke en stabiele bron van externe financiering van ontwikkeling (Global Development Finance van de Wereldbank) (De Haas 2007).

Centrum periferie theorieën

In de jaren '70 van de vorige eeuw komt vanuit meer Marxistische hoek het centrum-periferie model naar voren waarin de rijke landen het centrum (of de metropool) vormen en de ontwikkelingslanden de periferie (Frank 1980). Migranten vormden vanuit deze theorie het arbeidsreserveleger voor de metropool wat binnen deze stroming werd beschouwd als een vorm van kapitalistische uitbuiting.

De huidige migratiestromen zijn echter divers en complex en worden niet meer gedomineerd door een dimensionale migratie tussen 'arme en rijke landen'. Hoewel er nog veel zuid-noord migratie is, is vooral de zuid-zuid migratie toegenomen en ook die van oost naar west. Landen zijn enerzijds leverancier van migranten, en anderzijds juist ook ontvanger van migranten. Ook Curaçao vervult zo'n dubbelrol ten opzichte van armere landen in de regio en ten opzichte van de metropool Nederland. Tegelijkertijd moet ook de invloed van historische banden en persoonlijke factoren in migratieprocessen niet worden onderschat.

Migratiesysteem en migratie netwerk theorieën

Systeem- of netwerktheorieën (Castles en Miller 2009, De Haas 2008) combineren economische, institutionele, sociale en culturele factoren en gaan uit van macro en micro factoren in het migratieproces. Met macrofactoren worden ondermeer institutionele, politieke, economische factoren bedoeld naast de relaties tussen landen en wetgeving. De microfactoren hebben betrekking op persoonlijke netwerken, gewoontes en overtuigingen van migranten. Kettingmigratie waarbij familie en dorpsgenoten de eerste migranten uit een gemeenschap volgen, heeft van oudsher een belangrijke rol gespeeld in vrijwel elke diaspora van migranten. Daarbij ontwikkelt zich een meso-structuur die wordt ingenomen door de migratie-industrie (reisbureaus, banken, juristen, tussenpersonen, smokkelaars etc.). Er bestaat ten aanzien van migratie niet alleen een verband met de sociale omgeving, migratie beïnvloedt de hele sociale omgeving en context waarin mensen migreren. Dit geldt voor zowel de landen van herkomst als de landen van bestemming. (De Haas 2008) Daarmee loopt deze theorie vooruit op het ontstaan van transnationale gemeenschappen van mensen die zich niet slechts op een plaats thuis voelen.

Bij bepaalde migratiestromen ligt de primaire rol in het migratieproces niet bij het individu maar juist bij de familie of het huishouden. De New economics of labour migration theory (afgekort: NELM) stamt van eind jaren '80 en was een reactie op de Neo-Klassieke migratietheorie die hierboven is beschreven. Deze zou te individueel en te rigide zijn voor de complexiteit van de samenlevingen in de landen van herkomst. Stark (1991) beschrijft in reactie hierop de invloed van familie en huishoudens op het migratieproces. Het gaat volgens deze theorie bij migratie niet alleen om het maximaliseren van de inkomsten maar ook om het spreiden en minimaliseren van risico's. De migrant wordt geselecteerd of uitverkozen door zijn of haar familie om te emigreren en daarmee te zorgen voor inkomsten voor de achterblijvers. Ook Massey (1998) beschrijft dat familie en de sociale omgeving een belangrijke rol in het migratieproces spelen omdat ze zorgen voor financiële steun, naast sociaal en cultureel kapitaal.

Transnationale migratie

Transnationalisme beschrijft het vormen van netwerken over grote afstanden die tot stand komen, ongeacht internationale grenzen en ongeacht restrictieve wetten, regels en staatsverbanden. Tegenwoordig neemt de vorming van transnationale samenlevingen steeds meer toe, wat ook waarneembaar is bij regionale migratie.

Er zijn toegenomen mogelijkheden voor migranten en hun families om over grenzen heen nog steeds een gemeenschap en een transnationale identiteit te behouden of ontwikkelen (vgl. Guarnizo et al., 2003; Vertovec 1999). Belangrijke factoren hierbij zijn de al eerder genoemde sterk verbeterde technische mogelijkheden voor migranten om de banden met hun samenlevingen van oorsprong te behouden door middel van de internet en telefoon maar ook via bijvoorbeeld TV zenders. Ook de mogelijkheden om geldzaken in het land van herkomst te doen en om geld te sturen is door de globaliserende financiële wereld en door informele kanalen enorm toegenomen. Dit stelt migranten en hun gezinnen in staat om heen en weer reizen, om in het ene land te werken en in het andere vrije tijd met familie door te brengen. Hierdoor verandert ook de loyaliteit want veel migranten ontwikkelen als gevolg van deze ontwikkeling een soort dubbele of meervoudige loyaliteit, zowel voor het land van herkomst als voor het land waar men is gaan wonen en/of werken. Vertovec die veel over transnationalisme heeft geschreven, onderscheidt in een reviewartikel (2001) een zestal soorten van transnationalisme: als een soort bewustzijn, overleven in twee landen (nationaliteiten), een manier van culturele reproductie, als een weg voor ontwikkeling en verplaatsing van kapitaal, een soort van politiek engagement en als laatste een reconstructie van 'place' of lokaliteit.

Door de opkomst van transnationale gemeenschappen kloppen gangbare modellen voor de integratie van migranten steeds minder. Zelfs begrippen als natiestaat en burgerschap komen mede door deze ontwikkeling ter discussie te staan. Het is niet zondermeer vast te stellen of migranten zich permanent of tijdelijk vestigen in een wereld waarin het leven van migranten in toenemende mate worden gekenmerkt door heen en weer bewegingen tussen twee of meer landen en met loyaliteit aan meerdere landen. Een tweedeling tussen land van 'herkomst' of 'bestemming' wordt daardoor minder duidelijk.

Integratie

Met integratie wordt bedoeld in hoeverre migranten zich aanpassen of zelfs opgaan in de ontvangende maatschappij. Integratie wordt beschouwd als een tweezijdig proces. Met assimilatie wordt bedoeld dat nieuwkomers zich aanpassen aan de lokale cultuur.

Over hoe integratie van migranten in hun nieuwe samenleving verloopt zijn vele uiteenlopende studies verricht. Er zijn tal van aspecten waarnaar men in het integratieproces kan kijken. Dit is globaal in te delen in sociaal economische, culturele en politieke integratie. Economische integratie vindt veelal plaats door participatie op de arbeidsmarkt. Voorbeelden van culturele integratie van migranten hebben betrekking op het leren van de taal, of men tussen de lokale bewoners gaat wonen of in aparte wijken, of men participeert in algemene verenigingen en organisaties of dat vooral contacten bestaan met andere migranten met dezelfde achtergrond (bonding contacten). Nemen migranten makkelijk lokale normen en waarden en tradities over?

Vanuit de lokale bewoners gaat het bij integratie om hun houding tegenover de nieuwkomers. Staan ze open of afwijzend ten opzichte van de komst van migranten (hebben ze anti immigranten attitudes) of niet, voelt men zich bedreigd, sociaal economisch of cultureel? Wie wel of niet? Meestal is economische integratie de eerste fase, culturele integratie de tweede en politieke integratie de derde (Maxwell 2010). De gewening van autochtonen aan nieuwe migranten verloopt vaak zeer grillig en is ondermeer afhankelijk van de economische en politieke conjunctuur. Het verschilt sterk per opleidingsniveau waarbij hoog opgeleiden

doorgaans positiever staan ten opzichte van de komst van migranten dan laag opgeleiden (SCP 2012). Hierop wordt dieper ingegaan in Hoofdstuk 6 over het Attitudeonderzoek dat op Curaçao is uitgevoerd.

Het belang van sociaal en cultureel kapitaal wordt door diverse wetenschappers beschreven (o.a. Portes 1998, Anzaldúa 2002). Anzaldúa laat het belang van cultureel kapitaal zien dat bestaat uit aspiraties en bepaalde waarden die mensen hebben om zich te manifesteren in de nieuwe samenleving. Alejandro Portes, die zelf als kind uit Cuba naar de VS emigreerde, laat het belang van sociaal kapitaal zien voor succesvolle integratie. Sociaal kapitaal bestaat uit familiale steun, netwerken en sociale vaardigheid maar ook in hoeverre migranten sociale controle hebben binnen hun eigen groep en over hun kinderen (bv. discipline, uren huiswerk maken) (Portes 1998). In zijn boek *Immigrant America* (2006) verklaart Portes daarmee waarom sommige migrantengroepen het beter doen dan andere, bijvoorbeeld waardoor Vietnamese migranten beter scoren dan Mexicaanse migranten wat betreft schoolprestaties. Ook Putnam (2000) beschrijft het belang van sociaal kapitaal en sociale netwerken voor integratie, sociale cohesie en economische ontwikkeling. Putnam onderscheidt ‘bonding’ (verbindingen exclusief binnen de eigen groep) en ‘bridging’ (inclusief: verbindingen tussen verschillende groepen) sociaal kapitaal. Wanneer migranten primair focussen op participatie in de eigen gemeenschap kan dit worden beschouwd als ‘bonding’ sociaal kapitaal. Het bekendste voorbeeld hierbij vormen de vele naar binnen gerichte Chinese gemeenschappen over de hele wereld. Deze ‘bonding’ contacten zijn zeer belangrijk voor migranten die nieuw zijn in een land en men een huis en een baan moet zoeken en zorgcapaciteit voor kinderen nodig hebben. ‘Bridging’ sociaal kapitaal met contacten met de plaatselijke bevolking en andere (migrantengemeenschappen en lokale instituties kunnen volgens Putnam worden beschouwd als een indicator voor integratie. Deze contacten zijn in het belang van de samenleving, in het bijzonder in kleine gemeenschappen zoals eilandstaten.

Uit onderzoek in Nederland onder migranten met een Turkse, Marokkaanse, Antilliaanse of Surinaamse achtergrond blijkt dat kinderen met hoge scores op taalniveau en op ‘moderne waarden’ (minder gehecht aan (rurale of geloofs-) tradities en gewoonten) beter integreerden (Uunk 2003). In een vergelijkend onderzoek (Demant 2005) naar Turkse migranten in Nederland en Duitsland lijkt vooral het verschil in moderne normen en waarden bij de autochtonen een factor te zijn in meer of minder integratie. De kloof tussen de normen en waarden van Turkse migranten en autochtone Nederlanders blijkt groter dan tussen beide in Duitsland. De meer behoudende normen onder Turkse migranten verschilde in beide landen niet veel, die tussen de autochtonen in beide landen wel (Duitse autochtonen zijn meer behoudend, Nederlandse autochtonen zijn moderner) (Hurenkamp, Tonkens en Duyvendak 2012) Turkse migranten in Nederland moeten dus een grotere kloof overbruggen dan in Duitsland (Koopmans 2005).

Soms is er zelfs sprake van een botsing van culturen waarbij verschillen in geloof of rurale versus urbane culturen een belangrijke rol kunnen spelen. Het Sociaal Cultureel Planbureau in Nederland (SCP) doet jaarlijks onderzoek naar de positie en integratie van verschillende migrantengroepen. Speerpunten in deze onderzoeken zijn onderwijs, segregatie, problemen die in de samenleving spelen zoals criminaliteit en discriminatie. Ook attitudes ten opzichte van migranten, bijvoorbeeld van werkgevers wanneer het gaat over kansen op de arbeidsmarkt en discriminatie worden onderzocht (Jaarrapport integratie SCP 2010).

Deze periodieke studies van het SCP worden gebruikt voor de ontwikkeling van beleid. Een beleidsthema dat afgelopen jaren in Nederland veel aandacht heeft gekregen is bijvoorbeeld de voorschoolse educatie voor kinderen met een taalachterstand (en in de praktijk gaat het veelal om migrantenkinderen maar niet uitsluitend) die vanaf hun tweede jaar een lesprogramma volgen via kinderopvang of peuterspeelzaal dat is gericht op taalontwikkeling zodat de taalachterstand wordt teruggedrongen voordat kinderen met vier jaar naar de kleuterschool gaan.

Kerken spelen wereldwijd een belangrijke rol bij de opvang en integratie van nieuwe migranten (Ebaugh & Chafetz 2000). Indien overheidsinstellingen of andere organisaties in het maatschappelijk middenveld niet inspelen op de integratie van nieuwe migranten, dan stappen kerkelijke organisaties in dit vacuüm om nieuwe migranten op te vangen. Een nieuwe gemeenschap waar men welkom wordt geheten, wegwijs wordt gemaakt in de nieuwe woonplaats en die migranten bijstaat wanneer er problemen zijn, vormt voor veel migranten een belangrijk vangnet. Dit geldt in mindere mate voor hoogopgeleide kenniswerkers.

Feminisering en brain circulation

Een van de trends van de afgelopen jaren is de feminisering van migratiestromen. Waar decennia terug vooral jonge mannen de migrantengroepen vormden in de trek naar de VS en Europa, en ook in Latijns Amerika en tussen de Caribische eilanden, is de laatste decennia mondiaal sprake van toenemende emigratie van vrouwen. Vrouwen zoeken ondermeer betrekking in de zorg en huishouding en als professional (verpleegsters) en ook vanwege studie (Curran & Saguy 2001). Sommige westerse landen werven voor hun low skilled banen in de zorg vooral vrouwelijke migranten. Wanneer er sprake is van een netwerk waarbij een familie een migrant support geeft dan wordt ook vaak de voorkeur gegeven aan vrouwelijke migranten om meer verzekerd te zijn van de remittances (Parreñas ed. 2004).

Ook tussen landen waar het economisch goed gaat, vindt in toenemende mate migratie plaats, vooral als het gaat om kenniswerkers. Studiebeurzen en specifieke toelatingswetgeving maken dat steeds meer studenten (deels) in andere landen gaan studeren. Hoogopgeleiden in sommige sectoren (financieel, techniek, zorg) kunnen in principe wereldwijd aan de slag zo ontstaat 'Brain circulation'. Steeds meer landen rekruteren daar ook op met aantrekkelijke regelingen, terwijl ze vaak de restricties voor de ongeschoolde of laaggeschoolde migranten verder aanscherpen. Daarnaast kan een zekere mate van economische ontwikkeling in armere landen emigratie juist versterken in plaats van een misschien verwachte afname, omdat het mensen de financiële mogelijkheden geeft om te vertrekken. Vaak worden toekomstige migranten zorgvuldig uitgekozen door families. Het zijn niet de mensen met het minste potentieel die de kans krijgen te vertrekken. De familie legt haar lot in handen van de uitverkoren en zorgvuldig geselecteerde migrant van de familie. Een negatieve consequentie van het vertrek van deze high potentials is de brain drain en daar heeft Curaçao ook mee te maken door het vertrek van veel jongeren naar Nederland. Daarnaast is er een toenemende tendens om migranten ook te zien als brain gain doordat ze nieuwe kennis kunnen brengen naar het land van herkomst, door remigratie, door transmigratie of door samenwerking (Nikoli, Mraovi & osi 2010). Een diaspora aanpak kan dit stimuleren.

Remittances

Tegelijk spelen de remittances in veel landen in toenemende mate een rol voor de lokale economie van deze landen (Fajnzylber en Lopez 2008). Remittances zijn geld en goederen die door migranten naar hun land van herkomst worden gestuurd. Deze geld- en goederenstroom is in veel ontwikkelingslanden tegenwoordig groter dan de verkregen middelen uit ontwikkelingshulp. De Wereldbank schat de remittances naar ontwikkelingslanden in 2012 mondiaal op USD 405 miljard (exclusief informele geldstromen) en verwacht stijgingen van 8 a 10% in de komende 2 jaar.⁴

Veel migranten sturen geld op naar hun families in het land van herkomst waardoor de bestaanszekerheid van de achterblijvers wordt vergroot. Huizen worden opgeknapt en kinderen kunnen een opleiding volgen die eerst buiten bereik lag. In de Filippijnen vormen de remittances van de Filippijnse vrouwen die (veelal) in het Westen in de huishouding of zorg werken zelfs de grootste bron van inkomsten. Dit fenomeen van vooral vrouwen die zorgtaken in andere gezinnen op zich nemen terwijl de zorg voor hun eigen gezin dat achter blijft in het land van herkomst weer bij een ander komt te liggen, is beschreven als de Global Care Chain (Parreñas 2001, Ehrenreich en Hochschild 2002). Uit onderzoek blijkt dat vrouwelijke migranten doorgaans meer geld opsturen naar hun familie dan mannen (De la Brière et al. 2002), Sadoulet, de Janvry en Lambert 2002, Ullah, A. A. 2013).

3.2 Beleidstheorieën Integratie

Er zijn diverse theorieën over hoe migranten groepen inburgeren en hoe beleid dat proces kan bevorderen. Er zijn verschillende uitsluitingsmodellen, assimilatiemodellen en pluralistische modellen (Castles 1995), waarbij de pluralistische benaderingen variëren in de mate van overheidsinterventie in vestigings- en organisatiemogelijkheden en daarmee het meest succesvol zijn in het incorporeren van nieuwe migranten in hun samenleving. Meer recent onderzoek kijkt ook vooral naar de lokale, autochtone bewoners, wat is hun houding ten aanzien van migranten en hoe kan die veranderen. Dus niet alleen naar migranten zelf kijken, hoe zij moeten assimileren of integreren, maar het zou meer een proces van twee kanten moeten zijn. In hoofdstuk 6 van deze studie komen deze attitudes van de autochtone bevolking aan bod, evenals de theorieën daarover.

De resultaten van verschillend beleid worden internationaal vastgelegd in de MIPEX. De Migration Integration Policy Index⁵ is een interessant instrument dat ontwikkeld is om landen te vergelijken wat betreft hun vorderingen op het gebied van integratie van migranten. Er doen momenteel 34 landen mee. De index geeft de mate van integratie van migranten op een zestal terreinen: Arbeidsmarktparticipatie, Gezinshereniging, Onderwijs, Politieke Participatie, Verblijfsduur, Toegang tot naturalisatie/burgerschap en Anti Discriminatie beleid. Zweden is koploper wat betreft Integratiebeleid op alle terreinen. Sommige landen scoren hoog op arbeidsmarktintegratie maar laag weer laag op politieke participatie van migranten of anti discriminatie wetgeving. Ook Canada scoort hoog.

Weldon (2006) en ook anderen onderscheiden drie verschillende integratiemodellen; Gedeeltelijke Uitsluiting, Assimilatie en Pluralisme met elke een verschillend onderbouwd immigratiebeleid.

⁴ <http://worldbank.tumblr.com/post/36217284197/which-developing-countries-received-the-most>

⁵ www.mipex.eu

Bij Gedeeltelijke Uitsluiting (gebaseerd op jus sanguinis - bloedbanden) zijn staatsburgerschap en nationaliteit niet 'te koop'. Ze zijn gebaseerd op afstamming. In dit integratiemodel hebben migranten weinig tot geen sociale en politieke rechten. De criteria voor volledig burgerschap zijn: afstamming (bloedband), taal en geboren in het land, soms zelfs ras. In zulke landen is naar verwachting een hoger niveau van anti-immigrant houding omdat migranten geen kans hebben te integreren of te assimileren (Peherson, Vignoles & Brown 2009).

Het integratiemodel van Assimilatie is gebaseerd op het "melting pot" principe zoals in de VS of in Frankrijk. Het accent ligt op toewijding en trouw aan de natie, in plaats van te focussen op uitsluitend etniciteit of afstamming. De natie wordt gezien als een collectieve eenheid uitgaand boven etniciteit, religie of politiek. Volgens een dergelijk model kunnen immigranten burgerschap verkrijgen als ze assimileren. Instituties en beleid moeten dit faciliteren en stimuleren door wet- en regelgeving.

Het integratiemodel Multiculturalisme of pluralisme wil etniciteit en culturele verschillen geen doorslag laten geven als publieke basis voor maatschappelijke posities. Multiculturalisme beoogt erkenning van volwaardige deelname aan de samenleving van migrantengroepen door wetten, instellingen en sociaal beleid (Castles 1995). Soms wordt multiculturalisme beschreven als een samenleving die eruit ziet als een mozaïek waarin elk 'steentje' staat voor een groep en waarin verschillende groepen naast elkaar leven, zonder veel sociale cohesie. Canada is zo'n voorbeeld waarin etnische groepen het recht hebben hun eigen cultuur en waarden vast te houden en ook te ontwikkelen.

Voor de laatste stap van toegang tot staatsburgerschap kunnen meestal drie indicatoren in het immigratiebeleid van landen worden onderscheiden: de toegang tot de nationaliteit, de toegang tot langdurige verblijfsvergunning en het verkrijgen van politieke rechten. Dit is ondermeer beschreven en geoperationaaliseerd door de MIPEX. Wereldwijd bestaan grote verschillen tussen deze indicatoren. Er zijn landen waar het jus soli van toepassing is: als een kind daar wordt geboren krijgt het de nationaliteit van dat land. Dit is van toepassing in vrijwel alle landen van Noord- en Zuid Amerika. Andere landen hanteren het eerder genoemde jus sanguinis waarbij een bloedband via de ouders toegang geeft tot de nationaliteit. Dit geldt voor de Nederlandse nationaliteit en bijvoorbeeld ook in Duitsland en België. Voor migranten is jus soli een aantrekkelijke situatie. Om voor naturalisatie in aanmerking te komen in een land met het jus sanguinis geldt dat men aan eisen moet voldoen zoals langdurig onafgebroken legaal verblijf en het afleggen van (naturalisatie) examens.

3.3 Migratie in het Caribische gebied

Migratie is in de Cariben sinds de afschaffing van de slavernij een belangrijke economische overlevingsstrategie geweest voor het gewone volk, ofwel in de vorm van seizoensmigratie of permanente vormen. Migratie heeft daarmee een belangrijk stempel gedrukt op het sociale leven op veel eilanden en het Caribisch gebied als geheel. Elisabeth Thomas-Hope heeft onderzoek gedaan naar Caribische migratie (Thomas-Hope 1992) vooral de migratie vanuit Jamaica, Barbados en Sint Vincent naar de metropool (Engeland) of elders in het Caribisch gebied. Ze beschrijft een circulair en selfperpetuating model van migratie in het Caribisch gebied.

Thomas-Hope ziet migratie in deze regio als onderdeel van het institutionele kader van de Caribische samenlevingen. Interessant is het onderscheid dat ze maakt tussen migratie vanuit de bovenlaag naar de metropolen (Engeland, Nederland, Frankrijk) en vanuit de lagere klasse in de regio, waar individuen migreren met de intentie om terug te keren en waarbij remittances naar grote rol spelen. Elke klasse heeft zijn eigen migratiepatronen en doelen. Om Caribische migratie te analyseren is volgens Thomas-Hope een theoretisch kader nodig waarin naast sociale, politieke en economische factoren ook cultuur een belangrijke rol speelt, die ze beschrijft als symbolen van power en prestige.

In de meeste Caribische eilanden ligt de focus van potentiële migranten op landen van de voormalige kolonisator vanwege de historische banden, de gemeenschappelijke taal en de relatief goedkope toegang tot en goede aansluiting op het onderwijssysteem (Gowricharn 2006). Jamaicanen focussen vooral op Engeland en de VS, Colombianen, Venezolanen en Dominicanen focussen op Spanje. De aantrekkingskracht van de VS op potentiële migranten uit het Caribisch gebied is zeer groot, maar voor velen is dit onbereikbaar al zijn er jaarlijks duizenden migranten die in gammele bootjes of zwemmend proberen voet aan wal te zetten in de VS en daarbij verdrinken jaarlijks honderden personen.

3.4 Migratie op Curaçao

Curaçao is een klassiek voorbeeld van een land dat afgelopen eeuwen is gekenmerkt door migratie. Van gedwongen migratie tijdens de slavenhandel tot vele verschillende economische migratiestromen naar de Metropool (Nederland) of in de regio in de laatste decennia. Ook op Curaçao zien we in de 20ste eeuw klassengebonden migratiepatronen: kinderen van de elite gingen al vroeg studeren in de metropool. Door het beurzenbeleid van Dr. Da Costa Gomez in de jaren '60 konden ook kinderen uit andere lagen van de bevolking gaan studeren. Ook 'Shell beurzen', Nederlandse studiebeurzen en later Eilandbeurzen hebben daaraan bijgedragen in de jaren '70. Later komt vanuit de lagere sociaal economische klassen eveneens een migratiestroom op gang aangetrokken door de welzijnsvoorzieningen en het sociaal vangnet in de Metropool. In hoeverre in de regionale migratie duale migratiestromen (skilled en unskilled) zichtbaar zijn, zal worden onderzocht.

Vanuit historisch antropologisch perspectief is veel onderzoek verricht door de Curaçaose onderzoeker Rose Mary Allen (2007, 2006a, 2006b, 2011). Rose Mary Allen verricht onderzoek naar onder andere migratie en identiteitsformatie, naar transmigratiepatronen, naar emigratie van Curaçaose mannen, eind 19e, vroeg 20e eeuw, zoals zeemannen en suikerrietwerkers. Tussen 1860 en 1920 was er vooral sprake van emigratie van Curaçao naar de regio, na 1920 kwam de ommekeer en werd Curaçao een immigratieland. Allen beschrijft ondermeer de emigratie van Curaçaose mannen naar Cuba begin 20e eeuw en hun remigratie naar Curaçao als de Shell een oliaffinaderij start. De identiteit van deze mannen werd op Cuba ontleend aan hun Curaçaose roots en hun Nederlandse nationaliteit (Holandesas) en eenmaal terug op Curaçao juist weer aan hun verblijf op Cuba waardoor ze Cubanos werden genoemd. Door het veelvuldig emigreren van mannen naar plaatsen waar werk te vinden was, zijn eilanden als Curaçao, Aruba, Bonaire en de Bovenwindse eilanden lange tijd 'vrouweneilanden' geweest. De Caribische matrifocale gezinsstructuur (huishoudens van moeders, dochters, kleindochters en tantes.) bleef mede daardoor in tact. Vrouwen organiseerden in belangrijke mate het dagelijkse leven.

Het veelvuldig emigreren van Curaçaose mannen naar de regio nam af met de komst van Shell in 1918 (Van Soest 1970). Er kwam vanaf dat moment tevens een grote instroom van migranten uit de regio op gang naar Curaçao. Migranten van de Nederlandse Bovenwindse Antillen en de Engelstalige West Indies, uit Suriname, uit het Portugese Madeira, uit Venezuela en uit Nederland. Recentelijk verrichtte Charles Do Rego onderzoek naar de van Madeira afkomstige Portugese contract arbeiders voor Shell en anderen op Curaçao in de 20ste eeuw, hun migratiepatronen en hun succesvolle sociaal economische en culturele integratie (Do Rego 2012).

De immigratie door de komst van de raffinaderij leidde in enkele decennia van de 20e eeuw tot een enorme bevolkingsgroei van 30.000 tot 150.000 inwoners en tot een multiculturele samenleving met tientallen nationaliteiten. Inmiddels wonen er mensen van 160 verschillende nationaliteiten op het eiland. In de afgelopen eeuw heeft migratie het eiland voortdurend veranderd en gevormd tot wat Curaçao nu is. Elke migrantengroep heeft zijn eigen migratiegeschiedenis en patronen maar in het algemeen zochten en zoeken migranten die naar Curaçao komen, net als op veel andere plaatsen in de wereld naar een beter bestaan.

Ander onderzoek naar migranten in de nederlandse antillen en aruba

Vanuit het CBS van de Nederlandse Antillen (tegenwoordig Curaçao) zijn de afgelopen 20 jaar enkele studies verricht met CBS data (Van Dam 1995, Dinmohamed 2010) naar migratie van en naar de Curaçao en de Nederlandse Antillen. In het afstudeeronderzoek van Elsbeth van Dam uit 1995 worden de Censusedata van 1982 en 1991 vergeleken. Daaruit wordt duidelijk dat Curaçao in die periode een land van vertrek was, gekenmerkt door negatieve economische ontwikkelingen met als gevolg emigratie naar Nederland. Eind jaren '80 neemt de immigratie weer toe, waarbij de Dominicanen de grootste groep regionale migranten zijn. Tussen 1981 en 1989 worden er 2.560 mensen geregistreerd als immigrant. In diezelfde periode kwamen er bijna 14.000 mensen uit Nederland (deels ook remigranten) naar Curaçao en 735 uit Venezuela. Dinmohamed heeft over migratie op Curaçao gepubliceerd naar aanleiding van de Censusedata van 2001.

Op Aruba is naar aanleiding van de vorige Census 2001 grootschalig onderzoek verricht naar migranten op het eiland, tussen 1993 en 2003, naar demografische gegevens van migranten, hun werkgelegenheid, gezondheid, onderwijs, hun juridische status en plannen voor de toekomst (CBS Aruba 2004).

Kyriel van der Sloot deed een antropologisch afstudeeronderzoek naar Identiteitsvorming onder Latijns Amerikaanse immigranten op Curaçao. Zij signaleerde uitbuiting van migranten ondermeer doordat de meeste migranten jaarlijks hun werkvergunning moeten laten verlengen en hun werkgever hiervoor garant moet staan. Deze machtspositie kan leiden tot uitbuiting en prostitutie (Van der Sloot 2010).

In 2009 is door Wendele van der Wiele onderzoek gedaan naar sociale en culturele factoren die bijdragen aan de verspreiding van HIV/AIDS en de seksuele gezondheid van vrouwen op Curaçao waaronder vrouwen uit de Dominicaanse Republiek en Colombia die als sekswerker op Curaçao zijn. Ze beschrijft ondermeer de leef- en werkomstandigheden van sekswerkers uit landen in de regio en de problematiek van illegale vrouwen. Uit onderzoek van de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) is bekend dat migranten uit bepaalde landen in de regio vaker HIV positief zijn en wordt het belang aangekaart van goede voorlichting

die deze groepen expliciet bereikt. Ook wordt de impact van de legale prostitutie op Curaçao (door migrantenvrouwen veelal uit de Dominicaanse Republiek en Colombia) beschreven.

De laatste tijd is er meer aandacht voor illegale vreemdelingentransporten en mensenhandel, bijvoorbeeld een verkennend onderzoek van het IOM uit 2005 en de periodieke rapporten van het Amerikaanse Department of State (Buitenlandse zaken) over Human Trafficking waarin ook een hoofdstuk over Curaçao is opgenomen⁶. In 2006 heeft het toenmalige Sociaal Kennis Centrum (SKC, tegenwoordig grotendeels opgegaan in het Ministerie van SOAW) voor de International Labour Organization (ILO) als onderdeel van het 'National Employment Report' een onderzoek gedaan naar Arbeidsmigratie op de Antillen. In datzelfde jaar heeft een speciaal aangestelde 'Stuurgroep formulering voorstel Vreemdelingenbeleid voor het Eilandgebied Curaçao' de eerder genoemde verkennende 'Impactstudie Vreemdelingenproblematiek' uitgevoerd waarbij op kleine schaal is gekeken naar de impact van migranten op verschillende sectoren. Zij kwamen tot de conclusie dat meer onderzoek en een gericht beleid op het gebied van integratie en minderheden zeer wenselijk was, gezien de eerste ervaringen uit het veld. Voorbeelden hiervan waren de toenemende druk van de migrantenpopulatie op het lokale onderwijs- en zorgsysteem en de indicatie van stijgende kosten. Uit de conclusies en aanbevelingen blijkt dat enerzijds een druk van migranten op onze samenleving vermoed wordt en anderzijds een relatie gelegd wordt met de uitvoering van de Landsverordening Toelating en Uitzetting (LTU).

Conclusies en aanbevelingen impactstudie vreemdelingenproblematiek (nisbet e.a. 2006)

Conclusies

- De aanwezigheid het aantal vreemdelingen (naar schatting 62.605 waaronder 20.000 illegalen) op Curaçao wijzigt het beeld van de Curaçaose samenleving substantieel
- Inhoudelijk (overheids)beleid binnen de verschillende sectoren over hoe om te gaan met (illegale)vreemdelingen en hoe deze in te passen in de gemeenschap ontbreekt;
- Het recht op onderwijs en (gezondheids)zorg garandeert voor de illegale vreemdeling de toegang tot zorg terwijl deze vaak niet ertoe bijdraagt.
- Men is niet verzekerd, draagt geen belasting af en betaalt niet voor ontvangen diensten;

Aanbevelingen

Er dient beleid per sector te worden ontwikkeld t.b.v. de inpassing/integratie van legale vreemdelingen op Curaçao; het BC dient de diensten hiertoe te instrueren;
Er zal een integratiebeleid moeten worden ontwikkeld met specifieke; integratiebevorderende maatregelen ter bevordering van de inpassing en acceptatie van vreemdelingen in de Curaçaose samenleving (de Stuurgroep kan desgewenst hieraan werken)

Na verschijning van de Impactstudie Vreemdelingenproblematiek in 2008 zou een Commissie Integratiebeleid starten, maar door bestuurswisselingen en onvoldoende capaciteit binnen het SKC is die niet van de grond gekomen. In het kader van dit project zou die commissie weer opgestart kunnen worden. In 2008 is het Rapport Curaçao Labor force development proposal van gedeputeerden Ruggenaath (EZ en werkgele-

⁶ rapport 2013: <http://www.state.gov/documents/organization/210738.pdf>

genheid), Alcala Wallé van Onderwijs en Cultuur en Davelaar van Sociale Zaken dat opgesteld met relevante informatie voor toekomstig migrantenbeleid. Dit onderliggend onderzoek zal zich vooral toeleggen op de eerste constatering, namelijk de druk van migranten op de Curaçaose samenleving. Het betekent dat er wordt aangehaakt bij de eerste drie conclusies en de eerste twee aanbevelingen. De reden hiervoor is dat rondom de LTU afgelopen jaren een aantal acties in gang is gezet om verbeteringen door te voeren.

3.5 Het huidige beleid op Curaçao

Vreemdelingenbeleid

Er zijn afgelopen 10 jaar verschillende rapporten verschenen die kritisch waren over het functioneren van de Vreemdelingenketen/Immigratiedienst op Curaçao. Sinds 2009 is de Vreemdelingendienst sterk gereorganiseerd met als doel meer efficiëntie en betere service om mensen sneller en beter te helpen en de instroom volgens de juiste procedures te laten binnenkomen en illegale migratie terug te dringen. Er is een nieuw computersysteem geïmplementeerd (FMS) dat integriteit binnen de vreemdelingenketen moet waarborgen en waarbij functiescheidingen (controle en beoordeling van de aanvraag) zijn doorgevoerd (Alexander et.al 2010: 62). In 2010 is de Vreemdelingendienst verhuisd vanuit Punda naar de Gosieweg/American Business Center waar men over een betere wachtruimte beschikt, maar het is nog regelmatig druk. Het beleid is afgelopen jaren verder ontwikkeld en er is een nieuwe naam: (Nieuwe) Toelatingsorganisatie, inmiddels afgekort tot TO. De Toelatingsorganisatie valt onder de organisatiestructuur van het Ministerie van Justitie. Als het gaat om beleidsontwikkeling zullen ook andere Ministeries worden betrokken bij dit proces, ondermeer de Ministeries van Economische Ontwikkeling (MEO) en Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn (SOAW). Een van de recente voorstellen (najaar 2013) is om de toelating van vreemdelingen (niet Nederlanders) met voldoende middelen van bestaan te verlengen naar 6 maanden. Dat maakt het voor mensen met inkomsten uit een bedrijf in het buitenland makkelijker om hier te verblijven. Ook het starten van een bedrijf met voldoende middelen van bestaan moet hierdoor makkelijker worden. (Bron Amigoe oktober 2013). Per mei 2014 zijn de leges voor het vergunningenproces verhoogd wat tot weerstand onder migrantenorganisaties heeft geleid.

Het toelatingsbeleid op Curaçao wordt bepaald door internationale verdragen, het Statuut van het Koninkrijk, de Staatsregeling van Curaçao, Nationale regelgeving en Jurisprudentie op dit vlak. De uitgangspunten voor het Curaçaose vreemdelingenbeleid zijn dat in de eerste plaats een wezenlijk Curaçaos belang gediend moet worden met het verlenen van toelating. Ten tweede kan toelating worden verleend vanwege internationale verplichtingen. Naar gelang de verblijfsduur van de vreemdeling toeneemt, verkrijgt deze meer rechten (versterking van de verblijfsrechtelijke positie) en na een onafgebroken verblijf van vijf jaar kan de vreemdeling in aanmerking komen voor naturalisatie en daartoe een verzoek indienen. Het laatste criterium waarop toelating kan worden verleend heeft betrekking op de beginselen van openbaar bestuur. Sommige zaken dienen op Koninkrijksniveau te worden geregeld zoals de visumprocedure die via de Koninkrijksambassades loopt. Curaçao kan niet eigenhandig een visumplicht invoeren voor een bepaald land. Ook met betrekking tot naturalisatie zijn er afspraken tussen de landen in het Koninkrijk.

De Toelatingsorganisatie (TO) behandelt verschillende soorten typen aanvragen en verblijfsdoelen (zie hieronder).

Type aanvragen	1e aanvraag, wijziging, verlenging, van rechtswege, niet van toepassing (NVT), bewijs van terugkeer en verklaring omtrent het gedrag
Verblijfsdoelen	Werk, gezinshereniging/vorming, eigen bedrijf, studie, pensionado, getrouwd met Nederlander, stage, kort verblijf vreemdelingen

Als men komt met het doel 'Arbeid' dan is een tewerkstellingsvergunning of een vestigingsvergunning afgegeven door respectievelijk het Ministerie van SOAW en het Ministerie van Economische Ontwikkeling noodzakelijk. Een tewerkstellingsvergunning wordt aangevraagd door de werkgever die een arbeidskracht zoekt met bepaalde skills, niet door de migrant zelf. Een vestigingsvergunning wordt aangevraagd wanneer iemand een bedrijf wil starten op Curaçao.

Brooks tower

In 2009 is door de toenmalige Minister van Justitie besloten ongedocumenteerde vreemdelingen op de eilanden van de Nederlandse Antillen de mogelijkheid te geven een verblijfsvergunning aan te vragen voor een jaar indien ze zich al langere tijd op een van de eilanden bevonden. De belangrijkste voorwaarde om in aanmerking te komen, was dat mensen al langere tijd op een van de eilanden verbleven. Mensen die voor 31 december 2001 waren binnengekomen vielen in Categorie I, mensen die tussen 1 januari 2002 en 31 december 2005 waren binnengekomen vielen in Categorie II. Op migranten die later binnen zijn gekomen dan 1 januari 2006 was het Brooks Tower traject niet van toepassing. Aanvullende voorwaarden om in aanmerking te komen waren het hebben van werk en een het hebben van een ziektekostenverzekering. Een Brooks Tower vergunning was een jaar geldig (tot november 2010). De mensen uit Categorie I konden na die tijd een verlening krijgen voor drie jaar en kregen de mogelijkheid zich als zelfstandige te vestigen. De mensen die in Categorie II vielen kregen een verlenging van 1 jaar. Dit traject is februari 2011 afgerond. De migranten die via Brooks Tower een vergunning tot verblijf hebben gekregen, vallen nu onder het reguliere vreemdelingenbeleid. Een overzicht van de vergunningen die in het kader van de Brooks Tower regeling zijn vertrekt zijn opgenomen in hoofdstuk 5.1.

Landsverordening toelating en uitzetting (ltu)

In de Landsverordening Toelating en Uitzetting is wettelijk geregeld aan welke voorwaarden vreemdelingen moeten voldoen om rechtmatig te worden toegelaten tot het Land Curaçao. De LTU is aangenomen 1966 (P.B. 1966 nr. 17) en gewijzigd op een aantal punten gewijzigd afgelopen decennia. De geconsolideerde tekst van de Landsverordening is vastgesteld op 29 november 2010 (A.B. 2010 nr. 5). In 2006 is er een instructie geschreven voor de Gezaghebbers van de vijf eilanden die wordt gebruikt als een leidraad voor toelating. De LTU is aangescherpt omdat er sprake was van een toename van vreemdelingen die geen werkelijke bijdrage aan maatschappelijke en economische ontwikkeling leverden en vanwege een stijgend aantal onrechtmatigheden bij het aanvragen en verstrekken van vergunningen. Zo werden er tot 2006 ook vergunningen

afgegeven op basis van een samenlevingscontract maar omdat er schijnovereenkomsten werden opgesteld is dit sindsdien niet meer mogelijk.

Toelating wordt gevraagd met een bepaald doel. Wanneer men een beroep doet op gezinshereniging dan kan dat op Curaçao tot maximaal 1 jaar nadat de hoofdaanvrager is toegelaten tot verblijf op Curaçao of tot maximaal een jaar na het sluiten van een huwelijk. Dit is minder ruim dan in veel andere landen en lijkt niet in lijn met het recht op Gezinsleven zoals opgenomen in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. De aanvrager moet tevens kunnen aantonen over voldoende middelen van bestaan te beschikken om zijn partner en eventueel gezin te kunnen onderhouden⁷. In beginsel worden vergunningen⁸ ‘voorlopig’ (voor een jaar) afgegeven (vergunning tot tijdelijk verblijf-VTTV) maar naarmate een vreemdeling langer rechtmatig is toegelaten, bouwt hij een groter verblijfsrecht op. Na vijf jaar aaneengesloten verblijf kan een aanvraag niet meer worden geweigerd (tenzij er geen ziektekostenverzekering is afgesloten, er geen voldoende inkomsten zijn of er sprake is van een gevaar voor de openbare orde en veiligheid) en na tien jaar kan men een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd krijgen (vergunning tot verblijf-VTV). Voorwaarde voor toelating vreemdelingen gesteld in de LTU is het dienen van een wezenlijk eilandelijk belang. Een verzoek moet in het buitenland worden afgewacht, illegaal verblijf kan reden zijn om de aanvraag af te wijzen (art. 9 LTU). Bij het afhalen van een verblijfsvergunning moet men een verzekeringsbewijs voor ziektekosten over kunnen leggen. Vreemdelingen moeten daarnaast ook een garantsteller hebben en dienen een waarborgsom te storten, de hoogte is afhankelijk van de nationaliteit.

Een ‘NVT verklaring’ wordt afgegeven wanneer een persoon minimaal 1 ‘Antilliaanse ouder’ heeft maar zelf niet in Curaçao, de Nederlandse Antillen (tot 10-10-2010) of Aruba (tot 1986) is geboren. Deze personen zijn in het bezit van de Nederlandse Nationaliteit en hebben het recht zich vrij te vestigen op Curaçao. De Landsverordening Toelating en Uitzetting is op hen niet van toepassing. Ook op dit punt hebben zich afgelopen jaren volgens betrokken instanties onrechtmatigheden voorgedaan, het gaat dan volgens betrokkenen bijvoorbeeld om het achteraf erkennen van kinderen van een buitenlandse partner door een Curaçaose man (nieuwe partner) die niet de biologische vader van het kind is.

Naturalisatie

Migranten in het Land Curaçao kunnen net als migranten in Nederland een aanvraag tot naturalisatie⁹ indienen waarmee het Nederlanderschap kan worden verkregen. De eisen tot naturalisatie zijn in 2010 aangepast. Mensen moeten een inburgeringsexamen afleggen waarin ze moeten aantonen voldoende te weten van de samenleving en dat ze het Nederlands en Papiaments voldoende beheersen.¹⁰ De naturalisatieprocedure verloopt sinds oktober 2010 via het Kabinet van de Gouverneur van Curaçao. Migranten die alle drie de onderdelen van het examen succesvol hebben afgelegd, worden uitgenodigd voor de naturalisatieceremonie waar men het Nederlanderschap verkrijgt na het afleggen van de zogenoemde ‘verklaring van verbondenheid’.

Regeling investors permit

Met de regeling Investors Permit (nr. 3672 MvJ09) kunnen kapitaalkrachtige vreemdelingen die op het eiland willen investeren en daarmee het Landsbelang dienen, 120 dagen per jaar zonder speciale vergunning op

7 1500 ANG bruto voor aanvrager met de Nederlandse nationaliteit, 3000 ANG bruto voor aanvrager met een andere nationaliteit. Voor aanvrager met kinderen worden deze bedragen verhoogd met een bedrag tussen de 250 en 500 ANG bruto per kind per maand

8 Met uitzonderingen van tijdelijke werkvergunningen voor bijvoorbeeld 3 maanden

9 Onder bepaalde omstandigheden (kinderen van migranten die zijn geboren op Curaçao) voldoet ook de minder gecompliceerde ‘Optie’ procedure. (Bron IND Hoe kunt u Nederlander worden in Aruba, Curaçao en Sint Maarten)

10 Tot medio 2010 kon men kiezen in welke taal van het Koninkrijk het examen zou worden afgelegd, inmiddels is bepaald dat migranten blij moeten geven van kennis en beheersing van het Nederlands op A2 niveau.

het eiland verblijven. Voorwaarde is dat er binnen anderhalf jaar minimaal een investering wordt gedaan van NAF 650.000. Daarnaast moet de investeerder jaarlijks NAF 50.000 in het criminaliteitsfonds storten. Van deze regeling is tot op heden niet of nauwelijks gebruik gemaakt. (bron Vreemdelingendienst).

Landsverordening arbeid vreemdelingen (lav)

In de Landsverordening Arbeid Vreemdelingen (P.B. 002 nr. 82) wordt de toelating op grond van arbeid geregeld. Een werkgever moet een tewerkstellingsvergunning aanvragen wanneer een werknemer in het buitenland wordt aangezocht. Voorwaarde is dat er op Curaçao geen geschikte kandidaten voor de functie zijn. De Minister van SOAW is belast met deze procedure die wordt uitgevoerd door Arbeidszorg. Een vreemdeling die voor de functie in aanmerking komt mag zich niet op Curaçao bevinden. In de LAV is in art. 2.1 opgenomen dat het (...) verboden is een vreemdeling arbeid te laten verrichten zonder tewerkstellingsvergunning. De uitzonderingen worden in art. 3 genoemd (oa van rechtswege toegelaten). In Hoofdstuk V art. 19 is geregeld dat de werkgever die art. 2.1 overtreedt wordt gestraft met een hechtenis van ten hoogste 3 maanden of een geldboete van ten hoogste NAF 100.000, -. Artikel 19.1 geeft aan dat dit strafbaar gestelde feit een 'overtreding' is.

Uitzetting en verwijdering

De (vreemdelingen)politie is formeel belast met de opsporing van illegale werknemers. Wanneer er (vermeende) illegalen worden opgepakt, worden ze vrijwel altijd direct overgebracht naar de illegalen barakken bij het Sentro di Detenshon i Korekshon Kòrsou (voorheen Bon Futuro gevangenis) waarna tot verwijdering wordt overgegaan tenzij men alsnog kan aantonen hier legaal te zijn. Er wordt in de procedures onderscheid gemaakt tussen uitzetting en verwijdering. Uitzetting vindt plaats via het Openbaar Ministerie naar aanleiding van een strafbaar feit, verwijdering vindt plaats door tussenkomst van Justitie op basis van het toelatingsbeleid (LAV en LTU) wanneer een persoon illegaal op het eiland blijkt te zijn. Bij overtreding van de openbare orde wordt een verblijfsvergunning ingetrokken en is er geen sprake meer van legaal verblijf. Bij veroordeling wegens een strafbaar feit, zal een verdachte zijn straf uitzitten op Curaçao. Na het uitzitten van (meestal) de helft van de strafduur kan een gedetineerde een gratieverzoek indienen, wanneer dit wordt toegekend worden mensen uitgezet en mogen ze tien jaar het land Curaçao niet in. Wanneer mensen worden verwijderd (vanwege illegaliteit) mogen ze 3 jaar het land niet in.

Het OM heeft een aantal jaar terug een format ontwikkeld om ook de werkgevers aan te pakken die illegalen in dienst hebben. Tot op heden gebeurt er op dit punt nauwelijks iets (Bron Openbaar Ministerie) terwijl illegale werknemers regelmatig op de werkvloer worden opgepakt en dit gegeven bekend is bij de politie. KPC heeft aangegeven dat het vaak om zeer complexe situaties gaat waarbij bijvoorbeeld onderaannemers in een bouwproject werken met mensen zonder vergunning waarvan een eigenaar geen weet heeft.

Internationaal verdrag ter bescherming van de rechten van het kind (ivrk)

De Nederlandse Antillen hebben het IVRK geratificeerd in 1998 en zijn sindsdien (en Curaçao als rechtsopvolger) gebonden aan de regels van dit VN verdrag voor de Rechten van het Kind. Nagenoeg alle aspecten van het leven van kinderen en jongeren komen in het IVRK aan de orde, zoals het belang van het kind, ontwikkeling, onderwijs, inspraak, gezondheidszorg en bescherming tegen kindermishandeling.

Elke vijf jaar, voor het laatst in 2009, moeten de landen aan de Verenigde Naties rapporteren over de naleving van het verdrag. Een van de belangrijkste artikelen van het verdrag in de context van dit onderzoek gaat over het recht op onderwijs dat voor alle kinderen geldt.

Europees verdrag voor de rechten van de mens (evrm)

Ook de inwoners van Curaçao en de andere eilanden binnen het Koninkrijk der Nederlanden kunnen, wanneer zij menen onrechtmatig behandeld te worden, een beroep doen op een aantal verdragen die in Europees verband zijn afgesloten. Het EVRM verdrag heeft ondermeer betrekking op het recht op familieleven en gezinsleven (artikel 8). Het huidige beleid op Curaçao om (naast een inkomenseis) slechts gezinshereniging toe te staan binnen het eerste jaar van het verblijf van de hoofdaanvrager is een strikte opvatting. Het doet geen recht aan migrantengezinnen, ouders en kinderen die hier een duurzaam bestaan willen opbouwen en hun bijdrage leveren aan economische ontwikkeling van Curaçao. Een inkomenseis is op zijn plaats, het is belangrijk dat mensen voldoende verdienen om hun gezin te kunnen onderhouden. Soms verdienen migranten in het eerste jaar nog niet voldoende maar stijgt hun inkomen in de jaren daarna. Het is vreemd dat deze mensen dan niet in de gelegenheid zouden zijn om gezinsleden over te laten komen. Zij dragen immers via belastingen ook bij aan de voorzieningen op Curaçao waaronder het onderwijs.

HOOFDSTUK 4 RESULTATEN: REGIONALE MIGRANTEN OP CURAÇAO

Dit hoofdstuk schetst de achtergrond van de vijf regionale migrantengroepen op Curaçao die zijn betrokken in dit onderzoek; de Colombianen, Dominicanen, Haïtianen, Jamaicanen en Venezolanen. Van elke groep zijn verschillende data verzameld. De demografische gegevens zijn afkomstig van het CBS op Curaçao en van de bevolkingsadministratie (Kranshi). Daarnaast is de opzet geweest om via migrantenorganisaties en sleutelfiguren informatie te verzamelen. Daartoe zijn er 25 interviews gehouden met sleutelfiguren uit de migrantengemeenschappen (o.a. met de consulaten op Curaçao). Deze gesprekken duurden tussen de 45 minuten en 2 uur en zijn deels opgenomen en daarna allemaal uitgewerkt in gespreksverslagen. De resultaten van de enquête onder 306 regionale migranten op Curaçao worden hier beperkt gebruikt en komen vooral aan de orde in hoofdstuk 5. In de interviews met de sleutelfiguren en de migrantenorganisaties kwamen thema's aan de orde zoals de mate van integratie en succes van de tweede generatie migranten op Curaçao, de toekomstperspectieven per groep en de visie van deze sleutelfiguren op het huidige migrantenbeleid van Curaçao. Ook de beeldvorming onder migrantengroepen over Curaçao en Curaçaoënaars is aan de orde gekomen. Deze sleutelfiguren fungeren als intermediairs en hebben dagelijks contact met mensen uit een desbetreffende migrantengemeenschap omdat ze activiteiten organiseren of anderszins betrokken zijn bij de migrantenorganisatie.

De opbouw van dit hoofdstuk is als volgt: in de eerste paragraaf staan enige demografische gegevens over de vijf landen van herkomst. Daarna wordt per regionale migrantengroep op Curaçao informatie gegeven, demografische gegevens van het CBS en de bevolkingsadministratie (Kranshi) en kwalitatieve informatie uit de gesprekken met sleutelfiguren uit de desbetreffende gemeenschappen en organisaties. De migrantenorganisaties worden kort omschreven naar doelstelling, activiteiten en bereik. De sleutelfiguren worden anoniem opgevoerd.

4.1 Migratielanden

De vijf herkomstlanden die in dit onderzoek centraal staan hebben in diverse opzichten heel verschillende kenmerken. We beperken ons hier tot een aantal markante demografische verschillen zoals populatie, groei, mate van verstedelijking, levensverwachting, kindersterfte, inkomens per hoofd (GDP) van de bevolking, werkloosheid en de armoedegrens. Colombia en Venezuela, Dominicaanse Republiek, Haïti en Jamaica hebben een dalende bevolkingsgroei.

Tabel 3 Demografische indicatoren 2009

	Populatie	Populatie groei	Populatie in de steden	Levensverwachting	Kindersterfte (per 1000 levend-geborenen)	Geletterdheid in % van de bevolking
Curaçao	141.932	n.a.	n.a.	76	9.5	n.a.
Ned. Antillen	198.198	1.5	93 %	76	n.a.	96
Colombia	45.659.709	1.4	75 %	73	16	(2008) 93
Haïti	10.032.619	1.6	48 %	61	64	(2006) 49
Jamaica	2.699.617	0.5	54 %	72	26	(2009) 86
Dom. Republiek	10.090.151	1.4	70 %	73	27	(2007) 88
Venezuela	28.384.000	1.6	94 %	74	15	(2007) 95

Bronnen: Worldbank, UNDP, CIA world factbook, CBS Curaçao

De Nederlandse Antillen vormen een aantrekkelijke bestemming voor regionale migratie aangezien het gemiddelde inkomen per hoofd van de bevolking op Curaçao hoog is voor de regio. Het gemiddelde inkomen lag in 2012 rond de \$22.000 per jaar (AKO 2012). Dit is twee keer zo hoog als in Colombia en de Dominicaanse Republiek en bijna 17 (!) keer zo hoog als het gemiddelde inkomen per hoofd in Haïti. Ook kennen de eilanden van de voormalige Nederlandse Antillen de hoogste levensverwachting ten opzichte van de 5 landen, de laagste kindersterfte en bijna 100 % basisschool educatie. De werkloosheid in Haïti, Jamaica en de Dominicaanse Republiek liggen hoger dan op Curaçao. We zullen een aantal van deze thema's terug zien keren in de migratiemotieven van de migranten op Curaçao: goede gezondheidszorg, toegankelijk onderwijs en relatief gunstige inkomens.

Tabel 4 Demografische indicatoren 2009

	GDP per capita in USD 2013	Werkloosheid in %		Armoede ratio t.o.v. nationale armoedegrens in %		Ontvangen Remittances 2009 in USD
		Meetjaar	Percentage	Meetjaar	Percentage	
Curaçao	22.000*	2011	9.8%	n.a.	n.a.	n.a.
Ned. Antillen	n.a.	2009	n.a.	n.a.	n.a.	37.480.450
Colombia	11.000	2013	9.7%	2012	32.7	4.179.615.000
Haïti	1.300	2010	40.6%	2003	80.0	1.375.540.000
Jamaica	9.000	2013	16.3%	2013	16.5	1.911.999.000
Dom. Republiek	9.700	2013	15%	2010	34.4	3.466.700.000
Venezuela	13.600	2011	7.9%	2011	31.6	131.000.000

*2012; n.a.: not available/niet beschikbaar. Bronnen: Worldbank, undp, CIA World factbook, CBS Curaçao, Centrale Bank Curaçao en Sint Maarten

In tabel 5 wordt een overzicht van de bevolking van Curaçao gegeven naar geboorteland en geslacht. De totale bevolking in 2011 bij de Census die door het CBS is uitgevoerd, bedroeg 150.563 personen. 14.724 personen waren geboren in een van de vijf regionale migratielanden in dit onderzoek (1e generatie migranten) waarvan ca twee derde vrouw is en een derde man. Tabel 6 geeft een overzicht van de inwoners en het aandeel migranten sinds 1981.

Tabel 5 Bevolking van Curaçao naar geboorteland en geslacht 2011

Geslacht	man	vrouw	totaal	%
Colombia	1.550	2.987	4.537	3,0
Curaçao	53.804	60.396	114.200	75,8
Dominicaanse Republiek	1.268	4.137	5.405	3,6
Haïti	1.018	843	1.861	1,2
Jamaica	356	874	1.230	0,8
Venezuela	707	984	1.691	1,1
5 landen totaal	4.899	9.825	14.724	9,7
overige geboortelanden	10.145	11.494	21.639	14,5
totaal voor Curaçao	68.848	81.715	150.563	100,00

Bron: Census 2011 CBS, bewerking OMIC

Tabel 6 1^e en 2^e generatie migranten op Curaçao 1981-2011

Jaar Census	Bevolking Curaçao	1 ^e generatie migranten	% van de bevolking	2 ^e generatie migranten	% van de bevolking
1981	147.338	14.640	9.9%	Niet bekend	Niet bekend
1992	144.097	23.759	16.5%	Niet bekend	Niet bekend
2001	130.627	34.485	26.4%	Niet bekend	Niet bekend
2011	150.563	36.363	24.2%	27.101	18.0%

Bron: Census 2011 CBS, bewerking OMIC

Eerste en tweede generatie migranten op Curaçao

De Census van 2011 geeft voor het eerst cijfers over 2e generatie migranten, doordat is gevraagd naar het geboorteland van beide ouders. Deze tweede generatie is (ook vaak nog kinderen) zelf geboren op Curaçao uit een of beide ouders die in een ander land zijn geboren. Dit gegeven is vaak van invloed op bijvoorbeeld de taal die thuis wordt gesproken en bepaalde culturele waarden. In tabel 7 worden de tweede generatie naar geslacht weergegeven. In totaal gaat het om 27.101 mensen op Curaçao van wie een of beide ouders in een ander land is/zijn geboren.

Tabel 7 Tweede generatie migranten op Curaçao naar geslacht

2 ^e generatie naar geslacht	man	vrouw	Totaal 2 ^e generatie
Colombia	916	929	1.845
Dominicaanse Republiek	1.585	1.726	3.311
Haïti	363	355	718
Jamaica	259	221	480
Venezuela	981	1.144	2.125
5 landen totaal	4.104	4.375	8.479
overige geboortelanden	8.783	9.839	18.622
totaal voor Curaçao	12.887	14.214	27.101

Bron census 2011, bewerking omic

Wanneer we de eerste en tweede generatie migranten samen nemen dan zien we dat een aanzienlijk deel van de Curaçaose bevolking wortels heeft die elders liggen. 36.363 personen zijn zelf in een ander land geboren en 27.101 personen zijn zelf wel op Curaçao geboren maar hebben een of twee ouders die elders zijn geboren. Hiermee komt het aantal immigranten op Curaçao op 63.464 personen wat neerkomt op 42.2% van de bevolking (zie tabel 6 en 7).

Wanneer we dit in historisch perspectief plaatsen en vergelijken met de volkstellingen van 1981, 1992 en 2001 van het CBS op Curaçao/Nederlandse Antillen dan zien we dat het aantal eerste generatie migranten (elders geboren en op Curaçao gevestigd) afgelopen decennia sterk is gegroeid van bijna 15.000 in 1981 tot ruim 36.000 in 2011. De absolute aantallen kennen een stijgende lijn.

4.2 Colombianen

Ten tijde van de Census in 2011 zijn er 4.537 mensen op Curaçao woonachtig die zijn geboren in Colombia. Zij vormen de groep 1e generatie Colombiaanse migranten¹¹. Het aandeel vrouwen is tweederde. De tweede generatie personen met een Colombiaanse achtergrond is zelf geboren op Curaçao maar van hen is één of beide ouders in Colombia geboren. Deze groep telt 1.845 personen (929 vrouwen en 916 mannen). De Colombianen vormen na de Dominicanen de grootste groep regionale migranten op Curaçao. Twintig jaar geleden, in 1992, wonen 984 mensen geboren in Colombia op Curaçao (op een bevolking van 144.079 personen CBS Census 1992). In 2001 was deze groep meer dan verdubbeld naar 2.063 (waarvan 71% vrouwen) en weer 10 jaar later nog een meer dan een verdubbeling. Een van de geïnterviewde sleutelfiguren die actief is in de Colombiaanse gemeenschap, schat het aantal Colombianen op Curaçao zelfs nog eens op ruim het dubbele van het officiële getal, namelijk op circa 14.000. Daarvan zou de helft ongedocumenteerd zijn. Een andere sleutelfiguur uit de gemeenschap schat dat er 5.000 legale en 7.000 illegale Colombianen op het eiland wonen.

¹¹ Er is gekeken naar de variabele geboorteland, daarnaast zijn er gegevens beschikbaar over Land van Herkomst en Nationaliteit maar die geven in dit verband een minder duidelijk inzicht.

Curaçao is goed bereikbaar vanaf Colombia, er zijn meerdere vluchten per week naar Bogota, Cartagena¹², Medellin en Baranquilla. De grootste groep Colombianen op Curaçao is afkomstig uit het kustgebied bij Baranquilla en de Zona Cafetera (het koffiegebied) rondom Medellin. Daarnaast zijn er veel migranten uit de regio van Cali, een zuidelijker gelegen stad. Een van de geïnterviewde sleutelfiguren uit de Colombiaanse gemeenschap geeft aan dat met name vrouwen uit de regio van Cali erg populair zijn op Curaçao omdat ze hier “mooi worden gevonden” (respondent actief in de Colombiaanse gemeenschap). Van de Colombiaanse migranten op Curaçao die tussen 2000 en 2010 naar Curaçao zijn gekomen, is naar schatting ruim 60% geboren in een stad met meer dan 100.000 inwoners (bron: bestand bevolkingsregister, analyse OMIC). Op Curaçao leven 1.293 mensen (census 2011) die zijn geboren in Colombia en die in de afgelopen jaren zijn genaturaliseerd tot Nederlander. De grootste groep (3101) van de mensen op Curaçao geboren in Colombia heeft de Colombiaanse nationaliteit. Onder de naturalisaties vormen de Colombiaanse migranten de grootste groep. Onder de 309 naturalisaties in 2010 zijn er 114 Colombianen (bron naturalisaties Kabinet Gouverneur van Curaçao). Een deel van de genaturaliseerden over de afgelopen decennia is vermoedelijk niet meer woonachtig op Curaçao maar exacte gegevens over de groep die bijvoorbeeld naar Nederland of Spanje is verhuisd, zijn niet beschikbaar omdat die niet door de instanties (Kranshi en tegenwoordig het Kabinet van de Gouverneur van Curaçao) wordt bijgehouden.

Migratiemotieven

In de jaren '80 en '90 is een grote groep Colombianen vanwege economische omstandigheden naar Curaçao gekomen. Veel vrouwen zochten werk en een groot deel van die groep sloot volgens een van de sleutelfiguren een huwelijk met een Antilliaan. Voor de jaren '90 kwamen er vooral hoog opgeleide Colombianen zoals medisch specialisten, ingenieurs, dokters en pastoors naar Curaçao. Daarna kwamen vooral vrouwelijke migranten, soms ook met een opleiding op HBO of WO niveau om in de huishouding (of aanvankelijk als 'danseres') te gaan werken. Colombiaanse mannen konden op Curaçao terecht in de bouw. Sleutelfiguren noemen als belangrijke migratiemotieven voor Colombianen het geweld in eigen land afgelopen decennia en de beperkte mogelijkheden voor een goede toekomst door werkloosheid en slechte toegang tot goed onderwijs. Colombiaanse migranten op Curaçao zijn deels uit de steden en deels uit dorpen op het platte land afkomstig. De gemeenschap bestaat hierdoor uit verschillende culturele klassen. Er is een groep migranten met een hoog opleidingsniveau uit met name Bogota en Medellin. Een deel van hen werkt in de gezondheidszorg of in een technisch specialistisch beroep. De grootste groep is echter lager opgeleid. 22% heeft geen of alleen de lagere school doorlopen en slechts 11% heeft een opleiding van MBO niveau of hoger.

In het Plan veiligheid Nederlandse Antillen (2008) wordt beschreven dat seks en drugs lange tijd een grote rol hebben gespeeld in de migratie van Colombianen naar Curaçao. De drugssmokkel ging gepaard met een criminaliteitsgolf en een ongekend hoog aantal liquidaties in 2003 gelieerd aan het smokkelcircuit (bron PVNA 2008). De meisjes die tegenwoordig als sekswerker naar het eiland willen komen om in Campo Alegre te werken kunnen via de Curaçaose politie een vergunning aanvragen voor 3 maanden, met een aantal verplichtingen waaronder het inleveren van hun paspoort en regelmatige medische controles. Deze procedure verloopt dus niet via de Vreemdelingendienst maar via de politie (Antilliaans Dagblad mei 2011).

12 Inmiddels is deze vlucht opgeheven en is DAE failliet gegaan

De meisjes logeren als gast in Hotel Le Mirage (de naam waaronder Campo Allegre officieel bestaat) en ontvangen daar mannen. In een rapport van het IOM (2004 en 2005) is beschreven dat een derde van de vrouwen binnen 3 maanden uit Campo vertrekt, maar in de illegaliteit verdwijnt op Curaçao.

Arbeidsmarkt

Colombianen komen graag naar Curaçao aldus geïnterviewden.

“Colombianen zien Curaçao als een mooi, rustig (in positieve zin), veilig en ontwikkeld land waar de financiën, overheidsvoorzieningen en het onderwijs goed zijn geregeld. Curaçao wordt door Colombianen gezien als een land van mogelijkheden en als onderdeel van Europa in het Caribisch gebied. Het ligt centraal, heeft goede verbindingen en er zijn genoeg mogelijkheden voor werk.”

(vrouw 44 jaar, actief in een Colombiaanse organisatie)

Colombiaanse migranten doen zowel laaggeschoold als hoog geschoold werk. De werkloosheid in Colombia is een migratiemotief, ook voor hoog opgeleiden. Voor hoog opgeleide Colombiaanse professionals is het weliswaar lastig om aan een baan op Curaçao te komen maar in Colombia is de arbeidsmarkt nog slechter. Vooral voor beter opgeleide vrouwen boven de 30 is de arbeidsmarkt in Colombia slecht, aldus geïnterviewden. Daardoor werken er op Curaçao Colombiaanse migranten die hoog zijn opgeleid ver onder hun niveau, bijvoorbeeld in de huishouding, in plaats van als verpleegkundige of onderwijzeres of mannen als tegelzetter terwijl ze een hogere technische opleiding hebben. Ze kunnen op Curaçao niet op hun niveau instromen en maar verdienen met het laaggeschoold werk op Curaçao toch meer dan in Colombia. Verschillende bedrijven zoals de Curaçaose Dok Maatschappij werven regelmatig gespecialiseerd personeel in Colombia (Ministerie van SOAW 2012).

Het arbeidskrachtenonderzoek van het CBS (AKO 2009) laat zien dat er 2.308 mensen werkzaam zijn die zijn geboren in Colombia. Het gaat dan om legale werknemers. Van hen werkt ongeveer de helft in vaste dienst. Geschoolde Colombianen zijn ondermeer werkzaam als arts of tandarts. In de medische sector zijn ruim 60 Colombiaanse migranten werkzaam (als artsen, verpleegkundigen, laboranten, optometristen) (Census 2011). Een klein deel van de Colombiaanse migranten is op Curaçao actief als ondernemer. Volgens het Arbeidskrachtenonderzoek van het CBS over 2009 zijn er 380 Colombianen werkzaam als werkgever of kleine zelfstandige. Bij de Census in 2011 is dit ongeveer gelijk, 312 Colombianen van de eerste generatie en 46 van de tweede generatie.

Vooral ongedocumenteerde Colombianen hebben het moeilijk volgens een sleutelfiguur. Ze hebben een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt, weinig vrije tijd en leven heel bescheiden met alleen een bed, een koelkast en een tv. Bij gezondheidsproblemen wordt medische hulp zo lang mogelijk uitgesteld omdat ze niet zijn verzekerd. Sommige werkgevers buiten hun werknemers uit door bijvoorbeeld reiskosten af te trekken van het salaris, paspoorten af te nemen, te dreigen met het niet verlengen van de verblijfsvergunning of ze helemaal geen salaris uit te betalen.

Prostitutie

Een sleutelfiguur geeft aan dat er ook meisjes zijn die als danseres worden geworven maar uiteindelijk in de prostitutie moeten werken. Al sinds eind jaren veertig komen er Colombiaanse vrouwen zoals hiervoor beschreven naar Curaçao om te werken in het (legale) bordeel Camp Allegre (Kempadoo 1999). Dit geldt ook voor vrouwen uit de Dominicaanse Republiek en in mindere mate voor vrouwen uit Venezuela. Deze vrouwen mogen drie maanden werken en moeten Curaçao daarna weer verlaten. Op jaarbasis worden er via de politie meer dan 2.000 vergunningen (niet alleen aan Colombiaanse vrouwen) voor 3 maanden verstrekt aan deze doelgroep. Vrouwen dienen zelf een aanvraag in, dit proces verloopt niet via het reguliere vergunningenproces maar via de politie. Daarnaast zijn er volgens het IOM (2004) naar schatting 4.000 vrouwen werkzaam in het niet legale prostitutie circuit op Curaçao, in bars, dansclubs en snèks. Veel vrouwen die vanwege tijdelijke werkzaamheden naar Curaçao zijn gekomen, zijn afgelopen decennia gebleven en hebben werk gevonden als hulp in de huishouding, als oppas of als zelfstandig kapster of nagelspecialist. Een aantal van hen is met een Curaçaose man getrouwd. Inmiddels zijn veel van deze vrouwen door huwelijk en/of langdurig verblijf legaal op het eiland.

Integratie en discriminatie

Kerken spelen vaak een belangrijke rol in het integratieproces en het vormen van een sociaal netwerk. Kerken waar mensen uit de Colombiaanse gemeenschap komen zijn de kerk van Coromoto in Mundo Nobo, de kerk van Brievengat, de kerk van Bonam en de diensten van Pastor Raul. Er zijn soms Spaanstalige diensten o.a. door pastoors uit Colombia. Migranten gaan ook relatief vaak naar Pentecostale kerkgemeenschappen zoals the House of Worship, Resurekshon i Bida in Koraal Specht of Bida Nobo in Suffisant. Volgens een van de pastoors van een Pentecostale Kerk hebben de meeste Colombiaanse vrouwen die hij kent een Curaçaose man. Hierbij gaat het volgens hem meestal om vrouwen die al een langere tijd op het eiland wonen. Hij signaleert relatief veel relatieproblemen die hij wijdt aan cultuurverschillen.

Het leren van de taal is een belangrijk onderdeel in het integratieproces, toch spreken volgens instanties en sleutelfiguren veel Colombianen op het eiland nauwelijks Papiaments. De noodzaak om Papiaments te leren ontbreekt omdat men hier met Spaans op veel plaatsen prima terecht kan (bron interviews). Ook geeft een van de sleutelfiguren aan dat het Papiaments wordt gezien als een (te) kleine taal waaraan je buiten Curaçao niets hebt, ze concentreren zich daarom liever op het leren van Nederlands, met name voor kinderen zodat zij later voor hun studie in Nederland terecht kunnen. Wanneer mensen willen naturaliseren tot Nederlander is beheersing van zowel het Nederlands als het Papiaments op Curaçao tegenwoordig verplicht, dat vormt een stok achter de deur.

Het stereotyperen van Colombiaanse migranten op Curaçao komt in veel interviews naar voren. Men vindt het vervelend dat het gebeurt en mist de erkenning voor de bijdrage die Colombiaanse migranten op Curaçao leveren:

“Colombiaanse vrouwen worden als prostituee gezien en de mannen als delinquent.”

(vrouw, 33 jr.)

“Als ze weten waar ik ben geboren kijken mensen naar mij alsof er een grote P op mijn voorhoofd staat geschreven”

(Colombiaanse vrouw, 44 jaar)

De beeldvorming ten aanzien van Colombianen op Curaçao is divers en ook wel positief. Sommigen vinden dat Colombianen juist heel goed worden behandeld. Een sleutelfiguur uit de Colombiaanse gemeenschap merkt op dat er weinig aandacht vanuit de Curaçaose gemeenschap is voor de Colombianen op Curaçao maar dat dat eigenlijk voor alle migrantengroepen geldt.

“Mensen moeten migranten niet als vijanden zien, ze vallen niemand lastig.”

(Colombiaanse vrouw, 33 jaar)

“Tot 2003 lagen de Colombianen “goed” op het eiland en stonden de Dominicanen slechter bekend. Dat is voor ons in negatieve zin veranderd na een misdrijf dat in die tijd door een Colombiaan werd gepleegd.”

(Bron interview Colombiaanse organisatie)

Verschillende migranten geven in de enquête aan discriminatie te ondervinden, bijvoorbeeld als ze moeten wachten bij overheidsinstanties. Interessant is dat de 2e generatie hier minder last van lijkt te hebben omdat ze beter zijn geïntegreerd en het verschil met lokale kinderen niet opvalt. Veel docenten geven aan dat cultuurverschillen in de klas eigenlijk geen rol spelen. Twee studenten noemen dat wel eens ‘Vieze Colombiaan of Drogada (verslaafde)’ wordt nageroepen.

Er zijn Colombiaanse kinderen die het heel goed doen op school vanwege een enorme motivatie om vooruit te komen. De slechte beheersing van de Nederlandse taal hindert kinderen wel, vooral wanneer ze pas op latere leeftijd (na het Funderend onderwijs) op Curaçao terecht komen. Het leren van een nieuwe taal is volgens veel docenten lastig voor deze groep. Een van de sleutelfiguren noemt kinderen de spil in het integratieproces.

“Kinderen nemen deel aan activiteiten en zijn de link tussen ouders en de gemeenschap en zorgen voor een ontmoetingspunt. Kinderen integreren heel gemakkelijk. De Colombiaanse gemeenschap ziet dat onderwijs hen verder kan helpen in het leven en op Curaçao is het onderwijs gratis, daar moet je profijt uit halen.”

(bron: interview Colombiaanse organisatie)

Zonder familie of kennissen op het eiland is het moeilijk integreren volgens Colombiaanse sleutelfiguren.

Colombiaanse organisaties op Curaçao

Er zijn drie formele Colombiaanse migrantenorganisaties op Curaçao. Eén van de grootste Colombiaanse migrantenorganisaties de *Fundación Kultura Meca*, is primair voor Colombiaanse migranten maar ook voor Latino's uit het Caribisch gebied die emigreren naar Curaçao. Deze organisatie bereikt jaarlijks meer dan 250 mensen door middel van activiteiten die worden georganiseerd voor kinderen, jongeren, ouders en ouderen. *Fundación Kultura Meca* omschrijft haar doelstelling als volgt:

“Integratie creëren tussen migranten en Curaçaoënaars, het realiseren van een centrum voor informatie, vorming en communicatie en sociaal en cultureel elkaar leren kennen.”

Dit wordt gerealiseerd door verschillende activiteiten zoals het verzorgen van lessen Papiaments, informatie geven over alle aspecten van de Curaçaose samenleving, lezingen geven aan scholen over Colombia en informatie verstrekken over gezondheid en commerciële mogelijkheden op het eiland. Om de Colombianen te helpen bij het integratieproces geeft de organisatie de bezoekers naast taallessen ook informatie over de Curaçaose samenleving en de aspecten zoals economie, onderwijs en het politiek systeem.

De tweede organisatie is *Fundación Lazos de Integración Cultural* en bestaat uit vrijwilligers die zijn getraind door de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) ter bestrijding van mensensmokkel. Deze organisatie bereikt eveneens zo'n 250 mensen met bredere variërend van een vakantieplan voor kinderen tot hulp aan vrouwen in kwetsbare posities en het verzorgen van taallessen. De organisatie richt zich naast Colombianen ook op Caribische en Latijns-Amerikaanse migranten in het algemeen. De doelstelling van deze organisatie wordt omschreven als:

“Een brug slaan tussen de culturen van de migranten en de lokale cultuur.”

Dit wordt getracht te bereiken door 'Culturen met elkaar verbinden door te informeren, het organiseren van educatieve projecten, projecten voor kinderen zoals Nederlandse lessen verzorgen en het organiseren van conferenties over cultuur, traditie, geschiedenis, politiek, onderwijs en sociale voorzieningen'. Er zijn contacten met de Curaçaose overheid en andere instanties (Ministerie van Justitie, Slachtofferhulp, SEDA) wanneer er noodgevallen zijn met mensen, bijvoorbeeld als vrouwen in gevaar zijn en ergens moeten worden ondergebracht. Wanneer vrouwen zich bij de Colombiaanse consul melden met problemen (bijvoorbeeld mensensmokkel, uitbuiting) dan worden ze naar deze organisatie doorverwezen. De contacten met andere Consulaten lopen nog niet zo soepel, er is behoefte aan meer vrijwilligers om hiermee aan de slag te gaan.

Fundación Folklore is de derde Colombiaanse organisatie op Curaçao en richt zich naast Colombianen ook op Venezolanen, Dominicanen en Curaçaoënaars. De doelstellingen zijn:

“Het bevorderen van integratie van Colombianen op het eiland, het organiseren van een carnavalsgroep en andere activiteiten om mensen op een positieve manier kennis te laten maken met Colombianen op Curaçao.”

Fundación Folklore geeft presentaties van Colombiaanse folkloristische muziek en dans en doet mee aan het Carnaval op Curaçao. Naast de carnavalsactiviteiten helpt de organisatie migranten met de immigratieprocedures en zorgen ze voor een positieve kennismaking met het eiland. Er wordt samengewerkt met andere lokale organisaties bij bijvoorbeeld flamenco en Seu (oogstfeest) activiteiten. Ook zijn er optredens samen met Dominicaanse en Portugese dansgroepen op Curaçao.

Een tweede Colombiaanse carnavalgroep *Grupo folklórico danza raíces de Colombia* waarmee Fundación Folklore de Colombia ook contacten had, is niet meer actief. Deze folklore groep trad op met Carnaval en was meer gericht op de cultuur van het Colombiaanse binnenland in tegenstelling tot de Fundación Folklore de Colombia die meer de cultuur van de kust vertegenwoordigt (Van der Sloot 2010).

Er is een Colombiaanse voetbalclub op Curaçao *Astrellas de Colombia* en de wedstrijden vormen een ontmoetingsplaats voor Colombiaanse spelers en supporters. Er zijn verschillende populaire restaurants, waaronder in Bonam, die veel bezocht worden door Colombiaanse migranten. Op zaterdag worden er regelmatig Colombiaanse feesten georganiseerd, onder andere bij de zaal van Aqualectra in Otrabanda. Vooral rond de Onafhankelijkheidsdag op 20 juli zijn er verschillende feesten. Hoeveel Colombianen gaan stemmen, lid zijn van politieke organisaties of van vakbonden of service clubs is niet bekend.

(Re)migratie en remittances

Remigratie van Curaçao naar Colombia komt op beperkte schaal voor. In 2010 emigreerden er in totaal 31 mensen (inclusief kinderen) naar Colombia waarvan 23 mensen als remigrant terugkeren naar hun geboorteland, er 6 in de Nederlandse Antillen waren geboren en 2 waren geboren in Nederland. In 2011 emigreerden er 30 personen van Curaçao naar Colombia waarvan er 27 waren geboren in Colombia. Een van de sleutelfiguren geeft aan dat mensen wel sparen voor een eigen huis in Colombia maar dat er van remigratie bij de meerderheid niet veel terecht komt. Eenmaal hier gevestigd wil men niet meer terug omdat het toekomstperspectief op Curaçao beter is en men veel waarde hecht aan de veiligheid, de vrijheid en de voorzieningen waartoe iedereen op Curaçao toegang heeft.

“Soms gaan er mensen terug maar die staan na een jaar weer hier op de stoep omdat ze de vrijheid hier waarderen.”

(Vrouw, hoog opgeleid, 45 jaar)

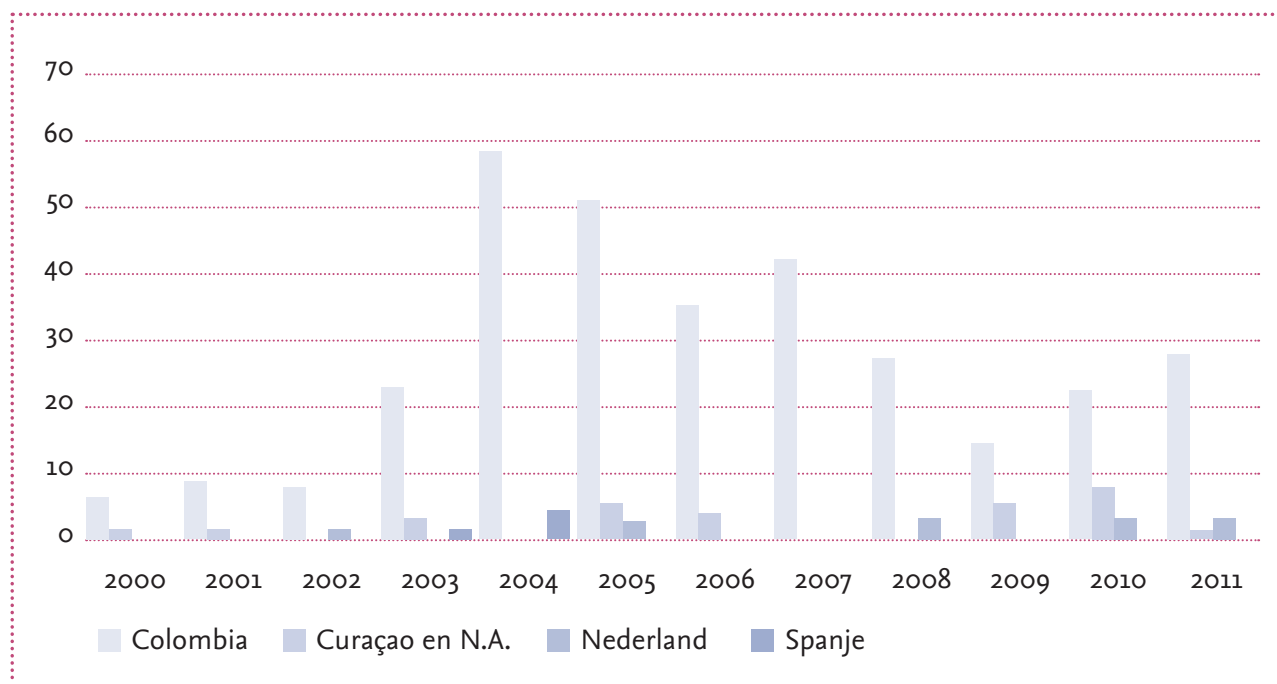
Specifiek de toegang tot onderwijs door verschillende mensen genoemd. Hier kan elk kind naar een HAVO/VWO school als het goede resultaten behaalt en daarna is het mogelijk om via de Stichting Studiefinanciering Curaçao (SSC) door te studeren op Curaçao of in Nederland indien iemand de Nederlandse Nationaliteit heeft.

“Toegang tot de Universiteit op Curaçao met studiefinanciering van SSC is voor Colombianen echt iets onvoorstelbaars. In Colombia kan alleen de elite studeren omdat het voor velen veel te duur is.”

(Vrouw, hoog opgeleid 44 jaar)

Een overzicht van (re)migratie van Curaçao naar Colombia vanaf 2000 is opgenomen in het onderstaande figuur.

Figuur 1 (Re)migratie van Curaçao naar Colombia naar geboorteland

De Wereldbank houdt bij hoeveel geld er aan Remittances naar andere landen wordt gestuurd. In 2012 heeft Colombia 4.1 miljard dollar aan remittances ontvangen. Hiervan is het grootste deel afkomstig uit buurland Venezuela met 1.0 miljard dollar. Ook Spanje neemt een flink deel voor haar rekening met 751 miljoen dollar. Colombianen van de Nederlandse Antillen¹³ stuurde in 2012 5 miljoen dollar naar huis en vanuit Aruba 20 miljoen dollar. Remittances in Colombia vormen 1.1% van het GDP, dat is relatief laag vergeleken met andere landen uit de Latijns Amerikaanse en Caribische regio.

4.3 Dominicanen

De Dominicaanse gemeenschap op Curaçao is van de regionale migranten de grootste. In de Census van 2011 zijn er 5.405 mensen geteld die zijn geboren in de Dominicaanse Republiek, waarvan 4.137 vrouwen (77%) en 1.268 mannen (23%). Met de Censusdata van 2011 is inzichtelijk gemaakt hoe groot de tweede generatie Dominicaanse migranten op Curaçao is. Het gaat om 3.311 personen (1.726 vrouwen en meisjes en 1.585 mannen of jongens) en dit is verreweg de grootste groep tweede generatie migranten uit de regio. Er zijn dus relatief veel kinderen geboren op Curaçao met een Dominicaanse ouder. Bij de Census van 1981 waren er 1.485 Dominicanen op Curaçao waarvan 78% vrouwen. In 1992 was dit aantal ruim verdubbeld tot 3.474 Dominicaanse migranten waarvan 2.633 vrouwen en 841 mannen. In 2001 ten tijde van de Census was de groep Dominicaanse migranten nog verder gegroeid tot 4.191 waarvan 74% vrouwen. De migratie uit de Dominicaanse Republiek kent al een lange traditie en neemt de laatste decennia alleen maar toe.

¹³ In het rapport uit 2013 wordt nog steeds gesproken over Nederlandse Antillen hoewel deze sinds 2010 niet meer als land bestaan. Curaçao en ook Sint Maarten komen niet apart voor op de lijst.

Er is in de 20^e eeuw altijd veel contact geweest tussen Curaçao en de Dominicaanse Republiek. De immigratie van de Dominicaanse Republiek naar Curaçao is opgang gekomen in de jaren twintig en dertig toen de welvaart op Curaçao snel toenam door de komst van Shell raffinaderij (Van Soest 1977).

Curaçao en de Dominicaanse Republiek hebben volgens één van de sleutelfiguren veel overeenkomsten. Het klimaat wordt als eerste genoemd maar ook door culturele evenementen die op Curaçao worden georganiseerd, voelen Dominicanen zich gemakkelijk thuis. Een aantal Dominicanen vertrekt via Curaçao naar Nederland maar doordat de eisen voor naturalisatie op Curaçao zijn aangepast door ondermeer de invoering van een taaltoets in het Nederlands, is dit lastiger geworden. Als we kijken naar de nationaliteit van de Dominicaanse migranten op Curaçao dan zien we dat 2.906 personen de Dominicaanse nationaliteit hebben. Van de 1^e generatie Dominicanen op Curaçao hebben 2.342 personen de Nederlandse nationaliteit, zij zijn geboren in de Dominicaanse Republiek en later genaturaliseerd tot Nederlander veelal vanwege een huwelijk met iemand met de Nederlandse nationaliteit.

Curaçao wordt in de Dominicaanse Republiek gezien als een klein en rustig eiland. Op Curaçao wonen volgens een van de Dominicaanse sleutelfiguren veel Dominicanen in Souax, Santa Helena, Wishi, Marchena, Fleur de Marie en Veeris.

Fleur de Marie is een kleine wijk naast de Annabaai bijna onder de Julianabrug. Deze wijk wordt regelmatig geassocieerd met prostitutie en drugsproblematiek. Fleur de Marie is afgelopen jaren een van de aandachtswijken geweest voor wijkverbetering op Curaçao. Volgens een contactpersoon van de wijkorganisatie Unidat di Bario wonen er veel Spaanstalige vrouwen in de wijk. Een groot gedeelte van de wijkbewoners bevindt zich in een gesloten gemeenschap waarbij de contacten binnen de gemeenschap sterk zijn en mensen elkaar helpen (bonding). Op deze manier beschermen ze zich tegen de gevolgen van illegaliteit, zoals uitzetting. Een deel van de mensen in de wijk reist elke drie maanden heen en terug naar de Dominicaanse Republiek. Op een bepaald moment blijven sommigen hier wonen. Sommigen gaan naar Monumentenzorg om een huis te huren. Veel bewoners van Fleur de Marie wonen er al meer dan 15 jaar. Het opleidingsniveau is laag, slechts een derde heeft het voortgezet onderwijs afgerond. Sommige Colombiaanse of Dominicaanse vrouwen hebben de Nederlandse nationaliteit gekregen door een huwelijk met een Curaçaoënaar. Unidat di Bario heeft via een Spaanstalige Social worker dagelijks contact met de bewoners. Zij helpt bij probleemsituaties en er wordt gewerkt aan de sociale cohesie en ontwikkeling van vaardigheden via cursussen Papiaments, Nederlands, gymnastiek en computerles. Deze cursussen werden gefinancierd door de AMFO, een stichting ter bestrijding van armoede, middels kansrijke projecten (gelden afkomstig uit Nederland) maar die subsidie is in 2012 gestopt.

Migratiemotieven

Het belangrijkste migratiemotief voor Dominicaanse migranten is het zoeken van een beter toekomst. De werkgelegenheid op Curaçao speelt een belangrijke rol. Sommige migranten komen naar Curaçao voor gezinshereniging of een huwelijk met een Curaçaoënaar (gezinsvorming). Inmiddels zijn er ook enkele duizenden Dominicanen die zich na naturalisatie in Nederland hebben gevestigd. In 2013 woonden er 8.274 mensen geboren in de Dominicaanse Republiek in Nederland.

Arbeidsmarkt

De Dominicaanse migranten vormen de grootste regionale migrantengemeenschap op Curaçao. Volgens een sleutelfiguur werken de meeste Dominicanen op Curaçao in de horeca, het tuinonderhoud, de schoonmaak, detailhandel, schoonheidssector en de entertainmentbranche. Daarnaast zijn er Dominicanen werkzaam als Dominee, bedrijfsleider, huisarts, automonteur en elektricien. Volgens een sleutelfiguur werken veel Dominicaanse vrouwen in de schoonheidssector. Hierbij gaat het om schoonheidsspecialisten, nagelstylisten en/of kapsters. Deze vrouwen hebben vaak hun eigen bedrijfje. Ook is er een aantal vrouwelijke Dominicaanse huisartsen werkzaam op het eiland. De sleutelfiguur betreurt het dat Dominicaanse vrouwen meestal een stereotype beeld krijgen opgeplakt door het Curaçaose publiek. “Deze vrouwen kunnen veel meer dan de meesten denken” er zijn ook vrouwen die HBO niveau of hoger hebben. Deze mensen kunnen vaak niet aan de slag op hun niveau en werken dan in restaurants en ook in de schoonmaak bij mensen thuis.

“Dominicanen zijn harde werkers en doen vaak het werk dat een Curaçaoënaar niet snel zou doen zoals toiletten reinigen.”

(Dominicaanse vrouw)

Naast de ‘reguliere’ arbeidsmarkt werken veel vrouwen in de zgn. secundaire economie. Deze vrouwen werken voor zichzelf door bier en limonade te verkopen vanuit huis. Geld dat wordt verdiend wordt opgestuurd naar hun kinderen in het land van herkomst. Ook zijn er volgens de contactpersoon vrouwen die prostituees beheren. Deze beheerders worden *procenetas* genoemd. Deze procenetas hebben lege kamers voor de prostituees. De klanten van deze prostituees zijn voornamelijk Curaçaoënaars en Latino's. De contactpersoon schat in dat slechts 30% van de wijkbewoners niets te maken heeft met prostitutie of drugsverslaving. Afgelopen jaren hebben er renovaties van panden, aanleg van riolering en verbetering van de openbare ruimte plaats gevonden in Fleur de Marie. Dit is belangrijk geweest voor de wijk.

Integratie en discriminatie

De tweede generatie Dominicanen (geboren) op Curaçao krijgt volgens de sleutelfiguren veel kansen als het gaat om integratie en onderwijs. Dit blijkt ondermeer uit de Dominicaanse studenten die aan de University of Curaçao (voorheen UNA) studeren. Tieners die pas zijn geëmigreerd (dus de eerste generatie) hebben het juist moeilijk en hebben vaak last van heimwee. Een van de sleutelfiguren signaleert een trend dat Dominicaanse moeders hun kinderen op steeds jongere leeftijd laten emigreren naar Curaçao. Dit komt de integratie ten goede omdat schoolprestaties en participatie beter worden naarmate kinderen jonger de lokale talen leren.

Een aantal Dominicaanse sleutelfiguren heeft negatieve ervaringen, nadrukkelijk niet in de omgang met Curaçaoënaars, wel in de contacten met de overheid en daar ervaart men discriminatie. Mensen voelen zich achtergesteld, slecht behandeld en met een kluitje in het riet gestuurd wanneer ze toch nog een ander document hadden moeten meebrengen of extreem lang moeten wachten terwijl dat niet voor iedereen lijkt te gelden.

Dominicaanse organisaties op Curaçao

Dominicanen lijken een hechte gemeenschap te vormen op Curaçao. Kerkgemeenschappen, carnaval en het bezoeken van feestjes en activiteiten bij een van de Dominicaanse organisaties staan centraal in de sociale contacten. Volgens een van de sleutelfiguren spreken veel Dominicanen Papiaments. Ze leren het via familie op Curaçao maar ook al in de Dominicaanse Republiek waar volgens deze sleutelfiguur ook Curaçaoënaars wonen waardoor de taal snel wordt opgepikt.

Op zaterdag en zondag komen Dominicaanse migranten op Curaçao samen bij de *Asociación de Dominicanos Unidos* en Curaçao (ADUC) op de Santa Rosaweg om te eten en te dansen. Deze organisatie is opgericht in 1999 door dhr. Ismael Almonte. Er zijn ca. 600 leden en de activiteiten richten zich op alle leeftijden. Belangrijkste doelstelling is het opbouwen van verbondenheid zowel binnen de Dominicaanse gemeenschap op Curaçao als met de Curaçaose maatschappij. Dit is gericht op commercieel, sociaal en cultureel gebied. De organisatie wil een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van País Kòrsou. Binnen ADUC zijn verschillende groepen actief in ondermeer sport, dans, cultuur en muziek. Er is jaren een softbalgroep (Rico Carty) actief geweest. Ook was er de folkloristische dansgroep (Casandra Damiron) maar is niet meer actief om financiële redenen. De organisatie wil zich meer gaan toeleggen op taal en computervaardigheden, men is gestart met voorlichtingsbijeenkomsten in de kerk van Coromoto en volgens de organisatie is er veel behoefte aan taalcursussen. De grootste jaarlijkse activiteit is de Dominicaanse Moederdag eind mei in Hòfi Bill waarbij er jaarlijks rond de 2000 mensen aanwezig zijn.

ADUC biedt praktische hulp bij de aanvraag van documenten zoals paspoorten en visa en bijvoorbeeld bij het regelen van een uitvaart van (familie) leden omdat daar doorgaans veel kosten en logistieke zaken bij komen kijken. Er is contact met de overheid: De vreemdelingendienst, de Minister van Justitie en het Bevolkingsregister.

Een tweede Dominicaanse organisatie is het Instituto Duarte. Deze organisatie heeft haar hoofdkantoor in de Dominicaanse Republiek maar is gevestigd in verschillende landen in de wereld. Het instituut op Curaçao bestaat nog maar kort. De directeur is tevens betrokken bij *Asociación de Dominicanos Unidos* en Curaçao. Het doel van het Instituto Duarte is het verspreiden van kennis over het gedachtegoed van Juan Pablo Duarte (1813-1876) onder Dominicanen op Curaçao. Hij is de nationale held en een van de drie vrijheidsstrijders van de Dominicaanse Republiek. Het instituut heeft een website (www.liderosunidos.net) en organiseert lezingen, workshops en andere activiteiten. Een deel van de activiteiten wordt georganiseerd op de locatie van ADUC op de Santa Rosaweg. De geboortedag van Juan Pablo Duarte wordt jaarlijks herdacht waarbij wordt samengewerkt met ADUC en de Juan Pablo Duarteschool in Buena Vista.¹⁴

Andere sociale activiteiten binnen de Dominicaanse gemeenschap hebben ondermeer betrekking op een lifestyleprogramma op CBA TV, genaamd 'Curaçao Vive' ('Curaçao leeft') uit dat gericht is op de Latijnogemeenschap op Curaçao waar ondermeer aandacht is voor verschillende feesten en evenementen uit die een groot Latino publiek trekken. Discotheek Socorro in Rooi Santu wordt door Dominicaanse respondenten (vrouw 40, vrouw 16 jaar) genoemd als een populaire ontmoetingsplaats. Daarnaast zijn er ook op Curaçao net als in de Dominicaanse Republiek zogenaamde Car Wash parties informele feesten met Bachata muziek.

¹⁴ In April 2014 heeft ADUC een nieuwe ruimte in gebruik genomen bij de kerk van Steenrijk

Het consulaat van de Dominicaanse Republiek op Curaçao is gevestigd op Pietermaai smal. Men assisteert de Dominicaanse gemeenschap bij het aanvragen van belangrijke documenten zoals paspoort en visa en fungeren als stembureau voor mensen in het buitenland bij de verkiezingen in de Dominicaanse Republiek. Het Consulaat ziet tevens een belangrijke taak in het waarborgen van de onderlinge band tussen Dominicanen die op Curaçao wonen en het Consulaat wil een centrum zijn voor informatie, vorming en communicatie. Ze geven informatie over politieke beslissingen met betrekking tot het migrantenbeleid en organiseren feesten en andere evenementen. Op die manier voelt de gemeenschap zich meer thuis op Curaçao.

(Re)migratie en remittances

Wereldwijd zijn Dominicaanse migranten neergestreken. In 2012 werd door deze migranten 3,5 miljard dollar naar de Dominicaanse Republiek gestuurd in de vorm van Remittances. In 2009 bedroeg dit nog minder dan 3 miljard dollar. Remittances maakten in 2012 6 % van het GDP/BNP uit in het land. Het grootste deel (meer dan 2,7 miljard dollar) was afkomstig van migranten in Amerika. Daarnaast was Spanje een groot bronland met 417 miljoen dollar. De Dominicanen op de voormalige Nederlandse Antillen (Curaçao is niet apart opgenomen in het overzicht van de Wereldbank) hebben 27 miljoen Dollar teruggestuurd naar hun land van herkomst.

Evenals bij de Colombianen op Curaçao is er nauwelijks sprake van remigratie naar de Dominicaanse Republiek. Naast remigratie zijn er Dominicanen die op Curaçao middels de naturalisatie of optie procedure Nederlander zijn geworden en met een Europees paspoort doorreizen en zich vestigen in Nederland of Spanje. In Nederland zijn 8.274 personen woonachtig die zijn geboren in de Dominicaanse Republiek. In 2005 waren dit 6.960 personen (Bron: Statline CBS Nederland), eens stijging van ruim 18% over 8 jaar. Momenteel is niet inzichtelijk hoeveel van deze mensen via Curaçao naar Nederland zijn gegaan.

4.4 Haïtianen

De Haïtiaanse migratie naar Curaçao is recenter op gang gekomen dan de migratie uit de andere landen in de regio. Bij de Census in 1981 zijn er 63 Haïtiaanse migranten geteld, in 1992 was dit gestegen naar 124, een kleine groep als je het vergelijkt met migratie uit de Dominicaanse Republiek, Venezuela en Colombia. In 2001 was het aantal 1e generatie Haïtianen op Curaçao verder gegroeid naar 560 waarvan de helft mannen. In 2011 woonden er 1.861 Haïtiaanse 1e generatie migranten op Curaçao en daarvan was 54,7% man. Wanneer we kijken naar de tweede generatie, op Curaçao geboren maar met minimaal een ouder geboren op Haïti, dan zien we dat deze tweede generatie bestaat uit 718 personen waarvan 363 mannen en 355 vrouwen. De leeftijd van deze tweede generatie Haïtianen op Curaçao ligt betrekkelijk laag, slechts 3% van de 2e generatie Haïtiaanse migranten is ouder dan 14 jaar. Het aantal mensen met de Haïtiaanse nationaliteit op Curaçao bedroeg 1772 personen in 2011. Ongeveer 15% van hen is geboren op Curaçao.

Migratiemotieven

Haïtianen migreren veelal om economische redenen al spelen politieke motieven ook een grote rol in de geschiedenis van Haïti en bij de mensen die in de jaren '80 vertrokken vanwege de dictator Duvalier en de hoge mate van instabiliteit en het vele geweld in het land. Haïti heeft een bijzondere geschiedenis. Het was ooit het rijkste land in de Cariben in de 18e eeuw (o.a. Fennema 2010). De Haïtiaanse slavenopstand tussen 1791-1804 bracht na jaren van strijd onafhankelijkheid. Het is de enige slavenopstand in de regio die succesvol is verlopen. Toch is de geschiedenis van Haïti verder weinig rooskleurig. Na jaren van dictatuur in de vorige eeuw is Haïti een van de armste landen ter wereld. Het grootste deel van de bevolking is straat arm. Armoede en wanhoop hebben gezorgd voor een exodus uit Haïti. In 2003 zijn er door de US Coastguard 2000 Haïtiaanse bootvluchtelingen opgepikt die probeerden naar de VS te komen. Haïti is politiek zeer onstabiel en heeft afgelopen jaren te maken gehad met een aantal grote natuurrampen. Veel Haïtianen willen weg en zoeken naar kansen op een beter leven. Amerika is de belangrijkste bestemming, schattingen lopen uiteen van 1 tot 2 miljoen Haïtianen die in Amerika wonen. In Miami is er een stadsdeel dat als 'Little Haïti' bekend staat. Een veel kleiner deel van de Haïtianen komt op Curaçao terecht. Familie is hierop van invloed maar ook de vluchten tussen Port au Prince en Curaçao maakt Curaçao goed bereikbaar. In Haïti ligt de werkloosheid op 40% (cijfers over 2010 CIA Worldfactbook). Het gemiddelde inkomen in het land is \$1200 per jaar, dat is minder dan \$3 per dag. Dit is een pushfactor om het land te verlaten en elders een beter bestaan op te bouwen.

Arbeidsmarkt

Een van de sleutelfiguren (man 49 jr.) vindt dat Haïtianen op Curaçao erg beperkt worden in de mogelijkheden op de arbeidsmarkt. Er zijn volgens hem barrières waardoor ze niet aan bepaalde banen kunnen komen, bijvoorbeeld in de horeca. In beveiliging zijn steeds meer Haïtianen te vinden, zoals bewaking van bedrijfspanden (bijvoorbeeld bij Kooyman). Haïtianen worden beschouwd als harde werkers die zich 100% inzetten om een beter bestaan op te bouwen dan waar men vandaan is gekomen. Dit wordt ook bevestigd door het Ministerie van Economische Zaken die vestigingsvergunningen voor bedrijven verstrekken. Wanneer iemand 5 jaar legaal op het eiland is, krijgt men het recht om een eigen zaak op te richten. Opvallend veel Haïtianen grijpen deze kans en beginnen voor zichzelf. Deze inzet wordt niet door iedereen op het eiland gezien en erkend.

“De meeste Curaçaoënaars denken dat we alleen in de bouw werken, terwijl er genoeg Haïtianen een eigen bedrijf hebben of een professional zijn.”

Voor mensen die in loondienst werken is het soms lastiger om aan een baan te komen, bijvoorbeeld omdat diploma's niet worden erkend.

“Het hospitaal op Curaçao weigerde mijn zus aan te nemen omdat ze een Haïtiaans diploma in Verpleegkunde heeft.”

(bron: gesprek met iemand die actief is binnen de Haïtiaanse gemeenschap)

Eén van de sleutelfiguren beschrijft de ontwikkeling die de Haïtiaanse gemeenschap op Curaçao doormaakt. Er is sprake van een verbetering in de woonomstandigheden en uitbuiting (zeer lage lonen en slecht omstandigheden) vindt minder plaats dan 15 jaar geleden door de ontwikkeling die de Haïtiaanse gemeenschap heeft doorgemaakt. In eerste instantie woonden mensen in marginale wijken maar tegenwoordig wonen ze vrijwel overal, vooral in de middenklasse wijken. Haïtianen zien Curaçao als een rustig eiland met goede infrastructuur en veel mogelijkheden. Veel Haïtianen op Curaçao bezoeken een kerk zoals de *Profesía de Dios*. Er worden diensten gehouden in het Creole.

Integratie en discriminatie

De urgentie om Papiaments te leren is voor Haïtianen groot omdat zowel het Frans als het Creole, de twee officiële talen van Haïti hier nauwelijks worden gesproken. Migranten pikken de taal veelal op tijdens contacten op de werkvloer. Vanuit een van de Haïtiaanse organisaties wordt ondermeer taalles gegeven en worden mensen gestimuleerd te integreren op Curaçao.

De houding op Curaçao ten opzichte van Haïtianen wordt door de Haïtianen overwegend als negatief beschreven. Tijdens diverse gesprekken met Haïtianen zelf maar ook met mensen met een andere achtergrond wordt aangegeven dat Haïtianen vaak als tweederangs burgers worden behandeld. Toch is er op de arbeidsmarkt wel positieve aandacht voor het feit dat Haïtianen op Curaçao het Papiaments snel oppikken en daarmee makkelijk integreren en hun weg vinden op de arbeidsmarkt.

“Soms wordt er openlijk verbaal gediscrimineerd, men wordt vies, zwart of lelijk genoemd. Het maakt niet uit hoe goed je werkt of bent, ze blijven je toch zien als ‘maar een Haïtiaan’. Dat gevoel hebben de meeste van ons helaas.”

(Haïtiaanse Man, 49 jaar)

Een van de sleutelfiguren geeft aan voorbeelden van “moderne slavernij” te kennen. Deze slavernij vindt volgens hem plaats in de vorm van “derden laten tekenen waardoor migranten, een verblijfsvergunning kunnen krijgen”. Dit zou onder Haïtianen gebeuren maar ook bij andere migrantengroepen. Werkgevers maken misbruik van hun positie en daardoor worden migranten uitgebuit. De angst om naar instanties te stappen is groot omdat men bang is dat de verblijfsvergunning wordt ingetrokken.

De zware aardbeving die in januari 2010 op Haïti heeft plaatsgevonden heeft voor meer eenheid en onderling contact binnen de Haïtiaanse gemeenschap gezorgd en met de Curaçaoënaars. Hoe tragisch ook; op Curaçao is er een bepaalde solidariteit ontstaan, - door ondermeer inzamelingsacties - en wordt er vaak gevraagd naar hoe het met familie op Haïti gaat.

Haïtiaanse organisaties op Curaçao

Curaçao kent twee Haïtiaanse organisaties. *Asosashon di Haitianonan* en *Fundashon solidaridat imigrante* waarbinnen Benito Desroches, een bekend figuur binnen de Haïtiaanse gemeenschap op Curaçao, actief is. De organisatie richt zich op het bevorderen van integratie van Haïtiaanse migranten, zowel jongeren als volwassenen ondermeer door het organiseren van een cursus die de integratie van migranten bevordert. Zo wordt er taalles gegeven, niet alleen aan Haïtianen maar ook aan Colombianen, Dominicanen en zelfs aan Nederlanders. Jaarlijks bereiken ze meer dan 250 mensen met de activiteiten. Er zijn contacten met

Dominicaanse en Colombiaanse organisaties. Ook is er contact met sportverenigingen, politieke groepen in verband met de nieuwe staatkundige structuur (rond de staatkundige verandering) en met de overheid voor het volgen van cursussen over onder andere mensensmokkel. Ook is er een Haïtiaans voetbalteam op Curaçao (Haitians FC). Er is geen vaste of eigen ontmoetingsplaats voor de Haïtianen op Curaçao wat de vorming van een gemeenschap bemoeilijkt. De *Club Portuges* in Suffisant en een discotheek in Kanga worden genoemd als populaire ontmoetingsplaatsen voor Haïtianen op Curaçao. Haïti heeft een consulaat op Curaçao dat is gevestigd op de Grebbelinieweg.

(Re)migratie en remittances

Net als bij Colombiaanse en Dominicaanse migranten op Curaçao is er nauwelijks sprake van remigratie terug naar Haïti. Het land is onstabiel door de politieke ontwikkeling en het natuurgeweld van de afgelopen jaren. Veel mensen willen elders een leven opbouwen in plaats van terugkeren, bij voorkeur in de VS waar in Miami bijvoorbeeld een grote Haïtiaanse gemeenschap is ontstaan. De Haïtiaanse gemeenschap in de VS en Canada bestaat uit ca 1,4 miljoen mensen. In Haïti wonen 9,9 miljoen mensen (2013 CIA Worldfactbook).

Als het gaat om remittances dan is Haïti een van de landen die afgezet tegen het GNP/BNP een relatief groot deel van haar inkomsten uit Remittances ontvangt. Haïti is een land in opbouw na de aardbeving van 2010 en dit zegt helaas meer over het GNP (7,843 Miljard dollar in 2012) dan over de geldstroom van migranten buiten Haïti naar hun geboorteland. Haïti ontving in 2012 1,625 miljard dollar aan remittances waarmee de remittances 20% van het GNP vormen. Haïti neemt hiermee de zesde plaats in wereldwijd achter landen als Tajikistan (48%), Kirgizië (31%) en Nepal (25%). Het grootste deel, ruim 1 miljard dollar, van de inkomsten via remittances in Haïti komt uit de Verenigde Staten. Daarnaast komt 259 miljoen uit de Dominicaanse Republiek, 131 miljoen uit Canada en 71 miljoen uit Frankrijk dat van oudsher een band heeft met Haïti. In 2012 was 2 miljoen dollar afkomstig uit de voormalige Nederlandse Antillen. Een uitsplitsing naar het deel afkomstig van Haïtianen op Curaçao is helaas niet beschikbaar.

4.5 Jamaicanen

De migratie uit Jamaica ligt beduidend lager dan de migratie uit de Dominicaanse Republiek. De focus voor de Engels sprekende Jamaicanen heeft altijd meer gelegen op migratie naar de metropool Engeland en naar de Verenigde Staten. Nadat Jamaica in 1962 onafhankelijk werd van Engeland, kwam een grote emigratie golf van Jamaica naar de VS en Engeland op gang. Sinds de onafhankelijkheid van Jamaica mogen Jamaicanen niet meer zomaar naar Engeland emigreren, zoals Curaçaoënaars naar Nederland dat wel kunnen. Ze zoeken naar andere emigratie landen. De VS is zeer in trek, maar ook daar is het niet makkelijk om binnen te komen. Het zijn vooral vrouwen uit Jamaica die naar Curaçao migreren. In 2011 waren er 1.230 migranten geboren in Jamaica woonachtig op Curaçao. Van hen waren er 874 (71.1%) vrouw en 356 man (28.9%). Wanneer we kijken naar de tweede generatie Jamaicaanse migranten op Curaçao zien we dat deze groep met 480 personen 28% van de Jamaicaanse migranten op Curaçao vormt. Bij de census van 1981 is er niet gerapporteerd over Jamaicanen op Curaçao omdat de groep te klein was. In 1992 was de groep Jamaicaanse migranten nog steeds klein met 111 personen maar bij de volgende Census in 2001 was de groep gegroeid tot 535 migranten waarvan 416 vrouwen (78%).

Migratiemotieven

In Jamaica is al decennia lang sprake van een enorme brain drain, in het bijzonder van mensen die een hoger opleidingsniveau hebben. Vele moeders die met name in de VS, Engeland en Canada op zoek gaan naar inkomsten laten kinderen achter in Jamaica (Barrel children genoemd die ‘barrels’ met spullen opgestuurd krijgen in plaats van opvoeding en liefde van hun ouders). Engeland stuurt illegale migranten terug naar Jamaica vaak met criminele antecedenten waardoor de situatie op Jamaica niet verbetert. Curaçao is goed bereikbaar vanaf Curaçao, er is daarbij ook geen visum nodig om het land binnen te komen.

“Je kunt vanuit Jamaica zonder visum naar Curaçao komen maar je moet wel Landing money bij je hebben, daar vraagt de immigratiebeambte naar. Het is ca \$900 maar varieert ook wel, in Jamaica weet iedereen dat en het reisbureau zegt het ook nog een keer. Je moet het geld contant bij je hebben en laten zien” (Jamaicaanse vrouw, 40 jaar werkzaam als hulp in de huishouding).

Criminaliteit is een veelgenoemd migratiemotief voor Jamaicanen. In 2010 is door Natasha Parkins onderzoek gedaan naar de hoge emigratiecijfers van Jamaica, in het bijzonder onder de hoogopgeleiden waarvan ca 85% is vertrokken afgelopen decennia. Deze mensen met minimaal een diploma op MBO niveau pakken in het migratieland vaak ongeschoold werk op bijvoorbeeld in de bouw of in de huishouding. Naast criminaliteit op het eiland zelf spelen ook het gebrek aan economische en sociale kansen een rol en de mismatch tussen opleiding en arbeidsmarkt een belangrijke rol in de keuze om te vertrekken. Criminaliteit heeft ook een verband met migratie wanneer het gaat om mensen die worden uitgezet en terug moeten naar Jamaica. Tussen 1997 en 2006 was bij 59%, (ca. 28.000 personen) van de ‘remigranten’ naar Jamaica sprake van uitzetting of deportatie. (Glennie en Chappell 2010).

“Ik werk op Curaçao in de thuiszorg als hulp terwijl ik verpleegkundige ben, ik ben opgeleid en gewend om mensen te prikken etc. maar ik mag dat absoluut niet doen hier.

Mijn collega's die dat werk wel doen behandelen me ook alsof ik 'maar' een poetshulp ben terwijl ik een hogere opleiding heb dan zij.”

(Jamaicaanse vrouw 42 jaar in de paneldiscussie)

Arbeidsmarkt

Arbeidsmigratie is het belangrijkste migratiemotief voor de Jamaicanen die naar Curaçao komen, de grootste groep arbeidsmigranten is vrouw. Jamaicaanse mannen zijn te vinden in het tuinonderhoud, techniek, bouw, de entertainmentbranche en bewaking. De meeste vrouwen komen voor werk in de huishouding. Naar schatting van een sleutelfiguur ca. 75% van de migranten. Anderen werken in de tuinbouw (vaak voor een Haïtiaans bedrijfje) of in de entertainmentbranche. Het gaat volgens een van de sleutelfiguren vooral om werk dat lokale mensen niet willen doen waarvoor weinig scholing is vereist. Bedrijven in de bouw werven soms speciaal mensen op Jamaica. Ook zoeken bouwbedrijven op Curaçao naar illegale Jamaicaanse krachten. Werk bemiddelaars doen beloftes aan de illegalen die ze uiteindelijk niet altijd nakomen. Papieren worden bijvoorbeeld ondanks toezeggingen van werkgevers niet geregeld. Een vertegenwoordiger die veel met de Jamaicaanse gemeenschap te maken heeft zegt:

“Je zou dit zelfs als mensensmokkel kunnen beschouwen”

Integratie en discriminatie

Er zijn veel Jamaicaanse migranten die Engels blijven spreken op Curaçao omdat ze daar wel mee uit de voeten kunnen. Het is makkelijk als ze in een werkomgeving terechtkomen waarbij Engels kan worden gesproken.

“Ik spreek Engels en werk het liefst bij Nederlandse mensen omdat zij goed Engels spreken.”

(vrouw, werkzaam als hulp in de huishouding, 38 jaar)

Dit wordt op Curaçao gezien als arrogantie omdat er geen bereidheid is om te integreren wat weer botst met het idee van Jamaicanen dat toch iedereen ook wel Engels spreekt op Curaçao waardoor voor hen de noodzaak ontbreekt om een andere taal te gaan spreken. Een Jamaicaanse (41jr.) die in een hotel werkt gaf aan zich gediscrimineerd te voelen doordat ze altijd meer kamers moest schoonmaken dan lokale krachten, dit geldt volgens haar ook voor andere ‘extralleros’ (buitenlanders).

Jamaicaanse organisaties op Curaçao

Op Curaçao is er maar één officiële Jamaicaanse instantie op Curaçao, *The Consulate of Jamaica* in Willemstad. Dhr. Rafael Hato is de honorair consul. Hij helpt Jamaicanen bij het regelen van papieren, paspoorten etc. en verwijst mensen indien nodig door naar andere instanties. De honorair consul geeft aan regelmatig telefoontjes uit Jamaica te ontvangen met de vraag wat de procedure is om op Curaçao te komen werken of een bedrijf te starten.

Veel Jamaicanen wonen in de wijken Buena Vista, Kanga, Bivak, Souax, Banda Bou, Zuid Abrahams en Montaña. De leefomstandigheden op Curaçao zijn voor veel migranten beter dan wat ze op Jamaica hadden. Toch zijn er veel gezinnen die in moeilijke omstandigheden leven. Veel migranten zijn alleenstaande moeders die op Curaçao komen werken. Kinderen blijven in eerste instantie achter op Jamaica en komen soms later over naar Curaçao. Sleutelfiguren geven aan dat Curaçao aantrekkelijk is voor Jamaicanen omdat er volgens hen in tegenstelling tot Jamaica op Curaçao nauwelijks sprake is van criminaliteit.

“Het lijkt alsof de politie hier met vakantie is. Curaçao wordt als een rustig en mooi paradijs beschouwd met weinig criminaliteit.”

(Jamaicaanse vrouw, paneldiscussie)

Andere zaken die worden genoemd in de negatieve en criminele sfeer zijn gerelateerd aan het drugs circuit, gewelddadige overvallen, en het reizen met valse papieren. Dit thema komt nader aan de orde in het hoofdstuk over Criminaliteit en veiligheid. Niettemin zijn veel Jamaicanen kerkelijk (in Jamaica is 62% protestants in allerlei varianten, 20% is onkerkelijk, Worldfact Book) In hun vrije tijd bezoeken veel Jamaicanen op Curaçao ook een kerk en/of feesten. Eén van de kerken die goed bezocht wordt is de Victory Outreach kerk in Monte Verde. Er zijn ook regelmatig Jamaicaanse feesten in Hofi Barbolina en de grootste activiteit is jaarlijks op de Jamaicaanse Onafhankelijkheidsdag. Er wordt Jamaicaans gekookt en er wordt Jamaicaanse muziek gedraaid en er is een Miss Curaçao-Jamaica verkiezing. Jaarlijks komen er duizenden mensen waaronder ook Curaçaoënaars naar dit evenement.

Andere dagen die gevierd worden zijn Moederdag en Valentijnsdag. DJ Law is een bekende Jamaicaanse DJ op Curaçao die hier sinds een jaar of 10 woont. Hij draait op feesten waar veel Jamaicanen naar toe gaan, onder andere bij hit 100.3, het radiostation. DJ Law draait onder andere dancehall en reggaemuziek op feesten en wil hiermee de Jamaicanen op Curaçao aan hun thuisland laten denken. Volgens sleutelfiguren heeft de tweede generatie Jamaicanen goede kansen in het onderwijs op Curaçao. Een deel van de Jamaicanen beheerst het Papiaments. Dit is vooral afhankelijk van de werkomgeving als daar Papiaments wordt gesproken wordt het wel opgepikt. Als Jamaicaanse vrouwen bij Nederlandse gezinnen werken, bijvoorbeeld in de huishouding, wordt er met name Engels gesproken. Sommige Jamaicanen zijn zich erg bewust van de geweldgolf in Jamaica en ook van wat er op Curaçao gebeurt. Ze geven aan liever om te gaan met locals en minder met mensen uit de eigen gemeenschap vanwege het gewelddadige karakter van een aantal mensen binnen de Jamaicaanse gemeenschap. Volgens één van de sleutelfiguren vindt er ook matching plaats wat uitmond in huwelijk en/of kinderen tussen en Jamaicaan(se) en een Curaçaoënaar. Ook Jamaicanen hebben te maken met intolerantie op Curaçao. Als betrekkelijke nieuwkomers onder de migranten groepen op Curaçao zijn ze niet altijd populair.

Soms is er sprake van discriminatie. Een van de sleutelfiguren:

“Ik werd eens door een klant bestempeld als ‘vuile Jamaicaan’. Mijn werkgever kwam voor me op en moest de klant uitleggen dat ik mijn werk goed doe en dat iemands afkomst niet uitmaakt.”

(Jamaicaanse man werkzaam in een winkel)

(Re)migratie en remittances

Voor Curaçao geldt dat een deel van de Jamaicanen illegaal op het eiland verblijft. Begin 2011 hebben er in de kranten regelmatig berichten gestaan over Jamaicaanse migranten die door de vreemdelingenpolitie werden opgepakt omdat ze niet over de juiste verblijfspapieren beschikten. In juni 2011 vond een hierboven genoemde politieactie plaats op een Jamaicaans dansfeest. Er werden ruim 80 mensen, voornamelijk Jamaicanen vrijwel direct uitgezet (Amigoe 11 juni 2011).

Zoals overal in de wereld zijn Illegalen ook op Curaçao kwetsbaar. Ze hebben nauwelijks rechten en worden weinig beschermd. Werkgevers maken soms misbruik van de illegale status van Jamaicanen (of andere migrantengroepen) met uitbuiting en misbruik tot gevolg. Er worden bijvoorbeeld valse beloftes gedaan door werkgevers over het type werkzaamheden, het salaris en een verblijfsvergunning die ze niet nakomen. De meeste mensen die hier niet legaal zijn werken hard, soms 12 uur per dag en ook in het weekend. Ze zijn daardoor onzichtbaar op straat. Deze groep leeft zeer zuinig omdat een groot deel van het geld naar familie in Jamaica wordt gestuurd.

De mondiale Remittances voor Jamaica bedroegen in 2012 (Bron Wereldbank) ruim 2,1 miljard dollar (\$2,158 miljard) wat overeenkomt met 14,5% van het BNP van Jamaica. Hiervan was ca. 1,45 miljard dollar afkomstig van Jamaicaanse migranten in Amerika, 305 miljoen dollar uit Canada en 328 miljoen dollar uit Engeland. Veel Jamaicanen hebben hun blik uiteindelijk gericht op een leven in de VS of in Engeland. Na naturalisatie op Curaçao is het voor hen mogelijk om zonder visum door te reizen naar Engeland en is het ook makkelijker een vestigingsvergunning te krijgen voor de Verenigde Staten.

4.6 Venezolanen

De Venezolanen vormen een kleinere groep migranten uit de regio op Curaçao. Migratie tussen Venezuela en Curaçao heeft een lange geschiedenis waarin ondermeer de Zuid Amerikaanse vrijheidsstrijder S  mon Bol  var van Caracas rond 1812 tijdelijk naar Curaçao vertrok. Deze historische band uit zich ook in een relatief grote groep tweede generatie Venezolaanse migranten, hier geboren maar met een of twee ouder die in Venezuela zijn geboren. Geografisch is Venezuela zeer dicht bij Curaçao gelegen en zowel per boot als vliegtuig bereikbaar.

In 2011 waren er bij de Census 1.691 eerste generatie Venezolanen op Curaçao. Het aandeel vrouwen lag met 984 hoger dan het aandeel mannelijke migranten (707 personen want neer komt op 41.8%). De tweede generatie mensen met Venezolaanse wortels bestond in 2011 uit 2.125 personen waarvan 1144 vrouwen en 981 mannen. De gemiddelde leeftijd van de tweede generatie ligt hoger dan bij de andere groepen regionale migranten doordat de migratie uit Venezuela een langere historie kent.

In 1991 lag het aantal migranten uit Venezuela op 1.002 en in 1981 op 760 waarvan 466 vrouwen en 294 mannen. In 2001 waren er 1.150 eerste generatie Venezolaanse migranten waarvan 658 vrouwen en 492 mannen. De laatste jaren neemt het aantal migranten uit Venezuela slechts met enkele tientallen per jaar toe. Venezolanen hebben geen visum nodig om naar Curaçao te komen. Bekend is dat er ook kapitaalkrachtige Venezolanen zijn die een huis bezitten op Curaçao en hier regelmatig verblijven. De Venezolaanse migranten op Curaçao zijn over het algemeen hoog opgeleid en afkomstig uit stedelijke gebieden zoals Maracaibo en Caracas. Een deel is werkzaam voor Venezolaanse bedrijven zoals de Isla (PDVSA/Refineria Isla Curaçao). Op de internationale school zitten vrij veel kinderen met een Venezolaanse achtergrond. Van de leerlingen heeft 9% een Venezolaanse achtergrond, van de docenten 11% (Bron website International School Curaçao). Deze parameters – hoogopgeleid en van urbane afkomst – zijn goede voorspellers van een weinig problematische immigratie en integratie van de betrokkenen.

Migratiemotieven

Het belangrijkste migratiemotieven voor Venezolanen ligt in de vlucht voor het politieke regime en de slechte economische situatie van het ooit rijke olie land. Vestiging op Curaçao wordt beschreven als een Plan B vanwege de politieke situatie die als bedreigend wordt ervaren. Daarnaast gelden ook de onveiligheid van Venezuela en de veiligheid van Curaçao als belangrijk motief, de hoge kosten voor levensonderhoud en het gebrek aan werk voor (hoog opgeleide) professionals. De toegankelijkheid van het onderwijs en de zorg wordt als pluspunt genoemd door migranten uit Venezuela.

De politieke ontwikkelingen in Venezuela zorgen ervoor dat veel families uiteengaan omdat mensen die willen en kunnen naar het buitenland vertrekken. Mensen vestigen zich relatief dichtbij en houden bijvoorbeeld hun bedrijf in Venezuela met als doel ook weer terug te gaan als het land verandert. Veel Venezolanen op Curaçao komen uit de regio van Maracaibo of uit Caracas. Mensen die deze stap kunnen maken zijn doorgaans hoog opgeleid en komen niet van het platteland.

Veel Venezolanen op Curaçao zijn hoger opgeleid en horen bij de midden en hogere klasse. Een deel heeft in de VS gestudeerd en ging gelijk na de studie terug naar Venezuela maar wil na een paar jaar met een gezin toch weer vertrekken. Mensen zoeken een baan op Curaçao, bijvoorbeeld in de IT, computer, webdesign en na een aantal maanden laten ze familie overkomen voor gezinshereniging. Hun salaris is daarvoor hoog genoeg. Andere Venezolanen die een bedrijf hebben in Venezuela komen hier naartoe voor een beter leefgenot, veiligheid etc. Ze hebben daar hun bedrijf nog steeds maar vestigen zich hier. Er zijn veel Venezolanen op Curaçao met bedrijven. Er is een specifiek bedrijfje dat vaak wordt ingeschakeld door Venezolaanse migranten om het vergunningproces te doen: Grupocieg.org.

Arbeidsmarkt

Op Curaçao zijn logischerwijs relatief veel bedrijven gevestigd die een link hebben met buurland Venezuela. Het gaat dan ondermeer om Trust en onroerend goed. Daarnaast is de PDVSA (het Venezolaanse staatsoliebedrijf die sinds Shell in 1985 is vertrokken de raffinaderij runt) is een zeer belangrijke link tussen Curaçao en Venezuela. PDVSA leaset de raffinaderij van het Land Curaçao en dit brengt naast lokale werkgelegenheid ook werkgelegenheid met zich mee voor Venezolanen op Curaçao die nodig zijn om specialistisch werk te doen. Zij zijn ondermeer werkzaam in de raffinaderij maar ook in aanverwante sectoren. Ook met de Barkjes in Punda die ondermeer groente en fruit naar Curaçao vervoeren is Venezuela zichtbaar op Curaçao evenals met de Shoppingmall van Sambil die momenteel bij Veeris wordt gebouwd als onderdeel van het Venezolaanse Sambil.

Een welvarende groep Venezolanen investeert op Curaçao in onroerend goed. Vanwege de economische politiek van het regime van Chavez/Maduro zoekt deze groep naar mogelijkheden om te investeren. (Alberto Romero, Bank Nederlandse Antillen in De Makelaar 2011). Curaçao is dichtbij en goed bereikbaar, zowel vanuit Venezuela als vanuit de VS en wordt gezien als stabiel en veilig.

Venezolanen zijn gemiddeld genomen hoger opgeleid dan de andere migrantengroepen in dit onderzoek (zie hoofdstuk 5 voor een uitwerking hiervan). Ook in de gezondheidszorg zijn Venezolaanse professionals werkzaam, bijvoorbeeld artsen en specialisten. Zij gaan volgens een van de sleutelfiguren uit de Venezolaanse gemeenschap vaak na 3 a 4 jaar Curaçao weer terug naar Venezuela omdat het niet goed zou bevalen. Er zijn daarnaast opvallend veel Venezolanen met een eigen bedrijf en veel mensen die werken in de IT, design en creatieve hoek. Andere bedrijven op Curaçao met een Venezolaanse eigenaar zijn bijvoorbeeld het WTC en Panamericana (de geldwagens).

Integratie en discriminatie

Wanneer het gaat om integratie dan spelen organisaties, formeel of informeel, altijd een grote rol. Ook kerken zetten zich hiervoor in en vaak is het binnen een gemeenschap snel bekend waar hulp te krijgen is of waar je terecht kunt. De pastoor van de Katholieke Kerk van Bonam is afkomstig uit Venezuela. Hij organiseert één keer per maand een dienst speciaal voor Spaanstaligen. Deze kerk trekt veel mensen uit de Latino gemeenschap, waaronder ook Venezolanen waaronder ook Spaanstalige toeristen. Een van de sleutelfiguren bezoekt regelmatig een Katholieke kerk op Curaçao. Bij voorkeur was dat de kerk van Coromoto (Mundo Nobo) waar Papa Raul, afkomstig uit de Dominicaanse Republiek Spaanstalige diensten deed op zondag maar dat gebeurt nu niet meer. Andere activiteiten die worden genoemd zijn uitwisselingen van bowlingteams en voorheen tennisuitwisselingen met Venezuela.

Veel Venezolanen werken bij bedrijven waar Spaans wordt gesproken, dat maakt dat er geen urgentie is voor een grote groep om Papiaments te leren.

Venezolanen zijn al langer dan andere migrantengroepen op Curaçao vertegenwoordigd. Toch wordt de houding van Curaçaoënaars ten opzichte van Venezolanen soms als negatief ervaren. Dit maakt vooral nieuwkomers kwetsbaar.

“Op het werk wordt veel van je verwacht terwijl er maar weinig kansen aangeboden worden, die gaan naar de locals.”

Verschillende sleutelfiguren kennen voorbeelden van discriminatie, ook waar ze zelf bij betrokken waren. De kinderen van een respondent werden op school uitgescholden voor ‘pruik’ vanwege hun sluike/stijle haar. Een ander heeft ervaren dat zijn vrouw in de supermarkt werd gezegd dat ze maar snel terug moest gaan naar Camp Allegre, het bordeel op Curaçao.

Venezolaanse organisaties op Curaçao

Het Venezolaanse Consulaat is gevestigd op Scharloo¹⁵. De Consul is mevrouw Alvarado Rossel. Het consulaat richt zich op de Venezolanen op Curaçao en organiseert allerlei activiteiten waarmee honderden mensen bereikt worden. Er zijn activiteiten voor kinderen, jongeren, ouders en ouderen. Er worden culturele activiteiten georganiseerd en er wordt informatie verstrekt over verblijfsvergunningen. Hoogtepunten zijn de jaarlijkse Week van Venezuela en de Onafhankelijkheidsdag. Er bestaan ook contacten met andere consulaten o.a. over visa die Dominicanen en Colombianen nodig hebben die naar Venezuela willen reizen. Er zijn contacten met de overheid, Kas di Kultura, Kranshi, Curaçao Tourist Board en de Immigratiedienst. Ook is er een instituut verbonden aan het consulaat: *Instituto Venezolano para la Cultura y Cooperación Instituto Venezolano para la Cultura y Cooperación*, dat cursussen en activiteiten organiseert op gebied van taal, muziekles, zang, naaien en hoeden maken.

Venezolanen op Curaçao zijn minder georganiseerd dan andere groepen. Dit wordt door sleutelfiguren verklaard doordat de migranten uit de hogere sociaal economische klasse zich niet graag willen identificeren met de migranten uit de lagere klasse en door de politieke scheidslijn waardoor tegenstanders van de regering van Maduro (Chavez) zich niet willen associëren met de regering en ook niet deelnemen aan activiteiten van het Consulaat en het *Instituto Venezolano* omdat dit instituut support krijgt van de Venezolaanse regering. Aan de activiteiten doen wel veel mensen mee waaronder Colombianen, Dominicanen en ook Nederlanders. In businessorganisaties zoals de *Camera de Empresarios Venezolanos Curazoleños* zijn Venezolaanse migranten wel zeer actief (Van der Sloot 2010). Er zijn twee Venezolaanse organisaties actief op Curaçao; Venex en Vemundo die nauw samenwerken en zijn voortgekomen uit de Primara's (voorverkiezingen) in 2011 waaruit een tegenkandidaat voor Chavez naar voren moest komen. Ook Venezolanen in het buitenland mogen hiervoor stemmen na registratie bij het Consulaat. Daarvoor is campagne gevoerd op Curaçao waarna er 502 mensen geregistreerd zijn als kiesgerechtigd. Bij de voorverkiezingen is Henrique Capriles als kandidaat uit de bus gekomen die het in 2013 heeft opgenomen (nadat Chavez was overleden) tegen Maduro, de opvolger van Chavez. Er loopt nog steeds een procedure over de uitslag, Maduro zou met minder dan 51% van de stemmen hebben gewonnen.

¹⁵ Sinds 21 februari is het Venezolaanse consulaat, waarschijnlijk tijdelijk, gesloten zowel op Curaçao als op Aruba vanwege een incident op Aruba

Venezolanen in het buitenland mogen ook voor de verkiezingen stemmen en vrijwel over de hele wereld (behalve op Cuba en op Aruba) had Capriles meer stemmen gehaald dan Maduro. Venezolanen in het buitenland hebben doorgaans een andere politieke voorkeur wat in veel gevallen ook de hoofdreden voor migratie is geweest.

Er zijn vanuit Venex/Vemundo wel contacten met het Venezolaanse Consulaat en het instituut maar niet over politiek want het Consulaat heeft een formele positie als vertegenwoordiger van de regering (Chavez/Maduro). Bij festiviteiten worden mensen op persoonlijke titel uitgenodigd. Venex zal bij het consulaat ook geen subsidie aanvragen voor bijvoorbeeld de viering van Arepadag. Net als dat ze dat ook niet bij Isla raffinaderij zouden doen want die wordt ook gezien als overheidsorganisatie. Naast Arepadag zijn er activiteiten met kerst, een bazaar en is er meegedaan met de Curaçao Cleanup vanuit de gedachte dat wanneer je hier woont, je ook een positieve bijdragen moet leveren en je dat als Venezolaan kunt laten zien.

(Re)migratie en remittances

Een deel van de Venezolanen op Curaçao is tot Nederlander genaturaliseerd. Nieuw is sinds 2 jaar dat bij de naturalisatieaanvraag wordt gevraagd om de Venezolaanse nationaliteit op te geven (geen duale nationaliteit). Dat vinden Venezolanen die hopen op een betere toekomst en wellicht terugkeer naar Venezuela een te grote stap. Het weerhoudt hen sindsdien naturalisatie aanvragen te doen. Een deel van de Venezolanen gaf als migratiededen het zich bedreigd voelen voor het politieke regime. Veel Venezolanen zouden terug willen gaan als er politieke verandering komt.

“Ik wil terug naar Venezuela maar niet zolang Chavez daar zit.”

(Vrouw, 45 jaar werkzaam in de gezondheidszorg op Curaçao)

Daarnaast zijn er ook Venezolaanse werknemers op contract, meestal professionals, tijdelijk werkzaam voor o.a. de olieaffinaderij PDVSA/ISLA. Zij (soms met hun gezinnen) gaan doorgaans direct terug na afloop van het contract. Venezolanen op Curaçao kunnen in principe gewoon terugreizen naar Venezuela maar ervaren dat het steeds lastiger wordt gemaakt door de immigratie in Venezuela, bijvoorbeeld doordat er financiële verantwoording moet worden afgelegd over alles wat men wil invoeren.

“Vliegtickets naar Venezuela zijn enorm duur geworden, vanuit de VS betaal je 3000 dollar naar Caracas. Er zijn veel problemen in Venezuela, politiek en economisch... er komen zelfs mensen met privéjets naar Curaçao om hier wc papier te kopen.”

(Man, actief in een Venezolaanse organisatie op Curaçao)

Wat betreft remittances zijn de wisselkoersen steeds ongunstiger geworden. Geld opsturen of invoeren voor familie is eigenlijk niet meer mogelijk. Er zijn wel andere mogelijkheden om via bedrijven geld naar familie te sturen.

In dit hoofdstuk zijn de vijf grootste groepen regionale migranten beschreven. De groepen verschillen sterk van elkaar wanneer wordt gekeken naar de arbeidsmarkt, de mate van organisatie binnen de eigen gemeenschap en integratie.

HOOFDSTUK 5 **REGIONALE IMMIGRATIE IN CIJFERS; IMPLICATIES VOOR ARBEIDSMARKT, ONDERWIJS, GEZONDHEIDSZORG, VEILIGHEID EN INTEGRATIE**

In dit hoofdstuk komen drie centrale empirische vragen aan bod.

1. Wat zijn de belangrijkste demografische ontwikkelingen onder de vijf nieuwe regionale migranten groepen op Curaçao; de Colombianen, Dominicanen, Venezolanen, Haïtianen en Jamaicanen.
2. Wat is de impact van recente regionale migratie (sinds ca. 1998) op Curaçao op de vijf instituties: onderwijs, arbeidsmarkt, gezondheidszorg, integratie en sociale cohesie en justitie en veiligheid?
3. Hoe integreren en participeren de migranten uit de regio in de Curaçaose samenleving volgens henzelf en volgens sleutelfiguren?

De gebruikte data en onderzoeksmethoden werden reeds in hoofdstuk 2.3 beschreven. Het betreft data van het CBS Curaçao, in het bijzonder van de Census 2011, data van het Bevolkingsregister (Kranshi), en verschillende departementen en diensten van de overheid. Voorts komen hier de resultaten van de enquête met 306 regionale migranten aan bod en de interviews met sleutelfiguren uit diverse sectoren van de samenleving, zoals experts vanuit de overheid, scholen, gezondheidszorg, migrantenorganisaties en consulaten.

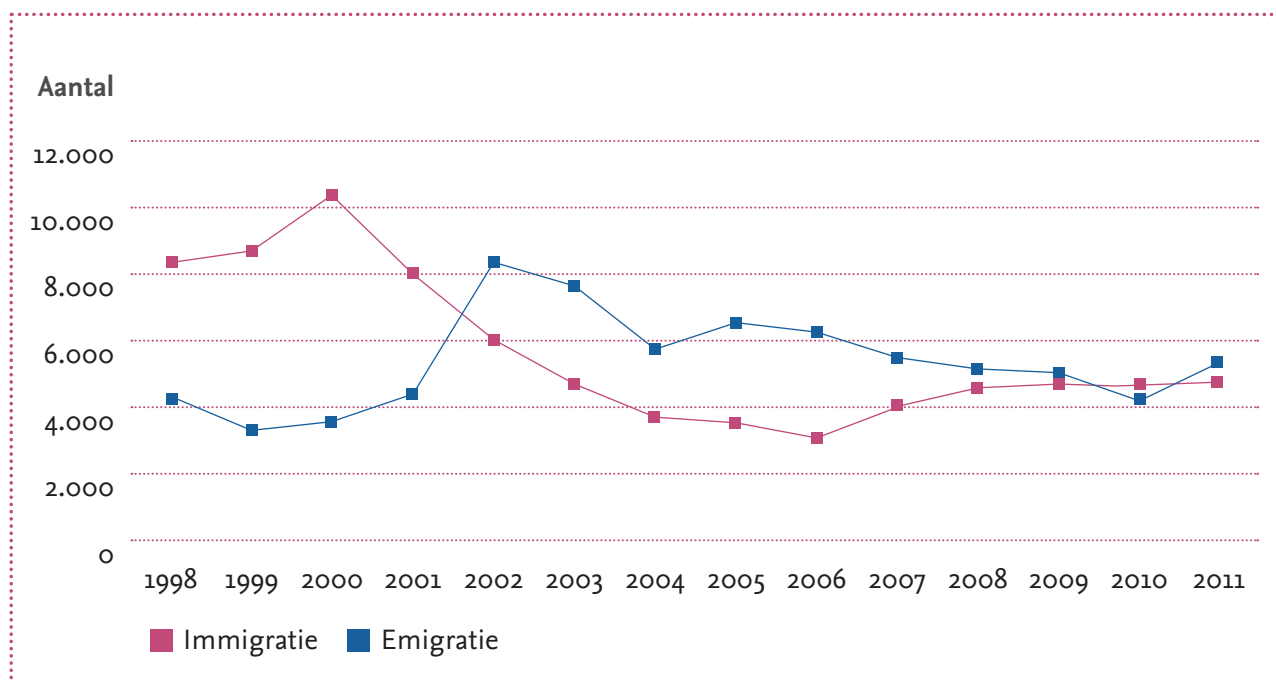
Opbouw

In paragraaf 5.1 worden demografische ontwikkelingen van regionale migratie in kaart gebracht. In paragraaf 5.2 komt de impact van immigratie voor de arbeidsmarkt van Curaçao aan de orde. In 5.3 wordt verslag gedaan van de implicaties die de aanwezigheid van migrantenkinderen in het onderwijs op Curaçao met zich mee brengen. In 5.4 komen experts aan het woord over hoe de gezondheidszorg te maken krijgt met de nieuwe regionale immigranten. In 5.5 wordt ingegaan op de mogelijkheden tot integratie van regionale migranten en op hun wensen, verwachtingen en ervaringen in deze. In 5.6 behandelt de justitiële kant van de regionale immigratie en hoe daarmee wordt omgegaan. Paragraaf 5.7 tenslotte stipt in het kort de (transit) migratie naar de EU aan.

5.1 Demografische ontwikkelingen in Regionale migratie

Rond de eeuwwisseling lag het aantal Curaçaose emigranten veel hoger dan het aantal immigranten, met een piek van boven de 10.000 in het jaar 2000 (figuur 2a). Velen vertrokken vanwege slechte vooruitzichten op Curaçao naar Nederland. Dit had te maken met het uitblijven van de door Nederland toegezegde ontwikkelingsgelden, de regering Pourier had alles gedaan dat in haar vermogen lag om aan de gestelde voorwaarden te voldoen, maar Nederland kwam niet over de brug. Het leidde tot een ware uittocht van vooral midden- en hoger kader van Curaçao.

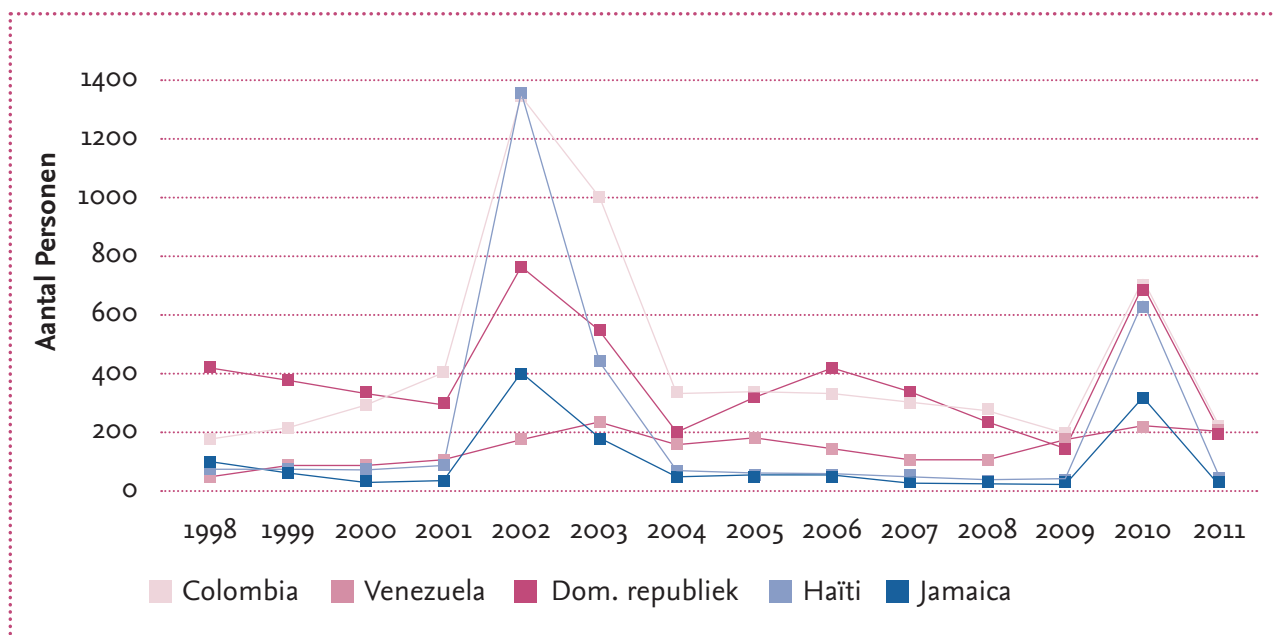
Figuur 2a Immigratie en emigratie Curaçao tussen 1998 en 2011¹⁶

De immigratie uit de regio neemt daarna vanaf 2001 fors toe en stabiliseert rond 2009. Vanaf dat jaar zijn immigratie en emigratie ongeveer in balans (zie figuur 2a). Regionale migratie is afgelopen jaren ondermeer beïnvloed door twee overheidstrajecten: Lei di Grasia in 2001 en Brooks Tower rond 2010. Migranten die niet legaal op het eiland waren kregen, onder voorwaarden, de kans geldige verblijfspapieren te bemachtigen. Hieronder wordt de omvang van de migratiestromen van en naar Curaçao toegelicht voor de periode 1998-2012. De beide gratieperiodes hebben geleid tot een tijdelijke piek in immigratiecijfers (fig. 2b). Migranten die gebruik maakten van deze regelingen worden op dat moment (2001/2002 en rond 2010) zichtbaar in de statistieken, ook al wonen mensen soms al meer dan 10 jaar op Curaçao. Door het zogenoemde Brooks Tower traject in 2010 is een nieuwe piek ontstaan. Vooral migranten uit Jamaica, Haïti en de Dominicaanse Republiek die al jaren op het eiland woonden en werkten hebben (met succes) gebruik gemaakt van deze maatregel om een verblijfsvergunning aan te vragen.

¹⁶ Tussen de cijfers van het CBS en van de bevolkingsadministratie (kranshi) blijken nog steeds behoorlijke verschillen te bestaan. Het CBS corrigeert cijfers naar aanleiding van de Census. Deze heeft in 2011 plaatsgevonden en wordt iedere 10 jaar gehouden. In de populatiecijfers naar geboorteland over 2010 blijken in de berekening van CBS meer Colombianen (167), Haïtianen (77) en Jamaicanen (35) voor te komen maar bijvoorbeeld flink minder Dominicanen (verschil van 939!) en Venezolanen (182) dan bij Kranshi in het register staan..

Figuur 2b Immigratie Curaçao naar geboorteland 1998-2011 (incl. Brooks Tower)

In fase 1 van het Brooks Tower traject (zie tabel 11) zijn door de Nieuwe Toelatingsorganisatie (onderdeel van het Ministerie van Justitie) 4780 migranten geregistreerd van wie er 2467 in Categorie I vielen (binnengekomen voor 31 december 2001) en 2313 in Categorie II (binnengekomen tussen 1 januari 2002 en 31 december 2005). Voor de verlening (fase 2) hebben 3968 mensen zich geregistreerd van wie er 2056 in Categorie I vielen en 1912 in Categorie II. Van deze aanvragen zijn er in totaal 3688 ingewilligd en 191 afgewezen omdat niet aan alle voorwaarden werd voldaan (voor de overige 89 geldt dat er een aanvullende procedure nodig was of dat de aanvraag niet in behandeling is genomen omdat niet aan de criteria werd voldaan). De meeste vergunningen (in fase 2 voor Categorie I en II gezamenlijk) zijn toegekend aan Haïtiaanse migranten die voorheen niet legaal op het eiland verbleven maar veelal wel actief waren op de arbeidsmarkt.

Tabel 8 Brooks Tower aanvragen fase 2

Nationaliteit	Ingewilligde verzoeken	Totaal verzoeken
Haïtiaanse	1099	1179
Colombiaanse	873	948
Dominicaanse	714	757
Jamaicaanse	490	521
Venezolaanse	111	127
Guyaneese	146	159
Surinaamse	99	106
Chinees	89	97
Overige nationaliteiten	67	74
Totaal	3688	3968

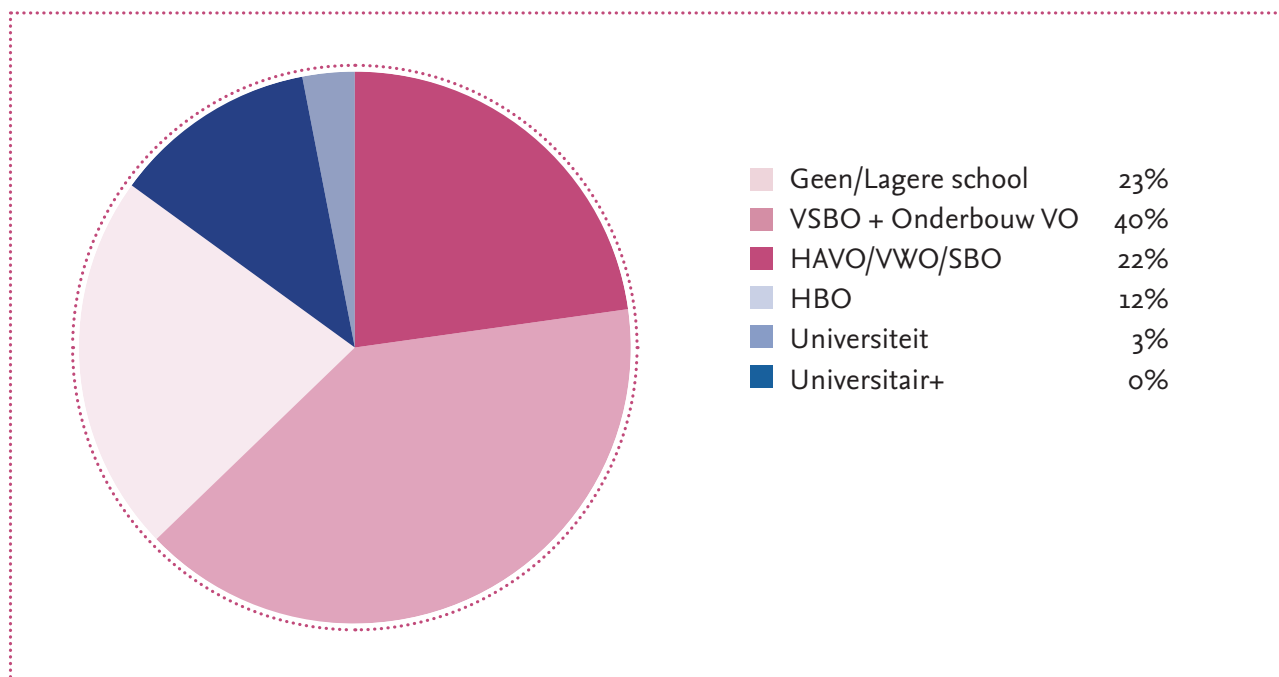
Bron: Toelatingsorganisatie, bewerking OMIC

Opleidingsniveau eerste en tweede generatie migranten en van Curaçaose naars

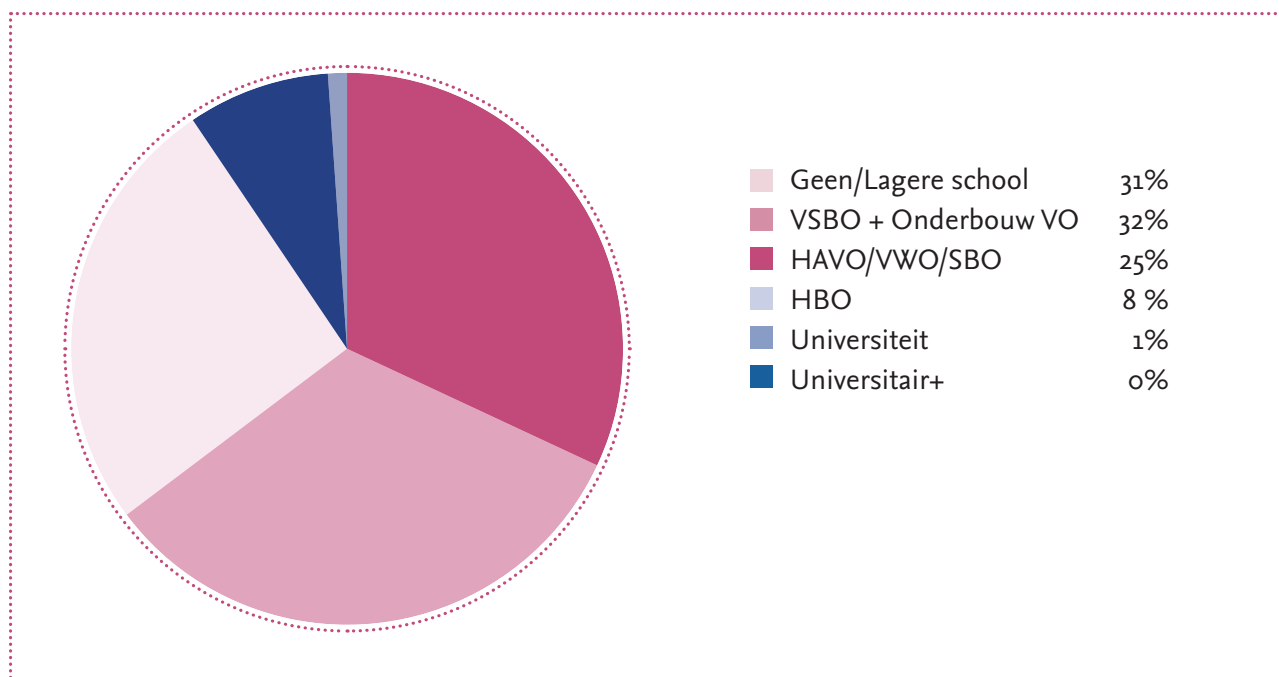
Interessant voor de arbeidsmarkt en voor migratiebeleid is het opleidingsniveau van de migranten uit de vijf landen van herkomst. De meeste migranten komen naar Curaçao omdat ze een baan hebben gevonden of werk willen zoeken op het eiland. In de volgende paragraaf over de arbeidsmarkt is te zien dat de arbeidsparticipatie van de migranten uit de vijf landen van herkomst zelfs hoger ligt dan het gemiddelde op Curaçao. Als we hun opleidingsniveau bezien dan valt op dat de eerste generatie migranten (figuur 4) gemiddeld iets lager is opgeleid dan de Curaçaose bevolking (figuur 3). Wanneer echter het opleidingsniveau van de 2e generatie regionale migranten (hier geboren $n=3.314$) wordt bezien, dan valt op dat er een flinke stijging heeft plaatsgevonden ten opzichte van de eerste generatie en dat de 2e generatie gemiddeld op het niveau van de Curaçaose bevolking zit of iets daarboven.

De laagst opgeleiden (met hoogstens lagere school) vormen 34% van het totaal onder de eerste generatie migranten uit de 5 landen van herkomst, onder de 2e generatie is dat gedaald tot 18% en bij de Curaçaose bevolking ligt dit percentage op 22. (Census 2011). Het betreft hier gegevens over de bevolking van 10 jaar of ouder die geen dagonderwijs meer volgt. Kijken we naar de mensen Voortgezet onderwijs (VO) in de vorm van VSBO of de onderbouw van HAVO of VWO dan heeft 32% van de eerste generatie dit opleidingsniveau, 45% van de 2e generatie en 40% van de Curaçaose bevolking. 32% van de 1e generatie regionale migranten heeft HAVO/VWO/SBO niveau, dit geldt voor 21% van de 2e generatie migranten en voor 22% van de Curaçaose bevolking. Als we kijken naar de hoger opgeleiden dan heeft onder de Curaçaose bevolking 15% een opleiding gevolgd op HBO of Universitair niveau. Onder de 1e generatie regio migranten ligt dit nog op 9% maar onder de tweede generatie iets hoger dan gemiddeld op Curaçao, namelijk op 16%.

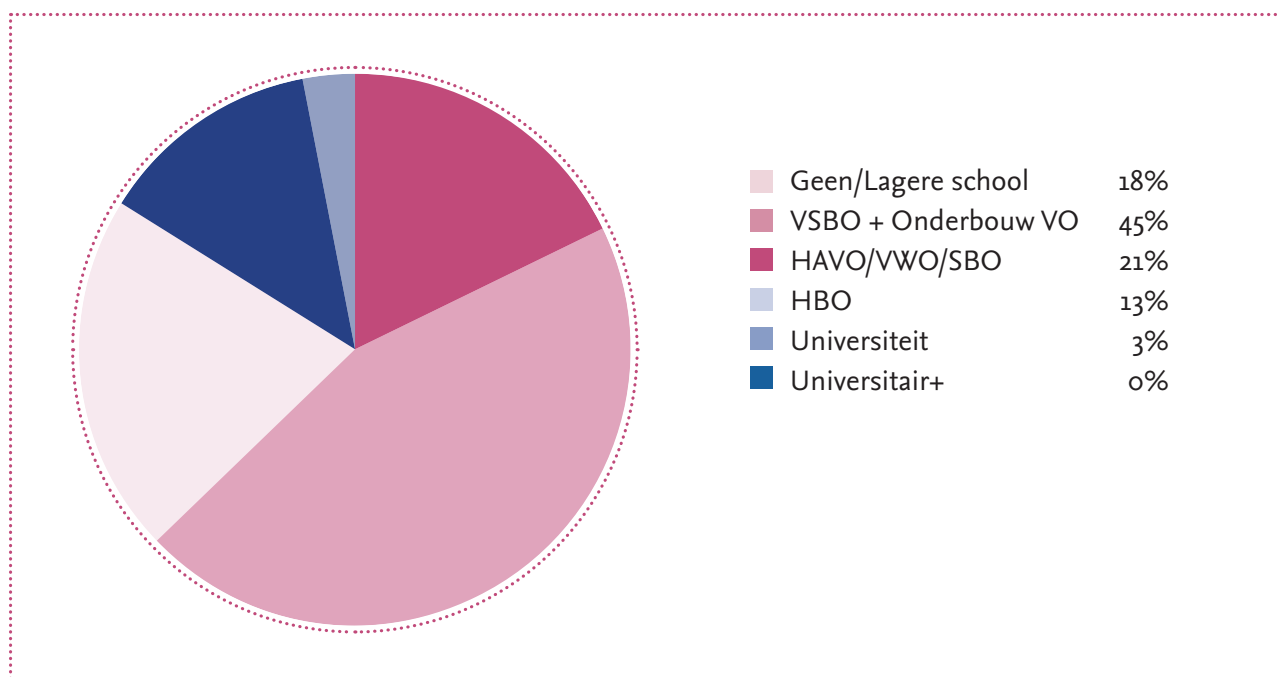
Figuur 3 Hoogst gevolgde opleiding Curaçaose bevolking (CBS 2011)

Figuur 4 Hoogst gevolgde opleiding 1^e generatie regionale migranten (CBS 2011)

Figuur 5 Hoogst gevolgde opleiding 2^e generatie regionale migranten

Tussen de landen van herkomst bestaan de nodige verschillen vooral wanneer we de groepen van de 1e generatie onderling vergelijken. In tabel 9 is voor eerste generatie regionale migranten opgenomen hoeveel mensen geen of alleen de lagere school hebben gevolgd. Hier valt op dat relatief veel migranten uit de Dominicaanse Republiek en Haïti hooguit lagere school hebben (43,2 en 44,9%). dit werd bevestigd in de interviews met sleutelfiguren en mensen uit het onderwijsveld. Onder migranten uit Venezuela ligt dit percentage juist lager dan gemiddeld.

Tabel 9 Eerste generatie regionale migranten met een laag opleidingsniveau

Geboorteland	Geen opleiding of basisschool	Totaal	%
Colombia	846	3771	22,4
Dominicaanse Rep.	2053	4734	43,2
Haïti	745	1658	44,9
Jamaica	316	1041	30,3
Venezuela	224	1323	16,9
Totaal	4184	12527	33,1

Het CBS heeft ook gegevens verzameld over de hoogst afgeronde opleiding. Tabel 10 geeft een overzicht van de hoogst afgeronde opleiding van 1e generatie regionale migranten. De meerderheid van de Dominicaanse, Jamaicaanse en Haïtiaanse eerste generatie migranten heeft VSBO of onderbouw HAVO/VWO. Er zijn 113 1e generatie regionale migranten op Curaçao die een opleiding hebben afgerond op minimaal HBO of Universitair niveau waarvan 81% afkomstig is uit Colombia of Venezuela.

Tabel 10 Hoogst afgeronde opleiding 1^e generatie migranten op Curaçao

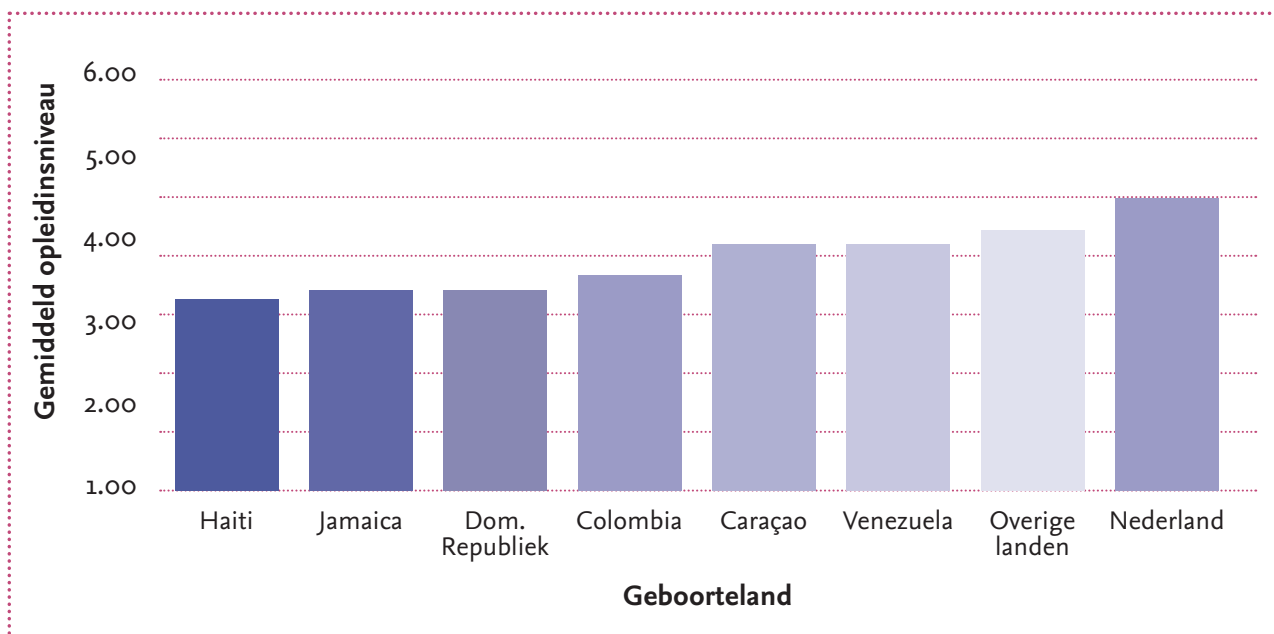
1 ^e generatie	onderbouw middelbare school	HAVO/VWO en SBO	HBO	Universiteit	Univ. +	NR	Totaal
Colombianen	795	989	284	39	2	9	2118
Dominicanen	712	567	93	12	2	18	1404
Haïtianen	280	86	23	3		3	395
Jamaicanen	337	119	17	4		6	483
Venezolanen	190	320	276	49	2	1	838
Totaal 5 landen van herkomst	2314	2081	693	107	6	37	5238

Stijging in opleidingsniveau per migratieland van eerste naar tweede generatie

We zagen hierboven dat de tweede generatie migranten uit de vijf landen van herkomst gemiddeld hoger opgeleid is dan de eerste, tot op het gemiddeld niveau van Curaçao of zelfs iets daarboven. Hoe liggen die stijgingen in opleidingsniveau per land? Figuur 6 laat per migratieland het opleidingsniveau van eerste generatie migranten op Curaçao zien, figuur 7 per migratieland over de tweede generatie: migrantenkinderen die op Curaçao zijn geboren. In deze analyse zijn mensen van 15 jaar of ouder meegenomen en de grafieken gaan over het hoogst gevolgde onderwijsniveau (dagonderwijs).

Het gemiddelde opleidingsniveau voor mensen die op Curaçao zijn geboren ligt net onder SBO/HAVO/VWO. Groepen 1e generatie op Curaçao die een hoger gemiddelde scoren zijn migranten uit Venezuela, Nederland en 'de rest van de wereld' waaronder landen als de VS, Canada en Duitsland. We zien duidelijk een toename van opleidingsniveau bij alle migrantengroepen. De tweede generatie doet het beter dan hun ouders. Alle migrantengroepen, behalve de Haïtianen, zijn het gemiddelde opleidingsniveau van Curaçao voorbij gegaan. De Venezolanen waren dat al in de eerste generatie, maar ook de 2e generatie migranten uit Jamaica, Colombia en ook uit de Dominicaanse Republiek zijn hoger opgeleid dan de gemiddeld Curaçaoënaar. Bij Venezolanen is de 2e generatie iets lager opgeleid, dit valt te verklaren door een leeftijdseffect. De tweede generatie Venezolanen is gemiddeld ouder dan de andere migrantengroepen. Het opleidingsniveau stijgt wereldwijd onder jongere cohorten.

Figuur 6 Opleidingsniveau per migratieland 1e generatie migranten op Curaçao

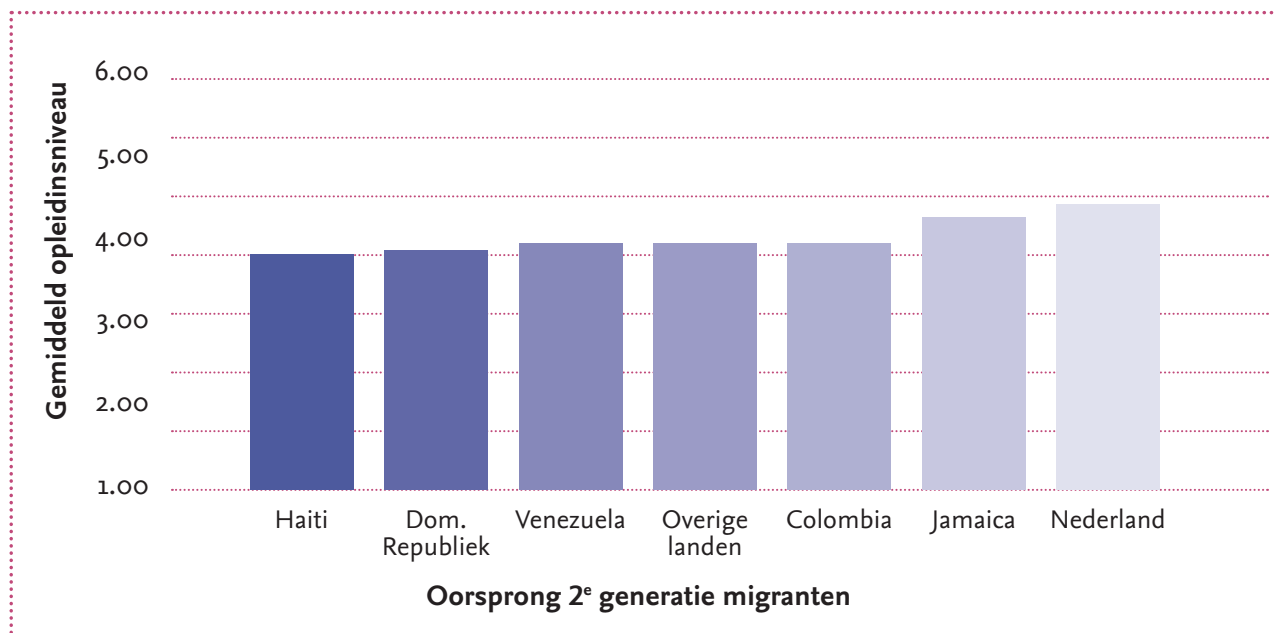

Verklaring Opleidingsniveaus:

1 = crèche en kleuterschool, 2 = basisschool, 3 = VSBO, onderbouw HAVO en VWO,

4 = SBO, HAVO/VWO, 5 = HBO, 6 = universiteit

Figuur 7 Opleidingsniveau per migratieland 2e generatie migranten op Curaçao

Man vrouw verhoudingen

Uit de literatuur komt naar voren dat mondiaal migratie door vrouwen steeds meer toeneemt, deels vanwege gezinshereniging maar ook emigreren vrouwen zelfstandig, op zoek naar meer inkomen en een beter bestaan, goed onderwijs voor de kinderen e.d. Naar aanleiding van de eerder beschreven trend van toenemende migratie door vrouwen kan worden geconcludeerd dat deze verschuiving ook op Curaçao waarneembaar is (zie par. 4.1). Het valt op dat vanuit de Dominicaanse Republiek en Jamaica naar verhouding veel meer vrouwen naar Curaçao zijn gemigreerd dan mannen. Dit geldt in mindere mate ook voor de migratie uit Colombia. Voor de migranten uit Venezuela geldt dat de groep mannen en vrouwen ongeveer even groot is, de migratie uit Haïti is juist gekenmerkt door migratie door mannen. Ondertussen vallen - door de trend van gezinshereniging bij Haïtianen - de migratiecijfers vanuit Haïti naar Curaçao niet meer in het voordeel van de mannen uit. Vrouwen en ook kinderen verhuizen naar het land waar hun partner zich al eerder heeft gevestigd. Dat is de laatste jaren sterk van invloed op de migratie uit Haïti.

Migratie platteland/stad

Veel migratie wereldwijd betreft migratie van mensen van het platteland die naar de grote steden trekken in eigen land, maar ook naar steden in het buitenland. Deze grote overgang en de integratieproblemen die dit met zich meebrengt worden vaak aan gezien voor culturele problemen terwijl het feitelijk de overgang van ruraal naar urbaan betreft en weinig met hun landscultuur heeft te maken. Mensen die direct afkomstig zijn van het platteland hebben een grote stap te maken. Curaçao heeft met zowel rurale als urbane migranten te maken uit de regio.

Tabel 11 Verhouding stedelijke/rurale migranten

Land van Herkomst	Totaal aantal migranten tussen 2000 en 2010	Deel dat geboren is in een stad > 100.000 inwoners	% afkomstig uit een stad > 100.000 inwoners
Colombia	4752	3016	63%
Dominicaanse Rep.	3616	1642	45%
Haïti	2765	690	25%
Jamaica	993	*418	*42%
Venezuela	1406	995	71%

Uit de bevolkingsadministratie van Curaçao blijkt dat van de migranten die zich tussen 2000 en 2010 op Curaçao hebben gevestigd en ingeschreven, er uit Haïti, de Dominicaanse Republiek en Jamaica met name mensen uit kleinere steden of meer rurale gebieden komen (uit plaatsen met minder dan 100.000 inwoners).¹⁷ Bepaalde gewoonten en tradities zijn in landelijke agrarische gebieden anders dan in stedelijke gebieden. Meestal ligt het opleidingsniveau bij de eersten lager.

Relatief veel regionale migranten op Curaçao blijken uit hoofdsteden te komen. Bogota vormt daarop een uitzondering aangezien maar 5% van de Colombianen op Curaçao in Bogota is geboren. In onderstaande tabel 9 is te zien dat er naar verhouding de meeste grootstedelijke migranten uit Venezuela en Colombia komen (maar meer uit andere steden, dan Bogota).

Tabel 12 Deel van de migranten afkomstig uit de hoofdsteden 2009 of 2010

Land van Herkomst	Hoofdstad	% migranten geboren in de hoofdstad
Colombia	Bogota	238/5%
Dominicaanse Rep.	Santo Domingo	1111/31%
Haïti	Port au Prince	411/15%
Jamaica 2001*	Kingston	192/19%
Venezuela	Caracas	419/30%

* De gegevens van Jamaica zijn een schatting omdat veelal wordt geregistreerd op provinciaal niveau en niet op gemeente of stadsniveau.

Uit analyse van de gegevens van Kranshi blijkt dat ook kleinere steden goed zijn vertegenwoordigd en dat bepaalde regio's vaak terugkomen. Bij migratie speelt het netwerk van mensen een belangrijke rol. Dit draagt bij aan de informatievoorziening bijvoorbeeld over werkgelegenheid maar ook aan de opvang de eerste dagen en weken en maakt het makkelijker om een weg te vinden omdat er al andere zijn die advies kunnen geven over hoe een huis te vinden, mensen meenemen naar bijvoorbeeld de kerk of feestjes (Castles a.o. 2013).

¹⁷ Natuurlijk is het mogelijk dat mensen hun geboorteplaats al eerder hadden verruild voor een andere woonomgeving maar deze gegevens zijn helaas niet beschikbaar.

Gaan regionale migranten vaak naar hun land van herkomst? Door Immigratie op HATO worden statistieken bijgehouden van het aantal aankomsten en vertrekken (zie tabel 10). Er wordt onderscheid gemaakt tussen inwoners van Curaçao (Residents) en niet-inwoners (non-residents). Venezolaanse inwoners van Curaçao vliegen zeer frequent, gemiddeld 3,7 keer per jaar vanaf Hato naar elders, terwijl Haïtiaanse en Jamaicaanse inwoners van Curaçao minder dan een keer per jaar vliegen. Daarnaast komen heel veel Venezolanen inkopen doen of voor korte tijd werken (zie bijlage 9). In 2011 waren dat er 70.000 en in 2012 95.000.

Tabel 13 Gemiddeld aantal vertrekken Hato naar geboorteland 2011

Nationaliteit	Inwoners	Gemiddeld aantal vertrekken 2011
Colombiaanse	3.312	1,55
Dominicaanse	2.861	1,34
Haïtiaanse	1.807	0,84
Jamaicaanse	1.054	0,84
Venezolaanse	1.205	3,73
Totaal Curaçao	150.563	1,77

Bron: Korps Politie Curaçao Immigration, bewerking OMIC

Naturalisatie

Wanneer migranten 5 jaar onafgebroken en legaal op Curaçao wonen kunnen ze in aanmerking komen voor de Nederlandse nationaliteit via de Naturalisatieprocedure. Het afleggen van een examen in Papiaments en Nederlands (sinds 2011) en kennis van de samenleving zijn voorwaarden voor Nederlanderschap. In tabel 14 is een overzicht opgenomen van het aantal naturalisaties dat in 2009 en 2010 heeft plaatsgevonden. De meeste mensen die in die periode genaturaliseerd zijn tot Nederlander hebben een Colombiaanse of Dominicaanse achtergrond. De mensen die zich na hun naturalisatie elders (meestal in Nederland of Spanje) vestigen, zijn niet zichtbaar met de informatie die nu beschikbaar is. Het is wel mogelijk inzicht te krijgen in het deel dat op Curaçao blijft en het deel dat zich elders vestigt indien de instantie die verantwoordelijk is voor het naturalisatieproces (Voorheen Kranshi, nu het Kabinet van de Gouverneur van Curaçao) gegevens bijhoudt over wie het traject heeft doorlopen.

Tabel 14 Naturalisaties in Curaçao

Land oude nationaliteit	2009	2010	Land oude nationaliteit	2009	2010
Algerije	0	1	Jamaica	4	11
Argentinië	0	2	Libanon	0	2
Bangladesh	0	1	Marokko	3	0
China	9	6	Mexico	0	2
Colombia	92	114	Nigeria	1	2
Cuba	4	7	Onbekend	2	4
Dom. republiek	30	56	Paraguay	0	1
Duitsland	1	0	Peru	1	2
Ethiopië	2	1	Portugal	1	0
Filippijnen	0	1	Staatloos	1	0
Guyana	2	0	Sint Kitts	1	0
Haïti	20	8	Suriname	13	8
India	14	46	Venezuela	20	34
Israel	1	0	Totaal	201	309

Bron kabinet gouverneur Curaçao

Woonsituatie regionale migranten op Curaçao

Wanneer migrantengroepen zich in een marginale positie bevinden dan uit zich dit vaak ook in de woon en leefomstandigheden. Veel steden kennen specifieke wijken met concentraties van migranten (o.a. New York Times 8 juni 2013, Valtonen 2002, Dustmann, 2004). Dit heeft verschillende oorzaken, zoals sociaal economische positie, beschikbare huisvesting, uitsluiting in andere wijken, aanvankelijke opvang door familie, kettingmigratie etc. Op Curaçao speelt de concentratie van beschikbare en goedkope woningen in sommige wijken een rol. Dit heeft tot gevolg dat er wijken zijn waar relatief veel migranten met een lagere sociaal economische status terecht komen. Veel migranten huren particulier en deze groep komt ondermeer in huizen terecht van Curaçaoënaars die naar Nederland zijn vertrokken, zoals in Buena Vista. Op Curaçao kunnen mensen met een geldige verblijfsvergunning (en sedula) zich voor een huurwoning in de sociale sector inschrijven bij woningcorporatie Fundashon Kas Popular (FKP). Er zijn lange wachttijden voor een sociale huurwoning.

Uit de bevolkingsadministratie blijkt de concentratie van migranten in bepaalde woon wijken op Curaçao (zie tabel 15). Per migrantengroep (naar geboorteland) is weergegeven in welke wijk veel migranten woonachtig zijn. Dit is onder meer het geval bij Buena Vista (voor alle groepen) Kanga (Colombianen, Dominicanen, Haïtianen en Jamaicanen), Montagne Rey en Souax. De meeste Haïtianen (absolute aantallen) wonen in Buena Vista en de meeste Venezolanen en Colombianen in Jongbloed.

Dominicanen wonen het meest in Souax en Jamaicanen in Kanga. Het gaat om absolute aantallen per wijk en niet om de verhouding migranten in de wijk. Dit betekent dat de impact van migratie in zeer kleine wijken zoals Fleur de Marie waar weinig mensen wonen waaronder relatief veel Dominicanen (vrouwen) hieruit niet zichtbaar wordt.

Tabel 15 Wijken met relatief grote migrantengroepen

Colombia	Dom Rep	Haïti	Jamaica	Venezuela
Jongbloed	Souax	Buena Vista	Kanga	Jongbloed
Souax	Buena Vista	Souax	Buena Vista	Marie Pampoen
Buena Vista	Santa Rosa	Kanga	Montagne Rey	Santa Rosa
Kanga	Mahuma	Wishi	Bivak	Vredeberg (kintjan)
Santa Rosa	Montagne Rey	Santa Rosa	Monte Verde	Jan Thiel
Marie Pampoen	Stenen Koraal	Stenen Koraal	Steenrijk	Julianadorp
Mahuma	Marchena	Montagne Rey	Souax	Bottelier
Jan Doret	Kanga	Klein Marchena	Brievengat	Buena Vista
Montagne Rey	Brievengat	Brievengat	Suffisant	Francia
Groot Kwartier	Monte Verde	Ronde Klip	Dein	Koraal Specht
Van Engelen	Wishi	Monte Verde		

Bron bevolkingsadministratie/Kranshi Curaçao

Uit de Census 2011 blijkt de grote concentratie van migranten in een paar wijken op Curaçao, vooral die minder goed bekend staan door hun ligging (onder de rook van de raffinaderij bijvoorbeeld) en kwaliteit van de huizen: Kanga-Dein (75% niet op Curaçao geboren), Wishi (41% niet op Curaçao geboren), Scharloo (64% niet op Curaçao geboren), Otrabanda (49% niet op Curaçao geboren). Daarnaast zijn er een paar wijken/gebieden waar naar verhouding veel ‘Europese’ Nederlanders wonen en bijvoorbeeld ook welgestelde Venezolanen. Dit geldt ondermeer voor Spaanse Water (80% elders geboren), Mahaai (71% elders geboren) en Willibrordus (59% elders geboren maar dit is inclusief enkele resorts rond Willibrordus). Ook in onze representatieve Migrant enquête is gevraagd naar de wijk waar de respondent woont. De wijken met die het meest zijn genoemd zijn Buena Vista (31 keer), Montaña (23 keer) en Kanga/Dein (17 keer).

Migratie naar Nederland

Uit de cijfers van het Centrum voor Onderzoek en Statistiek van de gemeente Rotterdam blijkt dat het aantal inwoners van Rotterdam dat is geboren in een van de landen van het onderzoek, afgelopen jaren is gestegen. Een deel van de genaturaliseerden op de Nederlandse Antillen belandt uiteindelijk in Nederland. Er wordt daar niet geregistreerd of iemand via Curaçao naar Nederland is gekomen. Na naturalisatie op Curaçao is men vrij om te reizen binnen het Koninkrijk, de EU en een aantal andere landen.

Tabel 16 Migranten in Rotterdam naar geboorteland

Geboorteland persoon	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Colombia	492	543	605	645	682	709	696	699	724	759	792
Dom. Republiek	1.003	1.102	1.230	1.314	1.320	1.336	1.294	1.258	1.255	1.289	1.369
Haïti	17	22	27	40	56	60	61	63	60	66	74
Jamaica	35	43	44	44	47	50	45	40	35	34	39
Venezuela	144	152	157	168	174	182	176	190	196	205	224
Tot. specifieke landen	1.691	1.862	2.063	2.211	2.279	2.337	2.272	2.250	2.270	2.353	2.498

Bron: Publiekszaken Rotterdam, bewerking COS

Wanneer we deze gegevens vergelijken met de gegevens van het CBS uit Nederland is te zien welk deel in Rotterdam woont. Helaas zijn via het CBS in Nederland alleen de cijfers beschikbaar voor mensen geboren in Colombia en de Dominicaanse Republiek. Er is onderscheid gemaakt tussen Totalen (T), Mannen (M) en Vrouwen (V). Voor de mensen geboren in Colombia geldt dat een klein deel van hen in Rotterdam woont (6.1%), voor de mensen geboren in de Dominicaanse Republiek is dat een groter deel: 17.6%. Voor de mensen die in Colombia zijn geboren geldt tevens dat een deel van hen door middel van adoptie in Nederland terecht is gekomen en niet via de (voormalige) Nederlandse Antillen of Curaçao.

tabel 17 inwoners van nederland geboren in colombia en de dominicaanse republiek (totaal, man, vrouw)

Geboorte land		1996	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Colombia	T	7078	8956	9588	10215	10820	11312	11698	11971	12122	12246	12533	12942
Dom Rep.	T	4258	5639	6107	6519	6819	6949	7044	7110	7137	7290	7458	7772
Colombia	V	3086	3787	4052	4330	4600	4789	4941	5045	5117	5163	5266	5423
Dom Rep.	M	1220	1572	1743	1875	1985	2006	2044	2061	2076	2131	2197	2329
Colombia	V	3992	5169	5536	5885	6220	6523	6757	6926	7005	7083	7267	7519
Dom Rep.	V	3038	4067	4364	4644	4834	4943	5000	5049	5061	5159	5261	5443

Bron: STATLINE CBS Nederland 12 oktober 2010

Representativiteit steekproef

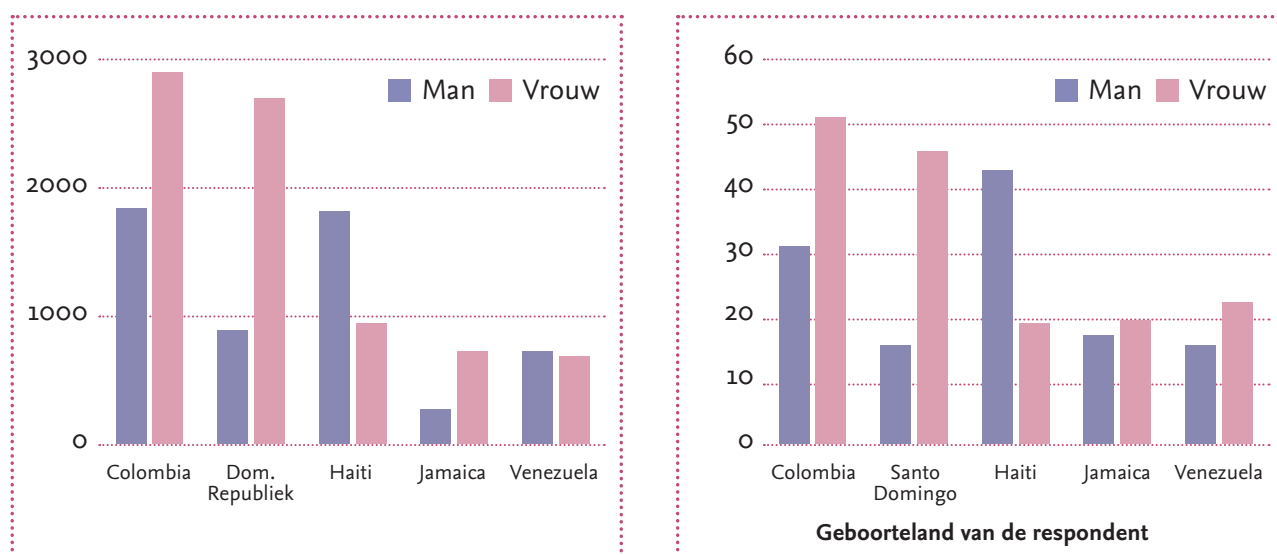
Er zijn in totaal 306 geldige enquêtes afgenomen onder migranten van de vijf landen van herkomst in dit onderzoek. De verdeling naar land van herkomst, geslacht en leeftijd is in onderstaande tabel opgenomen. De enquête blijkt representatief te zijn voor de totale regionale migranten populatie op Curaçao. De verhouding van de steekproef tot de totale (legale) populatie van deze migrantengroepen op het eiland komt goed overeen (zie figuur 8A en 8B). De oudste respondenten zijn geboren in 1933, de jongste in 1991.

De gemiddelde leeftijd is het laagste onder de Dominicaanse migranten in de steekproef en het hoogste onder de Colombiaanse migranten.

Tabel 18 Steekproef migrantenenquête

Geboorteland	M	V	Totaal	Leeftijd gemid.	Ondergrens 95% betr. intv. geboortear	Bovengrens
Colombia	34	56	90	42,07	1966	1971
Dom Rep.	17	50	67	37,37	1969	1974
Haïti 47	21	68	41,40	1967	1972	
Jamaica	19	21	40	40,50	1967	1973
Venezuela	17	24	41	40,17	1966	1975
Totaal steekproef	134	172	306	40,87	1968	1971

Figuur 8A en 8B Migranten op Curaçao en in de steekproef van het migrantenonderzoek naar geboorteland en geslacht (2010)

Bron CBS en Respondenten Migranten enquête

De migranten in de steekproef zijn tussen 1983 en 2011 naar Curaçao gekomen. De migranten uit de Dominicaanse Republiek zijn gemiddeld wat eerder gekomen (1998) dan de migranten uit Colombia en Venezuela (beide 2000). Het jaar waarin de meeste respondenten uit de steekproef naar Curaçao zijn gekomen is 2001 waarin 52 van de 306 respondenten aangeven toen te zijn gekomen. Een aanzienlijk deel van hen zal pas onlangs met de Brooks Towerprocedure een legale status hebben verkregen en wordt in de statistieken van het CBS pas officieel zichtbaar in het jaar dat men legaal is toegelaten.

5.2 Arbeidsmarkt en inkomen

De meeste migratie wereldwijd is arbeidsmigratie. Dit geldt ook voor Curaçao. Curaçao heeft aantrekkingskracht op migranten uit de regio omdat er betere kansen zijn op de arbeidsmarkt dan in het land van herkomst. Hoewel Curaçao ook al vele jaren kampt met hoge werkloosheidscijfers (Bron CBS Arbeidskrachtenonderzoek) is het eiland voor veel migranten uit buurlanden toch aantrekkelijk. In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van werkenden en niet werkenden en gegevens die betrekking hebben op de participatiegraad en werkloosheid op Curaçao voor de totale bevolking.

tabel 18 Arbeidsmarkt gegevens Curaçao 2005-2013

	2005	2006	2007	2009	2011	2013
Populatie Curaçao	135.474	135.250	135.513	137.124	147.858	150.782
Economisch niet actief	42.869	44.310	45.332	50.913	50.034	48.797
Beroepsbevolking	62.735	60.981	61.708	65.778	68.763	73.005
Participatiegraad	46.3%	45.1%	45.0%	44.9%	46.5%	48.4%
Aantal werkenden	51.343	52.050	54.049	59.453	62.042	63.493
Werkloosheid absoluut	11.392	8.931	7.346	6.315	6.738	9.490
Werkloosheidspercentage	18.2%	14.6%	12.4%	9.6%	9.8%	13.0%
Jeugdwerkloosheid in %	44	37.8	24.2	24.7	24.7	37.2
Onderstand ontvangers	7.100	6.999	6.998	*6148	*5565	*5534
Werkzoekenden	11.392	8.931	7.659	6.325	6.721	9.512

Bron cbs arbeidskrachten onderzoek, *bron Ministerie van SOAW

In onderstaande tabel is weergegeven welke positie migranten op Curaçao op de arbeidsmarkt innemen.

tabel 19 Werkenden op Curaçao in 2009 en 2011

Geboorteland	werkenden 2009	werkenden 2009	werkenden 2011	werkenden 2011
Curaçao	42.580	72,0%	44.021	71,0%
Colombia	2.421	4,0%	2.716	4,4%
Dominicaanse Rep.	2.198	3,7%	3.064	4,9%
Haïti	1.114	1,9%	1.066	1,7%
Jamaica	830	1,4%	709	1,1%
Venezuela	832	1,4%	940	1,5%
5 landen (lvh) totaal	7.395	12,4%	8.495	13,7%
Nederland	3.650	6,1%	4.143	6,7%
Voorm. Ned. Antillen	1.223	2,1%	1.352	2,2%
Overig	4.607	7,8%	4.032	6,5%
Totaal	59.453	100,0%	62.042	100,0%

Bron cbs, bewerking omic

Volgens de Census 2011 zijn er 8.495 mensen op de arbeidsmarkt werkzaam afkomstig uit de 5 grootste regionale migratielanden. Dat is ongeveer 14 % van de totale beroepsbevolking. In de tabel is dit aandeel uitgesplitst naar de landen van herkomst in de regio. Er is sprake van een kleine toename tussen 2009 en 2011. Voor 2011 is te zien dat het aantal werkenden op het eiland met ruim 2500 personen is toegenomen. Het aandeel werkenden 'geboren op Curaçao' is licht gedaald (van 71 naar 70%, hoewel in aantal toegenomen). Over 2013 is door het CBS een uitsplitsing gemaakt naar werkenden geboren op Curaçao, op een ander eiland van de voormalige Nederlandse Antillen, Nederland of elders. Van de 63.493 werkenden op Curaçao zijn 46.059 personen op Curaçao geboren (AKO Arbeidskrachtenonderzoek 2013). Dit komt overeen met 73% van de werkenden. Daarnaast is 2% geboren op een van de 5 voormalige eilanden van de Nederlandse Antillen en 6% in Nederland. Er zijn in 2013 12.240 werkenden op Curaçao die zijn geboren in een ander land, dat is 19,3%. Een groot deel van deze groep is afkomstig uit een land uit de regio.

Beroepen van regionale migranten op Curaçao

Interessant is in welke beroepen de regionale migranten uit de 5 Landen van Herkomst (LvH) werkzaam zijn. Uit analyses van de data blijkt dat er in 11 van de 17 hieronder genoemde beroeps categorieën meer dan 20% regionale migranten werken uit de vijf LvH. In de beroepsgroepen Huishoudelijk personeel en Tuinonderhoud is zelfs meer dan 50% afkomstig uit deze vijf landen. De groep kappers bestaat voor 45% uit migranten uit deze vijf landen en bij de koks, keukenhulpen, schoonmakers en hulpen in kantoren en hotels en bij de bouwvakkers is dat ongeveer 1 op de 3. Diverse beroepen in Curaçao draaien dus voor een heel belangrijk deel op de arbeid van deze regionale migranten (zie tabel 20).

“Wie maakt de tuinen, rooien en bermen schoon, wie vult de diepvries in de supermarkt, wie maakt huizen en hotels schoon op het eiland?”

(vrouw, 33 jaar geboren in Nederland)

“Hoe kan die 80/20 regeling van Meneer Wiels nou werken?” Dat gaat echt niet, een deel van de lokale bevolking heeft misschien geen baan maar wil veel werk dat door migranten wordt gedaan ook echt niet doen.”

(medewerkster supermarkt, geboren in de Dominicaanse Republiek)

In beroepen in de bouw zijn naar schatting ca 1.000 mannen uit de regio werkzaam. Het gaat om beroepen zoals metselaar en timmerman maar ook om specialismen zoals tegelzetten, stuken, vloeren leggen etc.

In de beroepen op management of directieniveau is 5% eerste generatie migrant uit de regio. Regionale migranten zijn op Curaçao ondervertegenwoordigd in overheidsfuncties. 5,5% van het overheidspersoneel is geboren in Colombia, Venezuela, de Dominicaanse Republiek, Haïti of Jamaica.

Er zijn beroepen waarin op Curaçao relatief veel migranten maar juist weer weinig regionale migranten werkzaam zijn. Voorbeelden zijn de functies van managing directors/chief executives, proprietors shops, retail and wholesale trade manager, shop supervisor and other directors. Het betref veelal mensen uit Nederland of met een Chinese, Indiase, of Portugese achtergrond.

Tabel 20 Veel voorkomende beroepen onder regionale migranten op Curaçao

Beroepscategorie (internationaal)	Totaal Curaçao	Totaal migranten	% migranten in beroep	aantal uit 5 LvH	% uit 5 LvH
Domestic cleaners and helpers	1974	1414	71,6	1279	63,3
Shop sales assistants	2303	856	37,2	510	22,1
Cleaners and helpers in offices, hotels and other establishments	2326	818	35,1	704	30,3
Managing directors, chief executives	1055	502	47,6	52	4,9
General office clerks	3074	484	15,9	168	5,5
Cooks (not chef-cooks)	870	433	49,8	283	32,5
Bricklayers and related workers	943	356	37,8	301	31,9
Waiters	807	310	38,4	191	23,7
Garden and horticultural laborers	446	273	61,2	225	50,4
Shop keepers (sells in own shop)	374	251	67,1	65	17,4
Security guards	1495	246	16,5	141	9,4
Hairdressers	489	245	50,1	217	44,4
Shop supervisors	502	223	44,4	68	13,5
Building construction laborers	698	214	30,7	166	23,8
Kitchen helpers	460	213	46,3	164	35,7
Painters and related workers	558	210	37,6	145	26,0
Other directors/proprietors, not elsewhere classified	458	208	45,4	36	7,9
Cashiers and ticket clerks	1062	205	19,3	124	11,7
Bakers	254	144	56,7	123	48,4
Beauticians	218	114	52,9	83	38,1
Proprietors shops	211	124	58,8	27	12,8
Retail and wholesale trade managers	203	125	61,6	18	8,9
Armed Forces	190	134	70,5	4	2,1

Bron cbs, bewerking omic

Arbeidsparticipatie en werkloosheid

De werkloosheid op Curaçao was ten tijde van de census 10%¹⁸. De werkloosheid onder mensen uit Colombia, zowel de eerste als de tweede generatie is lager dan gemiddeld en onder mensen met een Dominicaanse achtergrond juist hoger. Ondanks de bestaande werkloosheid op Curaçao is er voldoende werkgelegenheid voor migranten. In hun land van herkomst is de werkloosheid veelal nog hoger en vaak kiezen migranten ervoor om naar Curaçao te komen en aan de slag te gaan in een beroep dat misschien lager gekwalificeerd is dan hun opleidingsniveau maar toch (hogere) inkomsten garandeert en meer perspectief biedt dan een baan in het land van herkomst.

¹⁸ Niet werkend en beschikbaar voor de arbeidsmarkt (census definitie 2011)

Op Curaçao is gemiddeld 35% van de bevolking economisch niet actief (huisvrouw, schoolgaand). Alle migrantengroepen zijn beduidend meer economisch actief dan de Curaçaoënaars (zie tabel 21).

Tabel 21 Werkloosheid naar geboorteland, generatie en geslacht (bron cbs, bewerking omic)

Herkomst	Beroeps-bevolking	Mannen werkloos	Vrouwen werkloos	Totaal	Werkloos %	Econ. niet actief %
Curaçao	52.441	2.274	3.265	5.539	10,6	41,4
Colombia 1e generatie	3.107	45	193	238	7,7	24,9
Colombia 2e generatie	431	15	21	36	8,4	*
Dom. Rep. 1e generatie	3.520	71	423	494	14,0	31,2
Dom. Rep. 2e generatie	857	37	65	102	11,9	*
Haïti 1e generatie	1.437	43	105	148	10,3	13,7
Haïti 2e generatie	48	2	4	6	12,5	*
Jamaica 1e generatie	955	15	67	82	8,6	15,9
Jamaica 2e generatie	40	2	2	4	10,0	*
Venezuela 1e generatie	946	24	71	95	10,0	34,9
Venezuela 2e generatie	730	19	41	60	8,2	*
Totale bevolking Curaçao	72.037	2.666	4.457	7.123	9,9	35

* Een groot deel van de tweede generatie migranten is gezien hun schoolgaande leeftijd nog niet economisch actief. Daarom is een percentage hier achterwege gelaten. Het gaat dan om de leeftijdsgroep tussen 15 en 24 jaar waar bij een groot deel nog een dagopleiding volgt.

Regionale migranten op Curaçao maken weinig gebruik van onderstand (overheidsuitkering bij werkloosheid). Van alle onderstandtrekkers is slechts 2.1% geboren in een van de vijf regionale migratielanden. Het onderschrijft het migratiemotief van veel regionale migranten (“hier werken om een beter leven te krijgen”). Deze regionale migranten blijken nauwelijks voor druk op de sociale voorzieningen op Curaçao te zorgen.

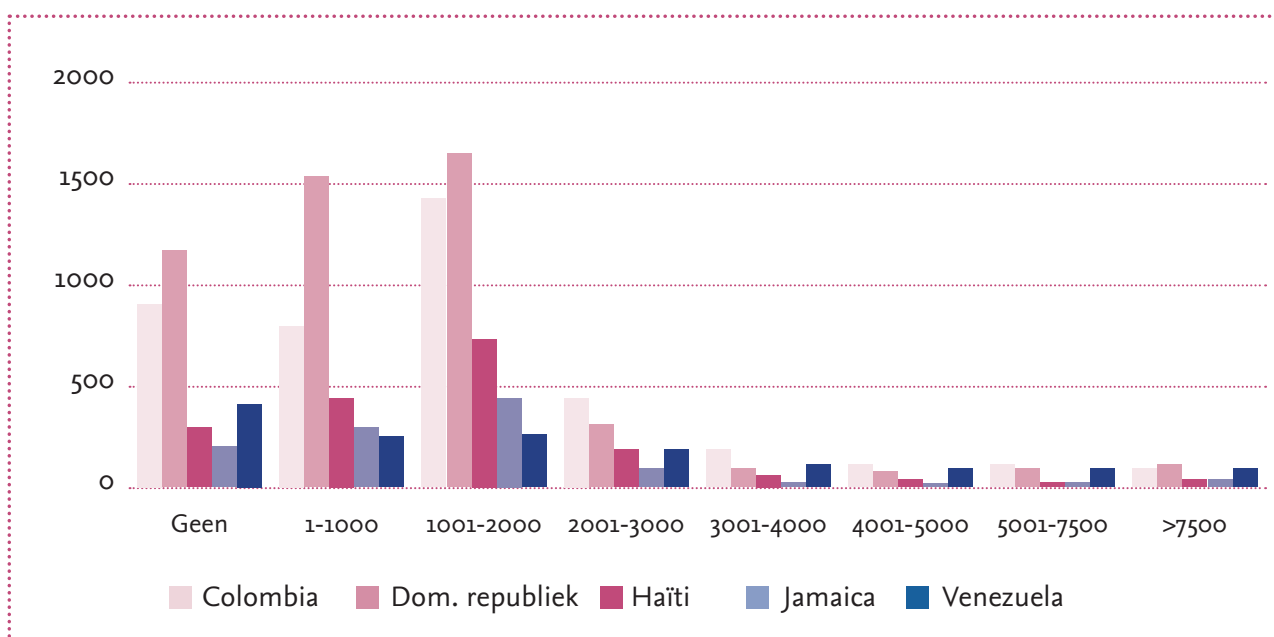
Tabel 22 Onderstandstrekkers op Curaçao naar geboorteland (2009-2013)

	2009	2010	2011	2012	2013	% 2013
Colombia	11	12	14	18	16	0.3
Dominicaanse Republiek	70	74	75	71	78	1.4
Haïti	4	4	5	8	8	0.2
Jamaica	3	3	5	7	7	0.1
Venezuela	5	5	4	4	4	0.1
Curaçao	5934	5421	5341	5176	5168	95.1
Andere landen koninkrijk	98	99	97	105	113	2.1
Overige landen	23	22	24	31	38	0.7
Totaal	6148	5640	5565	5420	5432	100

Inkomen

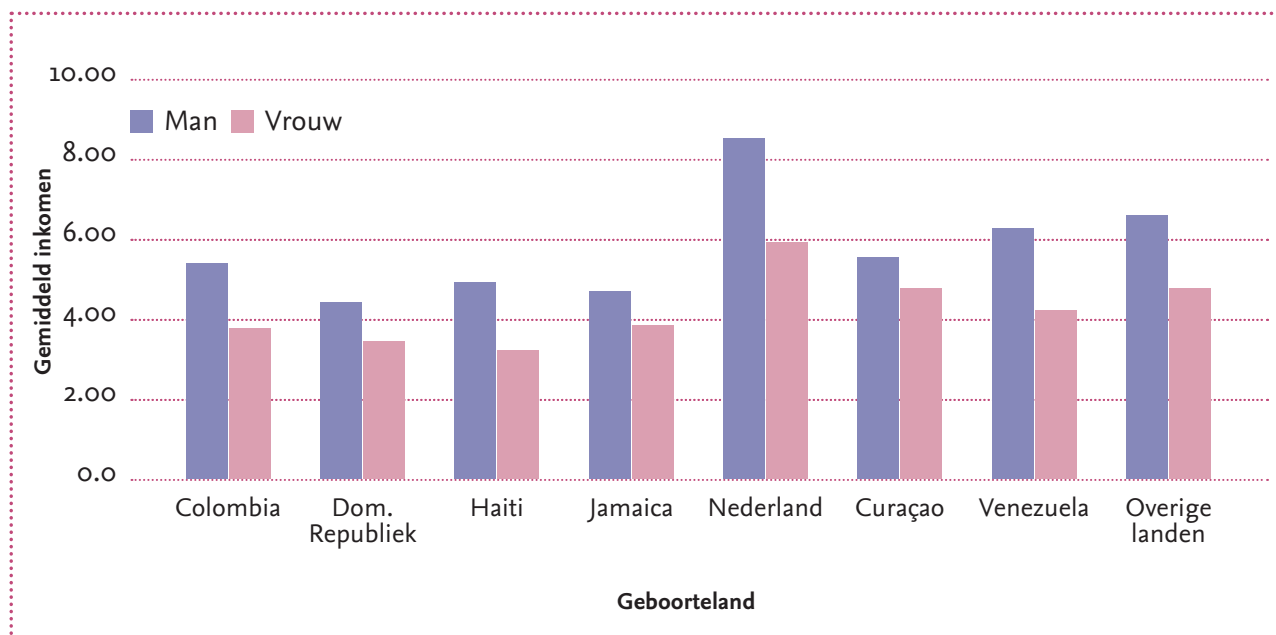
Analyse van de inkomensstatistieken laat zien dat Venezolaanse migranten een betere inkomenspositie hebben dan migranten uit Colombia, de Dominicaanse Republiek, Haïti en Jamaica. 12% van de in Venezuela geboren migranten op Curaçao verdient per maand meer dan NAF 5.000,- ten opzichte van 4,6% van de in Colombia geboren migranten, 3,4% van de migranten geboren in de Dominicaanse Republiek of 3,0% van de Haïtianen. Van de totale bevolking op Curaçao verdient 12% meer dan NAF 5.000,- per maand. Ook onder migranten verdienen mannen meer dan vrouwen. Colombiaanse, Dominicaanse en Jamaicaanse migranten vrouwen verdienen meestal inkomens onder NAF 2000 bruto per maand. Bij NAF 2000 per maand is het omslagpunt te zien, daarboven zijn de mannen bij alle groepen in de meerderheid. Bij de Haïtiaanse mannen is dat al vanaf NAF 1.000,- per maand. Dit geldt ook voor de totale bevolking van Curaçao. Bij lagere inkomens zijn vrouwen oververtegenwoordigd. Op Curaçao verdienen mannen ongeacht hun herkomst significant meer dan vrouwen. In Figuur 9 is de inkomensverdeling in absolute aantallen weergegeven in een staafdiagram waarbij het geboorteland bepalend is.

Figuur 9 Inkomensverdeling naar geboorteland (in NAF bruto per maand)

Figuur 10 laat de verdeling in inkomens en de verhouding tussen mannen en vrouwen zien. Bij alle groepen verdienen mannen meer dan vrouwen. Mannen geboren in Nederland verdienen de hoogste inkomens, Haïtiaanse vrouwen verdienen gemiddeld het minst. Vrouwen op Curaçao verdienen in alle bevolkingsgroepen significant minder. Dit geldt zowel voor de eerste als tweede generatie migranten en voor Curaçaoënaars. Het gemiddelde inkomen van Haïtiaanse mannen ligt iets boven dat van Dominicaanse en Jamaicaanse mannen.

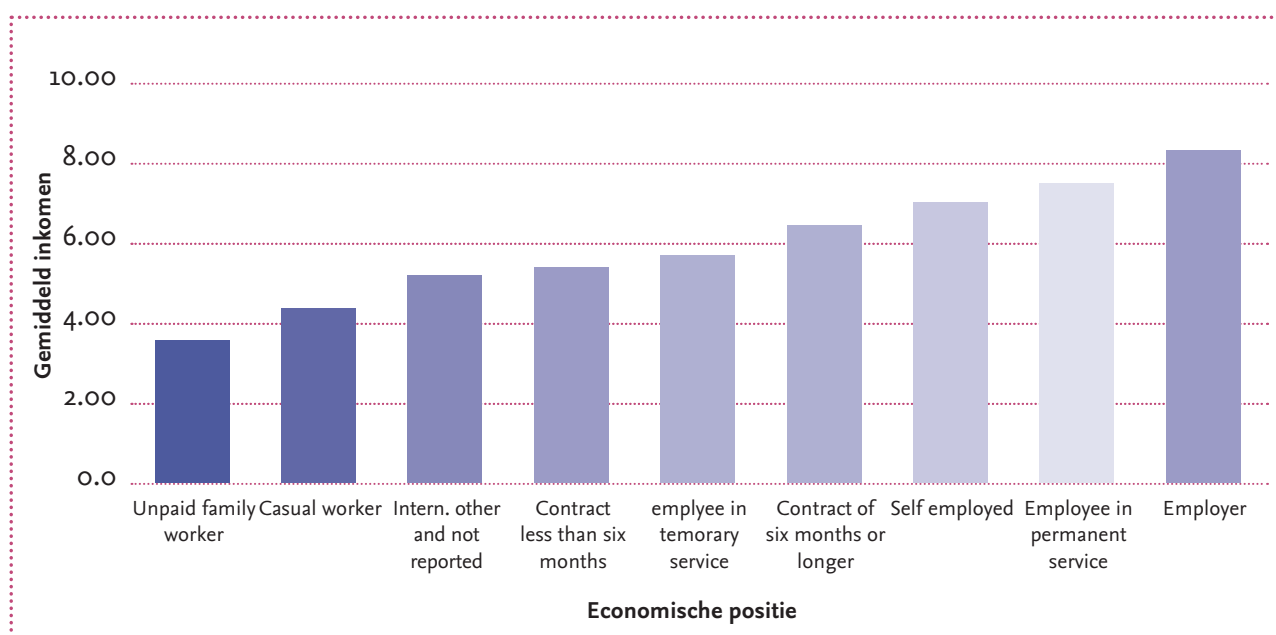
Figuur 10 Inkomensverschillen op Curaçao naar geboorteland en geslacht

Economische positie en beroep

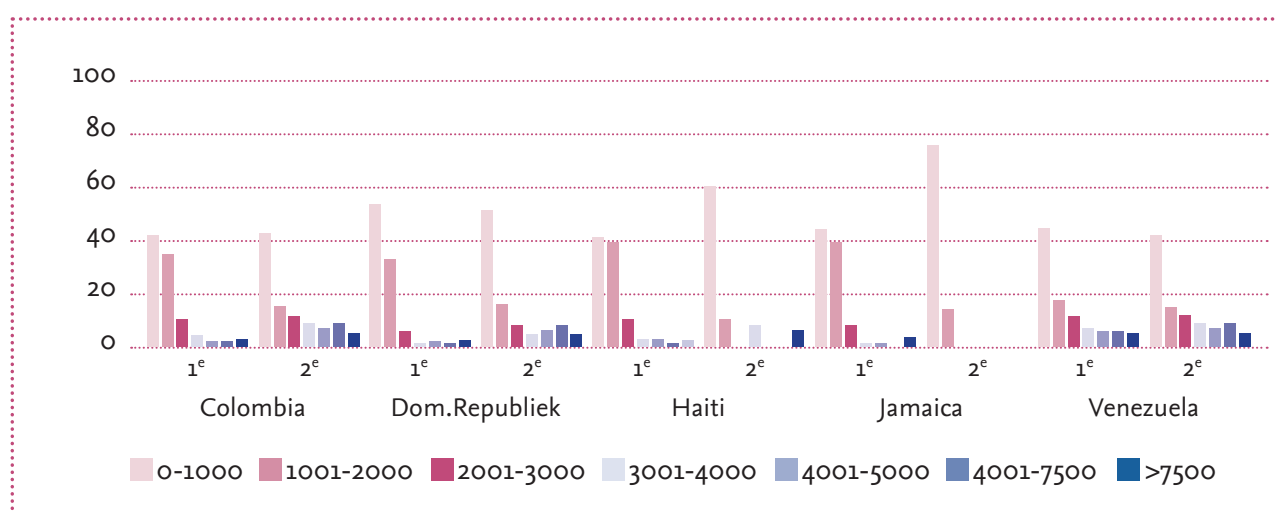
Economische positie wordt in de Census en in het Arbeidkrachten onderzoek (beide CBS) onderverdeeld in werkgever (employer), werknemer in vaste/tijdelijke dienst (employee), zelfstandige (self employed), contractwerker en onbetaald medewerker in een familie bedrijf (unpaid family worker). Een analyse van de gemiddelde hoogtes van inkomens op Curaçao naar economische positie laat zien dat werkgevers (employers) gemiddeld het hoogste inkomen genieten, 'unpaid family workers en casual workers' verdienen gemiddeld het minste (Figuur 11).

Figuur 11 Gemiddeld inkomen per economische positie voor Curaçao totaal

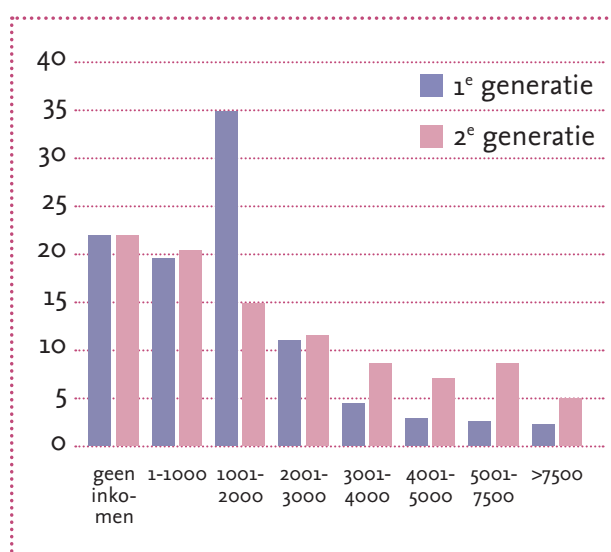
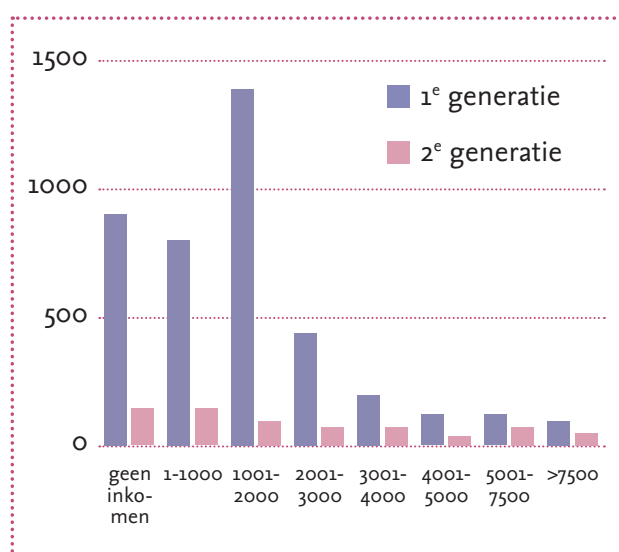
Met dit gegeven is een analyse gedaan van de economische positie van inwoners van Curaçao naar geboorteland (1e generatie) en ook voor de tweede generatie migranten van wie een of beide ouders in het buitenland zijn geboren. Op Curaçao verdient 63% minder dan Naf 2.000,- per maand en 43% van de mensen verdient minder dan Naf 1.000,- per maand. Met name Dominicaanse migranten verdienen vaker minder dan Naf 1.000,- per maand (53%). Regionale migranten zijn oververtegenwoordigd in lagere de inkomens tot Naf 2.000,- per maand. Van de Haïtianen verdient 82% tussen de 0 en Naf 2.000,- per maand. Dit geldt ook voor de eerste generatie Dominicanen (87%). De tweede generatie Dominicanen en Colombianen laten iets meer spreiding naar de hogere inkomens zien. De groep Haïtianen en Jamaicanen van de 2e generatie is te klein om representatieve uitspraken over te kunnen doen.

Figuur 12 Inkomensverdeling in naf per maand 5 migrantengroepen naar 1^e en 2^e generatie

Bovenstaande grafiek laat een verdeling zien in de inkomens van de 1^e en 2^e generatie migranten op Curaçao. De tweede generatie zit vaker in hogere inkomenscategorieën, Jamaicanen vormen hierop een uitzondering.

Figuren 13a en 13b Inkomensverdeling 1e en 2e generatie Colombianen absoluut (a) en relatief (b)

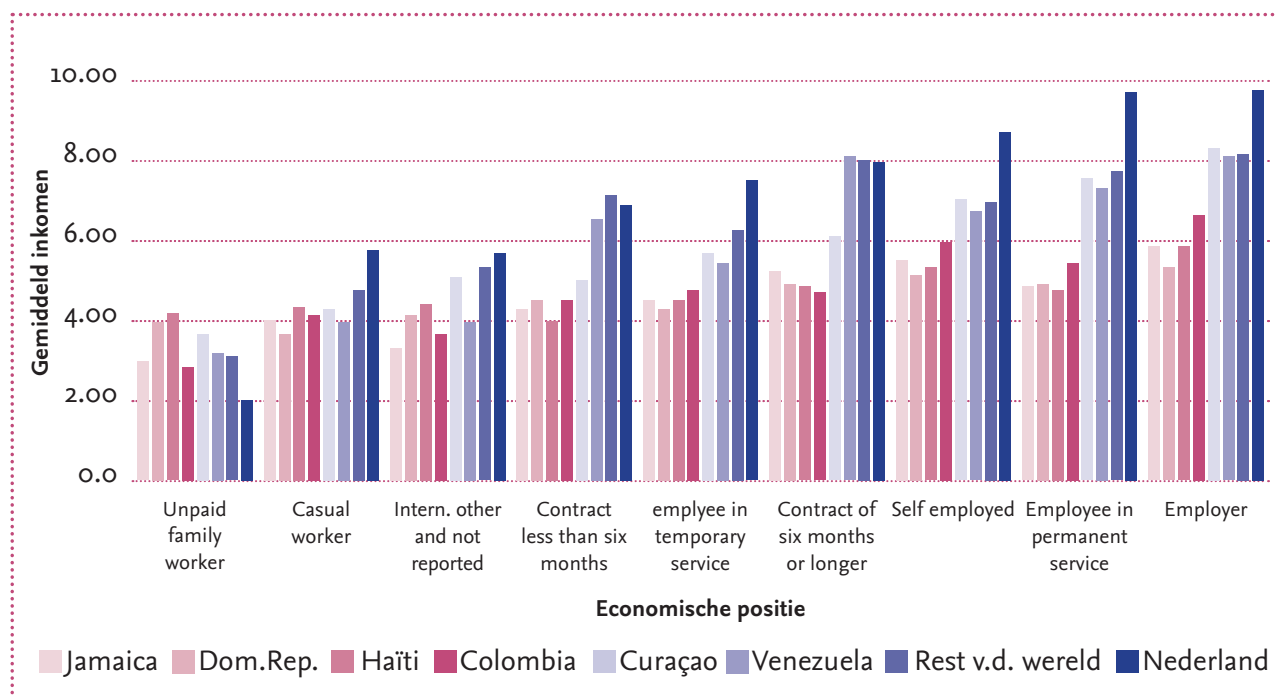

Wanneer wordt gekeken naar Economische positie (in figuur 11 is een overzicht van de categorieën opgenomen) dan zien we dat regionale migranten, met uitzondering van Venezolaanse migranten, vaker werken op een tijdelijke aanstelling of als tijdelijke arbeidkracht dan gemiddeld genomen voor heel Curaçao (ruim 60% van alle werkenden op Curaçao heeft vast dienstverband). Haïtianen werken naar verhouding het minst vaak in vaste dienst, slechts 45% van hen heeft een vast contract, van de Jamaicanen is dit 50%. Onder migranten uit de Dominicaanse Republiek, Haïti en Jamaica is het aandeel mensen dat wordt aangemerkt als 'tijdelijke arbeidkracht' ongeveer twee keer zo hoog als gemiddeld. Zij zijn extra kwetsbaar. Men moet het eiland na afloop van het contract verlaten. Van de Haïtianen is 22% tijdelijke arbeidkracht, van de mensen geboren in de Dominicaanse Republiek en Jamaica 14,6 respectievelijk 16,2%. In totaal kent de Curaçaose arbeidsmarkt 9% tijdelijke arbeidskrachten (5.674 werknemers).

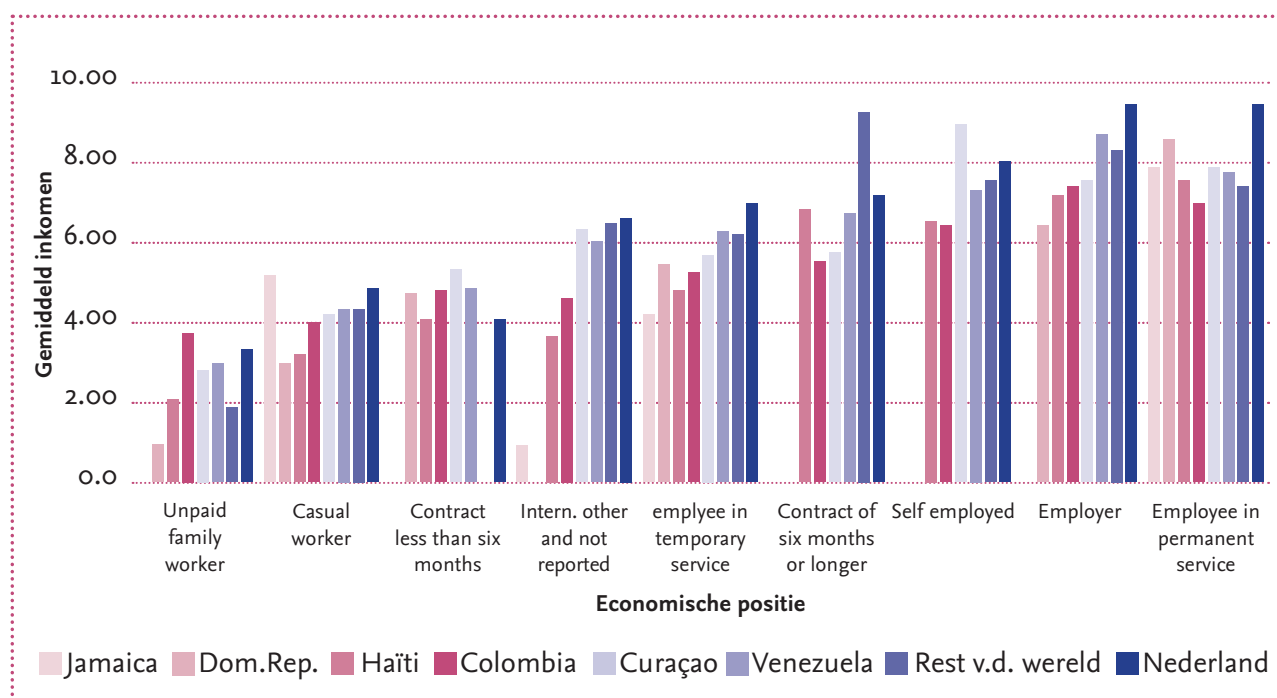
Zelfstandig ondernemer

In totaal hebben 2.450 mensen op Curaçao aangegeven te werken als zelfstandige in een eigen bedrijfje (Census 2011). Ruim de helft daarvan (56%, 1.377 personen) is geboren op Curaçao. Dan is van de zelfstandigen op Curaçao is 44 % afkomstig uit het buitenland. Venezolanen zijn naar verhouding nog vaker zelfstandig ondernemer. Van alle werkenden op Curaçao geboren, is 3% zelfstandig ondernemer (1.377 mensen), bij migranten uit Jamaica is dit ook 3% en bij migranten uit Colombia, de Dominicaanse Republiek en Haïti 5,7%. In figuur 14 zien we dat 1e generatie regionale migranten uit Haïti, Dominicaanse republiek, Colombia en Jamaica beduidend minder verdienen dan mensen geboren op Curaçao, in Nederland of in Venezuela. Figuur 15 laat dat de inkomensverschillen bij de 2e generatie migrantengroepen doorgaans duidelijk minder zijn geworden.

Figuur 14 Inkomen naar economische positie en geboorteland

Figuur 15 Inkomen naar economische positie van 2^e generatie migranten

Doorgaans zijn inkomensniveaus van de 2e generatie migranten door deze sociale stijging hoger dan het inkomen van de 1^e generatie (Allvin et al. 2012). Ook op Curaçao lijkt dat in die richting te gaan.

Tabel 23 Inkomensverdeling 1^e en 2^e generatie migranten van 15 jaar en ouder naar land van herkomst

Geboorteland (ouders) Generatie	Colombia		Dom. Republiek		Haïti		Jamaica		Venezuela	
	1 ^e	2 ^e	1 ^e	2 ^e	1 ^e	2 ^e	1 ^e	2 ^e	1 ^e	2 ^e
0-1000	42,0	43,2	54,1	52,3	41,4	61,8	45,0	77,2	45,2	42,1
1001-2000	35,1	14,9	33,0	15,6	40,7	10,9	39,4	14,0	17,8	15,0
2001-3000	11,0	11,6	6,2	8,7	10,3	,	8,3	,	11,9	12,7
3001-4000	4,5	8,8	1,9	4,9	2,6	8,2	1,8	,	6,9	8,4
4001-5000	2,7	7,4	1,4	5,9	2,0	,	1,5	,	6,2	7,2
5001 - 7500	2,6	8,8	1,3	8,0	0,9	,	0,9	,	6,4	9,0
> 7500	2,1	5,3	2,1	4,6	2,1	7,3	3,1	,	5,6	5,6

Bron census 2011, bewerking omic, , = n < 7: te klein om gegevens over op te nemen

De inkomensverdeling tussen eerste en tweede generatie regionale migranten op Curaçao laat zien (tabel 23) dat de 2e generatie Venezolanen relatief iets meer in de hogere inkomenscategorieën zit dan de eerste generatie. De tweede generatie Colombianen en Dominicanen doen het ook flink beter dan de 1e generatie. De tweede generatie Colombianen scoort met 14 % hoger dan gemiddeld (12%) in het aandeel inkomens boven de NAF 5.000,- per maand. Van de tweede generatie Dominicanen verdient 13% meer dan NAF 5.000,- per maand.

Via regressieanalyse is nagegaan of er een relatie is tussen geboorteland en de hoogte van het inkomen van eerste generatie migranten. Voor alle migranten groepen geldt dat een significant lager inkomen deels verklaard wordt door het geboorteland. Voor mensen geboren in de Dominicaanse Republiek is het effect het grootst. Ook voor migranten uit Venezuela, Colombia, Haïti en Jamaica heeft hun geboorteland een negatieve invloed op hun inkomen ten opzichte van mensen die op Curaçao zijn geboren.

Bij mensen die in Nederland zijn geboren is hun geboorteland juist in positieve zin van invloed op hun inkomen, ze verdienen significant meer. De verklaarde variantie (hoeveel % wordt verklaard door het model) van de eerste stap in het regressiemodel is 4,5%. Dit is laag maar wil zeggen dat 4,5% van het inkomen wordt bepaald door het geboorteland van een persoon. Wanneer wordt gecontroleerd voor opleidingsniveau, leeftijd en geslacht wordt duidelijk dat de verklaarde variantie omhoog gaat naar 22,5% en dat alle verbanden significant zijn. Wanneer we specifiek kijken naar de mensen geboren in Nederland zien we dat de Bèta in model 2 daalt (tabel 24). Dit verschil hangt waarschijnlijk samen met opleidingsniveau, mensen geboren in Nederland zijn gemiddeld hoger opgeleid wat in veel gevallen een hoger inkomen tot gevolg heeft.

Tabel 24 Regressie coëfficiënten van de eerste generatie migranten op de schaal van inkomen gecontroleerd op opleidingsniveau, leeftijd en geslacht

	Model 1				Model 2			
	B	Std. Error	Beta	Sig	B	Std. Error	Beta	Sig
(Constant)	6,908	0,024		**	-0,305	0,131		*
Venezuela	-0,800	0,189	-0,023	**	-0,769	0,170	-0,023	**
Colombia	-2,049	0,120	-0,095	**	-1,146	0,109	-0,053	**
Haiti	-2,445	0,228	-0,059	**	-1,307	0,207	-0,032	**
Jamaica	-2,354	0,270	-0,048	**	-1,014	0,244	-0,021	**
Dom. Rep.	-2,657	0,114	-0,130	**	-1,324	0,104	-0,065	**
Nederland	1,599	0,083	0,107	**	0,506	0,076	0,034	**
Rest v.d. wereld	0,181	0,076	0,013	*	-0,195	0,069	-0,014	**
Opleidingsniveau					1,776	0,024	0,389	**
Leeftijd					0,090	0,007	0,066	**
Vrouwen					-1,282	0,039	-0,166	**
N (Listwise) = 31351								
Adjusted R square	4,5				22,5			

Bron: Census 2011 CBS Curaçao. n.s. = niet significant; * = $\alpha < 0.05$; ** = $\alpha < 0.01$.

Ook voor de tweede generatie regionale migranten is met een regressieanalyse gekeken naar het verband van geboorteland en inkomensniveau. In tabel 25 zien we dat geboorteland alleen een significant verband laat met inkomen voor tweede generatie met ouder(s) geboren in Venezuela, Nederland en Overige landen en niet voor de andere 4 regio landen. Wanneer wordt gecontroleerd voor opleidingsniveau, leeftijd en geslacht, zien we dat het significante verband alleen nog overeind blijft de 2e generatie met ouders geboren in Nederland en 'rest van de wereld' (model 2). Opleidingsniveau, Leeftijd en geslacht zijn significant, dat wil zeggen vrouwen verdienen minder dan mannen, oudere mensen verdienen meer dan jonge mensen en een hoger opleidingsniveau geeft een sterk positief verband op het inkomen.

Tabel 25 Regressie coëfficiënten van de Tweede generatie migranten op de schaal van inkomen gecontroleerd op opleidingsniveau, leeftijd en geslacht

	Model 1				Model 2			
	B	Std. Error	Beta	Sig	B	Std. Error	Beta	Sig
(Constant)	6,726	0,028			-1,231	0,151		
Venezuela	0,491	0,171	0,019	**	0,014	0,154	0,001	ns
Colombia	0,421	0,281	0,010	ns	0,047	0,251	0,001	ns
Haïti	1,060	1,071	-0,006	ns	-1,182	0,957	-0,007	ns
Jamaica	1,074	1,658	0,004	ns	-0,326	1,482	-0,001	ns
Dominicaanse Rep.	0,004	0,190	0,000	ns	-0,069	0,170	-0,002	ns
Nederland	1,921	0,186	0,067	**	0,615	0,167	0,022	**
Rest v.d. wereld	0,690	0,062	0,073	**	0,294	0,056	0,031	**
Opleidingsniveau					1,924	0,027	0,417	**
Leeftijd					0,104	0,008	0,077	**
Vrouwen					-1,059	0,044	-0,141	**
N (Listwise) =23397								
Adjusted R Square	0,9				20,9			

Bron: Census 2011 CBS Curaçao. n.s.= niet significant; * = $\alpha < 0.05$; ** = $\alpha < 0.01$.

Over 2^e generatie regionale migranten op Curaçao zijn nog geen hele harde conclusies te trekken. De 2^e generatie Venezolanen is nog relatief jong en de tweede generatie Haïtianen en Jamaicanen is kleine (slechts 113 respectievelijk 57 personen zijn 15 jaar of ouder, waarvan ongeveer de helft niet naar werk zoekt en waarschijnlijk schoolgaand is). Gegevens over opleidingsniveaus van 1e en 2e generatie zijn belangrijk om goede uitspraken te kunnen doen over sociale stijging.

Werving van regionale arbeidskrachten en tewerkstellingsvergunningen

Het Ministerie van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn (voorheen Dienst Arbeidszorg-DAZ) kan tewerkstellingsvergunningen verstrekken aan bedrijven wanneer op de lokale markt geen arbeidskrachten beschikbaar zijn. Het Ministerie van Economische Ontwikkeling (MEO voorheen De Dienst Economische

Zaken-DEZ) verstrekt, wanneer men aan de voorwaarden voldoet, vestigingsvergunningen aan bedrijven waarvan de eigenaar niet afkomstig is van Curaçao. Voorwaarde is dat de aanvrager legaal op het eiland is. Migranten die vijf jaar legaal op het eiland zijn kunnen ook in aanmerking komen voor een vestigingsvergunning. MEO geeft aan dat met name Haïtianen en Chinezen na vijf jaar legaal verblijf aankloppen en een eigen zaak beginnen. Het gaat dan in het geval van Haïtianen vaak om bedrijfjes die zich richten op het schoonmaken van tuinen en om bouwbedrijfjes. Chinese migranten vragen vaker vergunningen aan voor het overnemen of openen van toko's en minimarkets. De overwegend vrouwelijke migranten uit Colombia en de Dominicaanse Republiek vragen op deze manier vergunningen voor het openen van kapsalons en schoonheidssalons. Venezolaanse migranten die een bedrijf starten richten zich vaak op investeringen en gespecialiseerd aannemerswerk voor bedrijven zoals de ISLA. Ook in de IT sector zijn Venezolaanse migranten actief. Mensen die niet voldoen aan het criterium van vijf jaar 'legaal' verblijf kunnen met een investeringsplan ook een vestigingsvergunning aanvragen.

Voor een aantal werkgevers op Curaçao is het onmogelijk op de lokale markt voldoende gekwalificeerd personeel te vinden. Zij halen arbeidskrachten uit de regio of elders. Voorbeelden zijn het Sint Elisabeth Hospitaal (SEHOS), DOK, raffinaderij ISLA, specialistische bedrijven die bijvoorbeeld marmeren vloeren kunnen leggen en ook scholen die bijvoorbeeld docenten uit Nederland of Suriname halen. Er zijn verschillende sectoren die voor een belangrijk deel 'drijven' op migranten. Het gaat hier ondermeer om hotels, de schoonmaaksector en de bouw maar ook om sectoren waarin juist vraag is naar een hogere of universitaire opleiding zoals de medische, financiële en juridische sector. Er zijn sectoren zoals het DOK waarin bijvoorbeeld Jamaicaanse technici werkzaam zijn die in het hele Caribisch gebied steeds tijdelijke opdrachten hebben. Ze zijn een paar maanden op Curaçao en vertrekken dan weer naar de volgende haven of industrieel gebied. Voor werkgevers met vacatures is het van belang dat ze snel nieuwe mensen kunnen inzetten. Het vergunningenproces vinden sommige bedrijven/werkgevers en (potentiële) medewerkers/migranten bureaucratisch en stroperig aldus interviews met respondenten en sleutelfiguren). Men klaagt dat het proces te ingewikkeld is, dat er soms eisen worden gesteld die nergens zijn beschreven en dat het allemaal lang duurt. Een aantal jaren wordt reeds onderzoek gedaan naar vermeende misstanden in de migratieprocedures. Bureau Forensic Services Curaçao (FSC) heeft in 2007 in opdracht van het Ministerie van Justitie van de Nederlandse Antillen onderzoek verricht naar het proces rondom het verstrekken van vergunningen. Dit rapport is niet openbaar gemaakt, maar bronnen die input hebben geleverd voor dit onderzoek geven ondermeer aan dat er een mismatch is tussen de hoeveelheid vergunningen die is verstrekt en de vraag op de arbeidsmarkt. Het rapport geeft aan dat er sprake moet zijn (geweest) van fraude en corruptie. Tussen 2003 en 2007 zouden er bijvoorbeeld voor honderden Chinezen een tewerkstellingsvergunning zijn aangevraagd om als 'Chineze kok' op het eiland te werken.

“Wanneer een snèk voor de vierde keer een aanvraag indient voor een kok en er maar één gasfornuis in de keuken te vinden is, is dat wel reden om een aanvraag voor een nieuwe vergunning te weigeren.”

In het grootste ziekenhuis van Curaçao, het SEHOS, zijn diverse regionale migranten werkzaam. Zo zijn er verschillende artsen en ook anesthesisten in het ziekenhuis uit Colombia en Venezuela. Bij vacatures wordt er in de eerste plaats lokaal en in Nederland geworven, daarna is Colombia een belangrijke optie omdat het

opleidingsniveau hoog is en omdat Colombianen het Engels goed beheersen volgens SEHOS. Het ziekenhuis ontvangt ook sollicitaties uit andere landen in de regio maar daarvan wordt 90% afgewezen omdat ze niet voldoen aan de eisen, vaak vormt de taalbeheersing ook een probleem. Optometristen met een specialistische opleiding komen regelmatig uit Venezuela. Voor medici die op Curaçao een werkvergunning willen aanvragen geldt een specifieke procedure waarbij ook gekeken wordt naar de waardering van diploma's. De 306 geënquêteerde migranten uit de vijf landen is gevraagd naar hun opleidingsniveau, hun beroepssector, de omvang van hun baan(uren per week), of men in loondienst werkt of als zelfstandige, en of ze werkloos/ werkzoekend zijn. De grootste groep respondenten heeft een opleiding op VSBO niveau. De meeste mannelijke migranten zijn werkzaam in de bouw, gevolgd door de tuinsector. De meeste vrouwen blijken werkzaam in de schoonmaak, huishouding of als inwonende dienstbode (gezaamenlijk 59 van de 165 vrouwelijke respondenten). Een relatief groot deel van de vrouwen geeft tevens aan niet te werken (35 respondenten wat overeenkomt met 21% waarvan er 22 ook geen werk zoeken) terwijl van de mannen slechts 8 van de 133 respondenten aangeeft niet te werken (6%). Van hen zoekt er maar 1 geen werk en zijn er 7 wel op zoek naar een baan.

Tabel 26 Migrant enquette: verdeling respondenten naar opleidingsniveau, werkterrein en geslacht

Sector Geslacht	Lagere school		MAVO VSBO		SBO -HAVO VWO		HBO/WO		totaal	
	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V
Horeca	0	3	8	13	3	3	1	3	12	22
Administratie	0	1	0	3	0	1	1	3	1	8
Schoonmaak	4	14	7	18	0	4	1	3	12	39
Diensbode/huishouding	2	6	0	10	0	3	0	1	2	20
Tuinman	7	1	9	1	2	0	0	0	18	2
Industrie/scheepvaart	0	0	2	1	1	1	3	0	6	2
Bouw	5	0	23	1	10	1	3	1	41	3
Gezondheidszorg	0	0	0	2	0	0	1	1	1	3
Entertainment	0	0	1	1	0	1	0	0	1	2
Winkel/verkoop	1	1	2	3	4	3	0	5	7	12
Overig	5	1	12	8	6	5	1	3	24	17
Geen werk	0	5	4	16	2	10	2	4	8	35
Totaal	24	32	68	77	28	32	13	24	133	165

Er zijn 253 respondenten met een baan. Veel migranten zeggen lange dagen te maken en veelal ook op zaterdag werken. De grootste groep respondenten geeft aan tussen de 40 en 60 uur per week te werken (61 % van de werkende mannen ten opzichte van 46% van de werkende vrouwen). Ruim zeven procent van de werkende respondenten geeft aan meer dan 60 uur per week te werken. 17% van de mannen respondenten werkt als zelfstandige, 83% heeft een dienstverband.

Tabel 27 Hoeveel uur werkt u per week naar geslacht en werkbetrekking
(loondienst of zelfstandig) (migranten enquête)

aantal werkuren per week		1 tot 12	12 tot 24	24 tot 40	40 tot 60	60 of meer	totaal
Man	loondienst	-	2	28	65	8	103
	zelfstandige	-	0	7	11	3	21
	totaal	-	2	35	76	11	124
vrouw	loondienst	5	12	41	56	6	120
	zelfstandige	3	1	0	5	2	11
	totaal	9	14	41	61	8	133

De meeste respondenten hebben zelf werk gevonden op het eiland. 13% geeft aan dat de werkgever uit Curaçao mensen kwam zoeken in hun land. Dit geeft zelfs 22% van de Haïtiaanse respondenten aan. Het werven door de werkgever gebeurt vooral bij vacatures in de bouw, tuinbouw of industrie.

Het Ministerie van SOAW (voormalige Dienst Arbeidszorg) geeft werkgevers voor specialistische werkzaamheden, waarvoor op Curaçao niet de juiste expertise beschikbaar is, toestemming om personeel uit het buitenland te halen. Vergunningen worden afgegeven voor de duur van het werk, soms seizoensarbeid (danseressen) of enkele maanden (DOK) of maximaal een jaar. Mensen mogen geen gezin meenemen en na een jaar moet de werkgever opnieuw een aanvraag indienen. Op basis van een tewerkstellingsvergunning geeft de vreemdelingendienst een tijdelijke verblijfsvergunning af voor de duur van de werkzaamheden. Migranten mogen ten tijde van de aanvraag niet op Curaçao verblijven. Wanneer er onrechtmatigheden worden gesignaleerd, kunnen bedrijven worden gecontroleerd. De controle richt zich op een inschrijving bij de Kamer van Koophandel, de vergunning die een bedrijf heeft en de procedures die een bedrijf eerder heeft doorlopen ten aanzien van tewerkstellingsvergunningen. Zo komen soms misstanden en corruptie bij het verstrekken van vergunningen aan het licht maar de capaciteit voor controle is beperkt. Een voorbeeld illustreert dit: Er worden regelmatig vergunningen aangevraagd voor Chinese migranten waarbij dan een kopie van een Chinees schooldiploma is gevoegd. Het is voor de overheid niet mogelijk om te toetsen of dit op een juiste manier gebeurt en er is ook niet vastgelegd dat er een (door een erkende instantie zoals een notaris of de ambassade) vertaalde versie van een diploma moet worden overlegd bij de aanvraag.

Het vergunningenproces is complex zowel in het beleid als in de uitvoering. Er zijn daarom verschillende intermediairs actief om bedrijven en migranten bij te staan. Hiermee ontstaat een business rondom het vergunningenproces. Niet iedereen die zich in dit veld beweegt, werkt daarin zonder nevenintenties. Er is gesignaleerd dat ondermeer rondom het Brooks Tower proces er bedrijven zijn opgericht die na het verkrijgen van een vergunning weer zijn opgeheven. Hierdoor zijn migranten soms zonder het zelf te weten in het illegale circuit beland. Ook zijn er in het verleden vergunningen aangevraagd namens bedrijven zonder dat deze bedrijven hiervan op de hoogte waren. Vestigingsvergunningen moeten altijd door de werkgever worden aangevraagd. Dit kan ertoe bijdragen dat migranten in een positie terecht komen waarin ze afhankelijk worden van hun werkgever, immers als deze een arbeidscontract beëindigt, dan staat de migrant op

straat zonder inkomen en daarmee vervalt zijn of haar verblijfsdoel. Dit geeft werkgevers een machtspositie ten opzichte van hun buitenlandse medewerkers. Sleutelfiguren geven aan dat er signalen over uitbuiting en chantage zijn waarbij werknemers onder dreigement van ontslag lange dagen moeten werken tegen een zeer laag loon of waarbij mensen worden gehuisvest op een onmenselijke manier. De vreemdelingenpolitie is bekend met het risico van uitbuiting. De grens tussen uitbuiting en mensenhandel wordt vaak als mensen in hun bewegingsvrijheid worden beperkt doordat bijvoorbeeld paspoorten worden ingenomen door de werkgever. In een gesprek met een overheidsinstantie die betrokken is in deze vreemdelingenketen werd aangegeven dat er zelfs werkgevers zijn die ervan worden verdacht dat ze hun illegale personeel graag voor payday kwijt willen door een anonieme tip te geven aan de politie waar ze een inval zouden moeten doen om illegale werknemers op te pakken. Het is voor de vreemdelingenpolitie niet mogelijk om alle bedrijven en alle processen te controleren.

In onderstaand overzicht (tabel 28) is opgenomen hoeveel aanvragen er in de periode tussen 2008 en april 2012 zijn ingediend, hoeveel er zijn goedgekeurd en in hoeveel gevallen er bezwaar is aangetekend bij Arbeidszorg/DWI. Het aantal aanvragen fluctueert sterk. Begin 2012 waren er voor de revisie bij de raffinaderij veel mensen nodig, dat is terug te zien in de 1.083 personen uit Venezuela voor wie een vergunning is aangevraagd. Dit gebeurt door verschillende bedrijven die bij de raffinaderij en de revisie betrokken zijn. Het gaat dan ondermeer om bedrijven die een rol hebben als wervingsbureau of uitzendbureau. In tabel 29 is een uitsplitsing gemaakt naar beroepsniveau.

Tabel 28 Overzicht aanvragen tewerkstellingsvergunningen 2008-medio 2012

	2008	2009	2010	2011	2012 (tot 5-5)	Totaal
Totaal aantal aanvragen TWSV	381	282	2145	4200	1586	8594
Bezwaar	10	8	144	802	50	1014
Geen bezwaar waarvan:	371	274	2001	3398	1536	7580
Mannen	219	181	1259	2335	1418	5412
Vrouwen	152	93	742	1063	118	2168
Geboren in: Colombia	108	62	522	789	169	1649
Dominicaanse Rep.	43	27	219	367	88	744
Haïti	41	32	203	256	8	540
Jamaica	21	12	103	126	8	270
Venezuela	26	49	281	879	1083	2318
India	25	20	153	169	12	379
China	30	7	111	122	7	276

Bron ministerie soaw, bewerking omic

Tabel 29 Tewerkstellingsvergunningen naar beroepsniveau en nationaliteit (totaal 2008-mei 2012)

Nationaliteit	niet bekend	animeer-ster	elementair beroep	lager beroep	middelb beroep	hoger beroep	hoger medisch	totaal
Colombiaanse	1	12	685	230	471	82	19	1500
Dominicaanse	0	139	327	118	74	13	0	671
Haïtiaanse	0	0	334	80	21	0	1	436
Jamaicaanse	0	0	170	37	25	5	1	238
Venezolaanse	3	0	815	181	838	246	6	2089

Sommige sleutelfiguren inzake tewerkstellingen van regionale migranten en respondenten geven aan dat verbeteringen in het registratiesysteem noodzakelijk zijn en kunnen bijdragen aan vlotter en minder fraudegevoelig vergunningenproces. Nu is het niet overzichtelijk welke vergunningen afgelopen jaren zijn afgegeven. Er moet vooral ook inzichtelijk worden welk beroepsniveau de aanvraag betreft en welk diploma nodig is voor een bepaalde vacature. Soms worden aanvragen voor hetzelfde of een vergelijkbaar beroep op een ander niveau ingeschaald.

Bij het analyseren van de data over vergunningen die afgelopen jaren zijn verstrekt, kwamen veel vragen op variërend van ‘waarom er voor een vacature voor poolboy geen lokale kracht kan worden gevonden’ tot ‘waarom aanvragen voor vergelijkbare functies in zeer uiteenlopende functieniveaus werden ingedeeld (lagere of hogere beroepen)’. Transparantie en monitoring zijn noodzakelijk om verbeteringen ook in beleidsmatig opzicht aan te brengen. Ook moet er aandacht uitgaan naar fraudegevoeligheid. Bedrijven zijn afhankelijk van het ministerie maar arbeidskrachten zijn weer afhankelijk van bedrijven. Ook voor beleid inzake migratie is een goede registratie en juiste informatie van wezenlijk belang anders kan het niet bijdragen aan de ontwikkeling van Curaçao en zorgen dat ook lokale mensen werk krijgen.

Sociale voorzieningen

Als het gaat om de toegang tot sociale voorzieningen zoals bemiddeling via de Dienst Werk en Inkomen, een ziektekostenverzekering en het recht op onderstand is niet duidelijk of alle toegelaten migranten daar een beroep op kunnen doen. In de Eilandsverordening Bijstand kosten medische hulp (A.B. 1978, no. 39) wordt gesproken over ‘toegelaten vreemdelingen’. Een toegelaten vreemdeling wordt dezelfde rechten toegekend als andere Nederlanders op Curaçao. De Algemene Rekenkamer heeft in 2010 gesignaleerd dat de wet- en regelgeving en interpretatie daarvan op dit punt niet sluitend is omdat het begrip ‘toegelaten vreemdelingen’ was niet nader gedefinieerd in deze Eilandsverordening. DWI gaf aan dat alleen personen met een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd (doorgaans na 10 jaar legaal verblijf op tijdelijke vergunningen) in aanmerking zouden komen voor sociale voorzieningen. Het Kabinet van de Gezaghebber heeft toch besloten dat vreemdelingen ook al zijn ze hier op een tijdelijke verblijfsvergunning, toegang hebben tot sociale voorzieningen.

Voor het aanvragen van een verblijfsvergunning worden eisen gesteld aan rechtmatig verblijf waaronder het hebben van werk en het hebben van een ziektekostenverzekering.

De vraag is hoe dit geïnterpreteerd moet worden als een migrant zijn werk kwijtraakt. In navolging van wat hierboven is beschreven, speelt ook hier de discussie op over rechten van vreemdelingen. Welke burgerschapsrechten krijgen ze wel of niet? Kan iemand bij verlies van zijn baan onmiddellijk zijn verblijfstitel verliezen of mag hij, al dan niet via DWI, op zoek gaan naar nieuw werk en een beroep doen op de sociale voorzieningen zoals onderstand?

Hiervoor is in tabel 22 al een overzicht gegeven van het aantal migranten dat een Onderstand uitkering ontvangt. Sociale voorzieningen hebben betrekking op verschillende diensten van DWI/Kas di Bario's waaronder het verstrekken van onderstand, bemiddeling naar werk en tot 2013 het verstrekken van PP kaarten om ziektekosten te vergoeden voor mensen zonder voldoende inkomsten. Om te kijken naar de druk die de aanwezigheid van migranten uit de regio levert op sociale voorzieningen zijn bij DWI gegevens opgevraagd over het aantal cliënten en hun achtergrond. Uit cijfers van DWI (2011) blijkt dat er in het cliëntenbestand 1.335 vreemdelingen voorkomen die niet de Nederlandse nationaliteit hebben. Onder hen waren (gegevens 2011) 328 mannen en 1.007 vrouwen. Er zijn geen gegevens ontvangen over het totaal aantal cliënten van DWI.

Tabel 30 Cliënten dienst werk en inkomen curaçao naar nationaliteit

Nationaliteit	Totaal	Mannen	Vrouwen
Colombiaanse	217	42	175
Dominicaanse	553	69	484
Haïtiaanse	168	72	96
Jamaicaanse	137	18	119
Venezolaanse	59	22	37
Totaal vreemdelingen alle landen van herkomst	1.335	328	1.007

In het eerdergenoemde rapport van de Algemene rekenkamer wordt verwezen naar een onderzoek uit 2008 uitgevoerd door de Stichting Overheids Accountants Bureau (SOAB) waaruit bleek dat in 2008 840 migranten met de niet-Nederlandse nationaliteit een PP kaart hadden ontvangen. Dit overigens op een totaal van 35.000 verstrekte PP kaarten.²¹

Aandachtspunten arbeidsmarkt en inkomen

Sommige beroepen op Curaçao worden voor meer dan 20% tot meer dan 50% uitgevoerd door regionale migranten, bijv. in huishoudelijke diensten, tuinonderhoud, in schoonmaak en service werk in hotels en restaurants en in diverse beroepen in de bouw. Regionale migranten vormen dus een belangrijk deel van de Curaçaose arbeidsmarkt. Regionale migranten zijn relatief vaak in tijdelijke dienst, hetgeen hen kwetsbaar maakt. Voor hen zouden dezelfde regels moeten worden toegepast als voor Curaçaoënaars. Migrantten op Curaçao doen nauwelijks een beroep op sociale voorzieningen (uitkeringen, onderstand) zo blijkt uit de cijfers. Veronderstelling over "misbruik" lijken ongegrond. Ook Curaçao kent een duale arbeidsmarkt voor migranten, deels kennismigrantten, deels semi- en ongeschoolde migranten voor de secundaire banen op de arbeidsmarkt. Veel landen maken een samenhangend migratiebeleid waarin verschillend beleid ten

²¹ Dit komt neer op een kwart (!) van de bevolking, ondermeer doordat mensen die ook op een andere manier verzekerd waren toch graag over een PP kaart beschikten en deze kaarten buiten de reguliere toetsing om verstrekt zijn.

aanzien van beide kanten van de arbeidsmarkt wordt geformuleerd. Dit is wellicht ook wenselijk om de Curaçaose arbeidsmarkt goed te laten functioneren.

Het proces van tewerkstellingsvergunningen behoeft transparantie, monitoring op fraudegevoeligheid, meer precisie in termen van kwaliteitscriteria en meer effectiviteit.

Effectief beleid ontwikkelen staat of valt met goede data en informatie. Een adequaat registratiesysteem bij het Ministerie van SOAW kan bijdragen aan transparante beleidsinformatie. De omgeving verandert snel, dus is snel beleid nodig en is permanente monitoring van belang.

De inkomensongelijkheid tussen mannelijke en vrouwelijke immigranten behoeft specifieke aandacht.

Mensen die illegaal op Curaçao werkzaam zijn dragen geen belasting af. Hun inkomsten gaan voor een groot deel naar het land van herkomst. Wanneer deze illegale personen een duurzaam bestaan hebben opgebouwd is het zinvol om wederom te overwegen of zij dusdanig bijdragen aan Curaçao dat zij in aanmerking zouden moeten komen voor een geldige verblijfstitel.

5.3 Onderwijs

Welke druk is er op het onderwijs op Curaçao door de komst en groeiende aanwezigheid van regionale migrantenkinderen? De thema's die in de interviews met de sleutelfiguren aan de orde zijn gekomen hadden betrekking op de populatie van de school, taal en cultuurverschillen, de positie van ouders, problemen waarmee de school te maken krijgt, samenwerking met andere scholen, de integratie van leerlingen onderling, het huidige beleid ten aanzien van scholen en migrantenleerlingen, de impact van illegale leerlingen en suggesties voor verbeteringen. De vragenlijst is opgenomen in bijlage 4.

Voor het perspectief van migranten wordt de migranten enquête gebruikt (306 respondenten). Voor het perspectief van de scholen is gesproken met docenten van 10 scholen, waar volgens gegevens van het Ministerie van Onderwijs (2010) relatief veel kinderen met een migrantenachtergrond naartoe gaan. De scholen die zijn geselecteerd betreffen zeven scholen van het Funderend Onderwijs²², twee VSBO scholen, een SBO school en de Springplankschool die zich richt op instromende migrantenkinderen vanaf ca. 12 jaar. Ook heeft een interview plaatsgevonden met Pro Alfa, een NGO die taallessen verzorgt voor lokale laaggeletterden en migranten die Papiaments en/of Nederlands willen leren. Voorts zijn interviews gehouden met enkele migrantenleerlingen van een HAVO/VWO school en van de University of Curaçao.

Er is tevens gesproken met Servisio pa Asuntunan di Enseñansa (SAE) en er zijn gegevens ontvangen van de Onderwijsinspectie van de (voormalige) Nederlandse Antillen. SAE is inmiddels opgegaan in het Ministerie van Onderwijs van het Land Curaçao. Van deze instanties zijn cijfers ontvangen die in dit hoofdstuk gepresenteerd worden. Wegens een onvolledige registratie van migrantenleerlingen op scholen hebben we – ondanks vele pogingen – geen bruikbare gegevens kunnen verkrijgen omdat ze er niet zijn. Scholen leveren niet altijd een compleet (verplicht) jaarlijks overzicht met gegevens over de leerlingen aan, als het geboorteland niet wordt ingevuld, kunnen hieraan geen conclusies worden verbonden. Aangezien elk kind,

²² Overzicht van de scholen in Bijlage 3.

legaal of niet, recht heeft op onderwijs krijgen scholen op Curaçao altijd bekostiging van de overheid, ook voor kinderen zonder papieren.

Aantallen migranten leerlingen en migranten studenten

Via de Censusdata is inzichtelijk geworden hoe groot de populatie migrantenkinderen (en jongeren) in het dagonderwijs op Curaçao is. Ten tijde van de Census in 2011 volgden 39.484 leerlingen en studenten (dag) onderwijs op Curaçao, variërend van kinderopvang vanaf 0 jaar tot de Universiteit. 6.970 (18%) van hen zijn ergens anders geboren dan op Curaçao waarvan 751 in Colombia, 662 in de Dominicaanse Republiek, 201 in Haïti, 178 in Jamaica en 352 in Venezuela, dus 2.044 leerlingen uit de vijf regionale migratielanden. In 2011 behoren op Curaçao 8.952 (23%) leerlingen en studenten tot de tweede generatie migranten. Ongeveer de helft (4.489 leerlingen) van deze tweede generatie heeft wortels in Colombia (1.128), de Dominicaanse Republiek (1.894), Haïti, Jamaica of Venezuela. In totaal zijn er binnen het Curaçaose onderwijs van groep 1 van het Funderend Onderwijs tot de Universiteit $2044 + 4500 = 6544$ leerlingen met een Venezolaanse, Colombiaanse, Haïtiaanse, Jamaicaanse of Dominicaanse achtergrond. Een overzicht is te vinden in onderstaande tabel (31). Er zijn in het hoger onderwijs (HBO en Universiteit) 164 migranten van de 1^e generatie uit dit onderzoek en 65 studenten die behoren tot de 2^e generatie, hier geboren maar met een of beide ouders uit Colombia, Venezuela, Haïti, Jamaica of de Dominicaanse Republiek. Dit komt neer op 11.5% van de groep die heeft aangegeven een HBO of WO opleiding te volgen.

Tabel 31 Migrantenleerlingen in het Curaçaose onderwijs

	1 ^e generatie	2 ^e generatie
Colombia	751	1128
Dominicaanse Republiek	662	1849
Haïti	201	554
Jamaica	178	387
Venezuela	352	526
5 landen totaal	2144	4489
Overige landen	4758	4463
Totaal migrantenleerlingen	6902	8952
Totaal aantal leerlingen Curaçao	39.488	

Ongedocumenteerde leerlingen

Kinderen hebben recht op onderwijs, dit recht wordt op Curaçao nageleefd. Het is bij scholen en schoolbesturen bekend dat er ongedocumenteerde kinderen op de scholen zitten. In veel landen vormen de scholen met hun ongedocumenteerde kinderen een belangrijke informatiebron voor de inschatting van überhaupt het aantal ongedocumenteerden in een land. Op Curaçao zijn die cijfers er niet op centraal niveau omdat niet alle scholen deze gegevens bijhouden en verstrekken aan het Ministerie van Onderwijs.

De laatste cijfers dateren van 2006. Toen waren er ongeveer 2000 ‘migrantenleerlingen’ van de eerste generatie, dus geboren in het buitenland, op de Curaçaose scholen volgens de Onderwijsdienst SAE. Daarvan waren er naar haar schatting in 2006 ongeveer 500 van hen ‘ongedocumenteerd’, zonder geldige verblijfspapieren. Een deel van deze leerlingen is in het buitenland geboren en op latere leeftijd naar Curaçao gekomen, anderen zijn op Curaçao geboren uit ouders die niet legaal op Curaçao verbleven. Van deze laatste groep heeft een groot deel geen geboorteakte, hoewel het mogelijk is deze op te laten maken, ook zonder geldige verblijfstitel. Recentere schattingen van het aantal ongedocumenteerde leerlingen in het onderwijs op Curaçao kon het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap, Cultuur en Sport niet geven, wegens gebrek aan data. Niet alle scholen rapporteren op de zelfde manier waardoor het al jaren van sommige scholen wel inzichtelijk is en van andere niet.

Het Recht op Onderwijs zoals beschreven in het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK) wordt op Curaçao voor ongedocumenteerde leerlingen gewaarborgd. Toch zijn er schrijnende voorbeelden van vaak administratieve aard waardoor (ongedocumenteerde) kinderen niet naar school (kunnen) gaan. Ouders die geen loonslip kunnen overleggen, komen niet in aanmerking voor (via het Ministerie van OWCS) betaald schoolvervoer. Dit is met name een probleem voor kinderen in het Voortgezet onderwijs voor wie de afstand tot school vaak groter is dan in het Funderend Onderwijs. Financiële problemen doen zich ook voor bij andere kosten die ouders moeten maken zoals bij de aanschaf van schooluniformen.

“Illegale leerlingen moeten de kans krijgen zich te ontplooien. Dit komt ten goede van de economie. Ook zal Curaçao zich verder ontplooien als er meer aandacht komt voor de positieve aspecten van migratie”

(geïnterviewde leerkracht VSBO school)

Veel ernstiger is het als kinderen geen geboorteakte hebben. Deze kinderen kunnen geen uittreksel van het bevolkingsregister overleggen, waardoor ze op Curaçao geen schooldiploma krijgen ook al ronden ze hun middelbare school opleiding met goed gevolg af. In andere landen blijkt dit wel mogelijk. Ondermeer in Nederland en de VS kunnen ongedocumenteerde leerlingen gewoon examen doen en een officieel erkend diploma krijgen als ze slagen. Dit sluit aan bij het Kinderrechtenverdrag van de Verenigde Naties (IVRK): recht op onderwijs voor elk kind. Hoe dit in Nederland wordt georganiseerd is te lezen op een website over de positie van ongedocumenteerde kinderen: www.ilegaalkind.nl. In Nederland kwamen sommige ongedocumenteerde kinderen in het VMBO/VSBO in de knel omdat ze geen stage konden lopen. Ook daarover zijn nu afspraken gemaakt waardoor deze kinderen stages kunnen doen en daarmee aan de verplichtingen van hun opleiding kunnen voldoen.

Leerprestaties van migrantenkinderen

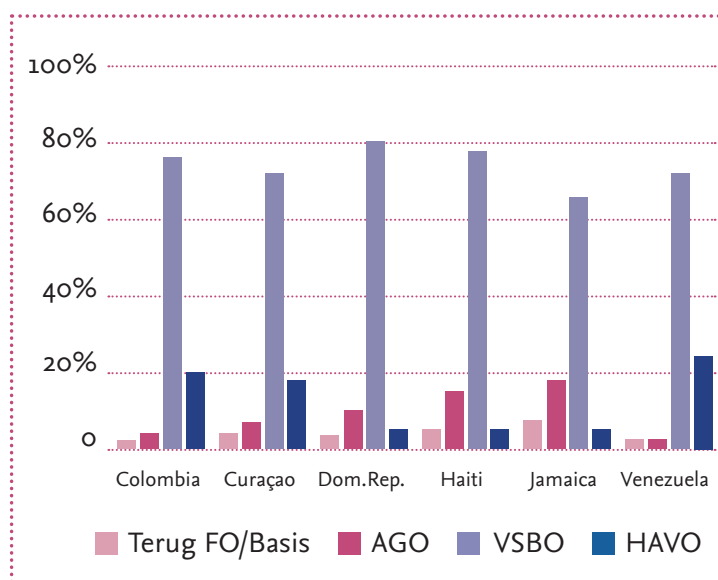
In 2010 is op Curaçao gestart met het afnemen van de Eindtoets Funderend Onderwijs. De toetsresultaten bepalen welk schooladvies voor vervolgonderwijs een kind krijgt in groep 8. Voor de resultaten van de EFO is het geboorteland van leerlingen goed bijgehouden. Aan de hand hiervan zijn de schoolprestaties van migrantenleerlingen vergeleken met de rest.

Tabel 32 Efo adviezen 2010-2012 naar geboorteland

EFO adviezen 2010-2012 geboorteland	Niet gemaakt	Terug FO/Basis	AGO	VSBO	HAVO	Totaal
Colombia		3 1,5 %	7 3,5 %	150 75,4 %	39 19,6 %	199 100 %
Curaçao	8 0,1%	240 4,6 %	325 6,2 %	3722 71,0 %	950 18,1 %	5245 100 %
Dominicaanse Republiek	1 0,5%	5 2,7%	19 10,4 %	147 80,4 %	11 6,0 %	183 100 %
Haïti		2 4,1 %	7 14,3 %	38 77,5 %	2 4,1 %	49 100 %
Jamaica	2 2,90%	5 7,2 %	13 18,8 %	45 65,2 %	4 5,8 %	69 100 %
Venezuela		1 1,8 %	1 1,8 %	40 71,4 %	14 25 %	56 100 %
Totaal	20	276	387	4615	1241	6539

Wanneer we de gegevens analyseren valt op dat Venezolaanse leerlingen vaker dan gemiddeld een HAVO²³ advies krijgen, 25%. Dit geldt ook voor leerlingen geboren in Colombia, van hen krijgt een op de vijf een HAVO advies, gemiddeld iets vaker dan de leerlingen geboren op Curaçao (18%). Van de leerlingen geboren op Curaçao krijgt 6% een advies om naar het AGO (Arbeidsgericht Onderwijs, lager VSBO niveau) door te stromen. Dit is de onderwijsrichting vergelijkbaar met het praktijk onderwijs in Nederland gericht op moeilijk lerende leerlingen waarbij praktijklessen centraal staan in de methodiek. Voor leerlingen geboren in Jamaica is het percentage dat een AGO advies krijgt 19%, voor de leerlingen geboren in Haïti 14% en de Dominicaanse Republiek 10%. De aantallen zijn klein en deze groepen zullen op scholen misschien niet direct opvallen. Niettemin is dit over drie toetsjaren een opvallende oververtegenwoordiging van deze groepen migrantenleerlingen in het AGO. Het is belangrijk meer inzicht te krijgen in de factoren die hierbij een rol spelen, sociale klasse van de ouders, taalachterstand en gebrekkige integratie.

Figuur 16 Schooladviezen op basis van de eindtoets funderend onderwijs naar geboorteland 2010 -2012

²³ Op Curaçao wordt een HAVO advies gegeven als hoogste advies waarna kinderen via de brugklas ook naar het VWO kunnen doorstromen

Leerlingen tot een jaar of 12 integreren volgens (docent)respondenten doorgaans vrij gemakkelijk in het onderwijs. Wanneer leerlingen pas naar Curaçao komen als ze al ouder zijn, blijkt het vaak een stuk lastiger om de taal goed op te pakken en aan het onderwijssysteem te wennen. Voorheen werden oudere leerlingen die het Papiaments en Nederlands nog niet beheersten gewoon teruggeplaatst naar de eerste klas/groep 3 van het Funderend Onderwijs. Dit had tot gevolg dat er soms leerlingen van 12 of 14 tussen de leerlingen van 6 jaar in de klassen zaten, met alle gevolgen van dien, het mislukken van de migranten leerling op de eerste plaats. Sinds ca. 10 jaar bestaat voor deze doelgroep de Springplankschool. Leerlingen vanaf ca. 13 jaar kunnen op deze school, die gevestigd is op Pietermaai, terecht. Later in dit hoofdstuk wordt het model van de Springplank verder beschreven. Op Aruba bestaat een soortgelijk initiatief dat zich op een grotere doelgroep migrantenleerlingen richt.

Scholen met veel migrantenleerlingen

Een school met een grote populatie migrantenleerlingen is de Oranjeschool in Steenrijk. Het gaat zowel om leerlingen die elders zijn geboren (eerste generatie migrant) als leerlingen die op Curaçao zijn geboren met ouders uit een ander land (tweede generatie). De meeste leerlingen die deze school bezoeken wonen in de buurt van de school in Steenrijk, Nieuw Nederland en Marie Pampoen. De school geeft aan dat in de meeste klassen maar enkele leerlingen zitten die géén migratieachtergrond hebben. De grootste groep leerlingen is afkomstig uit de Dominicaanse Republiek en Colombia. Veel leerlingen die in FO 1 beginnen spreken geen Papiaments of Nederlands. De leerkrachten communiceren in het Engels en Spaans met de leerlingen en als het nodig is via gebarentaal. Vanaf groep 3 krijgen de leerlingen Nederlandse les. Jonge leerlingen leren talen snel maar bij oudere leerlingen die pas later op Curaçao in het onderwijs instromen levert dit meer problemen op al heeft dit volgens de docenten geen desastreuze gevolgen omdat men op het eiland met Engels en Spaans goed terecht kan. Veel literatuur en schoolboeken zijn echter in het Nederlands en instroom op hogere onderwijsniveaus (HAVO, VWO) is voor velen een te grote stap.

Een andere school waar veel migrantenleerlingen naartoe gaan is de Prins Bernhardschool bij Rio Canario. Deze school staat algemeen bekend als een school die alle leerlingen aanneemt ook al is de uitdaging groot. Deze school draagt nadrukkelijk uit trots te zijn op de diversiteit die ze in huis heeft. Op deze school presteren Colombiaanse leerlingen bovengemiddeld. De afgelopen 3 jaar was de beste leerling steeds afkomstig uit Colombia. De Prins Bernhardschool krijgt aanmeldingen van leerlingen die bij andere scholen zijn geweigerd, vermoedelijk vanwege hun taalachterstand en/of herkomst. De Prins Bernhardschool vindt het triest dat dit gebeurt, het komt neer op discriminatie. Leerlingen en ouders hebben vaak een lange weg afgelegd voor ze bij deze school komen. De school geeft aan dat veel van hun leerlingen uit dorpen of het platte land afkomstig zijn. Deze leerlingen hebben vaak meer problemen met instromen op Curaçao dan leerlingen uit de grotere steden. De ouders zijn vaak minder draagkrachtig. De school houdt de prijzen van bijvoorbeeld het schooluniform bewust laag zodat alle ouders deze kunnen betalen. Bij extreem grote taalachterstanden worden leerlingen doorverwezen naar het eerdergenoemde Springplank traject. De school maakt gebruik van stagiaires van het SBO die de leerlingen helpen met huiswerk in de middagen. De school wil graag uitbreiding van de huiswerkbegeleiding omdat er vaak leerlingen naar school komen zonder dat het huiswerk is gemaakt. Volgens de leerkrachten hebben ouders onvoldoende tijd of moeten teveel werken om hun leerlingen hiermee te helpen. De Prins Bernhardschool doet mee aan het One laptop per child project (OLPC) waardoor leerlingen thuis beter huiswerk kunnen maken.

Twee scholen zien een sterke toename in het aantal leerlingen uit Venezuela (2010). Deze gezinnen zijn volgens de docenten vooral vertrokken vanwege het regime van Chavez. Enkele jaren terug werden er meer nieuwe leerlingen ingeschreven afkomstig uit de Dominicaanse Republiek, meestal doordat de moeder met een Curaçaoënaar trouwt waarna gezinshereniging volgt en de haar kinderen naar Curaçao komen.

Op de Prinses Margrietschool in Buena Vista is een kwart van de leerlingen in het buitenland geboren. De Prinses Margrietschool werkte een jaar of tien jaar terug met schakelklassen die bedoeld waren voor leerlingen ouder dan 12 jaar die de talen van Curaçao nog niet beheersten en die nog in het basisonderwijs zaten. De vraag naar plekken in deze schakelklassen voor migrantenleerlingen groeide en deze aanpak bleek succesvol. Eerder waren er problemen met oudere leerlingen (12+) die vanwege hun taalachterstand toch in het basisonderwijs/FO werden geplaatst, jongens van rond de 15 jaar die zich al volwassen voelden en een vriendin en soms ook al een kind hadden. De leerlingen stroomden via de schakelklas veelal door naar het middelbaar onderwijs. Van de 16 leerlingen gingen er gemiddeld 10 naar het VSBO en 6 naar het AGO).

Een van de andere FO scholen geeft aan (vallend onder het RK-schoolbestuur) dat zij eigenlijk alleen nieuwe leerlingen die net uit een ander land komen tot de leeftijd van 10 jaar op school laten instromen omdat de taalbarrière anders teveel problemen oplevert. Oudere leerlingen worden doorverwezen naar de Prins Bernhardschool of het Springplanktraject.

Een school geeft aan dat er soms migrantenouders zijn die in verband met de migratie van hun kind naar Curaçao een bewijs van inschrijving van een school nodig hebben. Hiermee kunnen ze bij de immigratiedienst aantonen dat hun kind na aankomst op Curaçao naar school zal gaan. Scholen worden door dit proces voor het blok gezet om een bewijs af te geven terwijl hier geen wettelijke basis voor lijkt te zijn. Het is meerdere malen voorgekomen dat dit bewijs door een school is afgegeven zonder dat het kind daarna op school verschijnt. Het bewijs wordt dan gebruikt om een kind naar Curaçao te halen maar waarom het dan niet op school komt is onbekend. Een van de docenten heeft aanwijzingen dat er op deze manier leerlingen op de arbeidsmarkt belanden, kinderarbeid, ondermeer in de landbouw. Ook geeft een school aan dat er op deze manier leerlingen geaccepteerd worden op scholen die eigenlijk naar het speciaal onderwijs zouden moeten. Dit levert weer ingewikkelde situaties op met taalproblemen en leerlingen die extra zorg nodig hebben en tussen wal en schip dreigen te raken.

De International school op Curaçao heeft ook veel elders geboren kinderen, maar dat zijn vooral leerlingen van kapitaalkrachtige gezinnen uit Engelstalige landen of uit Nederland, en ook wel uit Venezuela en Colombia. 9% van de leerlingen op de International school is afkomstig uit Venezuela (circa 64 leerlingen) en 2% uit Colombia. Ook in het personeelsbestand van de International school zijn docenten met een Venezolaanse (11%) en Colombiaanse achtergrond (2%) (bron: website International School Curaçao).

Taalontwikkeling

Verschillende docenten op Curaçao constateren voor Colombiaanse en Venezolaanse leerlingen het voordeel dat ze hun moedertaal, het Spaans (grammaticaal) goed beheersen. Het lukt de meeste leerlingen daardoor om op korte termijn Papiaments maar ook andere talen te leren.

Voor leerlingen met een Dominicaanse achtergrond is dit in de praktijk vaak lastiger omdat hun basis Spaans (op grammaticaal gebied) minder goed ontwikkeld is. Een van de docenten geeft aan dat sommige migrantenleerlingen het Papiaments soms zo goed leren dat ze de lokale leerlingen voorbij streven. Met name Chinese leerlingen storten zich met succes op het leren van nieuwe talen. Ook veel Haïtiaanse leerlingen op Curaçao zijn zeer gemotiveerd en leren omdat ze vooruit willen komen. Ze werken vaak hard om de nieuwe talen machtig te worden met goed resultaat. Haïtiaanse leerlingen presteren daardoor goed in het onderwijs ongeacht hun vaak moeilijke thuissituatie.

“Kinderen die hun moedertaal zeer goed beheersen zijn sneller in staat om een nieuwe taal goed te leren.”

(docent DOS school)

“Integratie op school verloopt haast automatisch, ook het contact met lokale kinderen.”

(docent DOS school)

De Prins Bernhardschool met haar grote populatie migrantenleerlingen werkt op basis van ervaringskennis. Zo plaatsen ze nieuwe Haïtiaanse leerlingen altijd in duo's in een groep waar al meer Haïtiaanse leerlingen zitten omdat de docenten vaak het Creools niet beheersen. Op deze manier kan een nieuwe leerling veel leren van de leerlingen die al langer in de klas zitten. Leerlingen voelen zich door hun 'maatje' op hun gemak en dit beïnvloedt hun prestaties in positieve zin. Het Papiaments pikken ze dan ook vrij makkelijk op. Op de CJ Krijtschool worden Spaanstalige leerlingen in een aparte klas opgevangen. Ook zijn er ouders die hun kind naar bijles laten gaan om het Nederlands machtig te worden. De kosten die hiermee gemoeid gaan moeten ouders zelf betalen, maar dat is niet door alle ouders op te brengen. Centraal beleid vanuit de overheid ten aanzien van het leren van vreemde talen ontbreekt.

Onder ouders staan bepaalde scholen 'goed' bekend vanwege opvang van leerlingen die nieuw zijn op het eiland. Binnen de migrantengemeenschappen wordt informatie uitgewisseld met nieuwkomers over deze scholen zodat nieuwe migrantenleerlingen zo snel mogelijk hun draai vinden. Ook zijn er scholen die een reputatie hebben dat ze migrantenleerlingen zeker als ze ouder zijn dan 10 jaar, doorverwijzen naar andere scholen waar ze altijd terecht kunnen (zoals de Prins Bernhard school en de Springplank als ze ouder zijn) zodat scholen zelf geen extra moeite hoeven te doen voor leerlingen met een taalachterstand. Belangrijk voor beleid is dat dit betekent dat de druk niet evenredig verdeeld is onder de scholen op Curaçao.

Opvoedingstijlen

Naar het inzicht van de geïnterviewde docenten leveren andere opvoedingstijlen en culturele verschillen soms druk op voor de leerkrachten, maar dit geldt niet alleen voor migrantenkinderen.

“Sommige kinderen komen gerust pas om 9 uur naar school terwijl we om 7 uur beginnen. Ook zijn er veel ouders die hun kind (waaronder kleuters) pas om 15 uur ophalen van school omdat ze overdag werken terwijl de school om 13 uur uit gaat. Ook wanneer we de ouders hierop aan spreken komt er geen verandering in.”

Verschillen in opvoedingsstijlen kan extra druk voor docenten opleveren, ook in het contact met de migrantenouders. Sommige migrantengezinnen kennen nog een traditionele opvoedingsstijl of traditionele eetgewoonten volgens docenten (non verbaal, autoritaire opvoedingsstijl en ongezond en vet eten mee naar school). Scholen ervaren dit als een probleem. Het zijn fenomenen die overal vooral in sociaal economische zwakkere gezinnen spelen en niet zozeer met regionale afkomst te maken hebben. De zwakke sociaal economische positie van met name Dominicaanse gezinnen wordt door docenten genoemd als risicofactor voor de ontwikkeling van leerlingen. Vrijwel alle scholen geven aan dat Dominicaanse leerlingen naar verhouding het minst goed presteren op school. Vaak is er sprake van eenoudergezinnen waarbij moeders lange dagen werken en er niet zijn om hun kinderen op te voeden. De ouders zijn vaker laag opgeleid en lijken minder waarde te hechten aan de educatie van hun leerlingen.

Een docent geeft aan dat hij ziet dat veel Colombiaanse gezinnen afkomstig zijn uit de middenklasse en dat zij de opleidingen en opvoeding van hun leerlingen wel belangrijk vinden. Leerlingen die uit grote steden afkomstig zijn hebben volgens hem op Curaçao vaak een beter sociaal economische positie dan leerlingen die van het platteland afkomstig zijn. In veel landen in de regio (Caribisch gebied en Latijns Amerika) is het (publieke) onderwijs in kleinere dorpen kwalitatief minder goed dan de (deels private) scholen in de steden. Zoals al eerder aangegeven is de positie van leerlingen uit Colombia en Venezuela in sociaal economisch opzicht beter omdat ze vaker afkomstig zijn uit grotere steden en de ouders hoger zijn opgeleid en een daardoor vaker een goede baan op Curaçao hebben.

Ten opzichte van het onderwijs in bijvoorbeeld Jamaica en de Dominicaanse Republiek, biedt het onderwijs op Curaçao volgens migrantenouders met leerlingen op school een kans op een betere toekomst. Ouders en leerlingen grijpen die kans graag aan om zich verder te ontwikkelen tot een niveau dat in het land van herkomst onbereikbaar zou zijn vanwege de kosten en het lagere voorzieningenniveau. De schoolgebouwen, lesmaterialen en andere faciliteiten zijn op Curaçao goed vergeleken met de situatie (met name het platteland) in andere landen in de regio. Ook is het onderwijs op Curaçao (vrijwel) gratis en het niveau is te vergelijken met privéscholen in het land van herkomst (bron: paneldiscussie migrantenvrouwen). Ouders die het niet breed hebben, geven aan erg blij te zijn met het onderwijssysteem op Curaçao omdat hun leerlingen hier meer kansen krijgen dan in hun land van herkomst mogelijk zou zijn geweest.

Het is opvallend dat verschillende docenten aangeven dat Haïtiaanse leerlingen zich op school vaak zeer rustig gedragen en dat ze aangeven dat Jamaicaanse leerlingen zich juist vaker ruw en heftig gedragen door bijvoorbeeld luid te praten of te schreeuwen. Docenten denken dat dit komt door de hoge mate van geweld in Jamaica en de harde opvoeding die leerlingen thuis krijgen in combinatie met weinig liefde en een aandacht. Dit is een risicofactor voor deviant gedrag. Hierop wordt verder ingegaan het hoofdstuk over Criminaliteit en Justitie.

Thuisituatie

Docenten merken op dat in veel migrantengezinnen een harde opvoedstijl wordt gehanteerd (bevelshuishouding, De Swaan 1979). Fysiek straffen is zeker geen uitzondering en docenten signaleren dat leerlingen op maandagochtend (na het weekend) vaak agressief terug komen op school. Veel ouders werken ook in het weekend en vaak is er geen auto. Een uitje naar de baai op zondag zit er in veel van deze gezinnen niet

in. Leerlingen moeten zichzelf dan thuis vermaken achter de TV terwijl hun ouder(s) werken. Eén van de scholen signaleert dat er ouders zijn die heel laks zijn in de opvoeding en zorg voor hun kinderen. Ook hier betreft het wederom verschijnselen die meer verband houden met armoedecultuur en de lagere sociaal economisch klasse (SES), dan met de afkomst uit een andere cultuur. De docenten verwoorden bepaalde stereotypen over migranten.

“Sommige kinderen moeten grote afstanden zelf naar huis lopen. Het maakt ouders niet uit als een kind niet thuis komt uit school. Soms worden ze niet opgehaald omdat de ouder het even vergeten is. Soms brengen docenten of de directeur kinderen naar huis en vaak is er dan niemand thuis. De kinderen gaan dus naar een leeg huis zonder dat iemand ze opvangt, een zeer onwenselijke en ook gevaarlijke situatie.”

De Oranjeschool geeft aan dat ze slechts 10 a 15 % van de ouders zien komen opdagen bij een ouderavond. De school heeft hierop actie ondernomen maar de opkomst blijft zeer laag. Velen zijn ook alleenstaand ouder. In de hogere klassen gaat dit wel omhoog maar nog steeds komt ca. 30% van de ouders niet naar een ouderavond. Als ‘sanctie’ krijgen de leerlingen hun rapport alleen als een van de ouders het komt ophalen. Het gevolg is dat er rapporten blijven liggen. Het is een algemener probleem en is meer gerelateerd aan klasse dan aan migratie. Hoe lager de sociaal economische klasse hoe meer ouders overlaten aan de school, die ze zien als de deskundige.

Ouders zelf geven aan dat het voor hen vaak niet mogelijk is deel te nemen aan ouderbijeenkomsten omdat deze worden gepland op een moment dat ze niet aanwezig kunnen zijn, bijvoorbeeld net na schooltijd of halverwege de middag. Een Jamaicaanse vrouw gaf aan:

“Het is niet vreemd dat ouders niet komen, ze plannen het altijd onder werktijd, ik krijg daarvoor geen vrij als ik werk in de huishouding. Gelukkig kan de vader van mijn kind er naartoe, hij werkt voor de overheid. Scholen willen het niet 's avonds plannen want dan hebben de docenten zelf weer verplichtingen voor hun eigen gezin, zo kom je niet verder.”

Er worden door de Oranjeschool cursussen georganiseerd voor ouders samen met Sentro pa Guia Edukashonal (SGE) waarin ouders leren wat er van hen wordt verwacht, wat de ouders van de school mogen verwachten en waarin ze gestimuleerd en begeleid worden in hun rol als opvoeder. Niettemin is de ervaring van de school dat veel ouders snel afhaken. De Oranjeschool zou graag een verplichte deelname aan deze cursus instellen maar dit is niet mogelijk omdat er geen juridische basis voor is. Er wordt ervaren dat sommige ouders zo onzichtbaar mogelijk willen blijven, vermoedelijk omdat ze ongedocumenteerd zijn en dus in voortdurende onzekerheid leven en alles moeten doen om niet gepakt en uitgezet te worden. Ze geven bijvoorbeeld verkeerde telefoonnummers op zodat de school ze (ook in geval van nood) niet kan bereiken. Zo is het in geval van verzuim voor een deel van de leerlingen het onmogelijk om de ouders te bereiken. Ook melden veel ouders hun kinderen niet ziek als ze niet naar school kunnen komen. Er wordt geen bovengemiddeld verzuim door migrantenleerlingen geconstateerd door de scholen. Mogelijk speelt gebrek aan vervoer een rol bij absentie, maar ook de matige discipline van ouders wordt genoemd als oorzaak.

Het gebeurt ook dat kinderen in verband met de aanvraag van documenten naar het buitenland moeten reizen met hun ouders. Ouders die lange dagen werken hebben geen tijd om kinderen te brengen en te halen. Ook spelen de kosten een rol, niet alle ouders kunnen de kosten voor busvervoer opbrengen. Docenten kijken soms kritisch naar de bestedingsprioriteiten van ouders: teveel aandacht voor kleding, eten en bijvoorbeeld schooltassen. Een deel van de (met name migranten-) ouders zien dat naar de ervaring van docenten anders en legt een te grote verantwoordelijkheid voor de opvoeding en ontwikkeling neer bij de school. Een laag opleidingsniveau en onvoldoende taalkennis belemmert ouders hun kinderen te kunnen helpen met huiswerk. Doordat veel migrantenouders lange dagen werken om de familie te onderhouden blijft er weinig tijd over om te investeren in de opvoeding van de kinderen en ze te helpen met bijvoorbeeld huiswerk.

Migrantenleerlingen in het voortgezet onderwijs op Curaçao

Onder de scholen voor Voorgezet Onderwijs is er gesproken met SKAI (VSBO), Juan Pablo Duarte (VSBO), het Maria Immaculata Lyceum (MIL HAVO/VWO) en met de Frater Aurelio SBO. Daarnaast is gesproken met de Dienst Openbare Scholen (DOS). Ook op de middelbare scholen blijkt dat er geen duidelijk beleid is waarin is uitgewerkt welke mogelijkheden er zijn voor leerlingen met een taalachterstand en leerlingen die op late leeftijd instromen in het onderwijs op Curaçao. Er zijn scholen die eerst een taaltest afnemen en als het niveau te laag is om deel te nemen aan het reguliere lesprogramma, worden leerlingen doorverwezen naar Pro Alfa of naar een andere school waar ze soms in lagere klas worden geplaatst. Het MIL heeft als HAVO VWO school te maken met leerlingen met potentie bij wie de beheersing van het Papiaments vaak een struikelblok is. Leerlingen gaan dan vaak naar bijles. Oudere leerlingen worden door sommige scholen ook doorverwezen naar het Sprinplanktraject voor een intensief jaar gericht op taalverwerving. Ook zijn er docenten die na schooltijd extra taallessen geven. Het taalbeleid van SKAI is erop gericht om elke leerling in het Papiaments aan te spreken waardoor ze de taal snel machtig worden.

Ook hier vallen de prestaties en motivatie van Haïtiaanse leerlingen op. Ze komen trouw naar school en werken hard om vooruit te komen. Vanuit verschillende scholen wordt signaleerd dat met name Dominicaanse leerlingen minder goed presteren. De jongens vanaf ca. 15 jaar werken soms al (ze worden dan beschouwd als volwassen) wat de schoolprestaties niet positief beïnvloedt. Ook moeten leerlingen soms werken, veelal in het bedrijf van hun ouders, om de schoolkosten te kunnen betalen omdat ze geen studiefinanciering/bekostiging krijgen wanneer ze niet legaal zijn. Het verzuim onder migrantenleerlingen is echter relatief laag.

Als er niet voldoende kans is om Papiaments (en/of Nederlands) bij te scholen op het moment dat een leerling vanuit het buitenland instroomt of extra aandacht nodig blijkt te hebben, kan dit ervoor zorgen dat leerlingen onder hun cognitieve niveau les krijgen en gaan onderpresteren met als mogelijke gevolgen ongemotiveerde leerlingen, schooluitval, vervelend gedrag en crimineel gedrag. Hier moet door de overheid op worden ingespeeld omdat er nu beleid, middelen en methodieken ontbreken om dit structureel aan te pakken.

Gender patronen en ouders

Een aantal docenten geeft aan dat er met vrij veel ‘Latina meisjes’ problemen op school ontstaan. Ze gedragen zich al jong als rijpe vrouwen, de meeste hebben een vriend en veel scholen vinden dit niet gepast. Een school constateert dat ouders weinig verantwoordelijkheid nemen in het aanspreken van deze meisjes. Een school heeft met dit in het achterhoofd bewust gekozen voor een uniform met lange pantalons en rokken waardoor alle lichaamsdelen bedekt zijn. De school bespreekt (seksueel) gedrag en zaken als drugsgebruik in de lessen en persoonlijk met leerlingen. Een van de docenten geeft aan dat er voorvallen bekend zijn van seksueel misbruik tussen stiefvaders en (Latina) stiefdochters. Helaas doen moeders hier weinig tot niets aan omdat hun man voor onderdak zorgt en een noodzakelijke financiële bijdrage levert aan het gezin. Dit levert zeer zorgelijke problemen op omdat de moeders onder druk vaak niet naar buiten zullen treden als er problemen ontstaan uit angst hun verblijfsgrond of vergunning kwijt te raken.

Vreemdelingenprocedures

Eén van de scholen constateert dat de vreemdelingenprocedure veel stress met zich meebrengt voor kinderen en gezinnen omdat mensen vaak lang moeten wachten en ‘aan het lijntje worden gehouden’. Soms leidt dit tot verzuim. Omdat het om toch al kwetsbare kinderen gaat die al veel hebben meegemaakt vindt de school dit zorgwekkend. Een andere school constateert discriminatie onder de leerlingen, bijvoorbeeld onder de Dominicaanse leerlingen onderling die elkaar op kleur, afkomst (stad versus platteland) of spraak discrimineren. SKAI doet actief mee aan een anti-discriminatie campagne en wil via het schoolvak Humanisme bijdragen aan omgang tussen leerlingen.

Veel docenten hekelen het beleid waarbij ongedocumenteerde leerlingen binnen de huidige beleids- en financieringskaders geen kans krijgen om door te studeren. Deze jongeren kunnen geen beurs van SSC krijgen om een SBO (niveau 4) opleiding te volgen of bijvoorbeeld naar de University of Curaçao te gaan.

“Op onze school was een jongen die zijn VSBO diploma had gehaald en de capaciteiten had om door te studeren. Omdat hij illegaal was mocht hij niet naar de MTS terwijl hij daar waarschijnlijk zonder problemen had kunnen verder studeren, zijn diploma had kunnen halen en aan het werk had gekund.”

(Docent VSBO school Curaçao)

Hierdoor ontstaan schrijnende situaties en daarvan worden deze jongeren de dupe. Dit terwijl ze met een diploma gewoon kunnen participeren op de arbeidsmarkt. Veel van deze jongeren haken af en gaan werken omdat ze geen andere uitweg zien om een toekomst op te bouwen.

Springplanktraject Curaçao

In 2002 is er vanuit de Dienst Openbare Scholen (DOS) een project gestart om jonge migranten op te vangen die zich bij hun ouders op Curaçao vestigen en die niet in het reguliere onderwijs terecht konden vanwege de taalbarrière. Tot die tijd werden veel van deze jongeren (12 jaar of ouder) teruggeplaatst in het basis-onderwijs in een klas die ver onder hun cognitieve niveau ligt. Deze leerlingen komen dan met leerlingen van 6 of 7 jaar in de klas wat niet echt positief werkt voor het zelfbeeld van de leerlingen en hun integratie.

De Springplank is van start gegaan als één schakelklas op de Oranjeschool. In de loop der jaren is het traject uitgegroeid tot 3 ochtendgroepen en 1 middaggroep en tegenwoordig is de Springplank gevestigd in Punda en een dependance van de SGO-Goslinga VSBO (vallend onder de Dienst Openbare scholen) en maken ze deel uit van het reguliere voortgezet onderwijs. Volgens de school past dit beter bij de leerlingen omdat zij in hun land van herkomst ook al onderwijs volgden en dit ritme zo veel mogelijk moet worden gecontinueerd om uitval te voorkomen.

De school besteedt veel aandacht aan het taalonderwijs maar ook aan inburgering in de samenleving op Curaçao, participatie, sociale competenties en volwaardig burgerschap. Er is veel aandacht voor de verschillende culturele achtergronden. De leerlingen zijn tussen de 13 en 18 jaar. Momenteel zijn de leerlingen op de Springplank afkomstig uit Colombia, Jamaica, Haïti, Venezuela, de Dominicaanse Republiek, Guyana, China, India, Portugal, Spanje en Frankrijk. Naast taallessen wordt er ook rekenen/wiskunde in het Nederlands/Curaçaos systeem en economie gegeven waardoor leerlingen de aansluiting op het reguliere onderwijs makkelijker wordt. Ook is men net gestart met Engels en Spaans. De leerlingen blijven tussen de 6 en 18 maanden op de Springplank, daarna stromen ze door in het reguliere onderwijs via een 'warme' overdracht waarbij de leerlingen bij voorkeur 2 a 3 maanden meedraaien op de nieuwe school voor ze worden aangenomen. Een klein deel valt uit, veelal omdat zij wegens (gedrags)problemen door hun ouders terug worden gestuurd naar het land van herkomst.

Aandachtspunten onderwijs en migratie

Er is geen centraal beleid ten aanzien van instroom van leerlingen uit de regio. De aanpak per school kan zeer verschillen. Kennisuitwisseling is daarom gewenst, ook met Aruba en andere landen in de regio, over de best practices ten aanzien van instroom van migrantenleerlingen. .

Op Aruba, waar eveneens veel migranten uit de regio woonachtig zijn, is de leerplichtwet pas sinds 2012 van kracht waardoor alle kinderen ongeacht hun verblijfsstatus naar school moeten. Leerplichtambtenaren zijn niet bevoegd om informatie over de verblijfsstatus van leerlingen door te spelen aan de Immigratiedienst. Omdat bij migrantenleerlingen vaak een taalachterstand wordt geconstateerd en ze daardoor achterop kunnen raken in hun ontwikkeling, is in de jaren '90 het Prisma project ontwikkeld door de Arubaanse overheid met als doel de beheersing van het Nederlands onder niet Nederlands sprekende migrantenleerlingen te vergroten om ze zo snel mogelijk weer in het reguliere lesprogramma te laten instromen. Het project is begonnen als pilot maar loopt nu op alle basisscholen op Aruba. Ook is het verder uitgerold voor lokale leerlingen die moeite hebben met de Nederlandse taal. (CERD Rapportage Koninkrijk der Nederlanden 2013). Vooral de instroom van migrantenleerlingen met een lagere Sociaal Economische Status SES lijkt zwaard te drukken op bepaalde scholen in het Openbaar onderwijs. Docenten schrijven dit nogal eens ten onrechte toe aan de cultuur van het land van herkomst. Er is geen extra geld beschikbaar voor scholen met al veel migrantenleerlingen, voor bijv. schoolmaatschappelijk werk en remedial teaching. Dit gaat niet alleen ten koste van de ontwikkeling van migrantenleerlingen maar ook ten koste van Curaçaose leerlingen.

Uit de Census 2011 gegevens blijkt duidelijk dat de tweede generatie van alle nieuwe regionale migrantengroepen meer onderwijs heeft genoten en gemiddeld een hoger opleidingsniveau hebben dan de eerste generatie. Dit zorgt voor sociale stijging die weer belangrijk is in het proces van integratie.

Ondanks het Kinderrechtenverdrag waarin het recht op onderwijs voor elk kind is opgenomen, kunnen ongedocumenteerde leerlingen nu geen schooldiploma halen op Curaçao omdat ze niet ingeschreven staan bij de bevolkingsadministratie. Hierdoor worden deze kinderen ernstig belemmerd in hun ontwikkelingsmogelijkheden

Scholen en instanties moeten vooraf geïnformeerd worden wanneer kinderen uitgezet worden. Nu verdwijnt een kind soms opeens van school, hetgeen veel onrust binnen klassen en scholen geeft. Er moet een beleidsverantwoordelijke aangewezen worden om die taak uit te voeren.

In bijlage 7 is een overzicht opgenomen van adviezen en aanbevelingen die vanuit scholen zijn gedaan om de positie van migrantenleerlingen in het onderwijs te verbeteren.

5.4 Gezondheidszorg

Het derde hoofdthema in dit onderzoek is Gezondheidszorg. Hoe gezond voelen de migranten op Curaçao zich en wat vinden de professionals en instituties van de impact die migranten hebben op hun werk en wat is de druk op de instituties? Speciale aandacht is er voor de ongedocumenteerden, hun kinderen en hun relatie met de gezondheidszorg, aan het wel of niet verzekerd zijn van migranten, en aan de positie van sekswerkers op Curaçao die vrijwel allemaal afkomstig zijn uit landen in de regio.

Gezondheid van migranten

Uit diverse andere onderzoeken naar de gebruik van gezondheidszorg, gezondheid en gezondheidsperspectie onder migranten in andere landen is bekend dat migranten in veel landen een relatief zwaar beroep doen op met name de huisartsenzorg (o.a. Denktas 2011). Niet westerse migranten in Nederland gaan bijvoorbeeld vaker naar de dokter en gebruiken gemiddeld meer medicijnen. Dit komt door hun minder goede gezondheid(sperceptie) en de lagere sociaal economische positie maar ook taalbeheersing speelt een rol volgens recent onderzoek van Denktas. Ook sociaal culturele integratie blijkt van invloed te zijn: naarmate de opvattingen van migranten meer aansluiten bij de opvatting van allochtonen, blijkt het medicijngebruik omlaag te gaan (SCP 2004). Andere studies laten juist een lager gebruik van eerstelijnszorg/huisartsenbezoek doordat migranten gewend te zijn aan weinig huisartsenbezoek in hun land van herkomst, of om financiële redenen of door taalbarrières (o.a. Gimeno-Feliu et.al 2013 en De Luca et. Al 2013). Meestal is er wel juist een hoger gebruik van Eerste Hulp (emergency rooms) in ziekenhuizen.

In onze Migrantenenquête is aan de 306 migranten gevraagd naar hun gezondheid en de aard van eventuele klachten. 15% van de respondenten heeft aangegeven gezondheidsklachten te ervaren. Het gaat om hebben van een chronische ziekte, depressie (angstig of somber), of pijn. Ook in de Census van 2001 en 2011 is gevraagd naar de eigen gezondheidsperspectie. In het algemeen blijken meer mensen op Curaçao zich in 2011 zeer goed en goed gezond te voelen dan in 2001. Ook liggen de percentages van mensen die hun gezondheid als 'slecht' typeren in 2011 lager dan in 2001. Bij de regionale migranten zien we deze ontwikkeling ook terug. Zo vond in 2011 40,5% van de Colombiaanse migranten van de 1e generatie zijn gezondheid 'zeer goed' terwijl dit percentage in 2001 5% lager lag.

Tabel 33 Perceptie van eigen gezondheid naar geboorteland (census 2011)

Geboorteland	Zeer goed	Goed	Redelijk	Slecht	Zeer slecht
Colombia	40.5%	49.3%	5.0%	1.1%	.
Curaçao	37.8%	49.1%	9.8%	1.8%	0,3%
Dominicaanse Rep.	36.0%	48.7%	11.6%	2.8%	0.4%
Haïti	39.0%	51.9%	8.0%	0.6%	0.2%
Jamaica	38.9%	53.2%	6.2%	0.8%	.
Venezuela	44.3%	49.3%	5.0%	0.8%	0.3%
Curaçao Totaal	39.7%	49.1%	9.5%	1.7%	0.3%

Tabel 34 Perceptie van eigen gezondheid naar geboorteland (census 2001)

Geboorteland	Zeer goed	Goed	Redelijk	Slecht	Zeer slecht
Colombia	35.4%	54.8%	8.7%	1.2%	.
Curaçao	32.2%	52.2%	13.1%	2.2%	0.3%
Dominicaanse Rep.	30.3%	52.5%	13.9%	3.3%	.
Haïti	32.7%	54.4%	10.2%	2.7%	.
Jamaica	30.8%	59.5%	8.7%	.	.
Venezuela	38.2%	49.8%	9.9%	2.1%	.

Institutionele impact van migranten op de gezondheidszorg

Voor de impact van migratie op gezondheidszorg is er voor dit onderzoek op Curaçao gesproken met vier instanties die een belangrijke rol vervullen in de gezondheidszorg op het eiland. In de eerste plaats is er in de beginfase van het onderzoek gesproken met het toenmalig hoofd van de Raad voor de Volksgezondheid van de Nederlandse Antillen, professor Duits. Daarnaast is er gesproken met een arts en medewerker van het Stafbureau van het Sint Elisabeth Hospitaal over de problematiek waar het ziekenhuis op Curaçao mee te maken krijgt met betrekking tot de zorg aan migranten. Over de positie van migranten kinderen en jongeren is er een panelgesprek gevoerd met acht medewerkers (artsen, verpleegkundigen en een schoolverpleegkundige) van het *Departementu Salú Hubenil* van de GGD Curaçao (Jeugdgezondheidszorg). Er is gesproken met een van de verloskundigen op het eiland die veel migrantenvrouwen in haar praktijk begeleidt en met Famia Plania, een NGO die zich ondermeer richt op geboorteplanning en de gezondheid van sekswerkers op Curaçao en voor wie migrantenvrouwen een belangrijke doelgroep zijn.

Vragen over de positie van migranten in de gezondheidszorg gaan bijvoorbeeld over de prevalentie van bepaalde ziektes bij mensen uit bepaalde landen of met een bepaalde etnische of culturele achtergrond (denk aan sikkcelziekte, aids). Een andere belangrijke en relevante vraag voor instanties gaat over het bereiken van de bevolking en in dit geval migranten op Curaçao. Is er voldoende bereik van deze doelgroepen?

pen? Onvoldoende bereik kan gezondheidsrisico's met zich mee brengen wanneer bijvoorbeeld besmettelijke ziektes kunnen zich ook op Curaçao gaan verspreiden na bijvoorbeeld een uitbraak van vogelgriep in Venezuela of difterie in Haïti na de aardbeving. Gebrek aan kennis over het vaccinatieprogramma op Curaçao is ook een risico wanneer de vaccinatiegraad zou dalen wat gevolgen kan hebben voor de hele bevolking). Zijn migranten uit de regio voldoende verzekerd, zijn er taalbarrières en andere normen in medicijngebruik?

Migranten kinderen in de jeugdgezondheidszorg

Departementu Salú Hubenil (DSH) onderdeel van de GGD en verantwoordelijk voor de Preventieve jeugdgezondheidszorg, ziet enkele bijzondere voor de zorg aan migrantenkinderen. DSH runt een deel van de consultatiebureaus op het eiland en voert de schoolgezondheidszorg uit, al is die afdeling zwaar onderbezet vanwege vacatures. De zorg op de consultatiebureau is laagdrempelig en gratis. De kosten worden door de overheid gefinancierd voor alle kinderen op het eiland. Ook niet gedocumenteerden zijn bekend met de consultatiebureaus en “komen massaal” aldus het geïnterviewd panel. Dit blijkt ook wanneer de geboortecijfers van Kranshi worden vergeleken met de (in)entadministratie.²⁴ Op elk Consultatiebureau werkt een arts en een aantal verpleegkundigen die een afspiegeling van alle kinderen en ouders op hun spreekuur tegenkomen. Naast de consultatiebureaus van DSH, zijn er ook Wit-Gele kruis consultatiebureaus die gratis zijn en deels ook betaalde zorg aanbieden. Veel migranten komen met hun kleine kinderen naar de Consultatiebureaus op Kas Chikitu, Buena Vista en naar Otrabanda. Op het bureau in Janwé komen migrantengezinnen met een betere sociaal economische positie en die bijvoorbeeld op Jan Sofat of Bottelier wonen. Laagdrempeligheid en een groot bereik draagt bij aan een hoge opkomst en een hoge vaccinatiegraad en het panel van professionals is er trots op. Professionals zien veel in de wijken en zijn vaak ook op de hoogte van problemen die mensen hebben. Zo vragen cliënten soms ook om hulp omdat ze een baan zoeken of een huis nodig hebben. Daarnaast komen financiële problemen voor en ondervinden sommige cliënten problemen vanwege illegaliteit.

“Het hoort bij de maatschappelijke taak van het Consultatiebureau en de laagdrempeligheid die wordt nagestreefd om zoveel mogelijk kinderen en ouders te bereiken.”

(Consultatiebureau arts)

Als ouders niet komen opdagen wordt contact gezocht en eventueel een huisbezoek afgelegd. Medewerkers constateren, net als verschillende docenten, dat er ongedocumenteerde ouders zijn die uit angst bewust een verkeerd adres of telefoonnummer opgeven. Bij de intake wordt gevraagd naar opleidingsniveau en werk, waarbij “vrijwel alle ouders geven aan dat ze een opleiding hebben afgrond op bachelor of high school niveau”. Dit lijkt niet te kloppen. Het panel signaleert ook dat er vrouwen zijn die een kapsalon hebben of schoonheidsspecialiste zijn, maar achter het gordijn gebeuren ook andere zaken zoals Botox behandelingen. Kinderopvang bij Haïtianen en Dominicanen wordt veelal onderling of informeel georganiseerd bij mensen thuis. Er is grote behoefte aan meer kinderopvang. Zeker voor illegale vrouwen is het zeer lastig om werk en gezin te combineren waar de kinderen vaak de dupe van worden. Soms werken deze moeders als sekswerker zelfs in een ruimte waar de kinderen ook aanwezig zijn, aldus het panel.

²⁴ Er wordt via het SEI gewerkt aan de invoering van het zgn. elektronisch patiënten dossiers waarmee gegevens ook geanalyseerd kunnen worden

Artsen en verpleegkundigen van DSH signaleren culturele en opvoedkundige verschillen die in sommige gevallen tot problemen leiden. De voeding is vaak erg vet. In sommige culturen is het een teken van welvaart om een dikke baby te hebben. Wanneer kleine kinderen te snel aankomen wordt er bij het consultatiebureau aan ouders gevraagd naar het voedingspatroon, dat blijkt regelmatig te bestaan uit zeer calorierijk voedsel. Dit is op Curaçao een breder probleem dat zich zeker niet alleen manifesteert onder migrantengroepen (zie Nationale Gezondheidsenquête 2013 van het Volksgezondheidsinstituut Curaçao). Dat betekent, net als elders, dat de oorzaak meer ligt bij de sociaal economische positie dan bij cultuurverschillen. De lagere klasse eet ongezonder, leeft ongezonder, heeft minder kennis van gezonde levensstijlen en heeft soms nog traditionele beelden over hoe blakende gezondheid eruit ziet.

“We hebben kinderen gezien die al vanaf de geboorte bonen te eten krijgen of kleuters die koffie drinken als ontbijt. Kinderen moeten dik zijn als ze terugkeren naar het land van herkomst om te laten zien dat het kind ‘gezond’ is en het gezin het goed heeft gehad.”

Ook wat medicijngebruik betreft zien de artsen en verpleegkundigen onder bepaalde groepen migranten zorgenbarend teveel medicijngebruik, vergelijkbaar met mensen in lagere sociaal economische posities.

“Sommige Colombiaanse en Dominicaanse vrouwen zijn nogal kwistig met antibiotica. Ze kopen het illegaal op de markt of nemen het mee als ze uit Colombia komen. Overmatig gebruik van antibiotica kan leiden tot resistentie.”

“Iedereen weet dat je medicijnen kunt kopen bij de nieuwe markt. Pilletjes, van alles, ook abortuspillen uit Santo Domingo, zijn daar vrij verkrijgbaar, terwijl je hier naar de dokter moet.”

De Inspectie voor de Gezondheid hield in het najaar van 2013 controle bij Plasa Nobo en de Venezolaanse Barkjes, waar verschillende medicijnen, nep medicijnen (vitaminepillen verkocht voor medicijnen) en andere medicatie te koop was waarvoor op Curaçao een verwijzing van een dokter noodzakelijk is, zoals Antibiotica of Viagra. Artsen maken zich zorgen over deze ontwikkelingen omdat bijvoorbeeld Viagra een middel is met veel bijwerkingen en waarvan gebruik bij mensen met sikkelcelziekte (veel voorkomend in het Caribisch gebied) juist gevaarlijk kan zijn.

Er zijn bij artsen voorbeelden bekend van zwangere vrouwen aan wie in het buitenland aangeraden werd naar Curaçao te gaan als er een keizersnede nodig zou zijn. Er wordt gesproken over ‘Bevallingstoerisme’ maar cijfers zijn niet bekend. Ook signaleert SEHOS dat er door onverzekerden (ook Curaçaoënaars) gesjoemeld wordt met PP kaarten die op naam van bekenden of familie staan en die door meerdere personen gebruikt worden.

Taalbeheersing is soms een issue op de Consultatiebureaus. Jamaicaanse vrouwen blijven vaak onverstoord Engels spreken (*“I speak English”*). En hulpverleners die bijvoorbeeld uit Nederland of Zuid Amerika afkomstig zijn spreken geen Papiaments. Het contact met mensen uit Haïti of China is het vaak extra complex. Met Chinezen wordt veelal gecommuniceerd met handen en voeten of via andere kinderen die vertalen die al op school zitten en Papiaments beheersen.

Dit is niet wenselijk omdat niet duidelijk is of ouders begrijpen waar het over gaat en of de vertaling juist verloopt. Het belemmert de communicatie terwijl het erg belangrijk is dat de boodschap goed overkomt bijvoorbeeld als het gaat om bijwerkingen na vaccinaties, achterstanden, voeding etc. Al beheersen veel artsen en verpleegkundigen Papiaments, Nederlands, Engels, Spaans en soms nog andere talen, het switchen tussen verschillende talen wordt benoemd als een belasting in hun dagelijkse werk.

“Soms is het bijna een verademing om weer even gewoon Papiaments te kunnen spreken.”

(arts Consultatiebureau DSH)

De opvoeding in migrantengezinnen wordt omschreven als minder autoritair. Ouders laten meer over aan de kinderen zelf, hetgeen zich twee kanten op kan ontwikkelen. Vooralsnog doet de 2e generatie migrantenkinderen het in het onderwijs goed tot zeer goed (par. 5.2 onderwijs).

Verzekerd tegen ziektekosten

Migranten die hier legaal gevestigd zijn en werken in een dienstverband zijn gewoon verzekerd voor ziektekosten via hun werkgever. Het grootste deel van de migranten op Curaçao is naar inschatting van het Sint Elisabeth Hospitaal (SEHOS) gewoon verzekerd en hun behandeling levert het ziekenhuis daarmee geen extra financiële druk op. Een deel van de migranten is onverzekerd. Dit is een probleem voor het SEHOS omdat niet duidelijk is wie verantwoordelijk is voor de kosten die in spoedeisende gevallen gemaakt moeten worden. Het SEHOS krijgt als enige ziekenhuis op het eiland met een spoedeisende hulp afdeling te maken met alle urgente gevallen en is verplicht patiënten te behandelen ook als men geen verzekering heeft. Het ziekenhuis zit hierdoor jaarlijks met een jaarlijks gat in de begroting van ca. 2,9 miljoen ANG vanwege kosten die (moeten) worden gemaakt voor de behandeling van onverzekerden. Naar schatting van het ziekenhuis is 50 tot 70% van deze onverzekerden geen migrant maar gewoon afkomstig van Curaçao. Deze groep heeft geen ziektekostenverzekering. Deze groep bestaat ondermeer uit freelancers die de verzekering te duur vinden en hun risico laag inschatten (calculated risk) maar ook uit gepensioneerden zonder goede verzekering. De resterende 30 a 50% van de ongedekte kosten worden gemaakt voor mensen die niet legaal op Curaçao zijn. Van de Naf 2.9 miljoen wordt er Naf 700.000,- besteed aan de Spoedeisende hulp. Kosten lopen snel op als opname nodig is. Een opname op verloskunde kost gemiddeld Naf 1500,- maar op de IC is dat Naf 10.000,- a Naf 14.000,-. Waar mogelijk vraagt het ziekenhuis een borg (bijvoorbeeld bij de zogenaamde ‘eigen rekening patiënten’) of wordt er gelijk een betalingsregeling afgesloten zodra duidelijk is dat mensen geen verzekering hebben.

Jaarlijks zijn er een aantal schrijnende gevallen²⁵ die te maken hebben met onverzekerden en die zorgen voor een flinke kostenpost. De overheid ziet het dekken van die kosten als de verantwoordelijkheid van het ziekenhuis zelf.

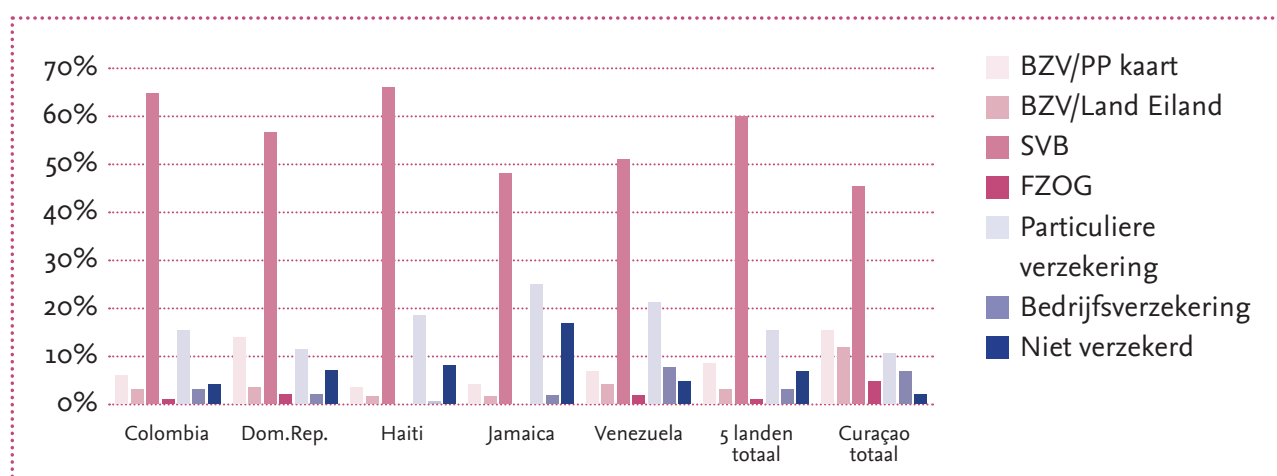
Relatief veel migranten blijken volgens de Censusedata niet verzekerd te zijn. Het gaat om 7,1% van de migranten uit de vijf landen in dit onderzoek ten opzichte van 2.6% van de totale bevolking (3900 mensen) (Census in 2011). Migranten blijken minder vaak via BZV (Bureau ziektekosten voorzieningen) verzekerd zijn, omdat ze minder voor de overheid werkzaam zijn dan Curaçaoënaars (census 2011). Migranten in loondienst, zijn net als iedereen op Curaçao die in loondienst werkt verzekerd bij de SVB²⁶.

²⁵ SEHOS noemt het voorbeeld van een kindje van illegale ouders dat te vroeg was geboren en maanden op neonatologie heeft gelegen. Er wordt dan contact opgenomen met de ambassade en het land van herkomst maar dat proces verloopt vaak moeizaam omdat niemand bereid is de kosten van behandeling en transport op zich te nemen.

²⁶ Tot de stelselwijziging die in 2013 is doorgevoerd en waarbij vrijwel iedereen via de BZV wordt verzekerd

Is dat niet het geval of hebben ze geen partner die in loondienst werkt, dan was tot 2013 een particuliere verzekering noodzakelijk. Migranten die hun verblijfsdocument willen verlengen dienen een bewijs van hun verzekering voor ziektekosten te overleggen anders kunnen zij de aanvraag niet indienen. Relatief veel migranten (16%) hadden in 2011 een particuliere verzekering, gemiddeld lag dit voor Curaçao op 11%. Met name Haïtianen, Jamaicanen en Venezolanen zijn vaker particulier verzekerd. Opvallend is wel het verschil in inkomenspositie van de mensen met een particuliere verzekering. Voor migranten die een eigen bedrijfje runnen met een relatief laag inkomen (veelal afkomstig uit Colombia, Haïti, Jamaica en de Dominicaanse Republiek) is dit een zware kostenpost. Doorgaans zijn particulier verzekerden meer vermogend.

Figuur 17 Type ziektekostenverzekering naar geboorteland

Bron census 2011

Tabel 35 Aantal onverzekerde migranten naar geboorteland Curaçao 2001 en 2011

Geboorteland	N 2001	Verzekerd voor ziektekosten 2001	Niet verzekerd voor ziektekosten 2001	Onverzekerden 2001 %	Onverzekerden 2011 %
Colombia	2063	1596	467	22,6%	4.6%
Dom. Rep.	4191	3374	817	19,5%	7.1%
Haïti	560	343	217	38,8%	8.2%
Jamaica	535	381	154	28,8%	16.9%
Venezuela	1150	945	205	17,8%	5.0%

Tabel 35 laat zien dat de Haïtianen op Curaçao relatief het vaakst onverzekerd blijken te zijn, ruim 38% van hen was in 2011 niet verzekerd voor ziektekosten. Inmiddels is met het Brooks Tower traject bereikt dat een groter deel van de ongedocumenteerde migranten een legale verblijfsstatus heeft. Een van de voorwaarden was dat men een bewijs van een ziektekostenverzekering kon overleggen.

In de Censusdata van 2011 zien we over alle groepen een daling van het aantal onverzekerden. Haïtiaanse eerste generatie migranten zijn nog 'slechts' in 8,2 procent onverzekerd in 2001. In 2011 bleken Jamaicaanse eerste generatie migranten naar verhouding (met 16,9%) het vaakst onverzekerd te zijn (208 personen). In absolute aantallen zijn Dominicaanse migranten de grootste groep met 384 personen zonder ziektekostenverzekering. Wanneer we kijken naar de tweede generatie (geboren op Curaçao) dan zien we dat ook hier de Dominicanen de grootste groep zijn met 149 onverzekerden. Er zijn 557 onverzekerde kinderen uit deze vijf landen (0 tot 19 jaar) van de eerste en tweede generatie. Scholen lopen hierdoor soms tegen problemen aan. Deze kinderen zullen naar alle waarschijnlijkheid niet de algemene zorg krijgen die nodig is omdat de kosten voor bijvoorbeeld een consult of recept en medicatie vaak een belemmering zijn. In totaal zijn er op Curaçao (2011) bijna 4.000 mensen onverzekerd waarvan 1671 eerste generatie migrant is en 813 tweede generatie (alle landen buiten Curaçao) (Census 2011). Doordat zeker niet alle ongedocumenteerden op Curaçao aan de Census zullen hebben meegedaan, ligt het sterk voor de hand dat deze cijfers hoger zullen liggen.

Bevallingen bij niet verzekerde migranten vrouwen

De meeste kinderen op Curaçao komen ter wereld in de kraamkliniek of in het SEHOS. Er zijn ook vrouwen die bewust kiezen om thuis te bevallen waaronder ook een groep die (niet afdoende) is verzekerd. Vrouwen die niet verzekerd zijn stellen het zoeken van hulp zo lang mogelijk uit (pas na 20 of soms 30 weken zwangerschap ipv rond de 10 weken). Niet alle (private) ziektekostenverzekeringen op Curaçao dekken kosten voor verloskundige zorg/gynaecologie waardoor een deel van de vrouwen onverzekerd is. Overigens sluiten sommige verzekeringen deze bevallingskosten uit in het eerste jaar na het afsluiten van een polis (bron polisvoorwaarden Ennia). Daarnaast is er de groep illegalen op het eiland die onverzekerd is en veelal in een sociaal economisch zwakke positie verkeerd waarbij er soms schrijnende situaties ontstaan.

Binnen de migrantengemeenschappen is bekend welke (huis)artsen en verloskundigen welwillend staan tegenover het bieden van hulp aan deze onverzekerden. Er is bijvoorbeeld een verloskundige op Curaçao die vrouwen ook helpt als ze over zeer beperkte financiële middelen beschikken. Vrouwen verwijzen elkaar door naar haar sinds ze bijna 20 jaar geleden op Curaçao is komen werken (aldus deze verloskundige). In eerste instantie kreeg ze vooral cliënten die naar Curaçao waren gekomen als sekswerker en die na drie maanden (de duur van de werkvergunning van de politie voor deze doelgroep) het eiland niet verlieten maar op zoek gingen naar ander werk. Inmiddels krijgt ze nog steeds veel migrantenvrouwen in haar praktijk van wie de meesten er bewust voor kiezen een kind te krijgen. Per jaar krijgt ze in haar praktijk te maken met ca. 20 geboortes van kinderen van wie de ouders niet legaal op het eiland zijn. Sinds 2002 gaat het om 223 kinderen. De aantallen nemen af omdat ze zich nu beperkt tot een bepaald werkgebied. Het aantal kinderen dat jaarlijks op Curaçao in deze situatie wordt geboren schat zij op 100 a 150. Veel van deze ongedocumenteerde ouders doen uit angst geen aangifte van geboorte bij de bevolkingsadministratie terwijl een geboorteakte door Kranshi wel altijd moet worden opgemaakt omdat het een internationaal erkend recht is. Deze procedure bij Kranshi geldt ook voor kinderen die hier tijdens een vakantie worden geboren. Kranshi geeft echter aan (medio 2013) dat de afgelopen jaren maar voor enkele ongedocumenteerde kinderen een geboorteakte is opgemaakt. Hierna volgt dan geen inschrijving in het bevolkingsregister. Blijkbaar is de angst groot en is dit recht op identiteit (IVRK art. 8) niet voldoende bekend bij de doelgroep.

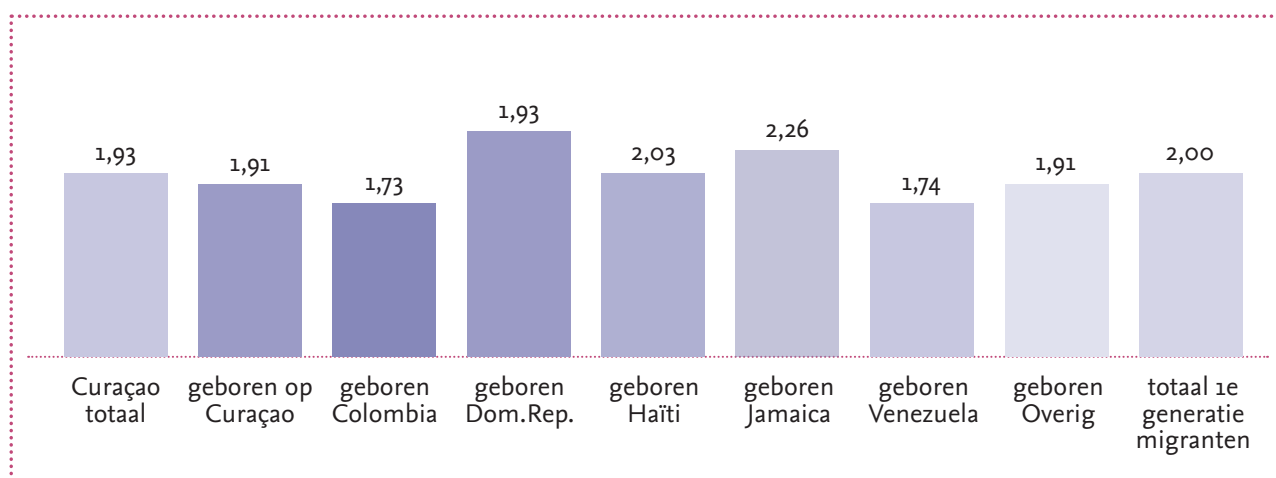
Wanneer kinderen een Curaçaose ouder hebben en een ouder die hier niet legaal is (meestal de moeder), dan kan het kind de Nederlandse nationaliteit krijgen. Een van de hulpverleners met wie is gesproken in dit onderzoek vertelde over een voorval waarbij dit speelde: dat een moeder werd uitgezet terwijl haar baby achterbleef bij familie van de vader en daar door oma werd opgevoed. De moeder van de baby kon hier niets tegen doen en werd gescheiden van haar kind.

In ongedocumenteerde migrantengezinnen waar een bevalling plaatsvindt komen hulpverleners regelmatig deplorabele omstandigheden tegen. Deze mensen leven vaak in ongekennde en onzichtbare armoede. Soms moeten ook deze vrouwen voor hun bevalling alsnog worden doorverwezen naar de arts en het ziekenhuis vanwege een complexe zwangerschap die vaak (mede) oorsprong heeft in de ongunstige leef, eet en werkomstandigheden. Een aantal jaar terug is er een film gemaakt over bevallingen in deze gezinnen.

De verloskundige signaleert dat Haïtiaanse moeders, in tegenstelling tot andere landen van herkomst, vaak pas op latere leeftijd kinderen krijgen. Ze zijn 'opgevoed' met het belang van anticonceptie die op Haïti gratis wordt verstrekt via organisaties die vergelijkbaar zijn met Famia Plania op Curaçao. Haïtianen onderscheiden zich van andere groepen door een moderne attitude ten aanzien van een geplande en 'bewuste' zwangerschap waarbij ook de vader een belangrijke rol speelt in de opvoeding. De communicatie met Haïtiaanse vrouwen loopt vaak moeizaam vanwege de taal. De geïnterviewde omschrijft deze groep als lief en attent en ziet dat de Haïtianen vooruit willen met hun leven en dat van hun kinderen. Oma's, tantes en buurvrouwen spelen een grote rol binnen de Haïtiaanse gemeenschap. Na een bevalling worden echter soms rituelen uitgevoerd waaruit blijkt dat men niet altijd weet wat goed is voor het kindje en de moeder. Onder de Jamaicaanse vrouwen wordt, zoals veel vrouwen gewend zijn, voor de bevalling vaak hulp gezocht binnen eigen kring. Het komt voor dat er helemaal geen verloskundige, arts, verpleegkundige of kraamverzorgster betrokken is bij de zwangerschap en bevalling. Complicaties kunnen dan ernstige gevolgen hebben.

Wereldwijd is er sprake van een daling van het vruchtbaarheidscijfer met name in ontwikkelde landen. Voor Curaçao is er ook sprake van een daling in de afgelopen 10 jaar (UNDP 2011). In 2011 was het vruchtbaarheidscijfer voor de totale vrouwelijke bevolking van 14 jaar en ouder op Curaçao 1.93, in 2001 bedroeg dit nog 2.13. Bij een geboortecijfer van 2,1 kind per vrouw is er sprake van een stabiele bevolking. Curaçao zit daar nu onder met 1.93 gemiddeld. De 1e generatie vrouwen uit de Dominicaanse Republiek en Jamaica zit hier nog sterk boven met 2.42 respectievelijk 2.26 kinderen. Colombiaanse en Venezolaanse vrouwen krijgen juist minder kinderen dan gemiddeld op Curaçao. Veel landen die net als Curaçao te maken krijgen met een vruchtbaarheidscijfer onder het vervangingsniveau, passen hun migratiebeleid aan door meer migranten toe te laten en daarmee de bevolking op peil te houden. Migratiebeleid wordt dan niet alleen onderdeel van arbeidsmarktbeleid, maar ook van Bevolkingsbeleid.

Figuur 18 Aantal levend geboren kinderen per vrouw (vruchtbaarheidscijfer) op Curaçao in 2011

Gezondheid van sekswerkers

Uit onderzoek blijkt dat de helft tot 75% van sekswerkers te maken heeft met fysiek en seksueel geweld (Brooks-Gordon2013). In termen van sterftekans in dit beroep is het een van de meest gevaarlijke beroepen. In de Verenigde Staten lag die sterftekans in 2004 op 229 vrouwen per 100.000 (Potterat 2004, Solivetti 2014). Voor vrouwen die op straat werken ligt dit nog hoger dan voor vrouwen die in bordelen werken. Voor Curaçao hebben we geen cijfers over sterftekans beschikbaar. Er is onderzoek gedaan onder sekswerkers in het Caribisch gebied en op Curaçao door Kempadoo (1999). Sekswerkers op Curaçao zijn voor de overgrote meerderheid buitenlandse vrouwen, het is alleen hen toegestaan om actief te zijn als sekswerker. Er zijn globaal drie circuits waarin deze vrouwen werken. Het eerste circuit zijn de vrouwen in Campo Allegre. Zij hebben via de politie een tewerkstellingsvergunning gekregen. Het tweede circuit zijn de vrouwen werkzaam in clubs zoals (het inmiddels gesloten) Race Café of Havana viejo als danseres en het derde, grijze, circuit zijn veelal illegale vrouwen, die werken onder schrijnende omstandigheden, soms thuis, achter een snèk waar kleine kamertjes zijn gemaakt of op wisselende locaties. De laatste groep is het meest kwetsbaar in termen van HIV/AIDS (onderhandelen over condoom gebruik bv.), fysiek en seksueel geweld.

Contrasida was een NGO op Curaçao die zich tot 2010 heeft ingezet voor het welzijn van deze groep vrouwen. Er werd ondermeer zorg geboden gericht op het voorkomen van de overdracht van HIV en SOA's aan vrouwen die als sekswerker werken buiten Campo Allegre. De vrouwen binnen Campo Allegre hebben in principe wekelijks contact met een arts van de GGD. Contrasida en het programma 'Consperanza' boden gezondheidszorg voor vrouwelijke migranten op het eiland die veelal onverzekerd zijn en het project werd gesteund door de GGD. In 2010 is de NGO gestopt omdat er onvoldoende medici bereid waren om deze groep vrouwen (vaak zonder betaling) te helpen en behandelen. De doelgroep van Consperanza bestond in 2004 voor 31% uit vrouwen uit Colombia, voor 27% uit de Dominicaanse Republiek, 18% uit Haïti en 10% uit Jamaica. Naar schatting was destijds 70% van de vrouwen die werd geholpen illegaal op het eiland. Toegankelijke zorg aan deze groep is van groot belang omdat met vroege opsporing veel kan worden voorkomen, bijvoorbeeld als het gaat om zwangere vrouwen met HIV bij wie met de juiste medische begeleiding

kan worden voorkomen dat het kindje ook besmet raakt. De taken van Consperanza zijn deels overgenomen door een andere NGO: Famia Plania, gevestigd in Otrabanda. Famia Plania bestaat sinds begin jaren '60 en richt zich van oudsher op geboorteplanning door het verstrekken van voorbehoedsmiddelen en het geven van voorlichting. Famia Plania is aangesloten bij de internationale organisatie IPPF waardoor ze voorbehoedsmiddelen tegen inkooprijzen kan verkopen, mee kan doen aan onderzoek en zorg kan dragen voor een goede documentatie en rapportage van haar werkzaamheden en de situatie op Curaçao.

Famia Plania heeft een deel van de taken van Contrasida overgenomen, maar de overheid is haar subsidie toezeggingen volgens de organisatie niet nagekomen. Door gebrek aan inkomsten kan Famia Plania niet uitbereiden, terwijl dat wel nodig is om de vrouwen in de prostitutie te bereiken. Op het moment van interview werkte er nog 1 persoon in de preventie bij Famia Plania en een Spaanstalige social worker die outreachend werkt om vrouwen te bereiken, ze is steeds op pad om vrouwen op te zoeken die als sekswerker werken. Famia Plania schat in dat 99% van de sekswerkers op Curaçao Spaanstalig is. Famia Plania verstrekt de vrouwen gratis condooms en andere voorbehoedsmiddelen tegen kostprijs. Vrouwen die naar Curaçao komen als sekswerker zijn volgens Famia Plania vaak wel voorbereid. Ze weten snel dat ze bij Famia Plania terecht kunnen omdat ze een vergelijkbare organisatie kennen uit hun land van herkomst. In Santo Domingo bestaan ook legale bordelen, deze vrouwen komen voor een periode naar Curaçao en gaan naar Famia Plania. Famia Plania ziet dat plekken waar deze vrouwen werken steeds wisselen. Als iets gesloten wordt, dan verplaatst de activiteit zich naar elders. Ook zien ze vrouwen die hun dochters laten overkomen om met hen mee te werken in het illegale circuit.

In de Millennium Development Goals (MDG's), waaraan ook Curaçao zich heeft gecommitteerd, zijn deze vrouwen opgenomen als kwetsbare groep. De Curaçaose overheid komt wat dit betreft haar toezeggingen aan Famia Plania, die een rol heeft de Millenium goals te halen. Sekswerkers lopen risico's op seksueel overdraagbare aandoeningen en andere besmettelijke ziektes, want condoomgebruik is niet populair onder mannen op het eiland. HIV/AIDS besmetting kan voorkomen worden door condoomgebruik maar volgens het onderzoek van Stutterheim et. al. (2013) betalen mannen meer als vrouwen zonder condoom werken. Er wordt ook overmatig gebruik van antibiotica gesignaleerd, hierdoor kan resistentie optreden waardoor antibiotica als het echt nodig is niet meer werkt. Famia Plania waarschuwt en geeft voorlichting hierover. Er worden op het eiland 'onder de toonbank' naast antibiotica ook abortuspillen verkocht die illegaal worden ingevoerd uit landen waar ze zonder recept en doktersconsult verkrijgbaar zijn aldus de sleutelfiguur.

De wijken Fleur de Marie, Pietermaai en Seru Pietermaai worden door hulpverleners genoemd als de wijken van prostitutie, drugsgebruik en illegaliteit. Veel vrouwen wonen in slecht onderhouden huizen en doen hun werk soms met kinderen op de achtergrond. Het gaat om zeer schrijnende situaties. Er is een multidisciplinair team nodig om deze problemen daar aan te pakken aldus de geïnterviewde, met aandacht voor de gezondheid van vrouwen, mannen en kinderen.

“Er zijn vrouwen die mannen ontvangen in hun een kamer woning terwijl er andere kinderen aanwezig zijn.”

(Bron Maatschappelijk werkster)

Aandachtspunten gezondheidszorg

Regionale migrantengroepen voelen zich doorgaans gezond tot zeer gezond, zo blijkt uit onze enquête onder 306 migranten en zo blijkt ook uit de Census van 2011. De gezondheidsscores van migranten (self report) doet niet onder voor Curaçaoënaars en zijn bij Colombianen en Venezolanen zelfs hoger. Wel is het medicijngebruik in sommige groepen hoger, maar dat is meer sociaal economisch bepaald dan door het land van herkomst (lagere klasse gebruikt doorgaans meer medicijnen).

De professionals in de gezondheidszorg op Curaçao ervaren geen grote druk door de groeiende groep regionale migranten uit de 5 landen van herkomst, hooguit enige fricties. Door de gratis consultatiebureaus zien de professionals alle migrantengezinnen met jonge kinderen. Specifieke problemen die de professionals zien bij migrantengezinnen hebben meer te maken met hun lagere sociaal economische positie (net als bij Curaçaoënaars) en minder of niet met hun land van herkomst.

Een van de fricties in de dagelijkse praktijk is bijvoorbeeld het taalverschil tussen client en hulpverlener als geen van beide een van de 4 talen deelt, Papiaments, Nederland, Engels of Spaans. Dat levert nogal eens een communicatiedrempel op. Voorlichtingsmateriaal in de eigen taal is daarom belangrijk voor goed bereik van migranten.

Een andere probleem is dat van de ongedocumenteerden. Sommige gezondheidszorginstanties op Curaçao staan onbetaald open voor alle migranten, ook voor illegale migranten (bv. zuigelingen- en kleuterzorg), er wordt dan niet geregistreerd op bevolkingsgegevens. Anderen instanties kunnen zich dat niet permitteren. Momenteel ontbreekt overheidsbeleid ten aanzien van medische zorg aan ongedocumenteerden. Dit legt het financiële probleem van het voorzien in zorg aan ongedocumenteerden geheel op het bord van zorgaanbieders, zoals de ziekenhuizen, de artsen en verloskundigen. Verzoeken tot aanpak van dit vraagstukken, hebben tot dusverre geen gehoor gevonden bij de overheid.

Aandacht moet er ook zijn voor regionale verschillen in (overmatig) medicijngebruik, rituelen bij geboorte en voedingsgewoonten (bv. zwaar voedsel zonder groenten of fruit). Soms gaat het om traditionele rurale gewoonten maar vaker zijn gewoonten die verband houden met de lagere sociaal economische positie van de gezinnen, net zoals op Curaçao of elders. Soms gaat het om weinig kennis en bewustzijn. Beleid in deze is zaken, niet alleen voor migranten, is gewenst.

Er zijn veel tijdelijke sekswerkers op het eiland. Sommige komen voor een weekend, anderen komen legaal en krijgen een verblijfsvergunning voor 3 maanden van de politie. Een andere groep komt op een vergunning voor 'danseres'. Als ze daarna in de illegaliteit verdwijnen wordt hun positie kwetsbaar en zijn ze niet meer beschermd. De sekswerkers, die illegaal op het eiland verblijven voor kortere of langere tijd, leven nogal eens in onwenselijke en schrijnende omstandigheden en hun dagelijks werk kent allerlei gevaren van geweld en gebrek aan bescherming. Hun gezondheidsproblematiek krijgt nauwelijks aandacht vanuit de overheid, terwijl er een hoog besmettingsgevaar is, ook voor de lokale bevolking (Hiv/aids). Hoewel Curaçao aan de Millenium Goals moet voldoen in 2015, mist Famia Plania fondsen om dit voor elkaar te krijgen.

5.5 Integratie en Sociale cohesie

Bij veel immigratie worden integratie en sociale cohesie belangrijke onderwerpen. Hoe kunnen de verschillende groepen zich snel gaan thuis voelen in de nieuwe samenleving en hoe kunnen de lokale bewoners en de nieuwkomers voldoende sociale cohesie ontwikkelen om samen de gemeenschap vorm te geven? Het vergt actief beleid in wijken, in bedrijven en vanuit de overheid. Gebrek aan integratie en participatie kunnen aanleiding zijn voor spanningen tussen groepen, groepen kunnen zich uitgesloten voelen en dit kan leiden tot druk op instanties (politie, wijkcentra, gezondheidszorg). Meer sociale cohesie draagt positief bij aan de samenleving. Belangrijke onderdelen van dit proces zijn erkenning van verschillen en acceptatie van Curaçao als eiland waar mensen met vele verschillende achtergronden wonen en werken en hun steentje bijdragen aan het eiland. Nu voelen migranten zich soms buiten gesloten en is er helaas met enige regelmaat sprake van stigmatisering van bepaalde migrantengroepen op een negatieve manier. In hoofdstuk 6 wordt nader onderzocht hoe het met de attitudes ten aanzien van migranten op Curaçao staat.

Er is geen integratie beleid op Curaçao, niettemin gebeurt er relatief veel in de samenleving en komen migranten en Curaçaoënaars elkaar op allerlei manieren tegen. Tot dusverre is er geen actieve inzet van de overheid op Curaçao om migranten te begeleiden in hun integratieproces zoals het wegwijs maken of het leren van de taal. In het theoretisch kader in hoofdstuk 3 is aangegeven dat integratie in de nieuwe samenleving diverse vormen kan aannemen. Er kan sprake zijn van assimilatie, integratie, segregatie en marginalisatie. In de migrantenenquête en in de sleutelfiguur interviews is behoefte aan integratie gepeild onder de migranten zelf, bij hun eigen organisaties en bij organisaties van professionals die veel van doen hebben met migranten. Bestaande statistieken geven weinig inzicht in de integratie en sociale cohesie op Curaçao.

Bij de vijf migranten groepen in ons onderzoek zijn er ten aanzien van deze vormen geen duidelijke verschillen tussen de migrantengroepen aangetroffen. Elke migrantengroep bestaat deels uit mensen die geheel zijn geassimileerd, maar ook uit mensen die gesegregeerd en gemarginaliseerd leven op Curaçao en ook na jaren alleen in hun eigen groep vertoeven. Er zijn wel duidelijke gradaties bijvoorbeeld in mate van beheersing het Papiaments. Hierover zijn vragen gesteld aan de respondenten in de enquête, aan docenten en migrantenorganisaties. Haïtianen geven aan het snelst het Papiaments te leren en het beste te beheersen. Bij de Haïtiaanse migranten is de drijfveer het sterkst om een nieuw leven op te bouwen op Curaçao. Daarnaast wordt hun taal, het Creools, niet op Curaçao gesproken. Dat maakt dat ook de taal snel wordt opgepikt. In de migrantensurvey is mensen gevraagd aan te geven welke talen ze beheersen, ingedeeld naar 5 niveaus. De Haïtiaanse respondenten geven aan het Papiaments gemiddeld goed tot zeer goed te beheersen (de gemiddelde score is 4,15 op een schaal tussen 1 en 5). Dit gemiddelde ligt het laagst onder de Jamaicaanse respondenten met 3,58 (redelijk tot goed). Veel Haïtianen spreken naast Creools en daarmee is de noodzaak tot het leren van het Papiaments voor deze groep groter dan voor Spaans- en Engelstalige migranten. Zij kunnen zich in veel gevallen redden met hun moedertaal omdat veel mensen op Curaçao het Spaans en/of Engels ook beheersen. De beheersing van het Nederlands is een groter struikelblok voor veel migranten uit de regio. 77% van de respondenten geeft aan dat zij het Nederlands niet beheersen (zeer slecht) en nog eens 10% geeft aan dat hun beheersing van het Nederlands 'slecht' is. Maar 3% beheerst het Nederlands goed of zeer goed.

In de migranten enquête geeft een deel van de respondenten nadrukkelijk aan het lastig te vinden om zelfstandig een nieuwe taal te leren. Ze zouden graag les krijgen zodat ze het Papiaments en/of Nederlands leren beheersen.

Vrouwelijke en mannelijke migranten integreren op verschillende wijze, dit heeft voor een groot deel te maken met de arbeidsmarkt, wat voor werk mensen doen. Veel latina vrouwen hebben zich op Curaçao gesetteld al dan niet via een tijdelijke baan als sekswerker. Velen van hen wonen en werken hier al jaren en hebben hun leven hier opgebouwd en zijn werkzaam in een andere baan dan die ooit als opstap werd gebruikt om binnen te komen. Vanuit met name Colombia, de Dominicaanse Republiek en Jamaica zijn het in meerderheid vrouwelijke migranten. Diversen van hen hebben een gezin opgebouwd met een Curaçaose man. Dit zorgt voor snelle integratie. Het roept bij Curaçaose vrouwen ook weerstand op vanuit het idee dat “Curaçaose mannen worden ingepikt door deze latina vrouwen”. Bovendien is de verhouding mannen/vrouwen al 81/100 volgens de census van 2011.

In gesprekken met migranten(organisaties) is door diverse personen aangegeven dat ze de aandacht voor nieuwkomers/migranten bij de overheid en overheidsinstanties missen.

“De overheid zou maatschappelijk werkers in moeten zetten bij het vliegveld zodat migranten gelijk opgenomen kunnen worden en naar de juiste instanties doorgeleid worden en ze helpen met verschillende dingen zoals de taal.”

Door Portes en anderen is opleidingsniveau als een van de belangrijkste factoren in het integratieproces bestempeld (Portes 1998). Op Curaçao worden kinderen met name in Haïtiaanse en Chinese gezinnen gestimuleerd het goed te doen op school zodat ze later verder kunnen komen dan hun ouders. Sociale controle binnen een migrantengemeenschap speelt hierin ook een rol. Deze groep migranten (kinderen) grijpt hun kansen op Curaçao, hetgeen te zien is in hun onderwijsprestaties op Curaçao.

Als het gaat om integratie van de tweede generatie migranten op Curaçao hebben diverse docenten in de interviews aangegeven dat integratie op school doorgaans vrij gemakkelijk verloopt. Docenten hebben een spilfunctie in dit proces. Het zou goed zijn hier ook in de Lerarenopleiding op de University of Curaçao aandacht aan te besteden. De eerste generatie kinderen leveren meer fricties op voor scholen vooral wat betreft de taal.

Organisaties en kerken

Deelname aan sociale activiteiten en vooral participatie op de arbeidsmarkt zijn van positieve invloed op integratie en sociale cohesie (Koopmans e.a. 2005). In de migrantensurvey is gevraagd naar lidmaatschap van organisaties. Behalve bij een kerk, zijn maar weinig respondenten minimaal lid van een organisatie of vereniging. Zeven (van de 306) zijn lid van een sportvereniging, een respondent is actief in een sociale organisatie. Daarentegen bezoekt bijna 40% een kerk of lid is van een kerk. Dat is veel. Vooral de evangelische en pinkstergemeente kerken zijn erg actief onder migrantengroepen in de regio. Hoewel veel migranten uit overwegend Rooms Katholieke regio's komen sluiten velen zich aan bij nieuwe kerkgenootschappen in het land van aankomst (Hagan & Ebaugh 2003 en Mira & Lorentzen 2002). Op Curaçao gaat het met name om Pentecoste/Pinkstergemeente, Adventisten, Evangelische kerken en een deel van de migranten uit de regio bezoekt een Katholieke kerk of een (andere) Protestantse kerk.

Daar waar ontvangende landen en overheden het migranten vaak moeilijk maken, zijn kerken gericht op het opvangen van migranten en op ze ruimte te geven een nieuwe identiteit te vormen in het land van aankomst. Ze vormen als het ware intermediaire ruimtes voor de migranten. Om inzicht te krijgen in de rol die kerken op Curaçao spelen in het leven van migranten uit de regio, hebben er interviews plaatsgevonden met 5 kerken waarvan migranten in de survey hebben aangegeven dat ze deze kerken bezoeken en is er in de Censusedata een analyse gedaan van religie. Uit de gesprekken met kerkgemeenschappen is gebleken dat migranten uitdrukkelijk deel van hun gemeenschap uitmaken, maar op verschillende manieren. Er zijn kerken die voorgangers of pastors hebben die afkomstig zijn uit bijvoorbeeld Venezuela (Katholieke kerk van Bonam) of Engelssprekend zijn (op Salina). Kerkgemeenschappen houden (een deel van hun) diensten in het Engels of Spaans en sommige in het Creools. Regelmatig wordt er ook parallel vertaald tijdens de diensten. Kerken zorgen dat migranten zich snel thuis voelen en dat ze worden opgenomen in een gemeenschap. Ze bieden, met name de nieuwere kerkgemeenschappen zoals pinkster- en evangelische kerken, ruimte voor culturele invloeden uit andere landen. Ook zijn er kerken die een bredere maatschappelijke rol vervullen zoals de Victory Outreach Church in Cher Asile/Steenrijk. Deze kerk wordt veel bezocht door Jamaicaanse en Haïtiaanse migranten maar organiseert ook kinderopvang (Kidz Club) voor kinderen uit de wijk Monte Verde in samenwerking met de overheid. Daarvoor is financiering vanuit USONA via het Sociaal Economisch Initiatief beschikbaar is gesteld.

In onderstaande tabel 36 zijn de censusedata ten aanzien van religie verwerkt. Van de mensen die op Curaçao zijn geboren geeft 80,7% aan Katholiek te zijn. Voor de totale bevolking ligt dat op 73,9%, Driekwart van de Colombianen, Dominicanen en Venezolanen op Curaçao geeft ook aan Katholiek te zijn. Van de Jamaicanen op Curaçao is slechts 11,7% Katholiek, van de Haïtianen 35%. De grootste groep Jamaicanen hoort bij een Pentecostal church of Pinkster gemeente (451 personen). Van de Haïtianen bezoekt 17,6% een van deze kerken. Voor Curaçao ligt het totaal van de bevolking dat een Pentecostal church bezoekt op 7650 personen, 6,3% van de bevolking. Geconcludeerd kan worden dat de meeste Haïtianen en Jamaicanen een protestants christelijke religie hebben (waaronder ook pentecostal, evangelical, adventist etc.). Bij de Census in 2001 gaf eveneens 80% aan Katholiek te zijn. Het aandeel Adventisten en mensen die een Pentecostal kerk bezoeken, is sindsdien op Curaçao toegenomen van 5,7% naar 9,3%.

In hoeverre zijn migranten geïntegreerd wat betreft hun sociale contacten? Zien ze vooral vrienden afkomstig uit hun land van herkomst of hebben ze ook andere migranten en lokale mensen als vrienden? Vrijwel alle respondenten geven aan dat ze wekelijks een of meerdere (sommige honderden) vrienden zien. Slechts 5 % geeft aan geen vrienden te hebben uit het land van herkomst. Vrijwel alle respondenten geven aan ook Curaçaose vrienden te hebben, circa de helft heeft ook sociale contacten met mensen afkomstig uit Nederland en de meerderheid heeft ook sociale contacten met andere migranten uit de regio.

“Op Curaçao gaat het goed met mij, ik heb veel vrienden uit Curaçao, Nederland, Colombia, Venezuela, Suriname en Haïti.”

Tabel 36 Religie naar geboorteland

Geboorteland		Colombia	Dom. Rep.	Haïti	Jamaica	Venezuela	Curaçao	Totaal
Katholiek	Absoluut %	3.000 72,7%	3.826 74,9%	629 35,3%	133 11,7%	1.137 76,4%	72.061 80,7%	89.018 73,9%
Protestants	Absoluut %	61 1,5%	54 1,1%	291 16,3%	46 4,1%	28 1,9%	2.029 2,3%	4117 3,4%
Adventist	Absoluut %	72 1,7%	139 2,7%	152 8,5%	171 15,1%	13 ,9%	2.686 3,0%	3588 3,0%
Jehova's getuige	Absoluut <5 % <0,5	4 ,1%	2 ,0%	2 ,1%	3 ,3%	1 ,1%	115 ,1%	946 ,8%
Pentecostal	Absoluut %	294 7,1%	458 9,0%	314 17,6%	451 39,7%	69 4,6%	5.160 5,8%	7650 6,3%
Evangelisch	Absoluut %	239 5,8%	152 3,0%	127 7,1%	28 2,5%	64 4,3%	1.259 1,4%	2220 1,8%
Christelijk	Absoluut %	129 3,1%	62 1,2%	72 4,0%	47 4,1%	22 1,5%	575 ,6%	1044 ,9%
Anders	Absoluut %	193 4,67%	222 4,35%	127 7,13%	162 14,27%	93 6,25%	2.933 3,29%	797 36,7%
Geen religie	Absoluut %	137 3,3%	193 3,8%	68 3,8%	94 8,3%	62 4,2%	2.428 2,7%	6.537 5,4%
Totaal	Absoluut %	4.129 100,0%	5.108 100,0%	1.782 100,0%	1.135 100,0%	1.489 100,0%	89.246 100,0%	120.478 100,0%

Bron: censusdata cbs, bewerking omic

Binnen de Venezolaanse gemeenschap op Curaçao speelt, zoals in het vorige hoofdstuk is beschreven, politieke overtuiging een belangrijke rol. Dit zorgt voor een tweedeling binnen de gemeenschap: de aanhangers van Chavez/Maduro en de aanhangers van de oppositie. De politieke spanningen lopen (voorjaar 2014) zeer hoog op in Venezuela. Dit zorgt voor een sterk gevoel van saamhorigheid bij mensen die met de oppositie sympathiseren en van wie velen graag terug zouden willen keren wanneer het politieke tij keert. Dit is vergelijkbaar met de ontwikkelingen binnen de Haïtiaanse gemeenschap op Curaçao, na de verwoestende aardbeving van 2010.

Een deel van de respondenten in de survey geeft aan zich regelmatig eenzaam te voelen of heimwee te hebben. Velen hebben familie achter gelaten en zijn niet in de positie regelmatig terug te keren, ook al sturen ze regelmatig geld of goederen naar de achterblijvers en dragen ze vaak bij aan de kansen die familieleden krijgen.

“Ik ben niet gelukkig omdat mijn kinderen nog in Colombia wonen.”

Toekomstperspectief

In de migrantenenquête is gevraagd naar het toekomstperspectief van migranten op Curaçao. De vraag “waar wilt u over tien jaar wonen” werd door de meerderheid (60%) beantwoord met ‘Curaçao’. Onder de mensen die aangaven terug te willen naar hun land van herkomst (22%) is het hoogste percentage afkomstig uit de Dominicaanse Republiek (27%) en Colombia (25%) en het laagste percentage is te zien bij de Haïtianen, van hen wil slechts 15% terug naar Haïti. Een deel van de migranten geeft aan over tien jaar in een ander land te willen wonen. Hierop werden de Verenigde Staten 13 keer genoemd en Nederland 7 keer.

Tabel 37 waar wilt u over 10 jaar wonen (2020) naar land van herkomst

Geboorteland		Curaçao	Land van Herkomst	Nederland	Amerika	Ander land	Totaal
Colombia	Absoluut %	55 62,5%	22 25,0%	3 3,4%	0 0%	8 9,1%	88 100,0%
Dom. Republiek	Absoluut %	34 53,1%	18 28,1%	1 1,6%	5 7,8%	6 9,4%	64 100,0%
Haïti	Absoluut %	40 61,5%	10 15,4%	2 3,1%	3 4,6%	10 15,4%	65 100,0%
Jamaica	Absoluut %	25 62,5%	7 17,5%	1 2,5%	3 7,5%	4 10,0%	40 100,0%
Venezuela	Absoluut %	29 74,4%	8 20,5%	0 0%	2 5,1%	0 0%	39 100,0%
Totaal	Absoluut %	183 61,8%	65 22,0%	7 2,4%	13 4,4%	28 9,4%	296 100,0%

Bron migrantenenquête

Transnationale gemeenschappen

Respondenten is ook gevraagd aan te geven hoe verbonden zij zich voelen met Curaçao en met hun land van herkomst op een schaal van 1 (niet verbonden) tot 10 (zeer verbonden). Er is gekeken naar het gevoel van verbondenheid: voelen migranten zich nog steeds het sterkst verbonden met hun land van herkomst of voelen migranten zich sterk verbonden met Curaçao? Wanneer we de individuele scores van verbondenheid met Curaçao (tussen de 1 en de 10) vergelijken met de scores van verbondenheid met het land van herkomst, levert dit een bondingsscore die tussen -10 (sterk verbonden met land van herkomst, niet verbonden met Curaçao) of +10 ligt (zeer verbonden met Curaçao, niet met het land van herkomst). Een score van 0 betekent dat migranten zich even sterk verbonden voelen met het land van herkomst als met Curaçao. Deze positie sluit aan bij de in hoofdstuk 3.1 beschreven ontwikkeling van Transnational communities waarin mensen zich makkelijk verbonden voelen met verschillende landen, plaatsen en culturen, door internet tegenwoordig makkelijk contacten onderhouden met hun netwerk in verschillende landen en zich ook verplaatsen voor korte of langere tijd. Het is opvallend dat 39% van de steekproef van ons onderzoek kan

worden beschouwd als groep met loyaliteit op verschillende plaatsen, evenveel bij het land van herkomst als bij Curaçao. Daarbij scoort 15% tussen de -1 en -2 (iets sterker met het land van herkomst verbonden dan met Curaçao en 22% scoort 1 of 2 (iets meer met Curaçao verbonden dan met het land van herkomst. 40% heeft een positieve score en voelt zich dus meer verbonden met Curaçao dan met het land van herkomst, daarbij zijn enkele uitschieters van mensen die zich niet of nauwelijks nog verbonden voelen met hun land van herkomst.

Migranten die denken over 10 jaar nog op Curaçao hopen te wonen hebben een significant hogere bondingsscore dan mensen die over 10 jaar weer in hun land van herkomst willen wonen.

Gebaseerd op onze data kan een voorzichtige conclusie worden getrokken dat Haïtianen, van de vijf migrantengroepen, het best zijn geïntegreerd op Curaçao. Zij spreken de taal relatief goed en docenten geven aan dat Haïtiaanse kinderen in het onderwijs goed meedoen. Haïtianen zijn veelal vastbesloten om op Curaçao een nieuw leven op te bouwen en zijn zeer gemotiveerd om dat op een manier te doen die zorgt dat hun kinderen een positieve toekomst tegemoet gaan. Mensen werken hard en willen doorgaans niet terug naar Haïti. Wel worden er relatief veel remittances gestuurd naar familie in het land van herkomst.

In diverse gesprekken is naar voren gekomen dat Spanje rond 2010 een populaire bestemming is voor migranten uit Spaanssprekende landen woonachtig op Curaçao. Via de naturalisatieprocedure kunnen mensen met de Nederlandse nationaliteit zich niet alleen in Nederland vestigen maar ook in andere landen van de Europese Unie. Een Dominicaanse gaf aan dat ze veel mensen kent die op deze manier naar Spanje vertrekken. Die groep is volgens haar groter dan de groep die zich na naturalisatie in Nederland vestigt.

Aandachtspunten integratie en sociale cohesie

Integratiebeleid

Curaçao kent geen integratiebeleid vanuit de overheid. Wellicht omdat er de afgelopen eeuw veel ervaring is opgedaan met integratie van grote nieuwe groepen migranten. Niettemin is een discussie wenselijk of voor de nieuwe migranten een integratiebeleid opportuun is, zowel voor de migranten zelf als voor de lokale bewoners. Sociale cohesie bevorderen is een veel geuite wens door organisaties. Dat vraagt integratiebeleid op gebied van o.a. taal, onderwijs, sport en organisatieleven. Veel landen gaan daar toe over om ongewenste tegenstellingen of groepsvorming te voorkomen en sociale cohesie te bevorderen. Welke verschillende stappen in het lokale beleidsproces (ketenaanpak) kunnen integratie en sociale cohesie bevorderen?

Onderwijs

Scholen vormen overal de belangrijkste integratiefactor. Zij leiden de tweede generatie op en ouders integreren mee. Op scholen kan integratie en acceptatie op een hele laagdrempelige manier worden gestimuleerd aan kinderen. Geef scholen en docenten daarom ook die expliciete rol en toerusting. Docenten in opleiding zouden hierop professioneel moeten worden voorbereid.

Bonding communities:

Bonding communities (naar binnen gerichte gemeenschappen) doen het soms beter qua schoolprestaties. Dit is ook terug te zien bij de Chinezen en de Haïtianen op Curaçao. Het is een andere manier van inte-

greren in een eerste fase (Portes, 1996, Do Rego 2012). In een tweede fase is men dan sterk genoeg om te integreren in de rest van de samenleving, ook vaak via de kinderen.

Bridging communities

Sociale cohesie kan worden versterkt wanneer er meer ‘bridging’ contacten (tussen groepen) ontstaan (Putnam 2000) Dit is eveneens van belang in het proces van Nation Building dat op Curaçao de afgelopen tijd veel aandacht krijgt. Ook UNESCO stimuleert beleid in deze richting.

Transnationale gemeenschappen

De moderne media spelen tegenwoordig een belangrijke rol, zowel bij integratie als bij contacten met het thuisland waardoor transnationale gemeenschappen ontstaan. Migranten kunnen meer verbonden blijven met hun land van herkomst en ook in het ontvangende land betrokken zijn en meedoen. Dit proces wordt bevorderd wanneer afstanden ‘kleiner’ worden. Verbindingen door lokale luchtvaartmaatschappijen via rechtstreekse vluchten stimuleren dit proces, het is daardoor voor veel migranten gemakkelijker om het land van herkomst te bezoeken maar ook om bijvoorbeeld een bedrijfje of handel op te zetten tussen de twee landen. Ook hulpverlening (sturen van goederen, bv. naar Haïti) kan er door worden bevorderd. De sociale media kunnen zowel het contact met het land van herkomst instant houden als ook meer ingezet worden om de integratie in de nieuwe cultuur te bevorderen. Ook de overheid kan hiervan gebruik maken.

Kerken en NGO's

Er is soms weinig zicht op bestaande informele integratie initiatieven, bijvoorbeeld door kerken of NGO's. Op Curaçao blijken traditionele en nieuwe kerken een grote rol te spelen bij de opvang van nieuwe migranten en bij integratie. Er zijn verschillende migrantenorganisaties actief op Curaçao, sommigen formeel georganiseerd, anderen informeel. Ze weten wat er speelt binnen de migrantengemeenschappen en kunnen een goede gesprekspartner vormen voor de overheid. Dat kan twee kanten op werken, de overheid heeft een goede ingang binnen de gemeenschap die ook ingezet kan worden als dat nodig of wenselijk is en de migranten zien zich vertegenwoordigd en gehoord richting de overheid. Daarmee kunnen problemen worden aangekaart en kan gezamenlijk gewerkt worden aan een oplossing. Onlangs zijn er via de Dominicaanse organisatie (ADUC) acties op gang gekomen tegen het verhogen van de leges voor de aanvraag van verblijfspapieren. Deze contacten. Ook via kerken op Curaçao, veelal Pinkstergemeente of Evangelische kerken, blijven migranten verbonden met de mensen uit hun land van herkomst, daar ontstaan echter ook bridging contacten tussen verschillende migrantengroepen. Wanneer groepen samen optrekken in hun contacten met lokale instanties versterkt dat de integratie van migranten in de samenleving.

Multiculturaliteit

Curaçao is een land van migratie, maar aandacht voor de diversiteit van Curaçao in positieve zin zou kunnen worden vergroot: expertise en ondernemerschap, muziek, dans, eetgewoonten en andere culturele elementen. Ook dat zou onderdeel moeten uitmaken van een integratiebeleid. Migranten die hun bijdragen leveren aan positieve ontwikkelingen op Curaçao verdienen meer aandacht. Aandacht voor andere culturen op scholen kan leiden tot meer kennis, minder vooroordelen en minder stigmatisering en meer tolerantie. Voor een land in opbouw is het belangrijk dat mensen niet naast elkaar leven maar met elkaar.

5.6 Justitie

Curaçao is een land binnen het Koninkrijk waardoor haar inwoners de Nederlandse nationaliteit hebben. Het Nederlandse paspoort is het derde beste in de wereld in termen van toegang zonder visa in alle landen van de wereld. Curaçaoënaars zijn ook Europese onderdanen waarop bepaalde wetgeving en kiesrecht van toepassing is, maar Curaçao als gebied maakt geen deel uit van de Europese Unie.

In hoeverre heeft de Curaçaose justitiële keten te maken met de toename van de regionale migratie? Op verschillende manieren. Ten eerste heeft de internationale drugshandel vanuit Midden- en Latijns Amerika ook Curaçao niet onberoerd gelaten in de laatste decennia. Dit bracht diverse vormen van criminaliteit met zich mee en gaf druk op het lokale justitiële apparaat. Ook andere strafbare zaken worden door sleutelfiguren geassocieerd met de toename van migrantenstromen: illegaal verblijf, mensenhandel, het overtreden van toelating en uitzettingsprocedures en werkgevers die onrechtmatig werknemers uit het buitenland contracteren. Deze onderwerpen zijn deels aan de orde geweest. Hier geschiedt dit vanuit justitieel perspectief. Eerst komen de criminaliteitsstatistieken aan de orde. Daarna volgen de strafbare zaken rond Immigratie en Reisbewegingen als onderdeel van de justitiële keten op Curaçao, voorts de mensenhandel en mensensmokkel en de positie van werkgevers inzake het tewerkstellen van illegale werknemers.

Migranten en criminaliteit

In hoeverre is de associatie van bepaalde migrantengroepen met criminaliteit op feiten gebaseerd? Wetenschappelijke onderzoek laat zien dat de populaire gedachte dat immigratie de criminaliteit doet toenemen, niet klopt. Immigranten hebben géén hogere criminaliteitscijfers dan de lokale bevolking, doorgaans juist lagere, behalve soms in gevallen van diefstal (Martinez ea 2000, Ousey ea 2009).

Helaas heeft het CBS op Curaçao geen gegevens over migrantengroepen en hun aandeel in criminaliteit of als verdachten van criminaliteit. In het kader van het Plan Veiligheid Nederlandse Antillen is in 2004-2006 een uitgebreid onderzoek gedaan door Faber (Baselinestudy/Quick scan criminaliteitsbeeld Curaçao, 2007). Dit rapport gaat onder meer over criminaliteit, illegaliteit en mensensmokkel. Sindsdien zijn er geen gegevens meer gepubliceerd waarin ook geboorteland van verdachten is opgenomen. Wel wordt er (Bron Openbaar Ministerie Curaçao) ondertussen een nieuwe Criminaliteitsbeeld analyse uitgevoerd door Bureau Faber. De gegevens hier zijn verkregen van de politie (KPC) en het Openbaar Ministerie en er is navraag gedaan naar de manier van registreren van strafbare feiten. Via het OM zijn gegevens verkregen over de herkomst van verdachten van een misdrijf. Deze cijfers hebben betrekking op 2007, 2008, 2009 en 2010. Het OM geeft aan dat er alleen wordt geregistreerd wie er wordt verdacht van een misdrijf. Dit komt overeen met de manier van registreren in Nederland waar het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum (WODC) van het Ministerie van Veiligheid en Justitie en het Korps Landelijke Politiedienst (KLPD) soortgelijke cijfers bijhouden om te kunnen zien of bepaalde groepen zijn oververtegenwoordigd in de criminaliteit. Er wordt ondermeer geregistreerd op geslacht, type delict, leeftijd en geboorteland. Iemand wordt als verdachte van een misdrijf geteld wanneer hij na het opsporingsonderzoek als verdachte wordt gezien. Tegen een verdachte kunnen in een jaar meerdere processen verbaal zijn opgemaakt en er kan sprake zijn van verschillende strafbare feiten. De registratie gaat om verdachten, niet om veroordeelden,

verdachten worden niet altijd veroordeeld door de Rechter. Deze methode wordt ook in Nederland toegepast en krijgt naar schatting 90% van de verdachten een schikking van het OM aangeboden of volgt een veroordeling door de rechter. Deze manier van registreren biedt inzicht in de achtergrond van verdachten van criminaliteit.

Op Curaçao registreert het Openbaar Ministerie van verdachten hun geboorteland en nationaliteit. Met de gegevens van het OM hebben we kunnen bepalen wat de absolute en relatieve omvang van de populatie van verdachten geboren in elk van de vijf landen in dit onderzoek is. Ook is gekeken naar het type misdrijven. In onderstaande tabellen 38a en 38b en 39 zijn de resultaten van de analyse van de bestanden van het OM opgenomen.

Tabel 38a Verdachten (absoluut en %) van misdrijven naar geboorteland (2007-2010) Curaçao

totaal aantal verdachten		geboorteland verdachten													
		Curaçao		Colombia		Dom. Rep.		Haïti		Jamaica		Venezuela		Overig	
aantal misdrijven		Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
2007	520	423	81,3	14	2,7	18	3,5	*5	1,0	20	3,8	13	2,5	97	5,2
2008	1261	991	78,6	23	1,8	37	2,9	2	0,2	92	7,3	34	2,7	270	6,5
2009	1518	1212	79,8	*33	2,2	50	3,3	12	0,8	40	2,6	39	2,6	306	8,7
2010	1488	1188	79,8	27	1,8	49	3,3	6	0,4	40	2,7	17	1,1	300	10,9

Bron: Openbaar Ministerie 2011, analyse OMIC * incl. 1 persoon geboren op Curaçao maar met Colombiaanse respectievelijk Haïtiaanse nationaliteit

In tabel 38a wordt een overzicht gegeven van het aantal misdrijven naar geboorteland van de verdachten tussen 2007 en 2010. In tabel 38B zijn de verdachtenpercentages van de 5 migrantengroepen opgenomen voor 2008 en 2010.

In het jaar 2008 waren er 92 Jamaicanen verdacht van een misdrijf en waren er volgens de telling van het CBS 1.220 Jamaicanen (legaal) op Curaçao woonachtig. Het verdachtenpercentage onder Jamaicanen bedraagt daarmee voor dat jaar 7,5 %. In 2009 en 2010 nam het aantal in Jamaica geboren verdachten met meer dan de helft af. Het verdachtenpercentage over 2010 komt daarmee op 3,3%. Het verdachtenpercentage voor de Curaçaose bevolking in totaal ligt voor 2008 op 0,9% en voor 2010 op 1,0%. Jamaicanen zijn dus oververtegenwoordigd als verdachte van een misdrijf op Curaçao. Haïtianen daarentegen zijn sterk ondervertegenwoordigd in de verdachtenpercentages. De groep Haïtianen op Curaçao is in 2.668, de verdachtenaantallen en percentages zijn laag (0,2% in 2010). De percentages voor Venezolanen en Dominicanen komen uit op 0,8%, het percentage voor Colombianen op 0,5%.

De percentages in tabel 38b zijn berekend met gegevens over de totale populatie terwijl dit idealiter wordt gedaan met bevolkingscijfers van personen van bijvoorbeeld 15 jaar en ouder. Voor vergelijkbare statistieken

met andere landen liggen de percentages wanneer wel een leeftijdsafbakening is gehanteerd dus iets hoger. De criminaliteitspercentages van migranten uit Jamaica liggen hoger dan gemiddeld op Curaçao, voor de andere landen geldt in 2010 dat ze onder het gemiddelde liggen en dat deze groepen zijn ondervertegenwoordigd in de criminaliteit. Venezolanen waren in 2008 eveneens oververtegenwoordigd, in 2010 niet meer.

Tabel 38b Verdachtenpercentages migrantengroepen uit de regio

	Curaçao tot. bevolking	Colombia	Dom. Rep	Haïti	Jamaica	Venezuela
Verdachten % Curaçao 2008	0.9%	0.4%	0.6%	<0.1%	7.5%	1.8%
Verdachten % Curaçao 2010	1.0%	0.5%	0.8%	0.2%	3.3%	0.8%

In de bestanden die van het Openbaar Ministerie op Curaçao zijn verkregen zijn gegevens opgenomen over geboorteland en nationaliteit. Bij analyse van de gegevens valt op dat er regelmatig nogal ‘exotische’ combinaties zijn ingevuld, een verdachte geboren in Laos met de ‘Fijische’ nationaliteit, een verdachte geboren in Congo met de Nieuw Zeelandse nationaliteit en verscheidene keren wordt iemand aangeduid als geboren op Curaçao met de Sloveense of Andorraanse nationaliteit. Iemand van het eiland Dominica wordt als Dominicaan in het systeem opgenomen terwijl dit ook gebeurt bij mensen uit de Dominicaanse Republiek. Iemand uit Engeland kan geregistreerd worden als ‘Engels’ of als ‘burger van Groot Brittannië’.

Het betreft waarschijnlijk het resultaat van onzorgvuldige invoer van gegevens, iets wat we niet alleen bij het OM hebben gezien maar ook bij scholen (verschillende schrijfwijzen van geboortelanden) en arbeidszorg (waarbij niveaus en functies sterk konden verschillend). Incorrecte invoer is met een goed programma makkelijk te verhelpen. Goede invoer is belangrijk wanneer data worden gebruikt om verantwoording af te leggen maar ook wanneer het wordt gebruikt voor beleidsontwikkeling en beleid op cijfers wordt gebaseerd. Coördinatie van uit een onderzoeksprogramma binnen de overheid kan zorgen dat dit in de toekomst gestructureerd en eenduidig verloopt.

Met de gegevens van het Openbaar Ministerie is tevens een analyse gemaakt van delicttypen waarvan migranten zijn verdacht. (Haïtianen zijn buiten beschouwing gelaten vanwege geringe aantallen). Drugsdelicten komen onder de andere vier migrantengroepen relatief het meest voor. Ongeveer een kwart van de Colombiaanse tot driekwart van de Jamaicaanse verdachten is verdacht van een drugsdelict tussen 2007 en 2010. In de andere zaken gaat het veelal om mishandeling (met of zonder geweld), diefstal (met of zonder geweld), vuurwapendelicten en oplichting of valsheid in geschrifte. Volgens het rapport van Faber uit 2007 zijn Colombianen, Dominicanen en Venezolanen relatief oververtegenwoordigd in het (verboden) wapenbezit op Curaçao. Ook heeft de drugshandel waarbij met name Colombianen zijn/waren betrokken op het eiland de geweldsdrempel structureel verlaagd.

Tabel 39 Meest geregistreerde delicttypen naar geboorteland (2007-2010 Curaçao)

Geboorteland	Delicttypen die het meest voorkomen in het verdachten register
Colombia	Drugsdelicten (ca 25%), mishandeling, diefstal, vuurwapendelicten, oplichting
Dominicaanse Republiek	Drugsdelicten (in toenemende mate van 28% naar 45%), mishandeling, diefstal, geweldsmisdrijven
Jamaica	Drugsdelicten (75%), diefstal, geweldsmisdrijven
Venezuela	Drugsdelicten (50%), diefstal, oplichting

Bron Openbaar Ministerie 2011, analyse OMIC

Illegaal verblijf

Curaçao wordt in regio gezien als relatief welvarend, kent een hoog niveau van sociale zekerheid, en er is werkgelegenheid²⁷. Dat trekt mensen uit de regio aan om zich hier te vestigen. De goede bereikbaarheid van Curaçao speelt ook een rol in de keuze van migranten voor hun bestemming. Niet voor alle landen zijn de regels voor vestiging gelijk. Jamaicanen hebben interessant genoeg geen visum nodig voor verblijf op Curaçao, andere migranten wel. Jamaicanen moet wel aantonen dat ze voldoende geld hebben om van te leven, zgn. ‘landing money’. Langer verblijf dan op grond van een (toeristen)visum of verblijfsvergunning is toegestaan (‘overstay’), leidt vaak tot illegaal verblijf op het eiland. Soms gebeurt dit in afwachting van een werkvergunning, of is er sprake van een (liefdes) relatie met een lokale bewoner of iemand die wel legaal is. Het lijkt voor illegale mensen toch vrij makkelijk om op Curaçao aan het werk te komen en daarmee in levensonderhoud te voorzien. Voor werkgevers zijn er verschillende motieven om met illegale arbeidskrachten in zee te gaan (Bodde 2003). Illegale arbeidsmigranten hebben doorgaans een hoog arbeidsethos, ze werken hard, zijn flexibel, maken lange dagen en nemen vaker genoegen met een lager loon. Daarom zijn ze geliefde arbeidskrachten en werkgevers worden nauwelijks gestraft voor het aannemen van illegale werknemers.

Omvang illegaliteit

Hoeveel illegalen wonen er op Curaçao? De schattingen lopen sterk uiteen. In de Baseline study van Faber uit 2007 zijn complexe methoden gebruikt om tot schattingen van illegalen te komen. Zo is destijds het leerlingenbestand van de scholen waar ook ongedocumenteerde kinderen deel van uit maken, vergeleken met de bevolkingsadministratie. Een zelfde soort match is gedaan tussen het beroep op medische zorg vanwege bepaalde gezondheidsklachten die universeel voorkomen en met de inschrijving van geboorte en overlijdensaktes bij de bevolkingsadministratie. Ouders die zelf illegaal verblijven, kunnen wel een geboortekte laten opmaken voor hun kind. Deze wordt dan niet opgenomen in de bevolkingsadministratie. Voor kinderen is het wel van groot belang dat er in elk geval een geboorte akte ligt. In 2005 werd met deze methode het aantal illegalen op Curaçao geschat tussen de 10 en 30% van de bevolking. Een schatting uit 2004 aan de hand van het aantal ongedocumenteerde leerlingen in het onderwijs leverde een schatting op van ca. 9.600 personen (op de toenmalige bevolking circa 6.8 %). De schatting die door Faber gedaan is op basis van geboorte en overlijdensaktes komt uit op 13.512 personen die niet legaal op Curaçao zouden zijn. Dat zou overeen komen met 9% van de toenmalige bevolking (2005). Ondanks vele pogingen is het helaas

²⁷ Bron OMIC enquête

hier niet mogelijk gebleken om deze exercitie opnieuw te doen met actuele gegevens omdat het huidige leerlingenbestand bij het Ministerie van Onderwijs daartoe teveel lacunes vertoont.

De *Stichting Buitenlandzorg* op Curaçao heeft zich afgelopen jaren hard gemaakt voor de positie van illegale arbeidskrachten op het eiland waarbij het uitgangspunt is dat het gaat om mensen die een bijdrage leveren en zich ook zouden moeten kunnen verzekeren voor bijvoorbeeld ziektekosten. De stichting heeft in 2005 een Fact finding survey gedaan waarbij zich 15.000 ongedocumenteerden hebben gemeld (bron: interview met de oprichter van de stichting). Hieronder waren opvallend weinig mensen van Chinese en Indiase komaf, het werkelijke aantal ongedocumenteerden ligt volgens de Stichting daardoor waarschijnlijk hoger.

In 2001 is er een gratieperiode door de overheid ingesteld (*Lei di Grasia*) waarbij bijna 6.200 illegale migranten op Curaçao een verblijfsvergunning kregen voor een periode van 2 jaar (Faber 2007). Het grootste deel van deze groep had een Dominicaanse of Haïtiaanse achtergrond. Het Brooks Tower vergunningenproces rond 2010, kan worden beschouwd als een vervolg hierop (zie hoofdstuk 3) en moest vooral ook beter georganiseerd worden omdat er met de pardonregeling van 2001 misstanden zijn geconstateerd die ondermeer betrekking hadden op het verstrekken van valse inlichtingen door werkgevers en het gebruiken van valse identiteitspapieren (Ministerie van Justitie 2010) ook zijn mensen na afloop van de termijn van twee jaar weer in de illegaliteit beland. Een van de doelstellingen van het Brooks Tower traject was het terugdringen van het aantal illegalen. Dit lijkt niet direct te zijn gelukt met de relatief kleine groep van 3.688 mensen die via Brooks Tower een verblijfsvergunning hebben gekregen. Het lijkt een druppel op de gloeiend plaat te zijn geweest.

Na afloop van het Brooks Tower traject zijn de controles door de Vreemdelingenpolitie geïntensiveerd en zijn er meer mensen uitgezet. De schrik zit er hierdoor sindsdien bij migranten maar ook bij hulpverleners en docenten goed in. Wanneer illegale migranten worden gesignaleerd worden ze via de barakken van het Sentro di Detenshon i Korekshon Kòrsou (SDKK) uitgezet. Onderstaande tabel 40 bevat gegevens over uitzettingen tussen 2010 en 2012. In totaal zijn er in deze periode 2.819 personen uitgezet. Hiervan was 82,5% afkomstig uit Colombia, Dominicaanse Republiek, Haïti, Jamaica of Venezuela. Opvallend is dat de Jamaicanen hierin verreweg de grootste groep vormen. Tussen 2010 en 2012 zijn er 1.122 Jamaicanen uitgezet, bijna 40% van het totaal aantal uitzettingen in die periode. Het aantal uitzettingen is ten opzichte van de Jamaicaanse bevolking op Curaçao sterk oververtegenwoordigd.

Tabel 40 Uitzettingen 2010-2012

	Colombia	Dom. Rep.	Haïti	Jamaica	Venezuela	5 landen van hk	overige landen	totaal
2010	119	55	94	344	56	668	147	815
2011	134	97	109	423	84	847	180	1027
2012	124	128	120	355	84	811	166	977
Totaal	377	280	323	1122	224	2326	493	2819
% van totaal	13,4	9,9	11,5	39,8	7,9	82,5	17,5	100

Bron Korps Politie Curaçao, bewerking omic

Door de opgevoerde druk van de justitiële keten brengt Illegaal verblijf steeds grotere stress voor de betrokkenen met zich mee. Men moet zich voortdurend onzichtbaar houden. Er worden soms razzia's gehouden om ongedocumenteerden op te pakken en het land uit te zetten. Uit onze interviews met sleutelfiguren in de meeste instituties blijkt weinig begrip voor het illegalen oppak beleid van de Curaçaose overheid. Het razzia-achtige karakter van het oppakken van mensen in de bus of op hun werk (op de bouw, in de horeca) of op hun feesten, het afvoeren naar Bon Futuro of een andere detentiefaciliteit en het op het vliegtuig zetten vindt weinig sympathie. Temeer daar werkgevers die illegalen in dienst hebben niet of nauwelijks worden bekeurd en gewoon door kunnen gaan met nieuwe illegalen naar het eiland te halen. Men vindt dat de verkeerde mensen worden gestraft. Dit vraagt om wijziging in de beleidsuitvoering: in eerste instantie werkgevers aansprakelijk stellen die illegale werknemers aannemen en niet de illegale werknemers.

“Ik ken een oude vrouw die illegaal was en die is ook afgevoerd naar de illegalenbarak bij Bon Futuro, dat is echt mensonterend.”

“Er worden ook illegale kinderen uitgezet maar zonder dat de school daar ook maar iets van hoort. Op een dag komt een kind niet meer op school, dat moet echt anders, het geeft heel veel onrust onder kinderen, ineens is je vriendinnetje er niet meer, dat doet denken aan razzia's.”

(hulpverlener GGD)

“Veel migranten denken ten onrechte dat als hun kind hier wordt geboren, het automatisch de Nederlandse nationaliteit krijgt.”

Migrantenbeleid zal niet voorbij kunnen aan het vraagstuk van de illegaliteit. In het licht van demografische trends, afname van de bevolking, is juist een regelmatig opnieuw verblijfsvergunningen verstrekken a la Brooks Tower wellicht meer wenselijk.

Mensenhandel en mensensmokkel

Mensenhandel en mensensmokkel zijn strafbaar volgens het nieuwe Wetboek van Strafrecht Art. 2:239 dat sinds november 2011 van kracht is op Curaçao en dat betrekking heeft op mensenhandel, machtsmisbruik, uitbuiting, seksuele uitbuiting of slavernij. Bij mensensmokkel gaat het om het binnenbrengen van personen op Curaçao, niet direct gericht op uitbuiting. Bij mensenhandel worden mensen gedwongen tot bepaalde werkzaamheden, vaak in de prostitutie en worden mensen tegen hun wil in vastgehouden bijvoorbeeld door paspoorten in te nemen en ze schulden te laten afbetalen. Wereldwijd gaat het bij mensenhandel en mensensmokkel in ruime meerderheid om meisje, vaak zeer jonge meisjes (12-18 jaar) en vrouwen (Coontz ea 2004).

In het jaarverslag van het Openbaar Ministerie (2010) OM is de aanpak van mensenhandel beschreven. Er zijn daarna in 2011 en 2012 3 zaken gestart die betrekking hebben op het tewerkstellen van meisjes en vrouwen in bars/dansgelegenheden en het vervalsen van verblijfsdocumenten waarvoor verdachten zijn veroordeeld. Sinds 2012 is er ook meer aandacht bij het OM voor andere vormen van uitbuiting naar aanleiding van een onderzoek van het OM naar arbeidsuitbuiting onder Indiërs op Curaçao. Begin 2013 heeft het OM

aangegeven dat er aanhoudingen zijn verricht van personen die betrokken zijn bij het Race café, een horecagelegenheid (inmiddels gesloten) waar 'danseressen' werkzaam zijn maar waarover signalen naar buiten kwamen dat er meer gebeurde dan alleen dansen (AD 22 januari 2013). De personen die zijn aangehouden worden verdacht van mensenhandel zoals beschreven in bovengenoemd wetsartikel.

Het U.S. Department of State rapporteert ook over Curaçao in verband met mensenhandel en mensensmokkel. Curaçao voldoet volgens de reportage uit 2013 nog niet aan de minimum eisen maar heeft ondermeer met het inwerking treden van het nieuwe wetboek van strafrecht wel inspanningen geleverd op dit terrein. Hierdoor heeft Curaçao de 'TIER 2 status' gekregen, hetgeen een waarschuwing inhoudt om meer inspanningen te leveren om mensenhandel en mensensmokkel te bestrijden. De Nederlandse Tweede Kamer heeft in december 2013 naar aanleiding van het rapport *Trafficking in Persons*²⁸ van het US Department of State waarbij de zes Caribische eilanden worden aangemerkt als bestemming en vertrekpunt voor mensenhandel een Motie (33750-IV, nr.16) aangenomen die de Nederlandse regering verzoekt om in samenwerking met de Caribische eilanden binnen het Koninkrijk onderzoek te doen naar mensenhandel. Het onderzoek moet antwoord geven op de vraag hoe groot het probleem van mensenhandel, gedwongen prostitutie en seksueel misbruik, is op de eilanden. In het Amerikaanse rapport worden de regionale migranten die in dit onderzoek centraal staan specifiek benoemd als slachtoffers van mensensmokkel.

Werkgevers die illegalen in dienst nemen

Het is bij de Curaçaose wet verboden om illegale werknemers in dienst te hebben. Er kunnen boetes worden opgelegd aan bedrijven en het Openbaar Ministerie heeft een aantal jaar terug een richtlijn opgesteld om werkgevers en bedrijven te kunnen vervolgen. De controle ligt bij vreemdelingenpolitie en politie. Zij behoren te controleren of mensen over de juiste verblijfspapieren beschikken, ondermeer op bouwplaatsen, in winkels etc. Indien illegalen worden gevonden worden ze afgevoerd naar de barakken om te worden uitgezet. Echter werkgevers blijven nog altijd buiten schot. Het Openbaar Ministerie heeft aangegeven dat er nog geen zaak is aangedragen door de politie over werkgevers die illegalen in dienst hadden (nov. 2010) terwijl de vraag van werkgevers om illegale werknemers een hoofdreden is waardoor Curaçao aantrekkelijk is en blijft voor illegalen die werk zoeken.

De politie heeft aangegeven dat het controleren van bijvoorbeeld bouwplaatsen in praktische zin lastig is. Het vergt een enorme capaciteit en afstemming en samenwerking met alle betrokken diensten die bij een inval aanwezig moeten zijn. De kans dat illegale werkers wegvluchten is heel groot en de structuur rondom de bouw van bijvoorbeeld een hotel is moeilijk te doorgronden doordat veel aannemers weer werken met kleinere bedrijven die dan weer onderaannemers inhuren om personeel te leveren. Het is dan lastig te bepalen wie waarvoor verantwoordelijk is en wie er bijvoorbeeld aangehouden zou moeten worden.

In 2010 is er een rapport verschenen over de ontwikkelingen in de bouw op Curaçao tussen 2006 en 2010 (Van den Bergh, 2010). Er is sprake geweest van een enorme toename in bouwactiviteiten tussen 2008 en 2010 waardoor er tot 33% meer arbeiders nodig waren, die niet op de Curaçaose arbeidsmarkt gevonden konden worden. Volgens dit rapport werken met name kleinere bouwbedrijven vaker met illegale werklieden. Grotere bedrijven zijn beter in staat om mensen met een werkvergunning aan zich te binden, zij lopen ook minder financiële risico's mocht het wat minder gaan in de sector. Volgens dit onderzoek moet het aantal

²⁸ <http://www.state.gov/documents/organization/210738.pdf>

illegalen dat werkzaam is in de bouwsector en illegaal op het eiland verblijft, worden geschat op 15 a 25% van de bouwvakkers. Er wordt aangegeven dat er een drastisch tekort is aan vaklieden zoals timmerlieden, loodgieters, schilders en tegelzetters, mensen die gekwalificeerd zijn om deze werkzaamheden te doen. Deze mensen zijn wel beschikbaar in het illegale circuit en ook al is er bereidheid om mensen in dienst te nemen, dan duurt het vergunningenproces veel langer dan wenselijk is in de bouwsector. Bouwbedrijven willen daarnaast het liefst op projectbasis met mensen werken omdat de werkstroom erg kan variëren en men niet aan contracten vast wil zitten. Daarom wordt er veel gewerkt met onderaannemers of via koppelbazen. Gevolgen van de schaarste van vaklieden op het eiland is dat de kwaliteit achteruit gaat, projecten zoals hotels vertraging oplopen en dat de kosten stijgen doordat grote bedrijven die hun zaken goed hebben geregeld dit zullen verhalen op de klanten. Met dit voorbeeld wordt duidelijk dat interdepartementale samenwerking op het terrein van migratie noodzakelijk is. Het gaat hier om Justitie, Economische ontwikkeling en Arbeidszaken (werkvergunningen). Een departementen overstijgende visie is daarom nodig.

In de kranten zijn ook berichten verschenen over zeer schrijnende omstandigheden waaronder illegale werknemers moeten werken en wonen. Mensen worden op deze manier uitgebuit en er kan worden gesproken van verkapte slavernij en in sommige gevallen ook van Mensenhandel. De rol die werkgevers in dit proces innemen is zeer kwalijk. Het is van belang dat hiertegen wordt opgetreden en dat de overheid haar verantwoordelijkheid neemt door dit op te pakken zodat werkgevers wanneer zij tegen de wet handelen ook worden bestraft.

“Er zijn werkgevers die (laten) bellen met de Vreemdelingenpolitie om te melden dat bij bedrijf X illegalen werken zodat de vreemdelingenpolitie een inval kan doen. De werkgever is deze mensen dan beu en zorgt dat ze worden opgepakt. De rol van werkgevers is in sommige gevallen zeer dubieus. Ze profiteren enorm en weten het zo te spelen dat ze niet door de mand vallen.”

(Bron medewerker van de overheid)

“Ik wil liever minder werken maar ik ben bang dat ik mijn baan kwijt raak en dan in de problemen kom en illegaal word.”

(Jamaicaanse vrouw, legaal op het eiland, werkt meer dan 60 uur per week)

“Voor mijn werk (vrouw, legaal op het eiland) maak ik schoon en pas ik op kleine kinderen bij mensen thuis. Soms komen deze mensen veel later thuis dan we hebben afgesproken. Ik heb ook een gezin maar kan daardoor niet voor mijn eigen kinderen zorgen en eten koken. Ik kan de oppaskinderen toch niet in de steek laten maar als iemand pas na middernacht thuiskomt terwijl we 19.00 uur hadden afgesproken... Ik weet niet wat ik moet doen maar ik wil dit niet meer.”

“De vrouwen die illegaal zijn, gedragen zich heel gesloten, op die manier proberen ze zo onzichtbaar mogelijk te zijn en uitzetting te voorkomen.”

Aandachtspunten justitie en migratie

Het vaak veronderstelde verband tussen toename van immigratie en toename van criminaliteit klopt niet volgens internationaal onderzoek en, uitgezonderd Jamaicanen op Curaçao, ook niet voor de migrantengroepen die centraal staan in dit onderzoek. Het is belangrijk dat gegevens actueel zijn, zodat tijdig kan worden ingespeeld op nieuwe ontwikkelingen. Nieuwe vormen van (internationale) criminaliteit vergen nieuw beleid en monitoring. Skimming is hiervan een voorbeeld. Het gaat doorgaans om criminele feiten die gepleegd door mensen die niet op Curaçao wonen (of in elk geval geen verblijfsstatus hebben) maar hier tijdelijk zijn, dus niet om migranten. Het instellen van een visumplicht verhoogt de drempel om binnen te komen en kan bijdragen aan het terugdringen van criminaliteit. Visumzaken zijn een Koninkrijksaangelegenheid (die komen aan bod in de Rijksministerraad waarin de gevolmachtigde Ministers van Aruba, Curaçao en Sint Maarten zitting hebben) en economische belangen worden afgewogen tegen veiligheid en criminaliteit.

Er is momenteel geen goede basis om een actuele schatting te maken van het aantal ongedocumenteerde migranten op Curaçao. De meest recente en betrouwbare schatting dateert uit 2007 en gaat uit van ca. 15.000 personen. Er zijn afgelopen jaren veel mensen uitgezet maar er komen nog steeds nieuwe mensen binnen op een verblijfs- of toeristenvergunning die langer blijven dan is toegestaan en daarmee in de illegaliteit belanden. Ook mensen die ten tijde van het Brooks Tower traject een verblijfsvergunning hebben gekregen zijn die deels weer kwijt. Enerzijds moet de controle beter verlopen, anderzijds moet er voor mensen die hier wonen en werken ruimte zijn om op een legale manier te verblijven met bijbehorende rechten (gebruik kunnen maken van voorzieningen, mogelijkheid om te reizen) en plichten (belasting betalen) zodat uitbuiting van mensen wordt voorkomen.

Werkgevers die illegalen in dienst hebben blijven juridisch vooralsnog geheel buiten schot. Ze halen rustig nieuwe illegalen als anderen worden uitgezet. Er wordt gewerkt met tussenpersonen waardoor een laag van bedrijfjes ontstaat en het voor de handhavers (politie) totaal niet duidelijk is wie fout zit en wie niet. Gratiuwetgeving zoals de Lei di Grasia en Brooks Tower trajecten zullen ook in de toekomst weer nodig of wenselijk blijken gezien de behoefte aan buitenlandse arbeidskrachten op de arbeidsmarkt voor beroepen waarvoor op Curaçao geen kandidaten worden gevonden. Ook blijft er vraag naar arbeidskrachten omdat Brooks Tower mensen na afloop van de termijn van hun tijdelijke vergunning weer in de illegaliteit doet belanden.

Ongedocumenteerde kinderen

Er is de mogelijkheid om een geboorteakte te verkrijgen voor kinderen die hier worden geboren en van wie de ouder(s) niet legaal op het eiland zijn. Daaraan moet meer bekendheid worden gegeven binnen de doelgroep. Dit kan via hulpverleners (artsen, consultatiebureaus, verloskundigen, Famia plania) maar ook via migrantenorganisaties. Er is nu een groep letterlijk ongedocumenteerde kinderen die administratief feitelijk niet bestaan. Dit geeft hen een zeer kwetsbare positie. Voor kinderen is zeer belangrijk dat ze tenminste een geboorteakte hebben en daarmee erkend zijn. Ten tijde van het Brooks Tower traject zijn kinderen aangetroffen op Curaçao die geen geboorteakte hadden, geen inschrijving in de burgerlijke stand en zonder wettelijk vertegenwoordiger op Curaçao. Kinderen maar ook instanties kunnen hier veel moeilijkheden mee krijgen wanneer er problemen ontstaan zoals ziekenhuisopnames, overlijden van naasten etc.

Mensenhandel en mensensmokkel

Mondiaal nemen praktijken van mensenhandel en mensensmokkel toe. Mensen die in handen van mensensmokkelaars en handelaars belanden zijn extreem kwetsbaar. Het gaat in veel gevallen om moderne slavernij waarbij migranten worden gedwongen hun documenten in te leveren en worden gedwongen om te werken. Huisvesting en voorzieningen zijn erbarmelijk. Eruit stappen is gezien de verhalen vrijwel onmogelijk. Het betreft hier vrijwel altijd handel in kinderen en jonge vrouwen. Gezien de mate van illegaliteit is het nauwelijks mogelijk hier de vinger achter te krijgen. Ook op Curaçao niet. Er is daarom heel specifiek onderzoek nodig naar wat er speelt in deze verboden wereld. Hoewel de nieuwe wetgeving iets verbeterd is, heeft de US Department of State Curaçao een waarschuwing gegeven meer te doen ter verbetering van de situatie inzake mensenhandel en mensensmokkel. Ook professionele aandacht voor (mogelijke) slachtoffers van mensenhandel en mensensmokkel in de zorgketen is van belang. Ook in beleidsovereenkomsten met de landen waar de betrokkenen vandaan komen blijkt mondiaal een eerste belang om enigszins greep op het fenomeen te krijgen. Met de recente instelling van een taskforce die mensenhandel op Curaçao moet bestrijden eind 2013, kan Curaçao laten zien dit serieus te willen aanpakken en mensenrechten te willen waarborgen.

HOOFDSTUK 6 **ATTITUDES VAN DE CURAÇAOSE BEVOLKING TEN AANZIEN VAN NIEUWE MIGRANTEN**

In 2012 is binnen het OMIC project een deelonderzoek gedaan naar attitudes ten opzichte van migranten op Curaçao. In dit hoofdstuk worden de resultaten van dat onderzoek gepresenteerd.

6.1 Inleiding

Migratie is in de Cariben is van alle tijden. Het is voor de meeste inwoners een ‘fact of life’ waar elke familie mee te maken heeft. Migratieprocessen in de Cariben en op Curaçao zijn zo vanzelfsprekend geworden, dat men zou kunnen veronderstellen dat de houding ten aanzien van nieuwe migranten gewoner is, minder beladen en minder gepaard gaat met negatieve attitudes dan in landen waar men weinig of laat met migranten te maken kreeg en waar derhalve lange tijd betrekkelijk homogene bevolkingsgroepen bestonden. Dit geldt voor bijvoorbeeld bepaalde West-Europese landen en voor sommige Aziatische landen (Bohman & Hjerm, 2011)(Schneider, 2008). In meer homogene landen is een negatievere attitude ten aanzien van migranten te verwachten dan in landen zoals Curaçao, die al eeuwen een heterogene migranten bevolking kennen. In het kader van onderhavig onderzoek naar hedendaagse regionale migratie op Curaçao is in 2012 een deelonderzoek uitgevoerd naar de attitudes van de Curaçaose bevolking ten opzichte van deze nieuwe immigranten uit de regio. Het betreft hier groepen migranten die geen Papiaments of Nederlands spreken, deels tot andere etnische groepen behoren, andere culturele achtergronden hebben en kunnen worden getypeerd als arbeidsmigranten die hier in specifieke sectoren van de arbeidsmarkt werkzaam werken zoals bouw, huishoudelijke dienstverlening en toerisme.

Attitudes ten aanzien van migranten vormen een steeds vaker terugkerend thema op lokale en internationale politieke agenda's. Daarom is het van belang hierin inzicht te verkrijgen op basis van wetenschappelijk onderzoek, zo mogelijk herhaald onderzoek, zodat trendanalyses mogelijk worden²⁹. Bij opzet is aangesloten bij vergelijkbaar onderzoek in Nederland en België (Ipsos, 2009) en bij internationale standaarden (o.a. Eurostat en SCP). Er zijn aanpassingen gemaakt aan de lokale omstandigheden op Curaçao³⁰.

6.2 Theorievorming over attitudes ten aanzien van migranten

In de theorievorming over anti-immigranten attitudes (AIA) wordt gezocht naar factoren die een rol spelen bij het ontstaan van AIA's (Manevska & Achterberg, 2013). Onderzoekers onderscheiden doorgaans twee soorten (vermeende) dreigingen waar burgers bij de komst van en aanwezigheid van nieuwe groepen migranten last van kunnen hebben (Schneider, 2008) (Brader, Valentino, & Suhay, 2008). Het gaat enerzijds om sociaal economische dreigingen en anderzijds om culturele dreigingen die mensen ervaren bij nieuwe groepen migranten. De komst van grote groepen nieuwkomers in een samenleving gaat gepaard met houdingen variërend van sympathiserend, of de ‘kat uit de boom kijkend’, tot meer of minder open-

²⁹ Het voordeel daarvan is dat de sociale wenselijkheid van de antwoorden minder een rol speelt.

³⁰ De vragenlijsten zijn in meerdere talen gemaakt, vragen zijn inhoudelijk aan lokale omstandigheden aangepast. Er is de keuze geboden tussen mondeling afnemen van de vragenlijst en schriftelijk invullen door de respondent (Van Wijk, de Leeuw & de Bruijn, 2015, te verschijnen).

lijke weerstand. Indien burgers vrezen dat ‘hun’ banen naar de nieuwkomers gaan, dat de nieuwkomers voor lagere salarissen gaan werken of dat ze meeprofiteren van de sociale voorzieningen van het land, dan spreekt men van sociaal-economische dreiging. De sociaal economische competitie theorie veronderstelt dat sociaal economische factoren (concurrentie in arbeidsmarktposities en sociale zekerheidsposities) de belangrijkste rol spelen in een ontstaan van Anti- Immigranten Attitudes (Mayda, 2005). Mayda veronderstelt dat economische factoren dominant zijn ten opzichte van niet economische factoren bij attitudes ten aanzien van nieuwkomers. De economische competitie theorie voorspelt dat op individueel niveau de economische dreiging, al of niet reëel, weerstand tegen immigranten oproept. Dit is gebaseerd op Olzak’s model van etnische economische competitie, die de invloed van een krimpende arbeidsmarkt op lokale burgers benadrukt (Olzak, 1992). Ook een verbeelde dreiging creëert een angstcultuur die negatieve attitudes voortbrengt (Brader et al., 2008). Media spelen een grote rol in het aanwakken van vrees ten aanzien van nieuwkomers (Watson, Riffe, Smithson-Stanley, & Ogilvie, 2013). Er worden stereotyperingen gemaakt van migrantengroepen op basis van land van herkomst, geloof of taal (Rhoton, 2013). Sommige politieke partijen gebruiken zulke beeldvorming om vreesgevoelens bij hun achterban te mobiliseren (Brug, Fennema, & Tillie, 2005).

De neiging om persoonlijk ervaren economische bedreiging te kanaliseren in de richting van ressentiment tegenover migranten, wordt versterkt door de stereotype onderscheidende media-aandacht voor immigratie en door inspanningen van politieke organisaties en hun leiders die zich op zulke ressentimenten tegenover migranten mobiliseren (Citrin, Green, Muste, & Wong, 1997).

Angst voor de gevolgen van veel nieuwe migranten is volgens onderzoek hoger bij burgers die het financiële moeilijker (denken te) hebben dan bij burgers die het financieel gemakkelijker (denken te) hebben (=“economische bronnen” hypothese). Onzekerheid over eigen toekomst of baan maakt dat degenen die het economisch zwaarder hebben, meer neigen om migranten als zondebok te zien. Ze zouden ook meer geneigd zijn om beleidsvoorstellen tot migratie restrictie te steunen. Eerder onderzoek naar de veronderstelde relatie tussen economische kwetsbaarheid en anti immigranten attitudes laten niettemin wisselende ondersteuning zien (Oskamp, 2000), (Espenshade & Calhoun, 1993) (Citrin et al., 1997).

Culturele dreiging wordt ervaren als het gaat om nieuwkomers afkomstig uit een geheel andere cultuur en/of met een andere religieuze achtergrond. Dit wordt vervat in de culturele competitie theorie. Die veronderstelt dat de variatie in positieve dan wel negatieve attitudes ten aanzien van nieuwe migranten voornamelijk kan worden verklaard door culturele factoren (Fetzer, 2000). Burgers kunnen het gevoel krijgen, al dan niet vormgegeven door media of politieke partijen, dat de eigen gewoontes en manier van leven in het gedrang komen. Ze kunnen angst hebben voor conflicten over hun normen en waarden. De culturele competitie theorie voorspelt dat dit meer het geval zal zijn als er nauwelijks sprake is van contact tussen de groepen (Fasel & Sarasin, 2013). Volgens de contacthypothese leidt meer contact tot meer begrip (Geeraert, Demoulin, & Demes, 2014).

Volgens de conflict-hypothese leidt meer contact juist tot irritatie en vijandigheid. Volgens Putnam’s “constricthypothese” leidt ‘meer contact’ niet tot begrip of tot conflict, maar tot terugtrekking in eigen omgeving (Putnam, 2007). Het model van Schneider (2008) omvat zowel de sociaal economische als culturele factoren relevant voor attitudes ten aanzien van nieuwe migranten. Dit model nemen we als uitgangspunt voor onze

analyses van factoren die leiden tot positieve dan wel negatieve migranten attitudes. Er wordt in dit deelonderzoek getoetst in hoeverre er een verband bestaat tussen de ervaren sociaal economische en/of culturele dreigingen en de aard van de attitudes ten aanzien van migranten.

Diversiteit in attitudes ten opzichte van migranten

Attitudes ten aanzien van migranten kunnen variëren van meer van positief tot meer negatief. Attitudes hebben vaak een cognitieve component, zoals bijvoorbeeld de overtuiging dat mensen van alle culturele en etnische achtergronden gelijkwaardig zijn. Attitudes hebben ook een gedragscomponent. Dit kan individueel gedrag zijn, maar ook collectief gedrag, zoals tot uitdrukking komt in beleid en wetten van een samenleving, bijvoorbeeld ‘gelijke rechten voor iedereen’. Aan deze verschillende attitudes liggen verschillende opvattingen over burgerschap ten grondslag, bijv. alle mensen zijn voor de wet gelijk, of juist niet: mensen hebben verschillende rechten naargelang hun nationaliteit, hun verblijfsduur, hun etnische of religieuze afkomst. We onderscheiden in navolging van Koopmans e.a. (Koopmans, 2010) en Reijerse e.a. (2013) drie soorten attitudes gebaseerd op drie verschillende burgerschapsconcepten:

Etnisch gefundeerd burgerschap	→	<i>Attitude 1 Etnisch</i>
Cultureel gefundeerd burgerschap	→	<i>Attitude 2 Cultureel</i>
Civiel gefundeerd burgerschap	→	<i>Attitude 3 Civiel</i>

Attitude 1 Etnisch: Deze attitude wordt primair vanuit een Etnisch gefundeerd burgerschap gevormd. Kenmerkend voor attitude is dat de eigen etniciteit, de ‘eigen’ bevolking en eigen kinderen meer rechten mogen hebben dan nieuwkomers, bijvoorbeeld meer recht op banen, sociale zekerheid, of een woning. In ons onderzoek komt dit type attitude overeen met Voorkeur voor Yu di Kòrsou.

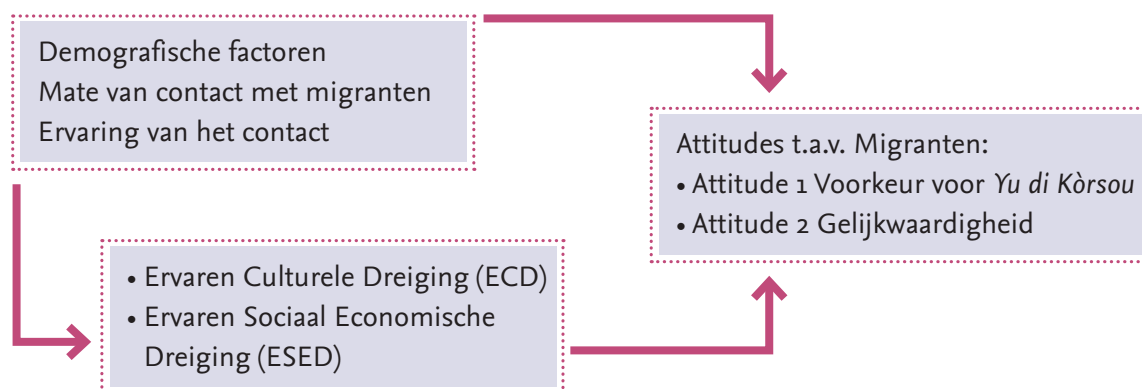
Attitude 2 Cultureel: Deze attitude gebaseerd op Cultureel gefundeerd burgerschap gaat ervan uit dat iedereen van gelijke waarde is en neemt afstand van type attitudes 1 gebaseerd op etnisch burgerschap. Burgers met een Cultureel gefundeerd burgerschap attitudes (type attitude 2) zien doorgaans geen grondslag voor discriminatie van nieuwe migranten. Ze onderschrijven stellingen dat elke afkomst van gelijke waarde is en dat culturele verschillen het eigen land verrijken, dat immigranten hun eigen cultuur mogen behouden binnen de nieuwe samenleving, als ze maar de taal van het land van verblijf leren en zich houden aan de regels. Ook een stelling als “migrant kunnen na een bepaalde tijd stemrecht krijgen” wordt vanuit deze attitude onderschreven. In ons onderzoek komt dit overeen met de Attitude Gelijkwaardigheid.

Attitude 3 Civiel: Gelijke rechten Civiel gefundeerd burgerschap gaat duidelijk nog een stapje verder. Het gaat ervan uit dat iedereen die naar een land komt en zich (legaal) vestigt voor de wet gelijk is en dus gelijke rechten heeft. Het gaat dus om gelijke behandeling van inwoners op het grondgebied, ongeacht ras, etniciteit, religie, nationaliteit of culturele achtergrond. Burgers die vanuit een Civiel gefundeerd burgerschap redeneren en handelen onderschrijven stellingen “dat alle legale burgers ongeacht hun land van herkomst of herkomst van ouders gelijk moeten zijn voor de wet”. Ze onderschrijven stellingen als “nieuwkomers zorgen voor economische vooruitgang”, “dragen zowel sociaaleconomisch als cultureel positief bij aan de

samenleving” of een stelling als “zonder immigranten zou het land instorten”. Burgers met Attitude 3 gebaseerd op Civiel gefundeerd burgerschap zullen, in vergelijking met attitude type 1 en type 2, het meest positief staan tegenover (nieuwe) migranten. In ons onderzoek noemen we dit *Attitude Gelijke Rechten*.

Theoretisch model

Het theoretisch model van onderhavig onderzoek kan worden samengevat in de onderstaand figuur:

6.3 Methode

Voor dit cross-sectioneel onderzoek naar attitudes t.a.v. migranten is gebruik gemaakt van *waiting area intercept surveying* als steekproef techniek. De locatie was de wachtruimte van de Burgerlijke Stand (‘Kranshi’) van Curaçao. Deze wordt bezocht door personen uit alle lagen van de bevolking en de wachttijden zijn dusdanig dat er tijd is om een enquête te kunnen invullen. Deze methode levert een goede steekproef op, een vrijwel perfecte afspiegeling van de bevolking van Curaçao, zo hadden we bij eerder onderzoek ervaren (Wijk & Bruijn, 2012). De taal is gebruikt als inclusie criterium, dat wil zeggen de vragenlijst was beschikbaar in het Papiaments en in het Nederlands. Volgens de Census 2011 spreekt 88% van bevolking minstens één van deze talen.

Veldwerk

Het veldwerk duurde twee weken. Bezoekers van de bevolkingsadministratie werden benaderd door een getrainde interviewer³¹ met een verzoek deel te nemen aan het onderzoek. De respondenten konden de vragenlijsten zelf invullen of konden kiezen voor een mondelinge afname. Indien het zelf invullen problemen opleverde (zoals in geval van slechtziende, of beperkt geletterde respondenten) kon de respondent met de interviewer op een rustig plekje gaan zitten, waar de vragen werden voorlezen. Na het invullen van de enquête mocht iedere respondent de gebruikte pen meenemen als blijk van waardering.

Respons

Voor iedere benaderde respondent werd een steekproefformulier ingevuld, waarin het geslacht en de geschatte leeftijd van de persoon werden genoteerd, en of de persoon wel of niet instemde met deelname aan het onderzoek. De percentages (non)response naar leeftijd en geslacht werden dagelijks bijgehouden om zo eventuele grote afwijkingen van de steekproef ten opzichte van de bevolkings-

³¹ Er was een team van 8 getrainde interviewers.

samenstelling te kunnen corrigeren. Door het gebruik van multiple methode was het percentage respons hoog namelijk 92% (Dillman et al., 2007).

Steekproef

Er hebben aan dit onderzoek 790 personen deelgenomen, waarvan 45% mannen en 55% vrouwen. De jongste respondent was 15 jaar oud, de oudste 94, de gemiddelde leeftijd van de respondenten was 42.7 (SD 15.4). De sekseverdeling wijkt niet significant af van die in de bevolking. Qua opleidingsniveau is de steekproef niet naar rato van de bevolking. De steekproef is gemiddeld iets hoger opgeleid dan de bevolking van Curaçao (CBS 2013). Voor de verdeling naar leeftijd zien we dat er relatief iets minder mensen boven de 50 jaar in de steekproef zitten: 33% in de steekproef ten opzichte van 44% van de totale bevolking van 15 jaar en ouder.

Tabel 41 Steekproef attitude onderzoek afgezet tegen de bevolking van Curaçao

		Aantal	Steekproef %	% bevolking Census 2011
Wat is uw geslacht?	Man	354	45	46
	Vrouw	434	55	54
	Onbekend	2	0	0
Wat is uw leeftijd?*	< 30	187	24	22
	30 - 50	325	41	34
	50+	264	33	44
	Onbekend	14	2	0
Hoogst behaalde diploma? **	Geen/Lagere School	87	11	22
	Lbo/Vsbo/Mavo	249	32	39
	Sbo/Mbo	187	24	22
	Havo/Vwo	73	9	
	Hbo /Universiteit	165	21	15
	Anders	4	.5	0
	Onbekend	25	3	2.0
Wat is uw geboorteland?	Curaçao	577	73	86
	Overige Ned.Ant.	22	3	3
	Nederland	61	8	6
	Anders	27	3	15
	Onbekend	103	13	0
Taal spreekt u thuis meestal?	Papiaments	602	76	78
	Nederlands	79	10	10
	Spaans	68	9	6
	Anders	13	2	6
	Onbekend	28	4	0
Bent u religieus?	Nee	89	12	6
	Ja, RK	496	64	73
	Ja, Overig Christelijk	144	19	14
	Ja, Anders	41	5	7

Bronnen: CBS Curaçao Census 2011. * % bevolking van 15 jaar en ouder op 1 januari 2012, bron CBS Curaçao. ** hoogst gevolgde onderwijstype voor laatste kolom census 2011

Geboorteland en taal

Wat betreft de achtergrond van de respondenten in termen van geboorteland en taal, zijn er duidelijk vier groepen te onderscheiden:

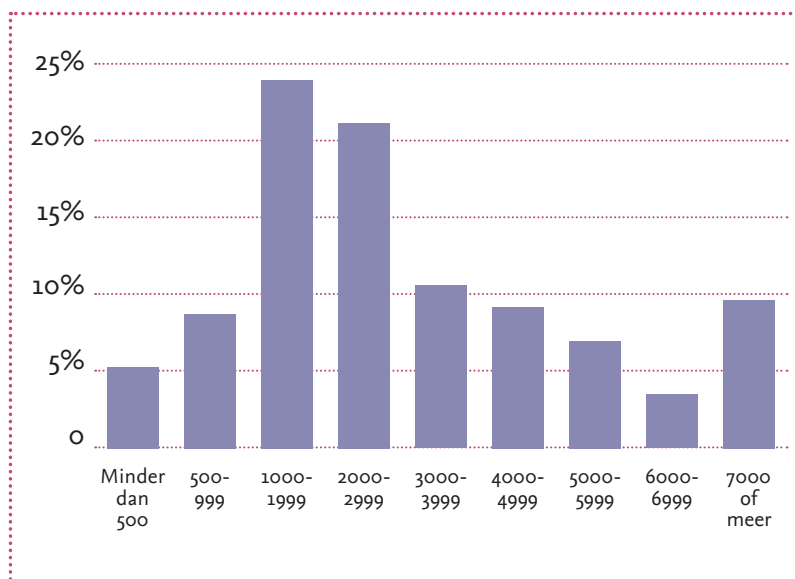
1. Papiamentstalig, geboren op Curaçao n=544
2. Nederlandstalig, geboren in Nederland n=50
3. Spaanstalig, geboren in de regio n=57
4. Elders geboren Papiamentstalig n=6

Tot slot is er een restgroep overig/onbekend, n=72. Van een deel van deze groep ontbreken gegevens over geboorteplaats en taal of is er sprake van weinig voorkomende combinaties, bijvoorbeeld geboren op Curaçao maar spreekt thuis vooral Spaans. Ongeveer driekwart van de respondenten is geboren op Curaçao (73%) en spreekt Papiaments (76%). Daarnaast is 8% in Nederland geboren en heeft daarbij Nederlands als thuistaal. Tenslotte is 16% elders geboren, waarvan 9% Spaans als huistaal heeft. Bijna tweederde van de respondenten geeft aan Rooms Katholiek te zijn, 12% geeft geen religie op en de rest is anderszins Christelijk (protestants) (19%) of heeft een ander geloof (5%).

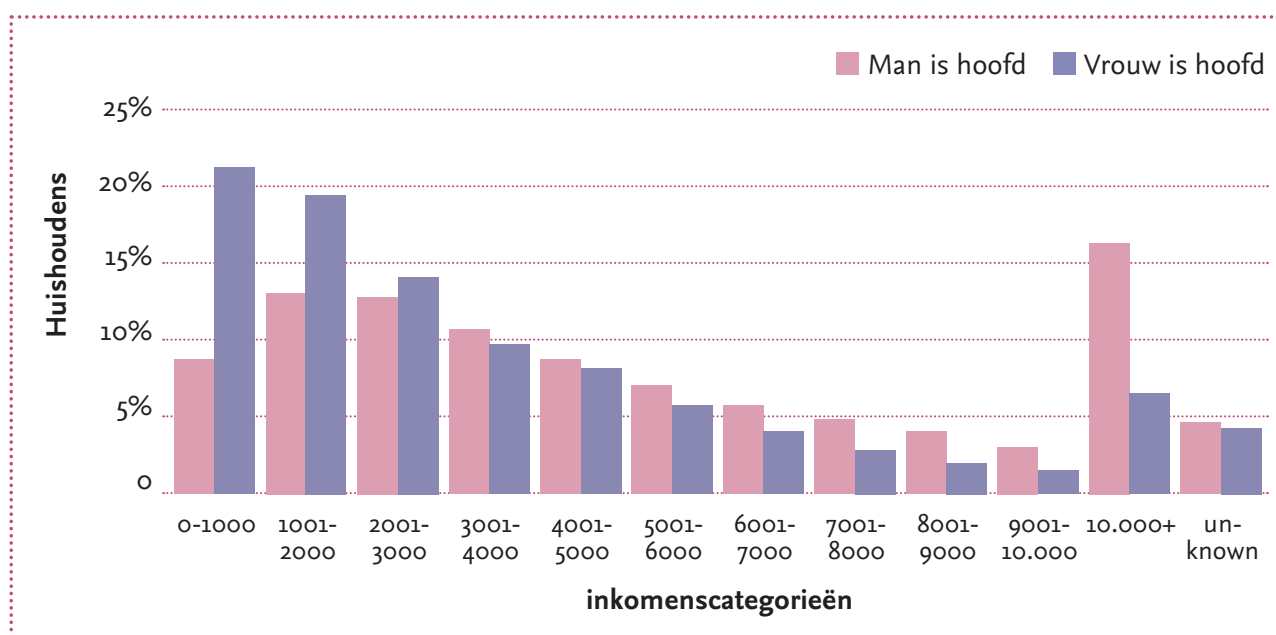
Sociaal economische positie respondenten

Ongeveer tweederde van de respondenten is werkzaam, 57% als werknemer, 10% is ondernemer. De niet werkende respondenten zijn onder te verdelen in werkzoekend (7%), student (7%), gepensioneerd (11%) en overig niet-werkzoekend (9%). Het modale maandelijks gezinsinkomen van de respondenten ligt tussen Naf 1000-1999 per maand. Dit is opmerkelijk laag, aangezien de armoedegrens op Curaçao in 2012 is vastgesteld op Naf 2500 per maand voor huishouden met 2 volwassenen en 2 kinderen (CBS 2013). Het gemiddelde van alle huishoudinkomens op Curaçao bedraagt 5.332 gulden per maand (Census 2011, CBS 2013). Het huishoudinkomen wordt berekend door alle inkomens in het huishouden bij elkaar op te tellen. De afwijking ligt mogelijk bij respondenten die alleen hun persoonlijke inkomen opgaven en niet dat van het hele huishouden waarvan ze deel uitmaken, hoewel dat wel de vraag was. Dat zou betekenen dat de opgegeven inkomens op huishoudniveau veel hoger liggen.

Figuur 19 Maandelijks bruto gezinsinkomen steekproef attitudeonderzoek (2012)

Figuur 20 Huishoudinkomens voor Curaçao naar geslacht (cbs 2013)

De in dit attitude onderzoek gebruikte vragen zijn grotendeels ontleend aan vergelijkbare onderzoeken elders (Schneider, 2008)(Ipsos, 2009, SCP). A priori werden de vragen opgesteld op basis van de twee antecedenten variabelen die volgens de literatuur van invloed zijn op positieve dan wel negatieve attitudes ten aanzien van migranten: Ervaren Culturele Dreiging (ECD) (voor items zie figuur 6.5) en Ervaren Sociaaleconomische Dreiging (ESED) (voor items zie figuur 6.6, 6.7 en 6.8).

Daarnaast werd de invloed van bepaalde variabelen op attitudes ten aanzien van migranten nagegaan:

- *demografische kenmerken van respondenten* (item: sekse, leeftijd, opleidingsniveau, bevolkingsgroep naar taal en geboorteland, religie),
- *de mate van contact met migranten* (contact hypothese, van nooit tot dagelijks contact op een 4 puntsschaal)
- *de ervaringen in het contact met migranten* (van positief tot negatief op een 3 puntsschaal)

Operationalisering van de afhankelijke variabele: attitude ten aanzien van migranten

De afhankelijke variabele in het model, welke in de literatuur wordt aangeduid met Anti Immigrant Attitude, valt uit een in 3 typen attitudes die elk een attitudeschaal vormen (zie onderzoeksmodel).

- **Attitude 1 Voorkeur voor Yu di Kòrsou** (Attitude gebaseerd op Etnisch of monocultureel Burgerschap)
- **Attitude 2 Gelijkwaardigheid** (Attitude gebaseerd op (Multi) Cultureel burgerschap)
- **Attitude 3 Gelijke Rechten** (Attitude gebaseerd op Civiel Burgerschap)

Bovenstaande attitudes zijn gebaseerd op de literatuur over de verschillende denkwijzen over burgerschap. Die verschillende denkwijzen bepalen ook voor een belangrijk deel wie wel of geen recht heeft op burgerschapsrechten en op grond waarvan.

De *attitude 1 'Voorkeur voor Yu di Kòrsou'* houdt in dat men een zekere voorkeur heeft voor mensen die geboren zijn op Curaçao, dat kunnen dus verschillende etniciteiten zijn. Voor de operationalisering van Attitude Voorkeur voor Yu di Kòrsou is gebruik gemaakt van de volgende items (oneens tot eens op een 5 punts schaal) :

- Yu di Kòrsou moet voorrang hebben bij banen, daarna immigranten
- Yu di Kòrsou gaan voor bij woning toewijzing, daarna immigranten
- Ik ben een voorstander van het 80/20 wetsvoorstel
- Illegalen moeten worden teruggestuurd naar hun land van herkomst
- Ik vind het prima als de overheid van Curaçao illegalen oppakt in de bouw, in de horeca, in het openbaar vervoer en op feesten waar veel illegalen komen en ze direct terugstuurt naar hun land van herkomst.

Voor de operationalisering van *Attitude 2 Gelijkwaardigheid*. Deze attitude is gebaseerd op Cultureel gefundeerd burgerschap en bestaat uit de items (oneens tot eens op een 5 punts schaal):

- Alle herkomsten zijn van gelijke waarde
- Er zijn geen gronden voor discriminatie op Curaçao
- Verschillende culturen verrijken de samenleving
- Ik heb er geen moeite mee als mijn dochter met een immigrant zou verloven
- Immigranten mogen hun eigen culturele waarden behouden (kleding, religie, winkels, feesten etc.)
- Mogen hun eigen taal behouden
- Immigranten moeten stemrecht krijgen als ze 5 jaar een work permit hebben

Voor de operationalisering van *Attitude 3 Gelijke Rechten*, gebaseerd op Civiel Burgerschap, is gebruik gemaakt van de volgende items (oneens / eens op een 5 punts schaal):

- Iedereen die naar Curaçao komt moet gelijke rechten hebben
- Iedereen die legaal in Curaçao verblijft moet gelijke rechten hebben
- Immigranten dragen positief bij aan de samenleving
- Aan economische vooruitgang
- Aan maatschappelijke vooruitgang
- Zonder immigranten zou Curaçao instorten

Schaalconstructie

Er is nagegaan of de scores op de diverse schalen voldoende onderlinge samenhang vertonen om gemiddelde scores te kunnen uitrekenen per schaal. Dit is gedaan voor zeven schalen. Ten eerste voor de afhankelijke variabele schalen. Dat zijn de items sets van de drie onderscheiden attitudeschalen: Voorkeur voor Yu di Kòrsou-schaal (Voorkeur YdK), Gelijkwaardigheidsschaal en de Gelijkheidsschaal. Ook voor de scores op de items van de schalen voor de onafhankelijke variabelen, Culturele en Sociaal economische dreiging (ECD en ESED), is de onderlinge samenhang berekend. Vervolgens is nagegaan of de drie attitudeschalen uni-dimensioneel zijn. Daartoe zijn eerst principale componenten analyses uitgevoerd³². Uit deze analyses is gebleken dat de scores op de drie typen attitudeschalen (Attitude 1 Voorkeur YdK, Attitude 2 Gelijk-

³² Gedetailleerde tabellen van de betrouwbaarheidsanalyses zijn opgenomen in de bijlage.

³³ Oorspronkelijk heette de type 2 schaal "de cognitieve attitudecomponent".

waardigheid en Attitude 3 Gelijkheid) elk inderdaad een uni-dimensionele schaal vormen³³. Aanvankelijk vormden Attitude 1 en 3 een schaal. Dit is conform de literatuur (Koopmans a.o. 2012) waarin attitudes op een schaal liggen van enerzijds civiel burgerschap - allemaal gelijke rechten - tot anderzijds etnisch burgerschap (principe van eigen volk eerst). Nadat we een dimensie analyse uitvoerden bleek het in feite om twee dimensies te gaan. Vandaar dat we ze apart hebben benoemd. Attitudeschaal 1 Voorkeur voor Yu Kòrsou (voorkeursbehandeling van eigen volk) en Attitudeschaal 3 Verregaande Gelijke rechten voor iedereen. Attitudeschaal 2 vormde al een aparte schaal en dat blijft ook zo, attitude 2, Gelijkwaardig met een redelijke mate van culturele aanpassing.

Items voor de schaal “Ervaren Culturele Dreiging” (ECD) blijken eveneens op één dimensie liggen. Van de onafhankelijke variabele schalen, valt de Sociaal-Economische Dreiging (ESED schaal) uiteen in drie dimensies:

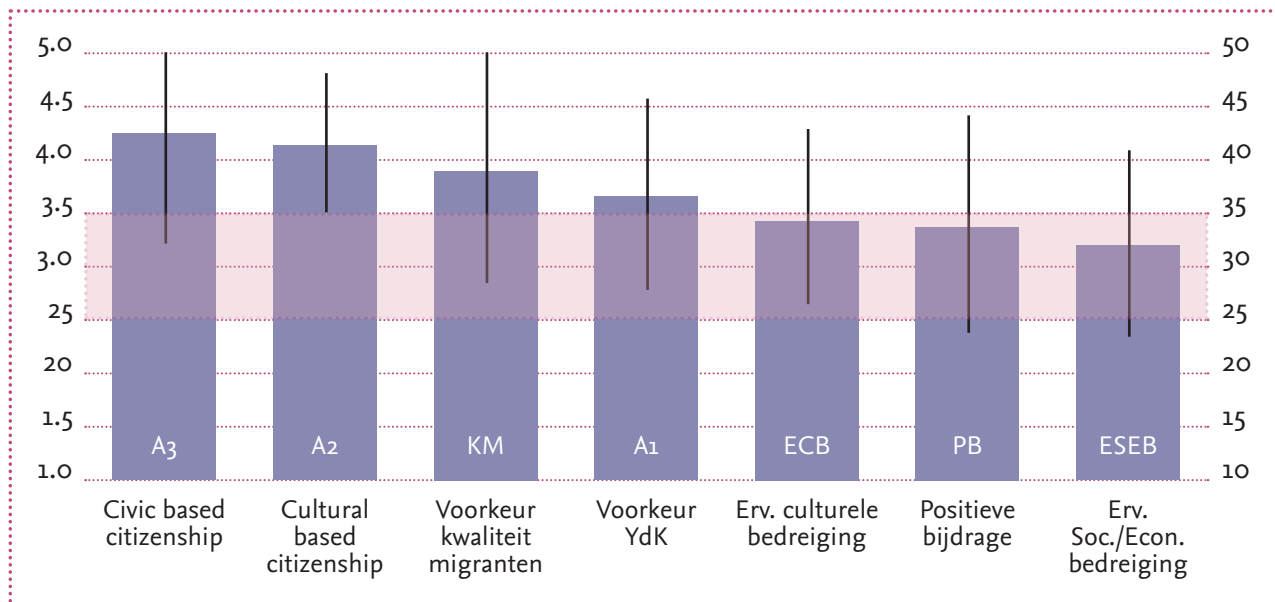
1. De mate waarin de respondent immigranten beschouwt als een Sociaal Economische Dreiging in het algemeen (figuur 23)
2. De mate waarin de respondent een voorkeur heeft voor ‘kwaliteitsmigranten’ (KM-schaal) (goed opgeleid, in goede gezondheid) (figuur 24), en
3. De mate waarin de respondent van mening is dat migranten positief bijdragen (PB-schaal) aan de welvaart op het eiland (figuur 25).

Tabel 42 Dimensies in de onafhankelijke en afhankelijke schalen

Dimensies / variabelen/schalen	Gem.	SD.	Aantal items	Cronbach's alpha
ECD schaal: Ervaren Culturele dreiging	3.4	.8	9	.72
ESED schaal: Ervaren Sociaal Economische Dreiging	3.2	.9	7	.67
KM- schaal: Voorkeur Voor Kwaliteitsmigranten (KM)	3.9	1.1	3	.73
PB schaal: Migranten Leveren Positieve Bijdrage (PB)	3.4	1.0	3	.58
A 1: Attitudeschaal Voorkeur Yu Kòrsou	3.5	1.0	6	.73
A 2: Attitudeschaal Gelijkwaardig	4.1	.6	9	.66
A 3: Attitudeschaal Gelijke rechten	4.2	1.1	2	.63

Zoals tabel 42 laat zien resulteerde de factoranalyses in 7 schalen, 4 dreigingsschalen voor de onafhankelijke variabelen en 3 schalen/dimensies voor de afhankelijke variabele attitudes tav migranten. De gemiddelde scores van de respondenten op de 7 verschillende schalen zoals vermeld in tabel 42 worden in figuur 21 grafisch weergegeven, met de standaarddeviaties als verticale lijnen. Het standpunt ‘neutraal’ op elke schaal wordt aangeduid met een score 3. Dit is in de grafiek weergegeven als een horizontale blauwe strook.

Figuur 21 Gemiddelde scores op de 3 attitudeschalen (a1, a2 en a3) en de vier dreigingsschalen (ecd, esed, km, pb)

Wat als eerste opvalt in figuur 21 is dat de beide schalen Culturele Dreiging (ECD) en Sociaal-Economische Dreiging (ESED) in de neutrale zone liggen. Dat wil zeggen dat de respondenten zich dus noch cultureel, noch sociaal economisch zwaar bedreigd voelen door de komst van nieuwe migranten. Ook de schaal over de bijdragen van migranten aan de welvaart (PB) valt binnen de neutrale zone, dus ook daarover is men noch uitgesproken positief, noch negatief over migranten.

Relatief het meest uitgesproken zijn de respondenten op de drie de attitudeschalen. Het hoogst scoren de respondenten op de stellingen/items die betrekking hebben op de A3 attitude schaal gelijke rechten voor allen (gemiddeld 4.2 op 5 puntsschaal) en A2 attitude schaal gelijkwaardigheid voor allen (gemiddeld 4.1 op 5 puntsschaal). Deze schalen geven dus een positieve attitude ten opzichte van immigranten weer.

Tegelijk geeft ook de A1 attitudeschaal Voorkeur voor Yu di Kòrsou een hoger dan gemiddeld score (3.4 op 5 puntsschaal). Dit zegt iets over de voorkeur om eigen mensen voorrang te geven onder een deel van de respondenten. De achtergronden van verschillende onderzoeksgroepen zijn nader geanalyseerd om meer inzicht te verkrijgen in de achtergrond hiervan. Respondenten hebben hiernaast een duidelijke voorkeur voor wat beschouwd kan worden als 'kwaliteitsmigrant' (gemiddeld 3.9 op 5 puntsschaal).

6.4. Resultaten

Demografische factoren en attitudes tav migranten

Welke demografische factoren, leeftijd, sekse, opleidingsniveau, inkomen en land van herkomst, beïnvloeden op Curaçao in positieve of negatieve zin de houding ten aanzien van migranten? Volgens de literatuur staan jongeren, hoger opgeleiden en mensen met hogere inkomens positiever ten opzichte van migranten dan ouderen, lager opgeleiden en mensen met lagere inkomens (Iyengar et al., 2013).

Tabel 43 Gemiddelde scores per dimensie/schaal voor de 3 attitudeschalen, de 4 dreigingsschalen naar sekse, leeftijd, opleidingsniveau en bevolkingsgroep

Attitude Schalen	Man	Vr.	<30	30-49	50+	<MBO	MBO+	CUR papia.	eld.geb. papia.	regio spaans	Ned. Ned.	overig onbek.	totaal
ECD	3,4	3,4	3,3	3,4	3,5	3,5	3,3	3,5	3,4	3,3	2,7	3,2	3,4
ESED	3,1	3,2	3,0	3,2	3,3	3,2	3,1	3,3	3,1	2,5	2,7	2,9	3,2
KM	4,0	3,8	3,7	3,9	4,0	3,9	3,8	3,9	4,0	4,1	3,6	3,7	3,9
PB	3,4	3,3	3,3	3,3	3,4	3,3	3,4	3,3	3,6	3,9	3,4	3,5	3,4
A1 VYK	3,5	3,5	3,4	3,5	3,6	3,7	3,3	3,7	3,3	2,8	2,7	2,9	3,5
A2 GW	4,1	4,1	4,0	4,1	4,2	4,1	4,1	4,0	4,2	4,3	4,3	4,3	4,1
A3 GR	4,2	4,2	4,4	4,2	4,1	4,1	4,3	4,1	4,4	4,5	4,6	4,4	4,2
Mate													
Contact	2,9	2,8	2,9	2,9	2,7	2,8	2,8	2,9	2,7	2,9	2,6	2,6	2,8
Waard-													
Contact	2,4	2,3	2,3	2,3	2,3	2,2	2,3	2,3	2,4	2,3	2,5	2,4	2,3

Uit de analyse blijkt (zie tabel 43) dat sekse geen enkel verband houdt met attitudes t.a.v. migranten, mannen en vrouwen scoren op alle 3 attitudeschalen A1, A2 en A3 gemiddeld hetzelfde. Bij leeftijd zien we dat oudere migranten iets hoger scoren op de anti-immigranten attitudeschaal A1 (Voorkeur YdK, 3,6 pnt) dan jongeren (3,4 pnt). In het verlengde daarvan scoren jongeren hoger op de attitudeschaal A3, gelijke rechten voor allen (4,4 pnt). Bij de variabele opleiding zien we ook lichte verschillen: hoger opgeleiden scoren hoger op de attitudeschaal A3, gelijke rechten voor allen, en lager opgeleiden scoren hoger op de attitudeschaal A1, voorkeur voor Yu di Kòrsou.

Als we naar de vier onderscheiden bevolkingsgroepen kijken blijkt dat de groep Papiamentstalig van Curaçao het hoogst scoort op attitudeschaal A1, voorkeur voor Yu di Kòrsou, hoger dan de andere groepen (Papiamentstalig, elders, Spaanstalige respondenten uit de regio, de Nederlandstaligen uit Nederland resp. 3,7, 3,3, 2,8 en 2,7). Het omgekeerde zien we op de attitudeschaal A3, voor gelijke rechten. Het laagst scoort de groep Papiamentstalige respondenten van Curaçao, dan volgt de groep Papiamentstalig van elders, dan de groep Spaanstalige respondenten uit de regio en de Nederlandstaligen uit Nederland scoren het hoogst op deze schaal (resp. 4,1, 4,4, 4,5 en 4,6).

Contact hypothese; familiariteit met immigranten

Uit de literatuur is bekend is dat naarmate de autochtone bevolking meer contact heeft met nieuwe migranten, dit doorgaans leidt tot een positievere attitude ten aanzien van migranten (o.a. McLaren 2003), alhoewel Putnam (2007) dat bestrijdt.

In ons onderzoek is dit mogelijk verband ook onderzocht. Er zijn twee schalen opgenomen die de mate van contact met immigranten meten, en hoe deze contacten in het algemeen ervaren worden. Afwijkend van de andere schalen is de mate van contact is gemeten op een vierpunt- schaal, lopend van 1 ('bijna') nooit tot 4

‘(bijna) dagelijks’. Respondenten scoren gemiddeld op deze 4pnt schaal 2.8 (zie tabel 42). Dat betekent dat er gemiddeld ‘regelmatig contact’ is met migranten. Hoe respondenten de contacten ervaren is gemeten op een driepunt- schaal, lopend van 1 ‘negatief’ tot 3 ‘positief’. De gemiddelde score op deze schaal is 2.3, dat wil zeggen het contact wordt redelijk positief gewaardeerd (2.3 op 3 punt schaal) (tabel 42).

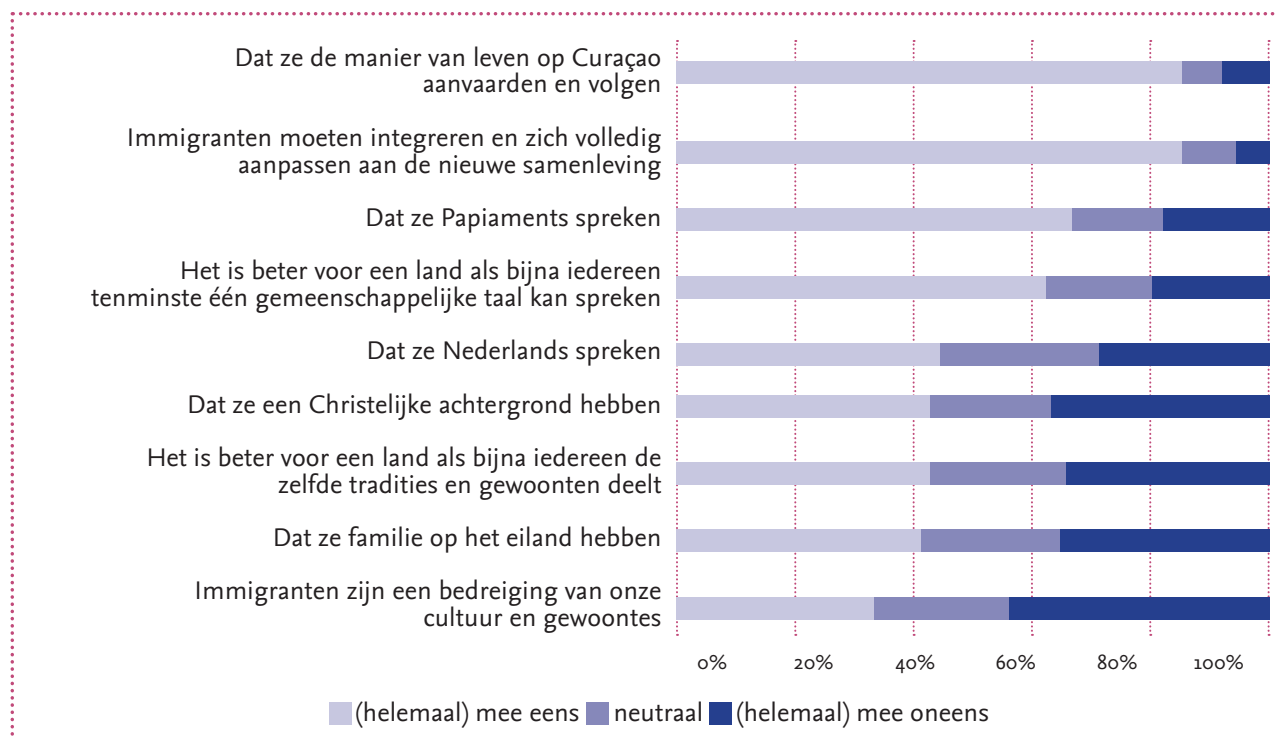
Bedreigingsschalen

Hieronder beschrijven we eerst de resultaten bedreigingschalen afzonderlijk. Daarna worden op basis van ons onderzoeksmodel en de geformuleerde hypothesen de verbanden onderzocht tussen de bedreigingschalen en de 3 attitudeschalen

Ervaren culturele dreiging schaal (ecd)(figuur 22)

Deze Culturele Dreiging schaal laat zien dat respondenten het vrij belangrijk vinden (8 op 10 punts schaal) dat immigranten de manier van leven op Curaçao aanvaarden en volgen. Iets minder belangrijk (6 op 10 pnt schaal) vinden de respondenten het dat immigranten Papiaments leren spreken. Ze redden zich kennelijk ook goed in andere talen. Ook de andere items: “het belangrijk vinden dat migranten Nederlands spreken, een Christelijke achtergrond, dezelfde tradities en gewoonten hebben of familie op het eiland hebben”, scoren niet heel hoog bij respondenten, gemiddeld circa een 4 (op 10pts schaal). Kennelijk zijn deze vormen van een culturele diversiteit heel geaccepteerd op Curaçao, blijkens deze representatieve steekproef. 80 % van de respondenten is het (helemaal) eens met de stelling dat immigranten moeten integreren en zich aanpassen aan de nieuwe samenleving. Met de stelling dat immigranten een directe bedreiging van de eigen cultuur en gewoonten vormen is slechts zo’n 1 op de 4 respondenten het eens (figuur 22).

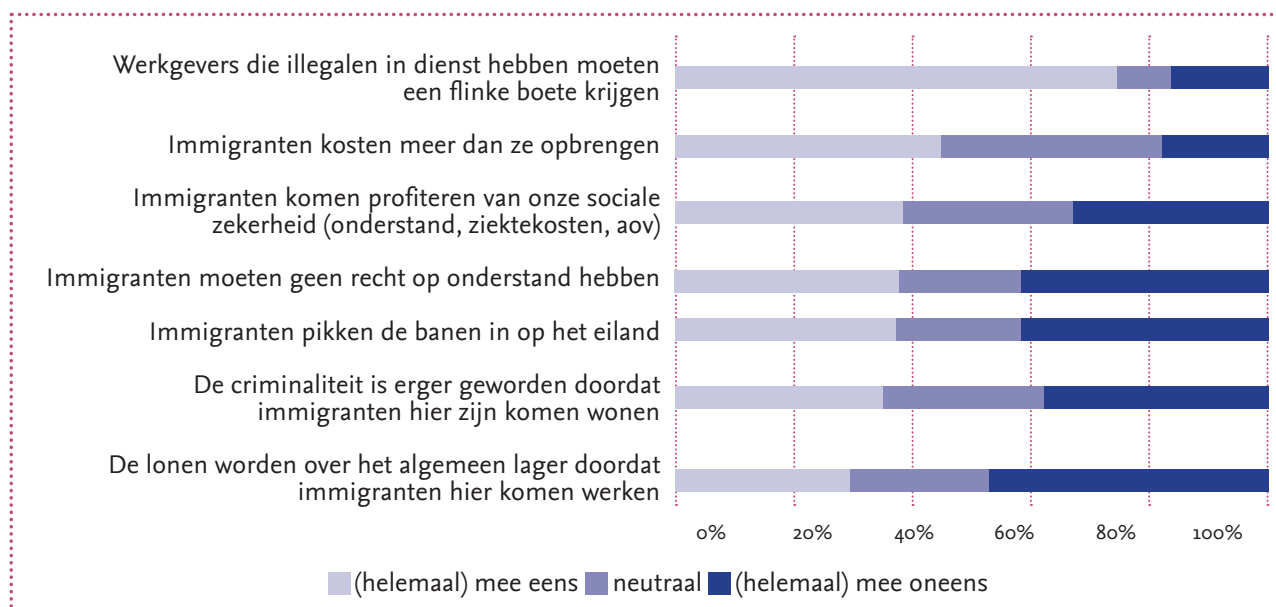
figuur 22 Schaal voor ervaren culturele dreiging

Ervaren sociaal economische dreiging schaal (esed-schaal)

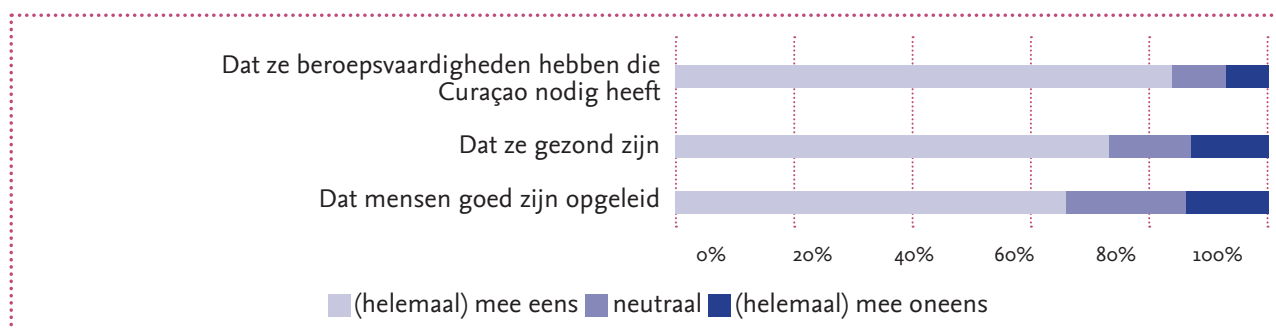
In hoeverre Curaçaoënaars een Sociaal Economische dreiging ervaren door de komst van de nieuwe regionale migranten blijkt uit figuur 23. De items zijn indicatoren voor het zich sociaal-economisch bedreigd voelen door immigranten. Immigrantanten kosten meer dan ze opbrengen, daarmee is 40% het eens en 20% oneens. Items als migrantanten profiteren van de lokale sociale zekerheid, of immigrantanten moeten geen recht op onderstand hebben, of dat ze voor meer criminaliteit zorgen, en dat ze banen innemen, worden door zo'n 25% onderschreven, maar door 40% van de respondenten juist niet. Met de stelling dat de komst van immigrantanten doorgaans leidt tot loonsverlaging zijn nog minder respondenten het eens (zo'n 22%) en 50% is het er niet mee eens. Dit duidt erop dat de sociaal economische dreiging onder respondenten op Curaçao gemiddeld niet heel erg hoog is. Ook dat een ruime meerderheid van respondenten vindt dat juist werkgevers die illegalen in dienst hebben een flinke boete moeten krijgen, duidt niet op een sterk anti immigrantanten gedrag, maar op de het aanspreken van werkgevers in plaats van illegalen.

Figuur 23 Sociaal economische bedreiging

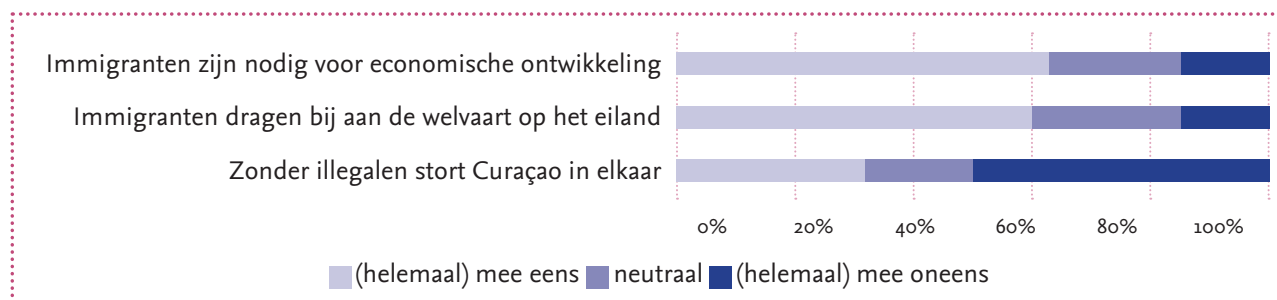
Voorkeur voor kwaliteitsmigrantanten –schaal (km schaal)

Figuur 24 Voorkeur voor kwaliteitsmigrantanten (KM schaal)

Uit figuur 24 blijkt dat respondenten het belangrijk vinden dat immigranten die binnenkomen goede beroeps- en opleidingskwaliteiten hebben en goed gezond zijn, met andere woorden kwaliteitsmigranten zijn, blijkens de antwoorden op de items in figuur 24. Ruim 80% van de respondenten vindt het belangrijk dat migranten beroepsvaardigheden moeten hebben die Curaçao nodig heeft, driekwart van de respondenten vindt het (zeer) belangrijk dat migranten gezond zijn. Goed opgeleide migranten vindt 60% belangrijk.

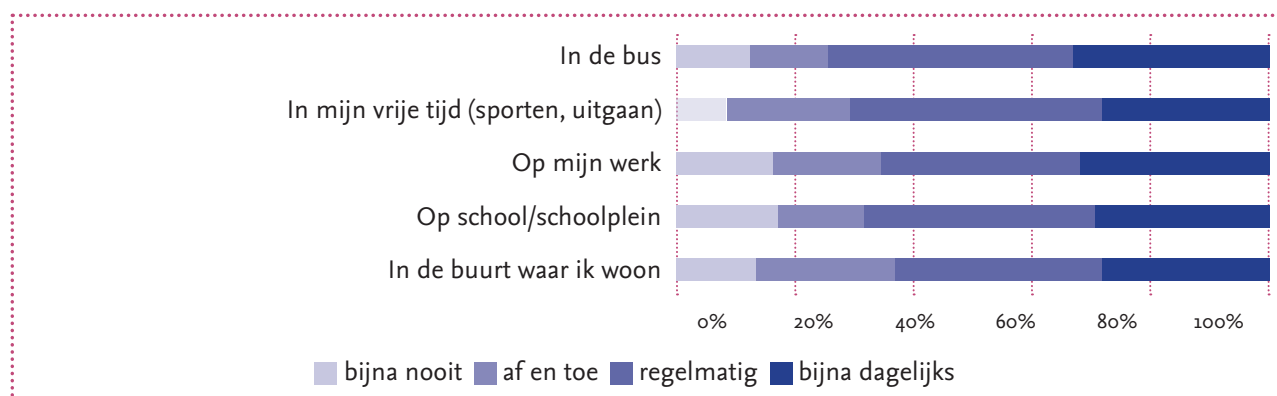
Figuur 25 Migranten dragen bij aan de welvaart (PB schaal = Positieve Bijdrage schaal)

Dat migranten bijdragen aan de welvaart wordt in grote lijnen gedeeld (figuur 25). Met de stelling immigranten nodig zijn voor de economische ontwikkeling van Curaçao is 60% van de respondenten is het (helemaal) eens. (Of dit verband houdt met hun demografische kenmerken en met hun SES komt in hoofdstuk 6.6 aan de orde). Hetzelfde geldt voor de stelling dat migranten bijdragen aan de welvaart van Curaçao. Met uitgesproken stelling dat Curaçao ineens zou storten zonder illegalen, is ook nog 25% van respondenten het eens.

Mate en waardering van contact met immigranten

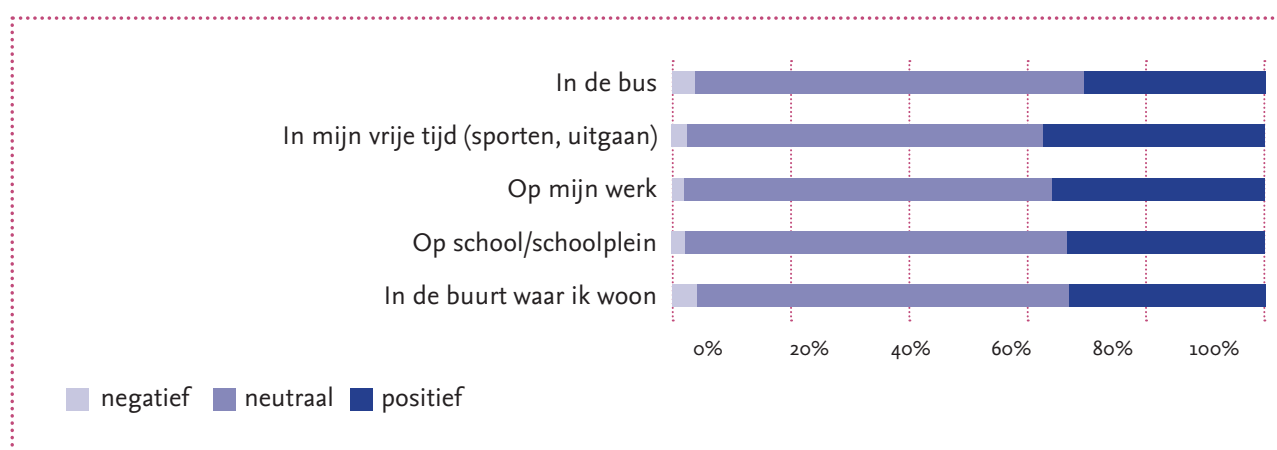
Figuur 26 Contact met migranten (contact migranten – schaal)

Geredeneerd vanuit de contacthypothese hebben mensen minder anti immigranten gevoelens naarmate zij vaker omgaan met immigranten. Daarom zijn we nagegaan hoeveel contact Curaçaose respondenten hebben met immigranten en of ze positief zijn over dat contact. Figuur 26 laat zien dat twee op de drie respondenten regelmatig of bijna dagelijks migranten tegenkomt in de bus, op hun werk, het schoolplein, de buurt of bij het uitgaan of sporten. Ongeveer een derde deel komt (bijna) nooit een migrant tegen of alleen af en toe.

Figuur 27 laat zien dat de aard contacten met migranten door 2 op de 3 respondenten als neutraal worden ervaren (64%), en door 1 op de 3 als positief (32%). Slechts 3% van de respondenten ervaart contacten met migranten als overwegend negatief.

Figuur 27 Waardering van contact met migranten

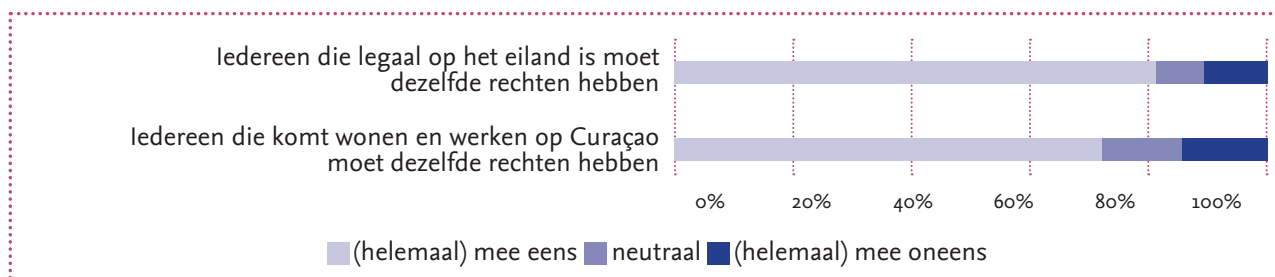
6.5 Attitude schalen

Op basis van de anti-immigrant attitudes theorieën zijn er drie typen attitudes onderscheiden gebaseerd op drie soorten burgerschap: op etnisch burgerschap gefundeerde attitude (A1), op cultureel burgerschap gefundeerde attitude (A2) en op civiel burgerschap gefundeerde attitudes (A3). In termen van anti-immigranten attitudes is attitude A1 het meest kritisch ten aanzien van migranten, tot uiting komend in een voorkeur voor het eigen volk. Het type A3 is het meest positief ten aanzien van nieuwe migranten en wil hen relatief snel gelijke rechten geven. Attitude A2 zit er tussen in, met voorkeur voor een zekere mate van aanpassing en dan ook gelijkwaardige behandeling. Deze 3 attitudes vormen de drie schalen van de afhankelijke variabele. Hieronder volgt eerst weer een beschrijvende analyses in hoeverre de respondenten in ons onderzoek op Curaçao deze drie typen attitudes onderschrijven. We beginnen met de meest positieve attitudeschaal t.a.v. migranten.

A. Attitudeschaal a3 gelijke rechten (civiel gefundeerd burgerschap)

In de onderstaande figuur 28 is te zien dat een grote meerderheid van de respondenten het eens of helemaal eens is met stellingen die betrekking hebben op de gelijke rechten voor iedereen (gebaseerd op een civiel gefundeerd burgerschap). Legale immigranten van Curaçao kunnen voor wat betreft de gelijke rechten rekenen op de steun van ruim 80% van de respondenten, maar ook de wat meer algemeen geformuleerde stelling die betrekking heeft op iedereen die komt wonen en werken op Curaçao wordt door bijna driekwart van de respondenten onderschreven.

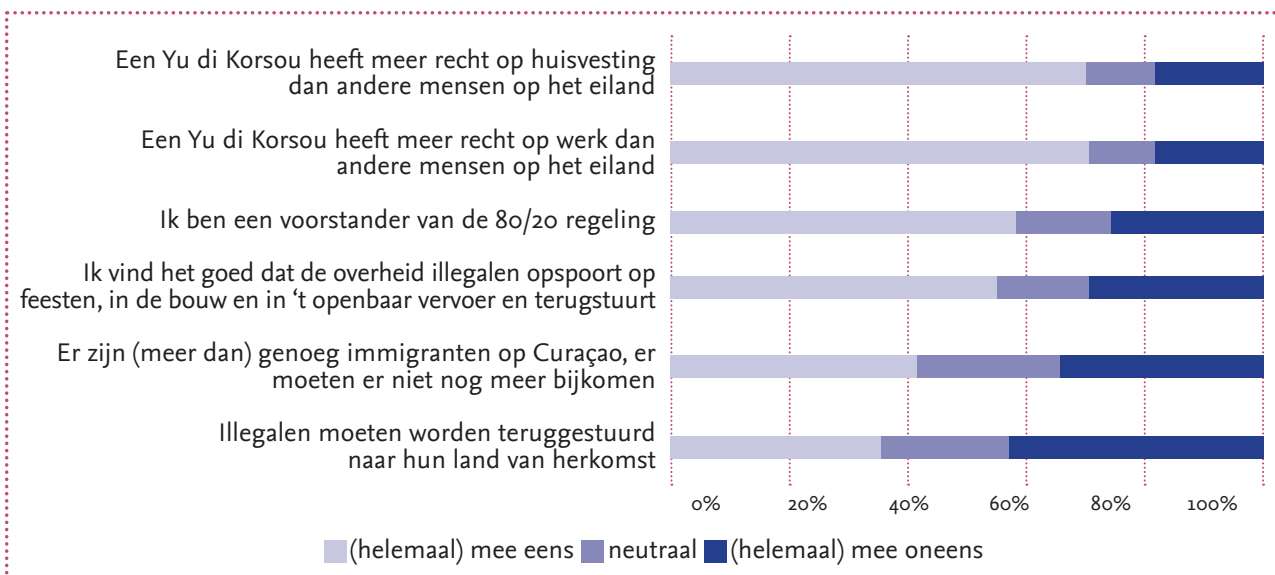
Figuur 28 Attitudeschaal A3 Gelijke Rechten

B. Attitudeschaal a1 voorkeur voor Yu di Kòrsou (etnisch gefundeerd burgerschap)

Deze tweede schaal drukt de voorkeur uit voor de eigen bevolking. Het is een attitudeschaal gebaseerd op Etnisch gefundeerd burgerschap en wordt in de literatuur ook Anti Immigratie Attitude schaal genoemd. Deze attitude schaal vormt als het ware de andere kant van de bovengenoemde Attitude schaal 3 die betrekking heeft op gelijke rechten. Er zijn 6 items die gezamenlijk de attitude schaal Voorkeur voor Yu di Kòrsou vormen (zie volgende tabel)

Figuur 29 Attitude schaal A1, voorkeur voor Yu di Kòrsou

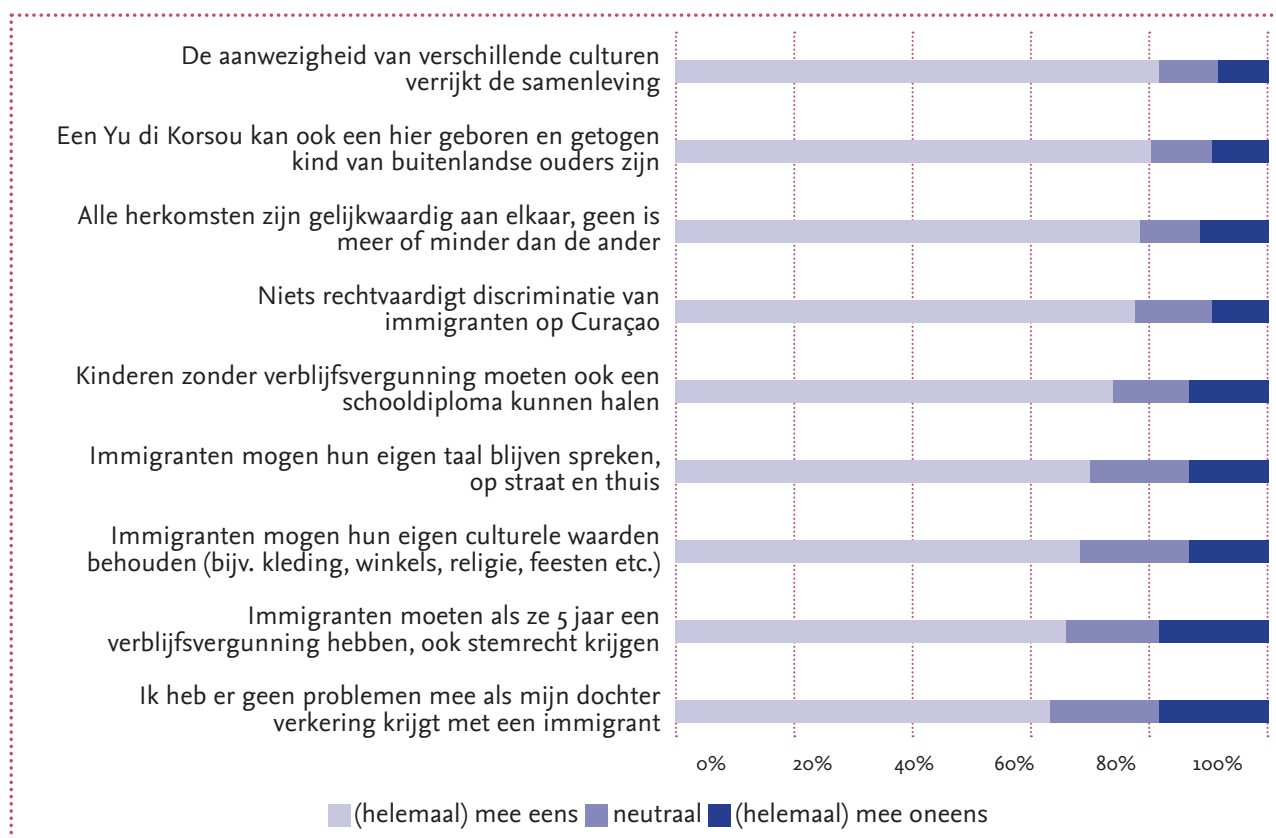

De items in deze schaal meten in hoeverre respondenten voorkeursbehandelingen voor Yu di Kòrsou wenselijk vinden. Ruim tweederde van de respondenten is een voorstander van meer rechten op werk en huisvesting voor Yu di Kòrsou. Ongeveer de helft onderschrijft de 80/20 regeling en het opsporen van illegalen op feesten, in de bouw, etc. Ongeveer een op de drie respondenten vindt dat er (meer dan) genoeg immigranten op Curaçao zijn en dat illegalen moeten worden teruggestuurd naar hun land van herkomst.

C. Attitudeschaal a2 gelijkwaardigheid (cultureel gefundeerd burgerschap)

De tweede attitudeschaal genaamd Allen Gelijkwaardig, of gelijkwaardigheid is in feite gepositioneerd tussen Attitudeschaal A1 en A3. Ze is theoretisch terug te voeren tot de ideeën van cultureel gefundeerd burgerschap.

Figuur 30 Attitudeschaal A2, Gelijkwaardigheid

Attitudeschaal A2 – Allen gelijkwaardig - is gebaseerd op 9 items. Een ruime meerderheid van de respondenten onderschrijven de 9 items van deze schaal. Niet alleen vindt een grote meerderheid (80%) dat de aanwezigheid van verschillende culturen op het eiland de samenleving verrijkt, men is ook in dezelfde grote meerderheid van mening dat een op Curaçao geboren en getogen kind van buitenlandse ouders, gezien kan worden als Yu di Kòrsou. Migranten horen niet gediscrimineerd te worden en kinderen van migranten moeten een schooldiploma kunnen halen, ook als ze geen verblijfsvergunning hebben, aldus driekwart van de respondenten. Het recht van migranten om de eigen culturele identiteit te behouden, vindt steun bij tweederde deel van de respondenten en hoewel het enthousiasme voor stemrecht voor migranten na 5 jaar verblijf en het accepteren van een migrant als schoonzoon iets minder is, heeft zo'n 60% van de respondenten hier geen problemen mee.

6.6 Modellen; Hypothese toetsen

Na de beschrijvingen van de uitkomsten van de schalen gaan we hieronder op basis van het theoretisch afgeleid model (zie par. 6.2) de daarin aangegeven relaties toetsen. Het gaat dus om de verbanden tussen mogelijke de demografische factoren, de 4 dreigingschalen en de 3 attitudeschalen over attitudes ten aanzien van migranten.

De getoetste verbanden worden in de figuren met pijlen aangeduid en voorzien van Beta-gewichten bij de significante factoren. Bij de logistische- en ordinale regressie analyses worden de B-gewichten weergegeven, waarbij de significantie van de gewichten wordt aangegeven: * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

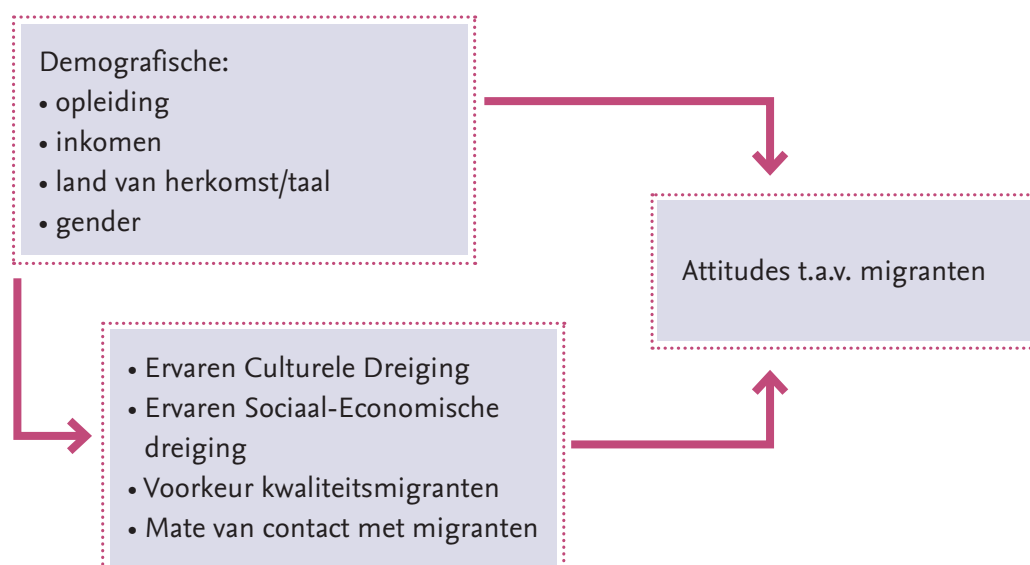
Hypothesen

Op basis van de literatuur zijn hieronder verschillende hypothesen geformuleerd die zullen worden getoetst:

1. Lager opgeleiden en mensen met een lager inkomen ervaren meer Culturele en/of Sociaal Economische Dreigingen (ECD en ESED) dan hoger opgeleide mensen en mensen met een hoger inkomen. Derhalve zullen zij hoger scoren op de A1 attitudeschaal Voorkeur voor Yu di Kòrsou.
2. Jongeren ervaren minder ECD en ESED dan ouderen en derhalve is hun attitude naar migranten positiever (hogere op attitudeschaal A2 gelijkwaardigheid en hoger op de attitudeschaal A3 gelijke rechten).
3. Mannen ervaren een hoger Sociaal Economische Dreiging dan vrouwen vanwege vermeende banenconcurrentie.
4. Naarmate burgers meer Culturele en Sociaal Economische Dreiging ervaren zal hun houding ten aanzien van (nieuwe) migranten negatiever of vijandiger zijn (Schneider 2008)
5. Ervaren/perceptie Sociaal Economische Dreiging (ESED) is van grotere invloed op anti immigranten attitudes dan niet-economische factoren (a.o. Mayda 2004) of omgekeerd: Ervaren/perceptie van Culturele Dreigingen (ECD) zijn van grotere invloed op anti-migrant-attitudes dan Ervaren/perceptie van Sociaal-Economische dreiging (ESED) (o.a. Fetzer 2000)
6. Voorkeur voor kwaliteitsmigranten leidt tot positievere migranten attitudes. Negatievere attitudes ten aanzien van migranten en Voorkeur voor Yu di Kòrsou is sterker onder mensen die het financieel moeilijker (denken te) hebben dan mensen die het makkelijker (denken te) hebben (=Economische bronnen hypothese).
7. Het ontbreken van contact met individuele migranten (contact-hypothese) en een lagere waardering van het omgaan met migrantengroepen leidt tot het meer Ervaren/perceptie van Culturele Dreiging (ECD) en van Sociaal Economische Dreiging (ESED) en derhalve tot meer voorkeur voor Yu di Kòrsou dan wel een negatievere attitudes t.a.v. immigranten

Het gehele theoretische model ziet er als volgt uit:

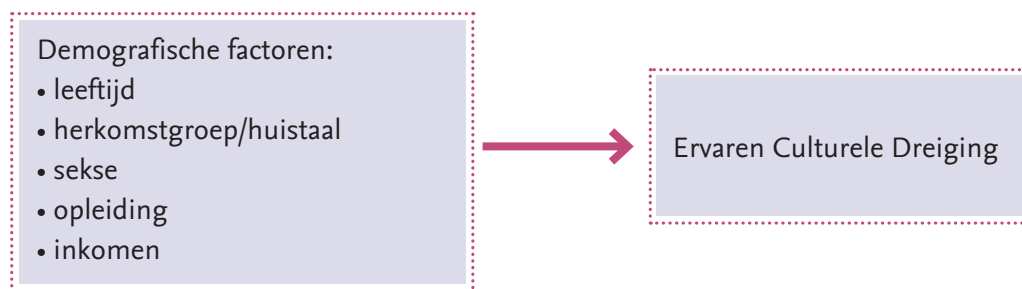
Figuur 31
Theoretisch model

Vanuit de literatuur weten we dat diverse bedreigingen van invloed zijn op een positieve dan wel negatieve attitude ten aanzien van migranten. Hieronder gaan we toeten ze we eerst de afzonderlijke verbanden tussen onafhankelijke variabelen (demografische factoren) en de dreigingsschalen.

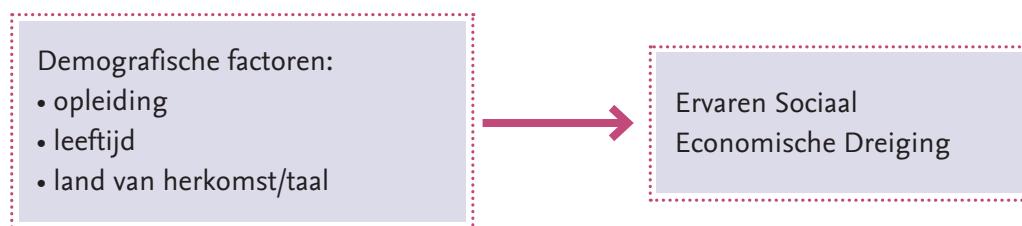
Demografische factoren en de dreigingsschalen

Figuur 32 Demografische factoren en Ervaren Culturele Dreiging (ECD-schaal)

Om te achterhalen welke demografische variabelen van invloed zijn op de mate waarin de respondent de aanwezigheid van immigranten als een Culturele Dreiging ervaart, is een regressie analyse uitgevoerd met de Culturele Dreiging score als afhankelijke variabele en leeftijd, sekse, herkomstgroep/huistaal, opleidingsniveau en inkomen als onafhankelijke variabelen. Uit deze analyse blijkt dat hogere scores voor Ervaren Culturele Dreiging vooral te vinden zijn bij oudere en laag opgeleide respondenten, en bij Papiamentstalige Curaçaoënaars. Europese Nederlanders ervaren relatief weinig Culturele Dreiging van immigranten. Er was geen relatie tussen inkomen en Ervaren Culturele Dreiging, noch tussen sekse en ECD.

Demografische factoren en ervaren sociaal economische dreiging (esed-schaal)

Dezelfde analyse is uitgevoerd voor de relatie tussen demografische factoren en Ervaren Sociaal Economische Dreiging (ESED). Hieruit blijkt dat hogere ESED scores vooral te vinden zijn bij oudere respondenten en bij Papiamentstalige Curaçaoënaars als herkomstgroep/huistaal. Voor de hand liggend, ervaren Spaans- en Franstalige immigranten uit de regio relatief weinig Sociaal Economische Dreiging van immigranten, want zij zijn het zelf. Nederlanders als herkomstgroep zitten er tussen in. Doorgaans ondervinden lager opgeleiden, mensen met lagere inkomens en mannen in lagere sociaal economische posities meer concurrentie van migranten op de arbeidsmarkt en voelen deze groepen zich meer sociaal economisch bedreigd. (European Social Survey 2003, Chandler 2001). Vreemd genoeg geldt dat niet op Curaçao, deze groepen ervaren niet meer ESED. M.a.w. sekse, opleidings- en inkomensniveaus spelen geen rol bij ervaren sociaal economisch bedreiging.

Demografische factoren en voorkeur voor kwaliteitsmigranten – schaal

Om te achterhalen welke demografische variabelen van invloed zijn op de mate waarin de respondent een voorkeur heeft voor 'kwaliteitsmigranten', is een regressie analyse uitgevoerd met de 'Immigranten dragen bij aan welvaart' score als afhankelijke variabele en leeftijd, geslacht, herkomst, opleidingsniveau en inkomen als onafhankelijke variabelen. Uit deze analyse blijkt dat hogere scores vooral te vinden zijn bij oudere respondenten.

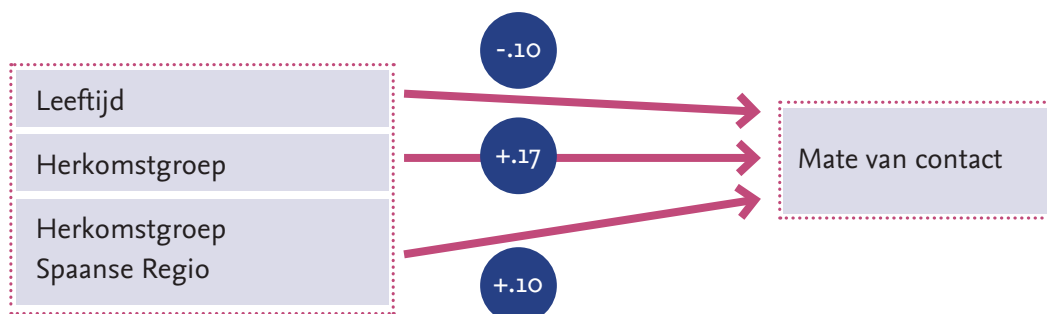
Figuur 33 Invloed leeftijd op voorkeur kwaliteitsmigranten

Demografische factoren en mate van contact met migranten (contact hypothese)

Om te achterhalen welke demografische variabelen van invloed zijn op de mate waarin de respondent contact heeft met immigranten, is een regressie analyse uitgevoerd met de 'mate van contact' als afhankelijke variabele en leeftijd, geslacht, herkomst, opleidingsniveau en inkomen als onafhankelijke variabelen. Uit deze analyse blijkt dat ouderen relatief weinig contact hebben met immigranten, hoewel een deel ook door migranten wordt verzorgd. Papiamentstalige Curaçaoënaars en Spaanstalige immigranten uit de regio hebben relatief veel contact met migranten, blijktens de respondenten.

Figuur 34 Invloed demografische factoren op mate van contact

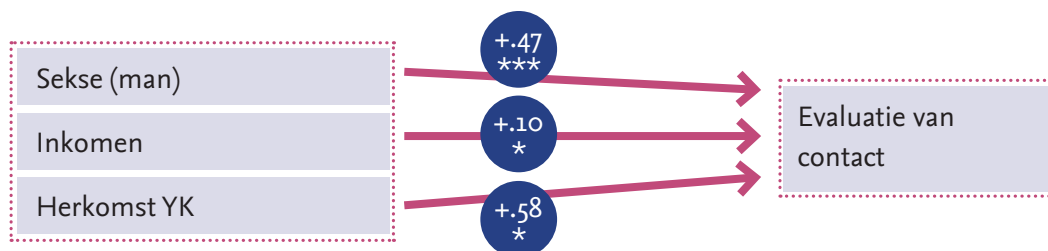
Evaluatie van contact

De score op de variabele Evaluatie van Contact geeft weer in hoeverre de respondent de contacten met immigranten in het dagelijks leven als positief ervaart.³⁴

Omdat de scores op deze variabelen zo scheef verdeeld zijn, zijn deze in twee groepen verdeeld: 59% die de contacten als neutraal ervaart (lage score, hieronder valt ook de kleine minderheid van 3% met overwegend negatieve ervaringen), en 41% die de contacten als overwegend positief ervaart (hoge score). Vervolgens is een logistische regressie analyse uitgevoerd met 'Evaluatie Contact' (hoog/laag) als afhankelijke variabele en leeftijd, geslacht, herkomst, opleidingsniveau en inkomen als onafhankelijke variabelen. Respondenten uit de herkomst groep Papiamentstalige Curaçaoënaars, mannelijke respondenten en respondenten met hogere inkomens hebben relatief vaak contact met immigranten en waarderen ze deze contacten meer dan gemiddeld als positief (zie figuur 35).

³⁴ Deze variabele is gemeten op een driepuntsschaal, lopend van 1 (negatief) tot 3 (positief). Ruim de helft van de respondenten vulde bij elke stelling 'neutraal' (score 2) in, en een kwart vulde bij elke stelling 'positief' (score 3) in, de rest gaf grotendeels scores tussen 2 en 3. De scores op zijn scheef verdeeld.

Figuur 35 Invloed demografische factoren op evaluatie van contact

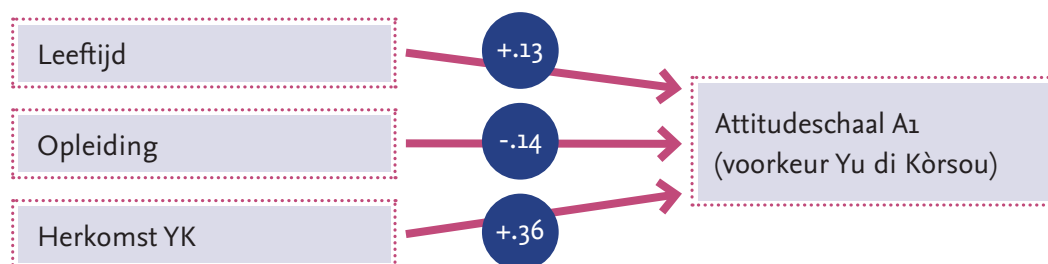

De toetsmodellen van de attitudeschalen a1, a2 en a3

In hoeverre de demografische factoren een directe relatie hebben met de verschillende attitudes komt hieronder aan de orde. Diverse hypothesen zijn hierover in de literatuur gegeven.

Attitudeschaal A1 Voorkeur voor Yu di Kòrsou: Welke demografische factoren van de respondenten zijn van invloed op de attitudeschaal Voorkeur voor Yu di Kòrsou?

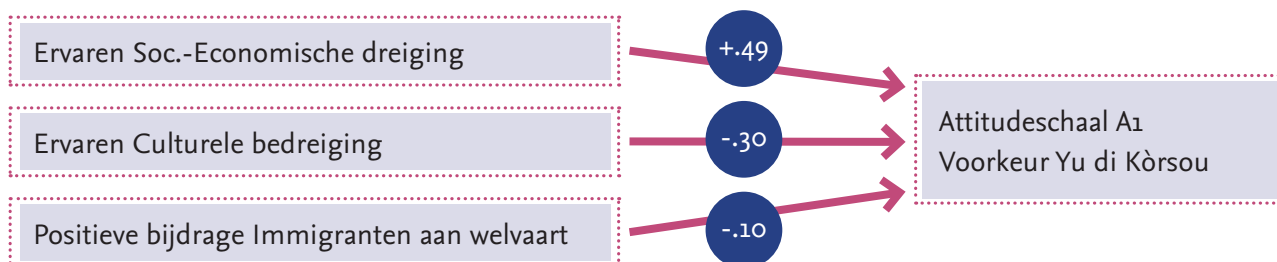
Figuur 36 Invloed demografische factoren op attitudeschaal a1

Een regressie analyse laat zien dat op de attitudeschaal A1 Voorkeur voor Yu di Kòrsou ouderen en laag opgeleide respondenten hoger scoren, evenals respondenten met lagere inkomens en Papiamentstalige respondenten, geboren op Curaçao (Yu di Kòrsou). Dit is conform hypothese 1. Er is geen relatie tussen sekse en de attitudeschaal voorkeur voor YdK.

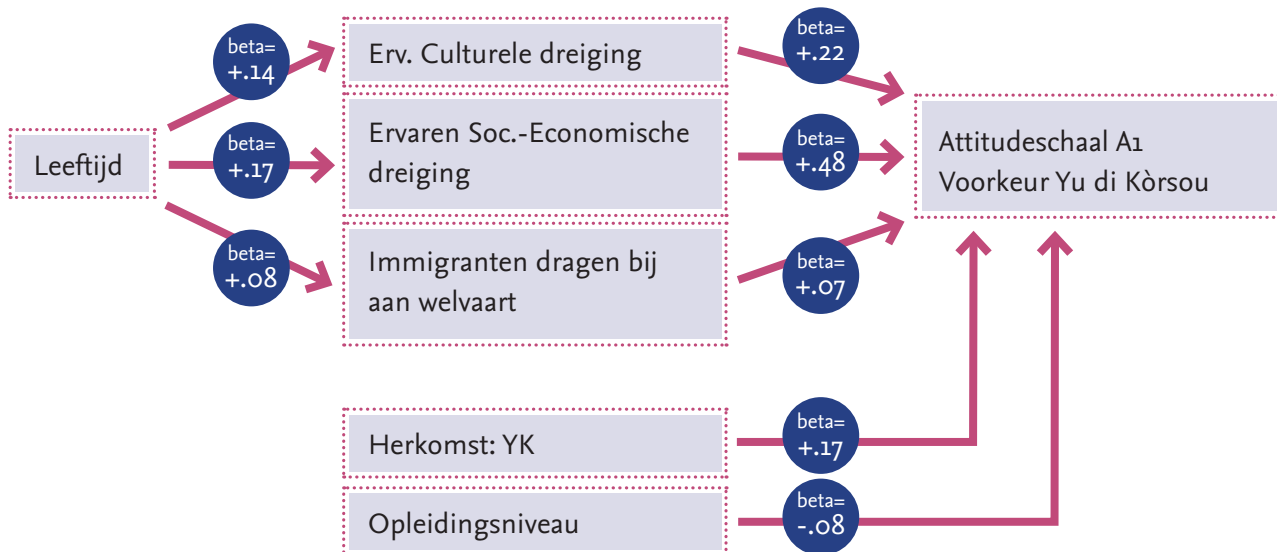
Vervolgens is nagegaan welke dreigingsschalen (sociaal economische dreiging, culturele dreiging, positieve bijdrage migranten en de mate en positieve waardering van contact met migranten) (antecedent variabelen voor de attitudeschalen) van invloed zijn op de Attitude Voorkeur voor Yu di Kòrsou (A1). Uit de regressie analyse met de Anti Immigranten Attitude score als afhankelijke variabele, en de AIA antecedenten als predictoren, blijkt dat zowel de mate van ervaren Culturele Bedreiging, als de mate van ervaren Sociaal Economische Dreiging, een sterke invloed hebben op de Attitude Voorkeur voor Yu di Kòrsou score: hoe meer de aanwezigheid van migranten als bedreigend ervaren wordt, hoe hoger de Anti Immigranten Attitude score (attitude A1 Voorkeur YdK). De mate waarin immigranten verondersteld worden bij te dragen aan de welvaart heeft een tegengesteld effect: hoe meer de respondent de aanwezigheid van immigranten als positief ervaart, hoe lager de Anti Immigranten Attitude score (Attitude A1, voorkeur YdK).

Figuur 37 Invloed dreigingsschalen op attitude a1

Vervolgens zijn we (figuur 38) nagegaan in hoeverre de relatie tussen de demografische variabelen leeftijd, opleiding en bevolkingsgroep enerzijds en de attitudeschaal A1 (voorkeur voor Yu di Kòrsou) anderzijds wellicht wordt gemedieerd door de vier dreigingsschalen: Sociaal Economische Dreiging, Culturele Dreiging, migranten leveren bijdrage aan welvaart en mate en positieve waardering van contact met migranten. Het is mogelijk dat de relaties tussen leeftijd, opleiding en herkomst enerzijds en de attitudeschaal A1 (voorkeur Yu di Kòrsou) beïnvloed worden door de mate waarin respondenten culturele en sociaal economische dreigingen (ECD en ESED) ervaren of door een van de andere genoemde variabelen.

Figuur 38 Determinanten van attitude a1, voorkeur voor yu di korsou

Om de mogelijke invloed van deze intermediaire variabelen te toetsen, is een regressie analyse uitgevoerd met de attitudeschaal A1 als afhankelijke variabele en als onafhankelijke variabelen: de demografische variabelen, de ECD en ESED dreigingsscores en de scores op variabelen migranten leveren bijdrage aan welvaart, mate van contact met migranten en positieve waardering van migrantencontact allen als onafhankelijke variabelen. Uit deze analyse blijkt dat de hogere scores van ouderen op A1 attitudeschaal verklaard kunnen worden uit het gegeven dat ouderen negatiever scores op de dreigingsschalen (ECD en ESED). Met andere woorden, ouderen voelen zich méér Cultureel en Sociaal Economisch bedreigd en scoren daarom hoger op attitudeschaal A1 Voorkeur voor Yu di Kòrsou en negatiever t.a.v. immigranten.

Ook hebben zij een sterkere voorkeur voor kwaliteitsmigranten en evalueren ouderen de contacten met migranten negatiever. Als gecorrigeerd wordt voor de scores op culturele en sociaal economische dreiging dan is er geen significante relatie meer tussen (hogere) leeftijd en een hogere score op Attitude. Met andere woorden, het leeftijdseffect op de Attitudeschaal Voorkeur voor Yu di Kòrsou (attitudeschaal A1) wordt gemiddeld door de ervaren culturele of sociaal economische dreigingen.

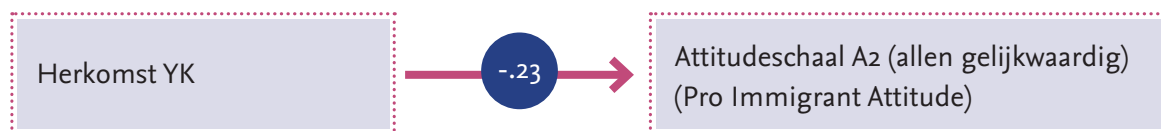
Er blijft wel een direct significant effect van opleidingsniveau en herkomstgroep op attitudeschaal A1, dat wil zeggen lager opgeleiden hebben een iets minder positieve attitude t.a.v. migranten en geven iets meer voorkeur aan Yu di Kòrsou. Ervaren Sociaal economische dreiging of culturele dreiging hebben geen invloed op dit effect. Dat wil zeggen het verband wordt niet versterkt noch verzwakt door deze mogelijke intermediaire variabelen.

Demografische factoren en andere determinanten van attitudeschaal a2 gelijkwaardigheid

Om te achterhalen welke demografische variabelen van invloed zijn op de score op de A2 attitudeschaal (Allen gelijkwaardig) is een regressie analyse uitgevoerd. Hierin vormt de attitudeschaal Allen gelijkwaardig de afhankelijke variabele en zijn leeftijd, geslacht, herkomst, opleidingsniveau en inkomen als onafhankelijke variabelen opgenomen.

Uit deze analyse blijkt dat lagere scores op de A2 Attitudeschaal vooral te vinden zijn bij de groep Papiamentstalige mensen van Curaçao. Andere demografische factoren hebben geen significante invloed op deze attitudeschaal. Dat wil zeggen dat leeftijd, opleiding, inkomen en sekse geen verschil geven.

Figuur 39 Invloed demografische factoren op Attitudeschaal A2

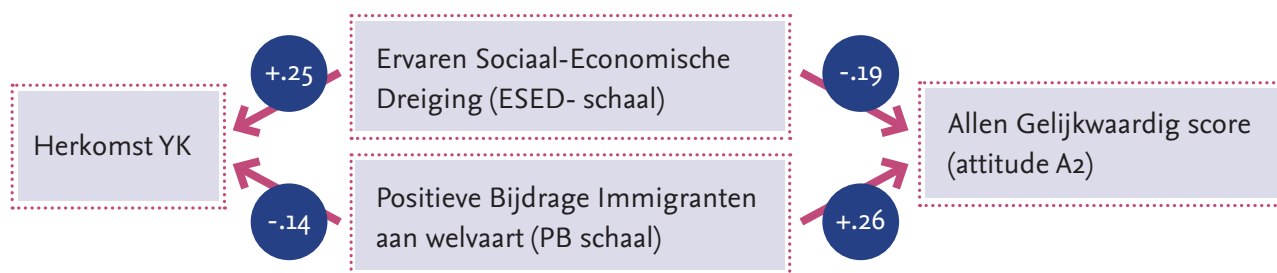
Eerst wordt het verband tussen de dreigingsschalen en de attitude A2 Allen gelijkwaardig geanalyseerd. Uit de regressie analyse met de Allen Gelijkwaardig score als afhankelijke variabele, blijkt dat de mate van ervaren Sociaal Economische Bedreiging (ESED-score) een negatieve invloed heeft op deze Attitudescore: hoe meer de aanwezigheid van migranten als Sociaal Economisch bedreigend ervaren wordt, hoe lager de Allen Gelijkwaardig score. De mate waarin immigranten verondersteld worden bij te dragen aan de welvaart heeft een tegengesteld effect: hoe meer de respondent de aanwezigheid van immigranten als positief ervaart, hoe hoger de scores op Attitude A2.

Figuur 40 Invloed dreiging en PB schaal Attitudeschaal A2

Vervolgens gaan we na of de relatie tussen de demografisch factor herkomstgroep en de attitudeschaal A2 -allen gelijkwaardig- gemedieerd wordt door de hierboven gegeven schalen (ESED en PB) die eerder wel van invloed bleken op de Attitude A1 Voorkeur voor Yu Kòrsou.

Figuur 41 Model 2 determinanten van attitude 2: allen gelijkwaardig (cultureel burgerschap) (beta's)

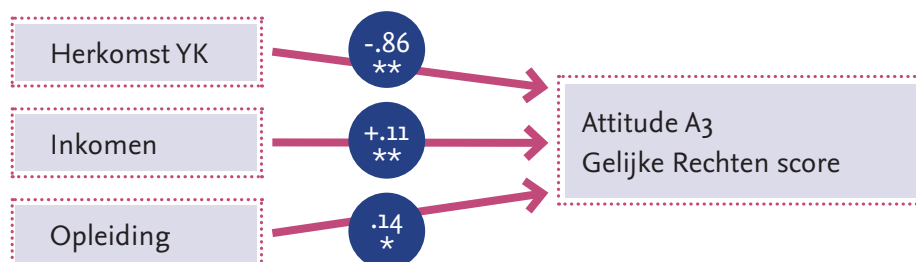

Om deze veronderstelling te toetsen, is een regressie analyse uitgevoerd met als afhankelijke variabele de Allen Gelijkwaardig score, en als onafhankelijke variabelen de demografische variabelen, en de sociaal economische dreigingsschalen (ECD en ESED schalen en PB schaal) die ook bij Attitudeschaal 1 een rol speelden. Uit deze analyse blijkt dat de lagere Allen Gelijkwaardig scores van Papiamentstalige Curaçaoënaars verklaard kunnen worden uit het gegeven dat zij negatievere scores hebben op twee antecedenten; ze voelen zich meer dan gemiddeld Sociaal-Economisch bedreigd (+.25) en zijn minder dan gemiddeld van mening dat immigranten bijdragen aan de welvaart (-.14). Als gecorrigeerd wordt voor de scores op de antecedenten (ESED Schaal en PB schaal), is er geen significant effect meer van de herkomstgroep Papiamentstalige Curaçaoënaars op de score op de Attitudeschaal A2, Allen Gelijkwaardig. Anders gezegd; het effect van herkomst wordt gemedieerd door de scores op de 2 dreigingsschalen (ESED en PB).

Attitudeschaal a3 gelijke rechten voor iedereen (civiel burgerschap)

Om te achterhalen welke demografische variabelen van invloed zijn op de Attitude A3 Gelijke Rechten, is een ordinale regressie analyse uitgevoerd met de Gelijke Rechten score als afhankelijke variabele en leeftijd, geslacht, herkomst, opleidingsniveau en inkomen als onafhankelijke variabelen. Uit deze analyse blijkt dat Papiamentstalige Curaçaoënaars, lager opgeleiden en respondenten met hogere inkomens, het minder eens zijn met de stellingen aangaande Gelijke Rechten voor iedereen op het eiland.

Figuur 42 Invloed demografische factoren op Attitudeschaal A3

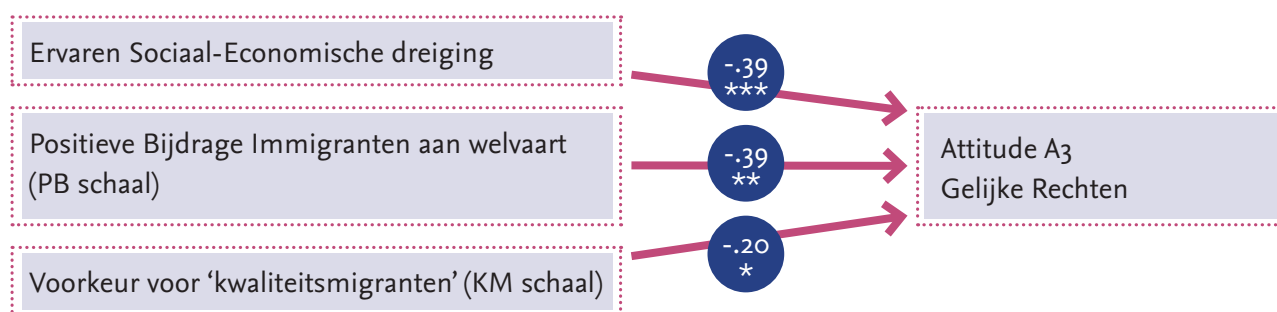

De volgende stap is te achterhalen in hoeverre de relatie tussen de demografische variabelen en de Gelijke Rechten scores wordt gemedieerd door de in de vorige paragraaf beschreven antecedenten (de ESED-schaal en PB schaal). De herkomstgroep YdK en het inkomen van de respondenten zijn gerelateerd aan de Gelijke Rechten scores, maar ook aan de significante antecedenten van de Gelijke Rechten scores: de mate waarin de respondent immigranten als Sociaal -Economisch bedreigend ervaart en of de respondent vindt dat migranten bijdragen aan de welvaart. Het is daarom mogelijk dat de relatie tussen herkomst enerzijds en de Gelijke Rechten scores anderzijds, kan worden verklaard door de scores op de antecedenten van AIA.

Om deze veronderstelling te toetsen, is een ordinale regressie analyse uitgevoerd met als afhankelijke variabele de Gelijke Rechten score, en als onafhankelijke variabelen de demografische variabelen en de antecedenten van anti immigranten attitudes. Uit deze analyse blijkt dat de lagere Gelijke Rechten scores van Papiamentstalige Curaçaoënaars verklaard kunnen worden uit het gegeven dat Papiamentstalige Curaçaoënaars negatievere scores hebben op de variabelen ESED en PB; ze voelen zich meer dan gemiddeld Sociaal Economisch bedreigd en zijn minder dan gemiddeld van mening dat immigranten bijdragen aan de welvaart. Als gecorrigeerd wordt voor de scores op deze variabelen ESED en PB, dan is er geen significant effect meer van de herkomstgroep op de Gelijke Rechten score. Anders gezegd; het effect van de herkomstgroep wordt gemedieerd door de variabelen ervaren sociaal economische dreiging (ESED score) en Positie Bijdrage van migranten aan de welvaart (PB score) die de score op de attitudeschaal Gelijke rechten bepalen.

De invloed van inkomens- en opleidingsniveau op de Gelijke Rechten score is nog steeds significant: met andere woorden, respondenten met lagere inkomens en respondenten die hoger opgeleid zijn scoren hoger op de attitude Gelijke Rechten en deze effecten worden dus noch versterkt noch verzwakt door scores op de ESED of PB schalen.

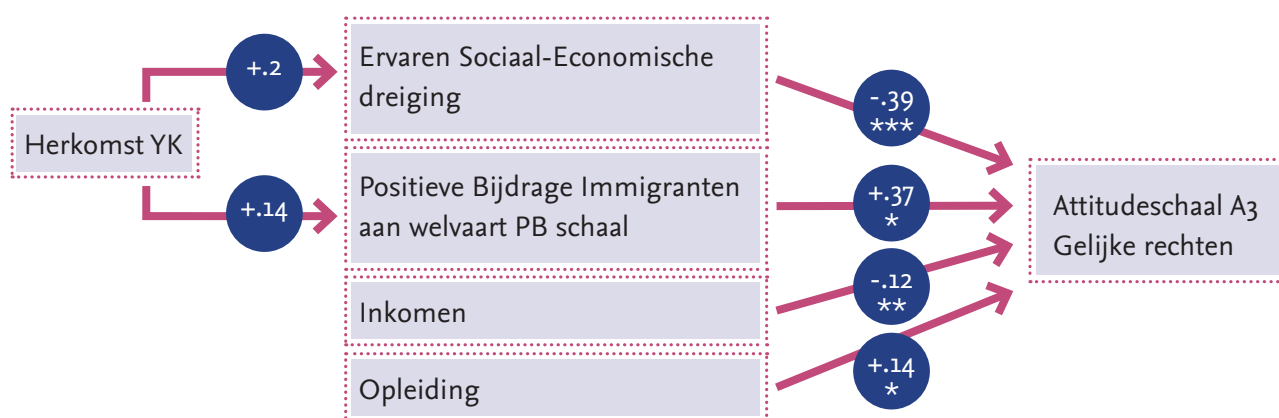
Figuur 43 Regressiemodel Attitudeschaal A3

Omdat de scores op de variabelen ESED, PB en KM zo scheef verdeeld zijn en een beperkt aantal waarden kunnen aannemen, is een ordinale regressie analyse uitgevoerd met Gelijke Rechten als afhankelijke variabele en ESED, PB en KM als prediktoren. Uit deze analyse blijkt dat naarmate respondenten zich meer sociaal economisch bedreigd voelen, zij lager op de Gelijke Rechten attitude scoren (-.39***). Maar als respondenten vinden dat immigranten positief bijdragen aan de welvaart van Curaçao dan scoren zij ook significant hoger score op de Gelijke Rechten voor iedereen attitude (+.39***). Hetzelfde geldt voor respondenten die een voorkeur hebben voor kwaliteitsmigranten, ook zij scoren hoger op de Gelijke Rechten attitudeschaal (+.20*).

Als we nu naar het geheel kijken van variabelen die van invloed zijn op de attitude van gelijke rechten die te herleiden is tot civiel burgerschap dan zien we de volgende correlaties. De Sociaal economische dreigingsscore correleert significant negatief met Attitude gelijke rechten, de PB (positieve bijdrage) scores daarentegen correleren positief met de gelijke rechten attitude. Van de demografische factoren zijn het de herkomst groep Papiamentstalige Curaçaoënaars die, gemedieerd door ESED en PB respectievelijk negatief en positief correleren met de gelijke rechten attitude. Inkomen en Opleiding correleren respectievelijk negatief (-.12**) en positief (+.14*). Met andere woorden hoe lager het inkomen, hoe lager de score op gelijke rechten attitude en hoe hoger de opleiding hoe hoger de score op de gelijke rechten attitudeschaal.

Figuur 44 Model 3 determinanten van attitude a3 gelijke rechten voor iedereen (civiel burgerschap) (beta's)

Overige factoren

Er zijn nog diverse factoren onderzocht op hun invloed op een of meerdere attitudeschalen. Bijvoorbeeld de factor economische positie: werkzaam, werkloos, studeren of gepensioneerd of de factor aantal/percentage immigranten in de wijk waar de respondent woont. Beide factoren bleken in geen enkele analyse een significant effect te hebben en zijn daarom achterwege gelaten. Volledigheidshalve is voor beide bovengenoemde factoren nog geanalyseerd of ze significante correlaties hebben met de model variabelen. Voor wat betreft de economische positie is er voor gepensioneerden slechts een zwak negatief verband met mate van contact en een zwak positief verband met attitude 2, allen gelijkwaardig, maar deze effecten verdwenen weer bij correctie voor leeftijd van de respondenten. Het aantal en in nog iets sterkere mate het percentage immigranten per wijk leek, afgaande op de correlaties, een zwak verband te hebben met de Attitude A1 Voorkeur voor Yu di Kòrsou en met Sociaal Economische Dreiging. Respondenten die woonachtig zijn in wijken met relatief veel Venezolanen en/of Colombianen scoren relatief laag op Sociaal-economische bedreiging en laag op Voorkeur voor Yu di Kòrsou (Anti Immigranten Attitude). Nadere analyse laat zien dat wanneer gecorrigeerd wordt voor o.a. inkomen en opleidingsniveau, deze correlaties niet meer significant zijn. Dit wordt verklaard doordat respondenten met een hoog opleidingsniveau lager scoren op de Attitude Voorkeur voor Yu di Kòrsou (Anti Immigranten Attitude), en vaak in wijken wonen met relatief veel Venezolanen en/of Colombianen zoals Mahaai en rond het Spaanse Water.

6.7 Conclusies

We hebben attitudes ten aanzien van migranten op Curaçao onderzocht, naar demografische factoren en naar dreigingsvariabelen, bijvoorbeeld sociaal economische en culturele bedreiging die ervaren wordt door de komst en aanwezigheid van migranten. De gevarieerdheid in attitudes zijn geclusterd in drie attitudeschalen. De drie attitudeschalen komen overeen met internationaal onderzoek en zijn in feite te herleiden tot achterliggende opvattingen over burgerschap. Mensen die – impliciet - een civiel (civic) burgerschapsconcept koesteren hebben de meest positieve attitude ten aanzien van nieuwe migranten, een attitude van gelijke rechten voor nieuwkomers. Nieuwkomers moeten zo snel mogelijk dezelfde rechten hebben in termen van onderwijs, arbeid, gezondheid en politieke rechten als lokale mensen.

Daartegenover staat een etnisch burgerschapsdenken. Dit wordt omschreven als een voorkeur voor de eigen bevolking, waarbij niet gemakkelijk of snel gelijke rechten of gelijkwaardigheid aan immigranten wordt toegekend. Deze etnische attitude wordt in de internationale literatuur ook wel anti-immigranten-attitude genoemd. Daartussen zit een derde categorie die te herleiden is tot een cultureel bepaald burgerschap. Er wordt van nieuwkomers een zekere culturele aanpassing en assimilatie verwacht in taal en gewoonten, maar daarmee zijn ze welkom en gelijkwaardig met de lokale bevolking. Ook deze attitude (allen gelijkwaardig) troffen we aan onder de respondenten in ons onderzoek.

In feite wijken attitudes ten aanzien van migranten op Curaçao niet sterk af van ander internationaal onderzoek. De etnische attitude, in de vorm van een Voorkeur voor Yu di Kòrsou is aanwezig onder de groep Papiamentstalige Curaçaoënaars. Deze zelfde groep scoort echter ook hoog op de attitudeschalen Gelijkwaardigheid voor Allen (A2) en Gelijke Rechten (A3). Dus het een sluit het ander niet uit. Er is een voorkeur voor Yu di Kòrsou als het om burgerschapsrechten gaat, maar er bestaan ook sterke gelijkwaardigheids en gelijk rechten attitudes onder de Papiamentstalige Curaçaoënaars. De Spaanstaligen migranten uit de regio en Nederlandstalige Nederlanders scoren beide laag op de Etnische attitudeschaal voorkeur voor Yu di Kòrsou. Zij scoren daarnaast, net als de Papiamentstalige Curaçaoënaars hoog en hoger op de Gelijkwaardigheid voor allen attitudeschaal (A2) en de Gelijke rechten attitudeschaal (A3).

Wanneer we naar de demografische factoren kijken die van invloed zijn op de drie soorten attitudes dan worden onze hypothesen in het onderzoek deels wel en deels niet bevestigd. Zo is de factor leeftijd en opleiding beperkt relevant. Conform de literatuur hebben ook in ons onderzoek ouderen en lager opgeleiden respondenten een sterkere Voorkeur voor Yu di Kòrsou (hypothese 1 en 2) waarmee ze hoger scoren op Anti Immigrant Attitude. Dat blijkt echter vooral bepaald te worden door de grotere sociaal economische dreiging en culturele dreiging die ouderen ervaren als het gaat om de komst van nieuwe migranten (hypothese 2). Hetzelfde geldt voor lager opgeleiden, ook zij ervaren meer sociaal economische en culturele dreiging dan hoger opgeleiden, bijvoorbeeld in verband met de banenconcurrentie en het meer willen behouden van religieuze en culturele gewoonten en van waarden en normen (hypothese 6). Daarentegen is het interessant dat oudere respondenten juist meer dan jongere respondenten vinden dat migranten op Curaçao positief bijdragen aan de welvaart op het eiland. De lange historie van immigratie op Curaçao, die de ouderen zelf voor een belangrijk deel hebben meegemaakt, draagt wellicht bij aan deze relatief gunstige attitudes ten aanzien van migranten en vormt een goed uitgangspunt voor toekomstig migratie- en integratiebeleid.

Geheel conform de literatuur zijn de effecten van de Sociaal Economische Dreiging en van Culturele Dreiging duidelijk significant als het gaat om een anti-immigranten attitude. Hoe groter de ervaren dreigingen, hoe hoger de score op Voorkeur voor Yu di Kòrsou. Bij de attitude A2 Allen gelijkwaardig, geldt hoe groter de ervaren sociaal economische dreiging, hoe lager de score op deze attitude allen gelijkwaardig. En in het verlengde is de score op A3, de attitude gelijke rechten nog lager. Dat wil zeggen, hoe meer bedreigt men zich voelt door migranten hoe minder men geneigd is gelijke rechten aan migranten toe te kennen. Interessant is dat er geen significante relatie is tussen ervaren culture dreiging bij de attitudes allen gelijkwaardig (A2) en gelijke rechten (A3) maar wel bij de voorkeur voor Yu di Kòrsou (A1). Interessant is ook dat de sociaal economische dreiging meer effect heeft op een negatieve attitude ten aanzien van migranten dan de variabele ervaren culturele dreiging (ECD). Dit komt overeen met de het onderzoek van o.a. Mayda (2004): de ervaren economische dreiging heeft meer effect dan de culturele dreiging, en komt dus niet overeen met Fetzner's (2000) bevindingen, die vond dat de niet-economische dreigingsfactoren tot sterkere anti immigranten attitudes leidden dan de sociaal economische factoren (hypothesen 4 en 5).

Tussen mannelijke en vrouwelijke respondenten zijn feitelijk geen verschillen in attitudes ten aanzien van migranten gevonden in ons onderzoek, bij geen van de drie attitudeschalen. In de literatuur worden sekse verschillen nog weleens genoemd (hypothese 3), maar dan blijkt het bij nader inzien vooral toch weer de grotere sociaal economische dreiging te zijn die lager opgeleide mannen ervaren in de concurrentie over hun banen met de nieuwe migranten. Er is een uitzondering in ons onderzoek. Er significant meer mannen die het contact met migranten als positief ervaren dan vrouwen.

Tenslotte gaat de contacthypothese ook in dit onderzoek op: hoe meer contact met migranten in het dagelijks leven hoe positiever de attitudes. Dit geldt ook in ons onderzoek: meer contact en het positief waarden van het contact gaat samen met hogere scores op de gelijkwaardigheidschaal en de gelijke rechten schaal. De contacthypothese gaat niet op als contact geoperationaliseerd wordt met een hoger percentage migranten in de wijk. Dan is er geen enkel verband met de scores op de drie attitudeschalen, noch in positieve noch in negatieve zin en dat is vreemd. Je zou bij een hoge concentratie van migranten in de wijk of het een of het ander verwachten: ofwel meer anti-immigranten attitudes, ofwel - vanuit de contact hypothese - juist minder anti immigranten attitudes en meer gelijkwaardigheid - en gelijke rechten attitudes omdat men meer met elkaar omgaat. We mogen dan wellicht constateren dat hoge concentratie niet automatisch tot meer contact in de wijk leidt.

De resultaten van het onderzoek naar attitudes ten aanzien van migranten op het eiland laten resultaten zien die overeenkomen met veel internationaal onderzoek in Westerse landen. Vermeende sociaal economische bedreiging kan door politici makkelijk worden gebruikt voor het versterken van sentimenten zoals voorkeur voor eigen mensen en tegen 'buitenlanders'. Dat zien we zowel in meer ontwikkelde als in minder ontwikkelde landen. En dat geldt ook voor Curaçao. Daar staat echter tegenover dat ook de gelijkwaardigheidsattitude en de gelijke rechten attitude, stoelend op cultureel en civiel burgerschapsdenken sterk aangehangen worden. De lange traditie van Curaçao als eiland waar migratie altijd heeft plaatsgevonden is waarschijnlijk aan deze meer libertaire houdingen debet.

Deze resultaten vormen een goede basis voor een modern migratie- en integratiebeleid op Curaçao. De geboortedalingen zetten ook op Curaçao door en dit maakt wellicht migratie- en integratie beleid nog meer noodzakelijk in de naaste toekomst.

HOOFDSTUK 7 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Het Onderzoek Migratie en Integratie Curaçao (OMIC) is vanuit het Sociaal Economisch Initiatief tot stand gekomen. De filosofie achter het SEI was Curaçao een goede startpositie te verschaffen als autonoom land, onder andere door kennis te vergaren over haar nieuwe regionale migranten; Kennis over hun betekenis voor de instituties van Curaçao, kennis over de gemeenschappen en kennis over mogelijke probleempunten die daarmee gepaard kunnen gaan. Met middelen uit het SEI is dit onderzoek verricht tussen 2009 en 2014.

Curaçao en migratie zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden zoals zoveel eilanden in het Caribisch gebied. Regionale migrantengroepen die zich op Curaçao vestigen en hun migratiepatronen zijn niet meer weg te denken van het beeld van Curaçao in met name bepaalde sectoren op de arbeidsmarkt. Een onderwerpen dat hoog op de beleidsagenda van de huidige regering staat is Nation Building. Wil het land Curaçao een sterke en stabiele samenleving gaan vormen, met economische voorspoed, dan zal gewerkt moeten worden aan een visie over de ontwikkeling van de Curaçaose bevolking. Migratiebeleid en migrantenbeleid moeten daar integraal onderdeel vanuit maken, in de eerste plaats omdat er al vele migranten op Curaçao wonen en werken, in de tweede plaats omdat Curaçao in de toekomst migranten nodig zal blijven hebben om het werk te doen dat gedaan moet worden. Het is van belang dat migrantengroepen die in een aantal verenigingen en organisaties samenkomen, bij dit proces worden betrokken. Mede in het licht van de huidige ontwikkelingen ligt het voor de hand dat arbeidsmarktbeleid en bevolkingsbeleid integraal onderdeel gaan uitmaken van het te ontwikkelen migratie- en integratiebeleid. Evenals mondiaal speelt ook op Curaçao de demografische transitie met een dalende natuurlijke bevolkingsaanwas. In regionaal perspectief is Curaçao een relatief welvarend land in de Cariben dat als een magneet werkt op mensen uit de economisch armere en politiek roeriger regio's. Tegelijk leeft ook een deel van de eigen bevolking onder het bestaansminium en is de jeugdwerkloosheid hoog.

Het ontwikkelen van migratiebeleid kan ook goed aansluiten bij de doelstellingen een United Nation Development Program op Curaçao (UNDP 2014) waarbij doelstellingen zijn geformuleerd rond inclusie en sociale cohesie van bevolkingsgroepen en over het verkrijgen van goede databestanden. Gaandeweg het onderzoek is duidelijk gebleken dat er goede bronnen zijn maar dat er ook instanties zijn die om uiteenlopende redenen helaas geen bruikbare gegevens konden leveren.

Curaçao vormt een melting pot van Caribische, Europese, Latijns Amerikaanse en Noord Amerikaanse invloeden, met een primair Nederlands en Europees gefundeerd bestuur. Dit maakt Curaçao aantrekkelijk voor arbeidsmigranten, maar ook als logistieke hub, als internationaal financieel centrum en voor de toeristische sector. Beide vergen een breed spectrum van professionals, van kenniswerkers tot eenvoudige service sector werknemers.

Historisch heeft Curaçao door de olieraffinaderij een lange migratiegeschiedenis. Het eiland is, na enkele decennia van relatief geringe migratiebewegingen (1970-2000), sinds de millenniumwende in een nieuwe

fase terecht gekomen. Nieuwe migrantengroepen uit de regio komen in toenemende mate naar het eiland waarbij de immigratiecijfers de laatste jaren ongeveer gelijk opgaan met de emigratiecijfers (beide rond de 5000 personen per jaar) met de kanttekening dat emigratie met name plaatsvindt naar Nederland. Deels gaat het om immigranten uit landen waarmee al langer migratiebanden bestonden zoals Venezuela, deels zijn het relatief nieuwe migratiestromen die ontstaan vanuit Haïti en Jamaica.

Dit rapport gaat over deze nieuwe migrantengroepen, die zich op de Curaçaose arbeidsmarkt begeven als werknemer of ondernemer worden, zich settelen in buurten, kinderen krijgen of laten overkomen, onderwijs en gezondheidszorg genieten, zich organiseren, al dan niet integreren en naturaliseren, kortom een nieuw leven opbouwen en een onderdeel gaan vormen van de Curaçaose samenleving. Voor dit rapport is specifiek kennis verzameld over deze nieuwe migratiestromen uit de regio, hun migratiemotieven, hun werk, hun integratie en discriminatie ervaringen. Vanuit integratietheorieën is ook is onderzocht hoe de huidige bevolking staat tegenover deze nieuwe migrantengroepen. Daarnaast is vooral kennis verzameld over de impact van de nieuwe migrantengroepen op de Curaçaose samenleving, met name op haar instituties. Wat merken de instituties als de arbeidsmarkt, het onderwijs, de gezondheidszorg, de justitiële keten en de sociale organisaties van de nieuwe migranten? Wat gaat er goed, wat zijn knelpunten en waar is behoefte aan beleid vanuit de overheid?

Het rapport moet worden gezien als een Basisrapport dat beoogt bij te dragen aan het debat over migratie en integratie op Curaçao en aan nieuw te ontwikkelen beleid in deze. Het is een goed moment om tot vernieuwend beleid te komen aangezien de naaste toekomst diverse specifieke migratiekwesties zal gaan brengen waarbij ook Curaçao haar koers zal moeten bepalen. Toenemende sociaal economische ongelijkheid in regio's brengt nieuwe migratiestromen op gang, ook in de Cariben. Wil Curaçao naar de toekomst vooral immigratieland worden en voor wie wel of niet? Wil Curaçao 'export' van jonge mensen en brains tegengaan? Vanuit zulke invalshoeken voeren veel landen al een duaal arbeidsmigratiebeleid, enerzijds gericht op brain gain en tegengaan van brain drain, anderzijds gericht op (het temperen van snelle import van arbeidskrachten voor) de low skilled service sector. Deze kwesties (zullen gaan) spelen en vereisen discussie en beleid. Kennis over deze groepen moet de basis zijn van deze discussies, beleid moet worden gebaseerd op cijfers.

Vier vragen vormden de leidraad voor de verschillende deelonderzoeken:

1. Wat zijn de belangrijkste demografische ontwikkelingen van de vijf regionale migranten groepen op Curaçao; de Colombianen, Dominicanen, Venezolanen, Haïtianen en Jamaicanen.
2. Wat is de impact van recente regionale migratie (sinds ca. 1998) op Curaçao op de vijf instituties: onderwijs, arbeidsmarkt, gezondheidszorg, integratie & sociale cohesie en justitie & veiligheid?
3. Hoe integreren en participeren de migranten uit de regio in de Curaçaose samenleving, volgens henzelf en volgens sleutelfiguren?
4. Is er sprake van positieve of negatieve attitudes ten aanzien van regionale migranten en welke demografische, sociaal economische en culturele factoren spelen daarbij een rol?

In de vier deelonderzoeken zijn op verschillende manieren data verzameld. Het eerste onderzoek omvat demografische gegevens over trends in de regionale migratie op Curaçao sinds circa 1998. Het betreft CBS data, vooral van de Census 2011, de bevolkingsadministratie (Kranshi) en datastanden van vrijwel alle ministeries. Het verkrijgen van deze basis data bleek een moeizaam proces. Databestanden ontbraken of indien wel aanwezig konden ze niet gemakkelijk vrijgegeven worden of leek er sprake van ‘angst’ om cijfers te verstrekken zonder zicht te hebben op de consequenties. Ook waren verkregen cijfers soms kwalitatief onbruikbaar omdat formats niet volledig waren ingevuld door bijvoorbeeld scholen. De resultaten van de Census 2011 over migranten kwamen pas eind 2013 volledig beschikbaar maar hebben zeer waardevolle gegevens opgeleverd.

Het tweede onderzoek richtte zich op de impact van regionale migranten op instituties in het onderwijs, op de arbeidsmarkt, in de gezondheidszorg, in de justitiële keten en op organisatie en integratie. Hiervoor zijn uitvoerige gesprekken gevoerd met 40 instanties en organisaties. Daarnaast is met 25 sleutelfiguren uit de migrantenwereld gesproken: mensen van consulaten, van migrantenorganisaties, sportclubs, van kerken etc. over hun ervaringen met migranten, de problemen die migranten ondervinden en waarom ze graag op Curaçao verblijven.

Het derde onderzoek betrof de aanvangsstudie in 2010; nog voordat de Census was gehouden heeft het team onder 306 regionale migranten op Curaçao een enquête uitgezet om een beeld te krijgen van hun migratiemotieven, hun positie op de arbeidsmarkt, discriminatie-ervaringen, toekomstwensen, het sturen van remittances (geld) naar de achterblijvers en eventuele remigratieplannen. Het vierde onderzoek betrof een kwantitatief onderzoek onder een representatieve groep van alle bewoners op Curaçao naar diversiteit in attitudes ten aanzien van migranten op het eiland en naar factoren die daarbij een rol spelen. Het ging in totaal om 790 respondenten waarbij gebruik is gemaakt van wachtkamer survey onderzoek. De bezoekers van Kranshi bleken een zeer goede afspiegeling te vormen van de bevolking waarmee dit een toegankelijke manier is gebleken om een goede steekproef van de bevolking te verkrijgen. Hieronder volgen de belangrijkste resultaten.

7.1 Conclusies

Demografische ontwikkelingen

Een groot deel van de bevolking van Curaçao heeft banden met andere landen en culturen. Op de totale bevolking van 150.000 op Curaçao (Census 2011) zijn er 36.363 personen in een ander land geboren (1e generatie migranten) en 27.101 personen behoren tot de 2e generatie migranten: wel op Curaçao geboren uit een of twee ouders die elders zijn geboren. Volgens deze wereldwijd gebruikte definitie kan 42.2% van de bevolking worden beschouwd als migrant.

Een deel van deze migranten is afkomstig uit landen in de regio waarbij de vijf grootste migrantengroepen uit de regio afkomstig zijn uit Colombia, de Dominicaanse Republiek, Haïti, Jamaica en Venezuela. Volgens de Census 2011 zijn er 14.724 migranten van de 1e generatie uit deze vijf landen op Curaçao woonachtig.

Daarnaast zijn er 8.479 migranten van de 2e generatie uit deze landen. In totaal gaat het om 23.203 personen: ongeveer 15% van de bevolking. Het opleidingsniveau van de eerste generatie van regionale migranten ligt gemiddeld iets onder dat van de Curaçaoënaars, de tweede generatie blijkt gemiddeld hetzelfde of iets hoger opgeleid dan de Curaçaoënaars (Census 2011). Onder de tweede generatie is het opleidingsniveau dus beduidend toegenomen ten opzichte van de eerste generatie.

De meerderheid, ongeveer tweederde, van de 1e generatie migranten uit deze vijf landen is vrouw. In 2011 waren er 8.495 migranten werkzaam, dat is 13,7 % van de beroepsbevolking op Curaçao. In 2009 waren dat er 7.395 (12,4%). Er is sprake van een lichte stijging. Van alle ondernemers is 44% in het buitenland geboren (alle migranten, niet alleen de vijf landen van herkomst). Nieuwe regionale migranten blijken in meerderheid uit stedelijke gebieden in hun land van herkomst te komen, maar er zijn zeker ook nog migranten uit de rurale gebieden. Het is voor mensen die langere tijd op Curaçao wonen mogelijk te naturaliseren tot Nederlander. Hiermee verkrijgen mensen stemrecht op Curaçao. Ook geeft de Nederlandse nationaliteit hen de mogelijkheid in Nederland of Europa te gaan wonen bijvoorbeeld voor een studie waarbij studenten dan ook in aanmerking komen voor een Curaçaose beurs via de Stichting Studiefinanciering Curaçao. In 2010 hebben 309 migranten het naturalisatieproces doorlopen en daarmee de Nederlandse nationaliteit verkregen.

Migranten, arbeidsmarkt en inkomen

De Census van 2011 en de migranten enquête laten zien dat Curaçao een gesegmenteerde duale arbeidsmarkt voor migranten kent. De ene helft bestaat uit kennismigranten, de ander helft uit semi- en ongeschoolde migranten die met name aan de slag gaan in de huishouding, tuinonderhoud, de zorg of de toeristische sector. Daarnaast gaat het om banen in de bouwsector en in de landbouw.

Uit de Census 2011 en het AKO uit 2012 blijkt dat sommige beroepen op Curaçao sterk afhankelijk zijn van de arbeidsparticipatie van migranten. In bepaalde sectoren loopt dit op van 20 tot zelfs 50%, bijv. in huishoudelijke diensten, tuinonderhoud, in schoonmaak en het service werk in hotels en restaurants. Ook in de bouw werken veel (mannelijke) migranten uit de regio in ongeschoolde maar ook in diverse geschoolde/specialistische beroepen. Hetzelfde geldt voor sommige professionele beroepen bij de raffinaderij, in de medische sector en in de haven.

Regionale migranten vormen kwantitatief een belangrijk deel van de Curaçaose arbeidsmarkt namelijk 12,4%. Het ruime werkaanbod in relatief laag gekwalificeerde beroepen, maakt Curaçao aantrekkelijk voor migranten die vaak meer scholing hebben dan nodig is in deze beroepen, maar toch een hoger salaris verdienen dan in hun land van herkomst in een functie op eigen niveau. Onderwijzeressen en verpleegsters uit Colombia en Jamaica werken in de huishouding op Curaçao. Veel migranten uit de regiowerken in sectoren die niet populair zijn onder de lokale beroepsbevolking. Daarnaast is er soms ad hoc veel vraag naar gespecialiseerde vakkennis (bijvoorbeeld bij grote bouwprojecten of grote onderhoudswerkzaamheden bij de Isla Raffinaderij of in de haven) of specialisten in de bouw of in de toeristensector bij de opening van een nieuw hotel. De kleine eilandschaal geeft gemakkelijk arbeidsmarktfricties. Verschillende landen kennen een migratie en toelatingsbeleid dat zich op verschillende niveaus en arbeidsmarktsectoren richt (bv. Singapore, Canada, Europa). Dit is wellicht ook wenselijk voor de Curaçaose arbeidsmarkt om daar sturing op te ontwikkelen.

Werkvergunningen

De regering van Curaçao wil zich primair inzetten voor lokale werkzoekenden, maar wil ook aan werkgevers tegemoetkomen indien er geen lokaal personeel beschikbaar is. Wanneer bedrijven niet op tijd over personeel kunnen beschikken kan dat schade toebrengen bedrijven op Curaçao. Uit dit onderzoek, maar ook uit eerder onderzoek, blijkt dat de procedures om werkvergunningen voor buitenlandse werknemers aan te vragen vanuit verschillende perspectieven als problematisch worden ervaren. Ad hoc behoefte van bedrijven leidt tot ad hoc procedures of tot overtreden van regels, tot ondoorzichtigheid en anderzijds tot veel extreem omslachtige - red tape - procedures waar mensen met verkeerde intenties van kunnen profiteren. Bij het analyseren van de data over vergunningen die afgelopen jaren zijn verstrekt, kwamen veel vragen op.

Migranten zijn vaker in tijdelijke dienst dan lokale mensen, dit maakt hen kwetsbaar. Soms worden kosten voor de aanvraag van de vergunning door een werkgever aan de arbeidskracht ‘doorberekend’ en een aflopende vergunning kan aanleiding zijn tot intimidatie, ‘als je wilt dat je vergunning wordt verlengd dan moet je meer werken of krijg je minder betaald’.

Een permanente relatie tussen werkgevers en de overheid over toekomstige arbeidsbehoefte is essentieel omdat dan een betere match tussen vraag en aanbod tot stand kan komen en vroegtijdig via investering in extra opleidingscapaciteit op VSBO, SBO en HBO niveau, kan worden voorzien in voldoende lokaal gespecialiseerd personeel. Toch zal Curaçao er niet aan ontkomen dat er arbeidskrachten uit het buitenland nodig zijn om al het werk op het eiland te doen.

Effectief beleid ontwikkelen staat of valt met goede data en informatie. Een adequaat registratiesysteem bij het Ministerie van SOAW kan bijdragen aan transparante beleidsinformatie.

Migranten uit de vijf regio landen zijn sterk gemotiveerd om een beter bestaan op te bouwen dan ze in hun land van herkomst hadden. Ze doen dit door veel en hard te werken, ook voor het thuisfront in de vorm van remittances. De arbeidsparticipatie van regionale migranten ligt hoger dan het gemiddelde op Curaçao. Maar de salarissen liggen gemiddeld lager, vooral de salarissen van migrantenvrouwen. Behalve de Venezolanen verdient meer dan 80% van de andere migranten groepen beneden de NAf 2.000,- per maand, voor Curaçaoënaars is dat 63%. Van de Dominicanen verdient 53% minder dan NAf 1.000,- per maand, van de Curaçaoënaars 43%. Deze mensen leven onder de armoedegrens. Bij de tweede generaties neemt deze loonkloof enigszins af (Census 2011).

Migranten kiezen ook voor Curaçao omdat het onderwijs gratis is en van goed niveau. Ook het niveau van de gezondheidszorg in verhouding tot het land van herkomst is aantrekkelijk, met name voor migranten van de Caribische eilanden. Voor de armere migranten uit Colombia, Jamaica, Haïti en de Dominicaanse Republiek gelden deze voorzieningen als pull factoren. Hun kinderen kunnen schooldiploma's halen en doorstromen naar het hoger onderwijs op Curaçao of in Nederland (indien ze ondertussen de Nederlandse nationaliteit hebben verkregen) terwijl dat in het thuisland onbereikbaar zou zijn. Regionale migranten op Curaçao blijken naar verhouding vrijwel geen gebruik te maken van sociale voorzieningen als onderstand. Slechts 2.1% van de onderstandtrekkers is geboren in een van de vijf regionale migratielanden (2011). Veronderstelling over “misbruik” lijken ongegrond. Regionale migranten vormen op dit punt dus zeker geen extra druk op de sociale voorzieningen op Curaçao.

Migranten en onderwijs

Scholen vormen overal ter wereld de belangrijkste schakel in het integratieproces. Voor kinderen die net zijn aangekomen in een nieuw land is de school de plek waar ze hun vuurdoop krijgen. Scholen leiden ook de tweede generatie op en de ouders integreren mee. Op scholen kan integratie en acceptatie op een hele laagdrempelige manier worden gestimuleerd. Geef scholen en docenten daarom ook die expliciete rol en toerusting. Docenten in opleiding zouden hierop professioneel kunnen worden voorbereid waarbij aandacht is voor cultuurverschillen en integratie.

Portes beschrijft de invloed van sociaal kapitaal in gezinnen en verklaart waarom sommige migrantengroepen het op school beter doen dan anderen. Op Curaçao wordt dit door docenten ook gesignaleerd, Haïtianen en Chinezen hebben volgens vele mensen uit het onderwijs een enorme drive om vooruit te komen. Ouders stimuleren dit in deze gezinnen wat volgens Portes bij migranten ongeacht hun achtergrond en opleidingsniveau doorslaggevend is in het succes van een schoolloopbaan.

Thomas Hope signaleert dat elke migrantengroep zo haar eigen migratiepatroon heeft. Op Curaçao zien we dat ook ten dele terug wanneer we naar de patronen van de migrantengroepen kijken. Veel Venezolanen komen hier voor de raffinaderij maar een tweede groep is met name gekomen vanwege de politieke ontwikkelingen in eigen land. Het zijn met name hoger opgeleiden die hier het moment afwachten dat ze weer terug kunnen naar hun eigen land. Ondertussen zijn velen van hen eigen bedrijven op Curaçao gestart en dragen ze ook bij aan de ontwikkeling van Curaçao. Haïtianen kenmerken zich vooral door kettingmigratie. De hoger opgeleide Haïtianen geven de voorkeur aan de VS of Canada. Haïtianen die naar Curaçao emigreren zijn doorgaans laag opgeleid, maar leren snel de taal en kinderen doen het goed op school. Eerst komen de mannen, daarna volgt in veel gevallen de rest van het gezin. Ze hebben sterke middenklasse idealen van vooruitgang en zien hun toekomst buiten Haïti. Onder Colombianen zijn vrouwen in de meerderheid, ze zijn doorgaans reeds semi- skilled of skilled. Curaçao beschouwen ze als relatief rustig en veilig, het wordt gezien als verlengstuk van Europa. Er is nauwelijks remigratie terug naar Colombia en als er mensen gaan, komen ze vaak toch weer terug naar Curaçao. Na migratie volgen vaak ook kinderen via gezinshereniging. Ook onder Dominicaanse migranten zijn vrouwen in de meerderheid. De Jamaicanen vormen de kleinste groep en de groep die pas recentelijk naar Curaçao is gekomen, vrouwen werken veelal als hulp in de huishouding, mannen in de bouw. Wat betreft criminaliteit scoren Jamaicanen hoger dan de andere groepen. Ook in het land van herkomst is de criminaliteit hoog. Sommige geïnterviewde Jamaicaanse vrouwen herkennen dit binnen de gemeenschap en willen vanwege de hoge criminaliteit en onveiligheid in Jamaica ook niet meer terug naar hun land van herkomst.

De concentratie van migrantenkinderen in een paar scholen van met name het openbaar onderwijs is groot, waardoor bij een beperkt aantal scholen extra druk ontstaat terwijl daar geen extra middelen tegenover staan. Er is geen extra geld beschikbaar voor scholen met al veel migrantenleerlingen, voor bijvoorbeeld extra inzet van schoolmaatschappelijk werk en remedial teaching of de aanschaf van lesmethodes voor kinderen met een andere moedertaal. Dit gaat niet alleen ten koste van de ontwikkeling van migrantenkinderen maar ook ten koste van Curaçaose leerlingen. Deze scholen hebben extra middelen nodig om alle kinderen optimaal te laten leren.

Fricties die door sleutelfiguren worden toegeschreven aan migrantenculturen, zoals ongezonde eetgewoonten (te veel en te vet), te laat komen, kinderen vergeten op te halen, niet op ouder avonden verschijnen, zijn meer fenomenen van lagere sociaal economische status (SES) groepen. Daar komt dat breder voor, op Curaçao en elders. Wel kan er sprake zijn van cultuurverschillen die belemmerend werken. Hoe kijken ouders aan tegen de pedagogische taak van docenten en de school? Door taalproblematiek zijn migrantenouders soms niet op de hoogte zijn van bepaalde regels. Het is belangrijk dat scholen de ouders bereiken en hierover wordt gesproken. Veel scholen geven echter aan dat het lastig is migrantenouders te bereiken en dat de opkomst voor oudergesprekken laag is.

Curaçao kent tot dusverre helemaal geen centraal beleid ten aanzien van instroom van leerlingen uit de regio. De aanpak per school kan daardoor zeer verschillen. Kennisuitwisseling van best practices ten aanzien van instroom van migrantenleerlingen is daarom dringend gewenst, ook met Aruba en andere landen in de regio. Omdat bij migrantenleerlingen vaak een taalachterstand wordt geconstateerd en ze daardoor achterop kunnen raken in hun ontwikkeling, is in de jaren '90 door de Arubaanse overheid het Prisma project ontwikkeld met als doel de beheersing van het Nederlands onder niet Nederlands sprekende migrantenleerlingen te vergroten en ze zo snel mogelijk weer in het reguliere lesprogramma te laten instromen. Het project is begonnen als pilot maar loopt nu op alle basisscholen op Aruba. Ook is het verder uitgerold voor lokale kinderen die moeite hebben met de Nederlandse taal. Mogelijk biedt een soortgelijke opzet, ook gericht op jongeren in het basisonderwijs/ funderend onderwijs verbeteringen.

Een speciaal knelpunt op Curaçao is dat ondanks de ratificatie van het Kinderrechtenverdrag en het recht op onderwijs voor elk kind, ongedocumenteerde kinderen nu geen schooldiploma kunnen halen op Curaçao omdat ze niet ingeschreven staan bij de burgerlijke stand en/ of geen geboorteakte hebben. Hierdoor worden ze ernstig gedupeerd. Naar voorbeeld van andere landen zoals Nederland en de VS kan dit door de Curaçaose overheid worden aangepakt.

Soms worden kinderen uitgezet. Scholen geven aan behoefte te hebben aan informatie hierover. Nu verdwijnt een kind soms opeens van school, hetgeen veel onrust binnen klassen en scholen geeft. Er moet een beleidsverantwoordelijke aangewezen worden om scholen te informeren.

Migranten en gezondheidszorg

De vijf migrantengroepen vinden zichzelf gezond tot zeer gezond zo blijkt zowel uit onze eigen enquête als uit de Census van 2011. Hun gezondheidsbeeld doet nu niet meer onder voor die van Curaçaoënaars. Colombianen en Venezolanen geven zelfs hogere gezondheidsscores. Migranten ervaren de gezondheidszorg op Curaçao als goed en laagdrempelig, vooral de zorg gericht op kinderen. Er zijn wel enkele frictieproblemen zoals op taalgebied hetgeen de communicatie belemmert bij ondermeer patiënten uit de Spaanstalige regio die nog geen Papiaments spreken, maar ook bij Spaanstalige specialisten die patiënten te woord moeten staan die het Spaans niet of onvoldoende beheersen. Als het gaat om gezondheidszorg dan is het bereik van mensen van groot belang. Communicatiemateriaal in verschillende talen (Papiaments, Nederlands, Engels, Spaans) kan bijdragen aan het voorkomen en terugdringen van gezondheidsproblemen. Hier zou extra op geïnvesteerd kunnen worden.

Sommige fricties die zich voordoen in de gezondheidszorg worden soms door professionals toegeschreven aan tradities of verschillen in cultuur. Professionals constateren bijvoorbeeld verschillen in (overmatig) medicijngebruik, rituelen bij geboorte die negatief zijn voor de baby en traditionele voedingsgewoontes (te veel, te vet en geen groenten en fruit). Een deel van deze constatering is terug te voeren op klassenverschillen (SES verschillen). Het ontbreekt in lagere klassen van de bevolking vaak aan voldoende kennis en bewustzijn over voedingsgewoonten en medicijngebruik. Toch zijn er ook culturele verschillen zoals rituelen na de geboorte. Net als onderwijsprofessionals is het voor hulpverleners ook belangrijk dat zij interculturele competenties ontwikkelen zodat ze meer inzicht hebben in culturele aspecten en daar ook op kunnen inhaken bij het geven van adviezen.

Ongedocumenteerden en onverzekerden

Een serieus probleem in de gezondheidszorg vormen de ongedocumenteerden en onverzekerden, zowel in financieel opzicht omdat de kosten die worden gemaakt voor het verlenen van zorg niet vergoed worden door een verzekering, als in termen van kwaliteit van de gezondheid en risico's. Sommige gezondheidsinstanties staan nadrukkelijk ook open voor ongedocumenteerde migranten, zoals de consultatiebureaus en jeugdgezondheidszorg waarbij deze zorg ook bekostigd wordt. Voor andere instellingen zoals huisartsen, verloskundigen en het ziekenhuis ontbreekt beleid ten aanzien van de bekostiging en vergoeding van medische zorg aan ongedocumenteerden. Dit legt het probleem en de verantwoordelijkheid geheel op het bord van zorgaanbieders waardoor ondermeer het ziekenhuis (SEHOS) met veel onbetaalde rekeningen blijft zitten terwijl de zorg wel moet worden geleverd. Het is belangrijk dat hiervoor een voorziening wordt getroffen, die dit probleem op een structurele manier regelt. Het probleem van onverzekerden is niet alleen een migrantenvraagstuk. Ruim de helft van de kosten die door het ziekenhuis worden gemaakt voor onverzekerden wordt toegeschreven aan Curaçaose naars zonder verzekering. Het ziekenhuis is verplicht patiënten te behandelen ook als deze geen verzekering hebben. Hierdoor ontstaat jaarlijks een begrotingstekort (ca. Naf 2,9 miljoen vanwege de behandeling van onverzekerden). Ook met het invoeren van de nieuwe Basisverzekering zal er zorg nodig blijven voor een groep die niet verzekerd is en toch hulp nodig heeft.

Sekswerkers

Sekswerkers vormen een kwetsbare groep migranten, vooral diegenen die niet legaal op het eiland zijn en op straat of vanuit huis werken. Van andere landen weten we dat de risico's op fysiek en seksueel geweld hoog zijn en dat het een van de gevaarlijkste beroepen is in termen van sterftetekansen. Er zijn veel tijdelijke sekswerkers op het eiland. Sommige komen voor een weekend, anderen komen legaal onder de vlag van beroep "danseres" of op een politievergunning via Campo Alegre. Een deel beland na verloop van hun verblijfs/werkvergunning in de illegaliteit. Sekswerkers die illegaal op het eiland verblijven voor kortere of langere tijd, leven vaak in onwenselijke omstandigheden en hun dagelijks werk kent allerlei gevaren van geweld en geen bescherming. Hun gezondheidsproblematiek krijgt nauwelijks aandacht vanuit de overheid, terwijl er verhoogde risico's zijn op de verspreiding van SOA's en HIV als vrouwen niet de hulp krijgen die nodig is. Hoewel Curaçao aan de Millennium Development Goals moet voldoen in 2015, mist Fami Plania fondsen om dit voor elkaar te krijgen. Diverse landen hebben prostitutie gelegaliseerd, hetgeen kan helpen in het terugdringen van risico's en slechte omstandigheden. Voorbeelden zijn Nederland en Zweden.

Integratie en sociale cohesie

Curaçao kent geen integratiebeleid vanuit de overheid. Wellicht omdat er de afgelopen eeuw al veel ervaring is opgedaan met integratie van grote groepen nieuwe migranten uit allerlei landen. Niettemin is een discussie wenselijk of voor de nieuwe regionale migratie niet een specifiek Curaçaos integratiebeleid opportuun is, zowel voor de migranten zelf als voor de lokale bewoners. Het bevorderen van Sociale cohesie is een veel geuite wens door respondenten en sleutelfiguren. Velen hebben het gevoel dat groepen op Curaçao naast elkaar leven als een soort mozaïek structuur. Dit vraagt inzet op gebied van o.a. taal, onderwijs, sport en organisatieleven. Op school kan een belangrijke basis worden gelegd maar dan is diversiteit binnen scholen wel een vereiste en zoals hierboven is beschreven is dat niet altijd het geval. Veel landen kennen tegenwoordig een specifiek op de eigen situatie toegesneden immigratie- en integratie beleid, ook om ongewenste tegenstellingen of groepsvorming te voorkomen en sociale cohesie te bevorderen. Contacten tussen groepen (bridging) zijn belangrijk voor de integratie van migranten. Het bevorderen van integratie gaat over verschillende thema's en heeft raakvlakken heeft met ideeën over nation building, bevolkingsbeleid, sociale en economische ontwikkeling. Ook UNDP en UNESCO stimuleren beleid in deze richting.

Het is noodzakelijk om alle beleidsterreinen via de ministeries op Curaçao bij dit proces te betrekken. Het gaat dan in elk geval om SOAW, OWCS, MEO en BPD. Daarbij is het belangrijk dat ook migrantenorganisaties op Curaçao en NGO's participeren in het proces om tot verbeteringen te komen.

Positieve aandacht voor cultuurverschillen kunnen onderdeel zijn van integratiebeleid en bijdragen aan meer kennis over mensen op Curaçao en een waardering zijn van de bijdrage die deze groepen aan Curaçao leveren. Curaçao heeft haar Siman di Kultura, een dag waarbij aandacht wordt gegeven aan de verschillende roots die op Curaçao aanwezig zijn zou kunnen worden ingepast in dat programma. Met 160 nationaliteiten op het eiland kan dat een mooie uiting zijn van historie, verbondenheid en toekomst.

Transnationale gemeenschappen

De moderne media spelen tegenwoordig een belangrijke rol, zowel bij integratie als bij contacten met het thuisland waardoor transnationale gemeenschappen ontstaan. Migrantengroepen kunnen meer verbonden blijven met hun land van herkomst en ook in het ontvangende land betrokken zijn en meedoen. Dit proces wordt bevorderd wanneer afstanden 'kleiner' worden. Verbindingen door lokale luchtvaartmaatschappijen via rechtstreekse vluchten stimuleren dit proces. Het is daardoor voor veel migranten gemakkelijker om het land van herkomst te bezoeken maar ook om bijvoorbeeld een bedrijfje of handel op te zetten tussen de twee landen. Ook hulpverlening (sturen van goederen, bv. naar Haïti) wordt daardoor bevorderd. De sociale media kunnen zowel het contact met het land van herkomst instant houden als ook meer ingezet worden om de integratie in de nieuwe cultuur te bevorderen. Ook de overheid kan hiervan gebruik maken.

Justitie en migratie

Justitie en Veiligheid blijken op tal van terreinen direct of indirect met migratievraagstukken van doen te hebben. Het gaat ondermeer om vreemdelingenbeleid (toelating en uitzetting), beleid ten aanzien van ongedocumenteerden, werkgevers die illegalen rekruteren, mensenhandel en mensensmokkel, sekswerkers en criminele handelingen. Het vaak veronderstelde verband tussen toename van immigratie en toe-

name van criminaliteit klopt niet volgens internationaal onderzoek. Ook voor Curaçao en de migranten uit de regio. Met uitzonderen van Jamaicanen die zijn oververtegenwoordigd in de criminaliteit, zijn het de andere groepen die juist minder voor komen in de criminaliteitsstatistieken van het OM.

De positie van ongedocumenteerden of 'Illegaliteit' is een terugkerend thema waarvoor afgelopen 15 jaar twee 'gratie' trajecten zijn ingesteld door de overheid. Beide trajecten hebben er niet voor gezorgd dat problematiek structureel is teruggedrongen. De groep Cubanen op Curaçao die niet terugkan naar Cuba na langer dan een jaar uitlandig te zijn geweest maar die ook geen verblijfstitel hier krijgt, laat zien dat deze problematiek nog steeds actueel is. Door naar buiten te treden geven zij een gezicht aan de problemen doordat ze naar buiten treden met mannen, vrouwen en kinderen. Vanwege gebrek aan bruikbare statistische bestanden is er geen goede basis om een actuele schatting te maken van het aantal ongedocumenteerde migranten op Curaçao. De meest recente en betrouwbare schatting dateert uit 2007 en gaat uit van ca. 15.000 personen. Er zijn afgelopen jaren veel mensen uitgezet maar er komen nog steeds mensen binnen op een verblijf- of toeristenvergunning die langer blijven dan is toegestaan en daarmee in de illegaliteit terechtkomen. Ook mensen die ten tijde van het Brooks Tower traject een verblijfsvergunning hebben gekregen zijn die deels weer kwijt. Enerzijds moet de controle beter verlopen, anderzijds moet er voor mensen die hier wonen en werken ruimte zijn om dat op een legale manier te doen inclusief de rechten (gebruik maken van voorzieningen, reizen) en plichten (belasting betalen) zodat uitbuiting van mensen wordt voorkomen.

Schaarse berichten doen zich voor over uitbuiting en overschrijding van arbeidstijden (10-12 uur per dag) door werkgevers afgedwongen. Het is moeilijk zich te krijgen op de omvang van deze problematiek omdat juist de ongedocumenteerden in voortdurende angst leven om opgepakt te worden of om uitgezet te worden. Ze zijn vaak loyaal aan hun werkgever maar verkeren niet in de positie om naar een rechter te stappen bij gebrek aan een contract of een werkvergunning. Een Meldpunt tegen mensenhandel kan meer zaken naar boven krijgen. Hierover heeft het IOM in 2004 ook al geadviseerd maar die is nog niet gerealiseerd. Sinds 2010 is het uitzettingsbeleid van Curaçao aangescherpt. Er wordt op werkplekken gecontroleerd en migranten worden meegenomen als ze geen geldige verblijfsvergunning kunnen laten zien. Illegale werknemers uit landen uit de regio worden daarna uitgezet. Werkgevers die illegalen in dienst hebben blijven vooralsnog buiten schot. Er zijn zelfs signalen dat werkgevers soms zelf hun illegale werkers 'aangeven' bij de politie voordat de betalingsdag daar is, zodat ze geen salaris betalen. Ze laten daarna weer nieuwe mensen komen. Werkgevers gaan vaak vrijuit ook al is er een kader uitgewerkt door het Openbaar Ministerie om hen aan te pakken. Het ontbreekt aan capaciteit en constructies tussen bedrijven maken het vaak ondoorzichtig wie de daadwerkelijke werkgever is. Wanneer werkgevers niet worden aangepakt zal het een ongoing process blijven waarbij er een aanzuigende werking blijft bestaan op potentiële migranten omdat ook illegalen hier aan het werk kunnen. Transparant beleid, uitvoering en handhaving zijn dringend gewenst.

Ongedocumenteerde kinderen

Er is nu een groep kinderen die niet legaal op Curaçao is en die administratief feitelijk niet bestaat omdat ze geen documenten hebben. Dit geeft hen een kwetsbare positie. Voor kinderen is het van groot belang dat ze een geboorte akte hebben omdat dat de basis is voor hun toekomst, voor het behalen van een schooldi-

ploma, het aanvragen van identiteitspapieren en vestiging op Curaçao of elders. Het is mogelijk om door Kranshi een geboortekte te laten opmaken voor kinderen die hier worden geboren en van wie de ouder(s) niet legaal op het eiland zijn. Daaraan zou meer bekendheid moeten worden gegeven binnen de doelgroep.

Mensenhandel en mensensmokkel

Mondiaal nemen deze praktijken toe (Nationale rapporteur NL, 2014)³⁵ en vormen na drugscriminaliteit en wapenhandel de grootste vorm van internationale misdaad. Het betreft hier vrijwel altijd handel in kinderen en jonge vrouwen. Gezien de grote mate van illegaliteit is het nauwelijks mogelijk ergens de vinger achter te krijgen. Ook op Curaçao niet. Hoewel de nieuwe wetgeving iets verbeterd is, heeft de US Department of State aan Curaçao de status van “Tier 2” gegeven, hetgeen een waarschuwing inhoudt om meer te doen ter verbetering van de situatie inzake mensenhandel en mensensmokkel. Ook professionele aandacht in de zorgketen is in beleid en uitvoering van belang. Vooral beleidsovereenkomsten met de landen waar de betrokkenen vandaan komen blijkt mondiaal een eerste belang om enigszins greep op het fenomeen te krijgen. Gevaar van mensensmokkel, uitbuiting, kindermisbruik en schending rechten van migranten en kinderen is niet geweken (IOM).

In het Europees verdrag voor de Rechten van de Mens, dat ook voor mensen op Curaçao van toepassing is, bestaat een artikel over het recht op family life. Momenteel voert Curaçao een strikte definitie van dit recht uit waardoor migranten slechts in het eerste jaar op Curaçao een beroep kunnen doen op gezinshereniging. Daarna vervalt dit recht, met de (door jurisprudentie) onderbouwing dat niet is gedefinieerd waar iemand zijn family life dient te organiseren. Dat kan ook elders. De Curaçaose redenering is dat de migrant teruggaat naar zijn gezin in het land van herkomst, waar dan het recht op family life gerealiseerd kan worden. Migrant bouwen met de jaren een nieuw leven op. In het eerste jaar van migratie is voldoende inkomen een reden om een partner en/of kind(eren) nog niet te kunnen laten overkomen en te onderhouden (eis bij gezinshereniging). Dit kan met de jaren veranderen. Iemand met een werk- en verblijfsvergunning betaalt via de belastingen mee aan de voorzieningen op het eiland (onderwijs, gezondheidszorg etc.). Het zou dan zeker niet onterecht zijn wanneer een migrant ook een beroep kan doen op voorzieningen waar hij of zij ook aan meebetaalt. Met een inkomenseis wordt voorkomen dat gezinnen in armoede terecht komen.

Criminaliteit

Nieuwe vormen van (internationale) criminaliteit waarvan ook of met name illegalen gebruik maken, vergen nieuwe beleid. Skimming is hiervan een voorbeeld. Over de criminaliteit onder regionale migrantengroepen op Curaçao is bekend dat Jamaicanen zijn oververtegenwoordigd in de verdachtenpercentages, voor Venezolanen gold dit ook in 2008 maar in 2010 was het percentage gedaald tot onder hete Curaçaose gemiddelde. Haïtiaanse migranten zijn sterk ondervertegenwoordigd in de verdachtenpercentages. De delicttypen waarvan regionale migranten met name worden verdacht, betreffen vooral drugscriminaliteit en verboden wapenbezit.

Discriminatie

Opvallend is dat zowel de respondenten als de sleutelfiguren van diverse instellingen zoals de arbeidsmarkt, de gezondheidszorg en het onderwijs, positieve verhalen hebben over het migreren naar Curaçao. Er

35 <http://www.nationaalrapporteur.nl> Nationaal Rapporteur. Mensenhandel in en uit beeld II. 2014

wordt gesproken van discriminatie, maar dat is niet de boventoon in de interviews en enquêtes. Er worden een aantal schrijnende kwestie aangekaart in dit onderzoek door respondenten. Daar zou beleid zeker aandacht aan moeten besteden.

Attitudes ten aanzien van nieuwe migrantengroepen

Het ontwikkelen van migratie- en integratiebeleid is niet alleen kennis nodig van migranten en hoe zij zich denken aan te passen, te assimileren en te integreren. Beleid vraagt ook kennis van de verschillende bevolkingsgroepen op Curaçao wat hun attitudes zijn ten aanzien van regionale migranten. Want ook van die kant moet vaak aanpassing komen. Integratie is idealiter een tweezijdig proces.

Daarom ging een deelonderzoek over welke soorten van attitudes te onderscheiden zijn. Uit de literatuur blijkt dat mensen drie verschillende soorten houdingen ontwikkelen ten aanzien van migranten. Sommigen (en sommige landen) kennen een sterk op civiele tradities gebaseerd burgerschap en zijn daarom ook ten aanzien van migranten voor zo snel mogelijk gelijke civiele rechten (gebaseerd op woonland, ook wel *jus soli* genoemd), genaamd civiel burgerschap. Bijv. in de VS krijgt elk kind, ook uit buitenlandse ouders, meteen het US staatsburgerschap. Het brengt doorgaans positieve attitudes t.a.v. migranten met zich mee, een multiculturele of civiele attitude genoemd. Daartegenover staat een etnisch of mono cultureel burgerschapsdenken. Dit wordt omschreven als een voorkeur voor de eigen bevolking en waarbij niet gemakkelijk of snel gelijke rechten of gelijkwaardigheid aan immigranten wordt toegekend. Deze etnische of mono culturele attitude wordt in de internationale literatuur ook wel anti-immigranten-attitude genoemd. Daartussen zit een derde categorie die te herleiden is tot een cultureel bepaald burgerschap. Er wordt van nieuwkomers een zekere culturele aanpassing en assimilatie verwacht in taal en gewoonten, maar dan zijn ze welkom en gelijkwaardig met de lokale bevolking. Het interessante resultaat van ons onderzoek naar attitudes ten aanzien van migranten in de Curaçaose bevolking is dat elk van de drie attitudes voorkwamen onder de 790 respondenten (een representatieve steekproef van de bevolking). In feite wijken attitudes ten aanzien van migranten op Curaçao niet sterk af van ander internationaal onderzoek. De etnische attitude, in de vorm van een (sterke) Voorkeur voor Yu di Kòrsou is vooral aanwezig onder de groep Papiamentstalige Curaçaoënaars. Echter opvallend is dat zij ook hoog op de andere twee attitude (schalen) scoren, dus de attitude Gelijkwaardigheid voor Allen (cultureel burgerschap) en de attitude Gelijke Rechten (civiel burgerschap). Dus de ene attitude sluit de andere niet uit. Er is een voorkeur voor Yu di Kòrsou als het om burgerschapsrechten gaat, maar er bestaan ook sterke gelijkwaardigheids en gelijk rechten attitudes onder de groep Papiamentstalige Curaçaoënaars. De respondentengroep van Spaanstaligen uit de regio en Nederlandstalige Nederlanders scoren beide laag op de Etnische attitudeschaal voorkeur voor Yu di Kòrsou. Zij scoren daarnaast, net als de Papiamentstalige Curaçaoënaars hoog en hoger op de Gelijkwaardigheid voor allen attitudeschaal en de Gelijke rechten attitudeschaal.

Volgens de literatuur kunnen deze drie typen attitudes sterk verschillen naargelang leeftijd, sekse, opleidingsniveau, geloof, mate van contact met migranten of ervaringen met migranten van lokale bewoners / autochtonen. Ook blijken attitudes ten aanzien van migranten te verschillen naargelang lokale mensen zich bedreigd voelen. Bij sociaal economische dreiging gaat het om de angst dat migranten hun banen innen, of van sociale voorzieningen gebruik maken. Bij culturele bedreiging gaat het bijvoorbeeld om het

niet spreken van de lokale taal door migranten, of door het meebrengen van een andere godsdienst, of om andere tradities en gewoonten. Deze verbanden zijn onderzocht in ons onderzoek. Dat geeft interessante resultaten ten aanzien van verschillen in attitudes ten aanzien van migranten. Conform de literatuur hebben in ons onderzoek ouderen en lager opgeleiden respondenten een sterkere Voorkeur voor Yu di Kòrsou als attitude, waarmee ze hoger scoren op Anti Immigrant Attitude, dan jongeren en hoger opgeleiden. Dat blijkt echter vooral bepaald te worden door de grotere sociaal economische dreiging en culturele dreiging die ouderen ervaren, als het gaat om de komst van nieuwe migranten. Hetzelfde geldt voor lager opgeleiden, ook zij ervaren meer sociaal economische en culturele dreiging dan hoger opgeleiden, bijvoorbeeld in verband met de banenconcurrentie en het meer willen behouden van religieuze en culturele gewoonten en van eigen waarden en normen.

Daarentegen is het interessant dat oudere respondenten juist meer dan jongere respondenten vinden dat migranten op Curaçao positief bijdragen aan de welvaart op het eiland. De lange historie van immigratie op Curaçao, die de ouderen zelf voor een belangrijk deel hebben meegemaakt, draagt wellicht bij aan deze relatief gunstige attitudes ten aanzien van migranten en vormt een goed uitgangspunt voor toekomstig migratie- en integratiebeleid.

Geheel conform de literatuur zijn de effecten van de Sociaal Economische Dreiging en van Culturele Dreiging duidelijk significant in ons onderzoek als het gaat om een anti-immigranten attitude. Hoe groter de ervaren dreigingen, hoe hoger de score op Voorkeur voor Yu di Kòrsou. Bij de attitude Allen gelijkwaardig (cultureel burgerschap) geldt hoe groter de ervaren sociaal economische dreiging, hoe lágér de score op deze attitude. En in het verlengde is de score op de attitude gelijke rechten (civiel burgerschap) nog lager. Dat wil zeggen, hoe meer bedreigt men zich voelt door migranten hoe minder men geneigd is gelijke rechten aan migranten toe te kennen. Interessant is dat er geen significante relatie is tussen ervaren culturele dreiging bij de attitudes allen gelijkwaardig en gelijke rechten maar wel bij de voorkeur voor Yu di Kòrsou. Opvallend is ook dat de sociaal economische dreiging meer leidt tot een anti-immigranten-attitude dan culturele dreiging. Dit komt overeen met de het onderzoek van o.a. Mayda (2004): de ervaren economische dreiging heeft meer effect dan de culturele dreiging, en komt dus niet overeen met Fetzner's (2000) bevindingen, die vond het omgekeerde, dat de niet-economische dreigingsfactoren tot sterkere anti immigranten attitudes leidden dan de sociaal economische factoren. Tussen mannelijke en vrouwelijke respondenten zijn feitelijk geen verschillen in attitudes ten aanzien van migranten gevonden in ons onderzoek. Opvallend is wel dat er significant meer mannen het contact met migranten als positief ervaren dan vrouwen. Ook de contacthypothese gaat op voor Curaçao: hoe meer contact en positieve waardering van contacten met migranten, hoe positiever de attitudes. Vreemd genoeg is er geen enkel verband tussen hoge concentratie van migranten in de wijk en de attitudes t.a.v. migranten.

De resultaten laten overeenkomsten zien met internationaal onderzoek. Sociaal economische bedreiging kan altijd politiek gemakkelijk gemobiliseerd worden tegen migranten, met voorkeur voor eigen mensen. De gelijkwaardigheidsattitude en de gelijke rechten attitude worden vrijwel even sterk aangehangen als de voorkeur voor Yu di Kòrsou. De lange traditie van migranteneiland is hier waarschijnlijk debet aan.

Slot

Recente regionale migratie naar Curaçao vertoont in grote lijnen dezelfde kenmerken en ontwikkelingen als elders in de wereld. Mensen migreren voor werk, om uit de armoede te geraken, om een beter leven te realiseren voor henzelf en voor hun kinderen en soms om (politieke) gevaren te ontvluchten. Kenmerkend voor recente migratie – en dat geldt zeker voor Curaçao – is dat transnationale migratie toeneemt. Migranten gaan vaker heen en weer tussen hun land van herkomst en hun migratieland en voelen zich minder genoodzaakt om geheel te integreren in de nieuwe samenleving. Dit maakt de vraag naar integratie des te belangrijker.

In welke mate en op welke manier is integratie juist dan belang? Wanneer verschillende (grote) migrantengroepen langs elkaar heen leven en niet integreren in de nieuwe samenleving, ondermeer omdat ze maar half in de nieuwe samenleving aanwezig zijn, roept dat de vraag op of dit een goede basis kan zijn voor een land in ontwikkeling. Het wil overigens niet zeggen dat transnationale migratie per definitie tot minder betrokkenheid of minder integratie leidt. Er zijn in toenemende mate transnationale migranten die in beide samenlevingen juist een betrokken rol willen vervullen en gebruik willen maken van hun stemrecht in beide landen. Ze zijn actief zijn in beide landen, ook door de nieuwe sociale media. Het vergt nadenken hoe de participatie ook van transmigranten bevorderd kan worden integratiebeleid.

7.2 Aanbevelingen

Vanuit de doelstellingen van het Sociaal Economisch Initiatief (SEI) beoogt dit onderzoek bij te dragen aan meer kennis en inzicht in de positie van regionale migranten op Curaçao ten einde het maatschappelijk debat in deze te bevorderen. Deze doelstelling komt weer terug in het in 2013 opgestarte UNDP programma voor Curaçao. Het onderzoek en het proces richting beleidsontwikkeling dat afgelopen jaren in gang is gezet, kan bijdragen aan de beoogde goede startpositie van Curaçao. Het sluit aan bij de aandacht voor Nation Building. Wil Curaçao toekomstgericht migratie- en integratiebeleid ontwikkelen dan is de tijd daarvoor nu rijp. Een nieuwe groep regionale migranten heeft haar opwachting gemaakt in de afgelopen 15 jaar. En er staan meer potentiële migranten klaar. In een tijd van demografische teruggang en van economische opbouw zal het ontwikkelen en uitvoeren van migratiebeleid in alle gevallen noodzakelijk zijn. Als men niets doet gaan de ontwikkelingen via ondoorzichtige en/of ongewenste mechanismen met alle gevolgen van dien. Dit heeft consequenties voor kwetsbare illegale werknemers, het heeft loondrukkende effecten op banen van lokale werknemers en kan zorgen voor groeiende druk wellicht op voorzieningen.

Vanuit het Ministerie van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn is dit onderzoek afgelopen jaren ondersteund. Er heeft in de afgelopen jaren reeds op diverse momenten gedachtevorming over beleid plaatsgevonden met NGO's en lokale en internationale contacten. Ook andere ministeries, zoals het Ministerie van Economische Ontwikkeling, het Ministerie van Onderwijs en het Ministerie van Justitie zijn hierbij betrokken, zij zijn ook voor de toekomst belangrijke partners in de uitwerking van beleid. Voor toekomstig beleid ten aanzien van migratie, integratie, arbeidsmarkt, sociale ontwikkeling en bevolkingsbeleid worden hieronder naar aanleiding van wat in dit rapport is beschreven enige aanbevelingen gedaan.

Dataverzameling en monitoring

Er zijn met de Census van 2011 veel gegevens beschikbaar gekomen. Voor het eerst zijn er ook data over de positie van de 2e generatie: kinderen van migranten, geboren op Curaçao. Het is belangrijk dat nu direct vervolg wordt gegeven aan het bijhouden van essentiële data, zodat niet tot de volgende census gewacht hoeft te worden. Daarom is het nu van belang om het monitoren van gegevens inzake migranten systematisch te starten, aansluitend op de Census 2011, over de arbeidsmarkt, het onderwijs, de gezondheidszorg en justitie. Dan wordt het ook mogelijk gericht beleid te voeren op basis van gegevens en niet op basis van veronderstellingen. Het sluit aan bij een van de doelstellingen van het UNDP programma voor Curaçao.

Arbeidsmarktbeleid

- Er is een lange termijn visie nodig op de ontwikkeling van de Curaçaose arbeidsmarkt en welke rol arbeidsmigranten en een dalende bevolkingsaanwas daarin gaan spelen. Hiervoor zou het Ministerie van SOAW de aanzet kunnen geven. Wil Curaçao zich in sociaal- economisch en sociaal cultureel opzicht verder ontwikkelen, dan is een groeiende beroepsbevolking van kenniswerkers en service-werkers van belang. Arbeidsmigranten zouden daarin gezien de huidige arbeidsverdeling mogelijk een cruciale rol kunnen gaan vervullen. Het betekent waarschijnlijk een duaal arbeidsmarkt beleid, in kwaliteit en kwantiteit. Het tewerkstellingsbeleid dient daarop dan afgestemd te worden.
- Het huidige proces van tewerkstellingsvergunningen kent veel discretionaire ruimte en behoeft daarom meer transparantie, monitoring op fraudegevoeligheid en meer precisering termen van kwaliteitscriteria en effectiviteit.
- Beleid en actie richting werkgevers die ongedocumenteerden laten werken is wenselijk. Het is vaak complex op de werkvloer met rekruteringsactiviteiten door onderaannemers waarvan de opdrachtgever soms geen weet heeft. De aanpak van deze werkgevers is nauwelijks effectief en kan beter. Nu worden ongedocumenteerde werknemers met alle persoonlijke drama's van dien, na uitzetting in no time vervangen door nieuwe, vaak wederom, illegale arbeidskrachten
- Effectief beleid ontwikkelen staat of valt met goede data en informatie. Voor een adequaat registratiesysteem speelt het Ministerie van SOAW een belangrijke rol en kan bijdragen aan transparante beleidsinformatie. De omgeving verandert snel, dus is een vorm van permanente monitoring van belang.
- In termen van rechtsongelijkheid is het belangrijk dat voor regionale migranten dezelfde regels worden toegepast als voor Curaçaoënaars. Nu zijn de arbeidsmigranten nog relatief vaak in tijdelijke dienst.
- Arbeidsmarkt en gratieverlening: Gratiewetgeving zal ook in de toekomst weer nodig of wenselijk zijn voor de arbeidsmarkt. Hierop anticiperen in te ontwikkelen migratiebeleid is van belang.

Sociale cohesie en integratie (inclusief attitudes)

- Er is een aantal goed ontwikkelde migrantenorganisaties op Curaçao, zorg dat zij gesprekspartner zijn voor de overheid in een commissie migrantenbeleid. Zij zien knelpunten, zijn bereid mee te denken en te werken aan verbeteringen en kunnen de belangrijke schakel vormen tussen migranten en de overheid op Curaçao.

- Migranten voelen zich lang niet allemaal gewaardeerd en geaccepteerd terwijl ze bijdragen aan de ontwikkeling van het eiland en bereid zijn hard te werken. Debat is nodig, wat vragen we als eiland van nieuwkomers, moeten ze zich aanpassen en waaraan? Wanneer wordt iemand geaccepteerd? Moet er integratiebeleid komen of niet?
- Het stimuleren van Integratie en sociale cohesie is vooral een meerzijdig proces waar in het belang van sociale ontwikkelingen op Curaçao aandacht aan moet worden besteed. Curaçao wordt omschreven als een mozaïek van culturen. Het resultaat dat er enerzijds voorkeur is voor Yu di Korsou onder de lokale bevolking, maar dat anderzijds er ook een sterke basis is voor gelijke rechten en gelijkwaardige behandeling van migranten is een goed uitgangspunt voor bevordering van integratie en sociale cohesie op Curaçao.
- Een maatschappelijk debat over burgerschap is in het proces van Nation building en dialoog en inclusie van nieuwkomers van belang. Wat betekent aanpassing aan de lokale cultuur? Wie zijn de (toekomstige) burgers van Curaçao, wat moeten ze weten en kunnen om er bij te horen? Wat vindt Curaçao belangrijk dat migranten leren en in hoeverre wensen migrantengroepen en Curaçaotenaars dat ze naar elkaar toegroeien.
- Discriminatie en intolerantie moeten door de overheid duidelijk worden bestreden, meer aandacht en erkenning voor de diversiteit van de bevolking kan hieraan bijdragen bijvoorbeeld door het organiseren van een dag (wellicht in relatie tot Siman di Kultura) waarbij de 160 culturele achtergronden van mensen op Curaçao centraal staan.
- Het is belangrijk dat de overheid vaststelt wat haar taal en communicatiebeleid inhoudt waarin wordt vastgelegd in welke talen wordt gecommuniceerd door de overheid. Het is belangrijk om hier een richtlijn voor vast te stellen en transparant in te zijn om te voorkomen dat mensen zich gediscrimineerd voelen (wanneer berichten over illegale nummerverkoop in het Chinees worden opgesteld) of mensen niet bereikt worden (bijvoorbeeld als er een waarschuwing voor een besmettelijke ziekte moet worden verspreid en die alleen in het Papiaments wordt opgesteld).

Onderwijs

- De druk die de aankomst van nieuwe leerlingen uit het buitenland met zich meebrengt is niet evenredig verdeeld over scholen op Curaçao, het geld echter wel. Enkele scholen hebben zeer veel leerlingen die uit het buitenland komen. Dit brengt taal en cultuurverschillen met zich mee en dit vraagt om extra inzet. Deze scholen moeten extra ondersteund worden om te zorgen dat alle kinderen het beste uit zichzelf kunnen halen.
- Er is geen beleid dat scholen ondersteunt terwijl dit wel wenselijk is, voor migranten, voor docenten maar ook in het belang van lokale kinderen in klassen waar veel kinderen met een taalachterstand zitten want het vraagt veel van docenten om deze achterstanden binnen de reguliere lessen aan te pakken.
- Ondersteuning moet gaan over mankracht (bijvoorbeeld extra uren voor Remedial Teachers en School maatschappelijk werkers) en middelen (om bijvoorbeeld lesmethoden aan te schaffen die taalverwerving voor een tweede/derde taal stimuleren).

- Er is geen beleid tav taalverwerving en integratie van kinderen op school. Elke school vindt zijn eigen wiel uit en heeft een methode gevonden die lijkt te werken. Kennisopbouw, kennisuitwisseling tussen scholen maar ook ten aanzien van best practices in andere landen zoals Aruba, zijn belangrijk om scholen te ondersteunen en van elkaar te laten leren.
- Voor professionals in het onderwijs maar ook in de zorg is het belangrijk dat ze inzicht hebben in cultuurverschillen. Interculturele competenties zorgen dat ze in staat zijn om problemen te signaleren en op effectieve manier naar oplossingen te zoeken. Dit kan onderdeel zijn van bijscholing, de lerarenopleidingen op het eiland of studiedagen.
- Ongedocumenteerde leerlingen mogen op Curaçao wel naar school maar mogen geen examens afleggen omdat ze niet staan ingeschreven bij de Burgerlijke Stand. Kinderrechten zoals het recht op onderwijs zouden moeten worden nageleefd tot en met het behalen van een diploma en niet moeten stoppen bij aanvang van het examen, een diploma is voor een kind een cruciale erkenning. In andere landen is hiertoe beleid gerealiseerd, die moet op Curaçao ook gebeuren. Het gaat hier om kinderen die recht hebben op een goede toekomst.
- Chinese en Haïtiaanse leerlingen worden sterk gestimuleerd door hun ouders en halen goede cijfers ondanks een lage sociaal economische status. Voor andere migrantengroepen is dit in mindere mate het geval. Zet in op het bereiken en betrekken van ouders, zij zijn een cruciale schakel in een goede schoolloopbaan. Dit geldt niet alleen voor migranten maar is belangrijk voor alle gezinnen. Zoek naar best practices in landen in de regio of in de VS waar soortgelijke problematiek speelt.
- Samenwerking met scholen en universiteiten in de regio kan leiden tot goede resultaten bijvoorbeeld via kennisuitwisseling en uitwisseling van leerlingen waardoor ook leerlingen interculturele competenties ontwikkelen.

Gezondheidszorg

- Aandacht voor de zorgketen inzake ongedocumenteerde en illegale kinderen.
- Er is meer aandacht nodig voor de zorgketen inzake hulp aan sekswerkers op het eiland. De meerderheid van deze vrouwen komt uit landen als de Dominicaanse Republiek en Colombia. Famia Plania is een belangrijke schakel in de hulpverlening, zorg dat zij voldoende middelen hebben om dit goed uit te kunnen voeren, dit is ook van invloed op het halen van de UNDP Millenium Development Goals ten aanzien van het terugdringen van Hiv en Aids.
- Er moet bepaald worden hoe de zorg aan onverzekerden wordt gedragen. Nu ligt die last bij de zorgverleners zoals het ziekenhuis, huisartsen en verloskundigen, het is hun probleem waardoor zij in financiële problemen geraken omdat ze als medische instelling verplicht zijn noodzakelijke zorg te verlenen. Het gaat hier over ongedocumenteerde migranten maar de meerderheid van de kosten die gemaakt worden voor onverzekerden betreft Curaçaoënaars zonder verzekering. Dit onderwerp is al vele malen geagendeerd en behoeft een structurele aanpak, ook hier kan beleid uit andere landen als voorbeeld dienen.

Migratie en justitie

- Door het vernieuwen van het migratiebeleid gericht op kennis en servicewerkers (en het bepalen van andere niveaus en sectoren waarin behoefte is aan arbeidskrachten die niet op Curaçao gevonden worden) kunnen procedures verbeterd worden wat van belang is voor werkgevers die behoefte hebben aan buitenlandse arbeidskrachten en de economische ontwikkeling van Curaçao.
- Beleid en actie richting werkgevers die ongedocumenteerden laten werken is wenselijk. Constructies met onderaannemers blijken (met opzet) complex. De huidige aanpak is mede daardoor nauwelijks effectief. Nu worden illegale werknemers met alle persoonlijke drama van dien, na uitzetting in no time vervangen door nieuwe, vaak wederom, illegale arbeidskrachten.
- Monitoring van gegevens over criminaliteit ook naar land van herkomst van verdachten is relevant om in te kunnen spelen op ontwikkelingen.
- Curaçao kan meer aandacht besteden aan de mensenrechten van migranten. Het gaat om het tegengaan van mensensmokkel en mensenhandel, uitbuiting van werknemers, kinderrechten (IVRK), het recht op identiteit (IVRK) en het recht op gezinshereniging (EVRM).

Vervolgonderzoek

- Vervolgonderzoek, zowel kwalitatief als kwantitatief naar andere migranten groepen op Curaçao is wenselijk met namen onder Chinese en Indiase migranten op Curaçao.
- Zorg voor regelmatige rapportages waarin de positie van migranten ook wordt meegenomen, wellicht kan het CBS hierin een rol spelen omdat zij een belangrijke bron voor statistische gegevens zijn.
- Onderzoek naar versterking van organisaties die integratie kunnen bevorderen, zowel vanuit migranten zelf als algemene organisaties
- Onderzoek naar de werkwijze van rekruteringsbureaus en tussenpersonen die zich richten op het werven van buitenlandse werknemers
- Leerlingen die zijn geboren op Jamaica, Haïti en de Dominicaanse Republiek blijken na de Eindtoets Funderend Onderwijs afgelopen jaren ruim vaker een schooladvies op AGO niveau (arbeids gericht onderwijs) te hebben gekregen dan andere groepen. Het gaat in deze resultaten nog niet om hele grote aantallen en alleen om de 1e generatie. Het is belangrijk om te onderzoeken wat hiervan de achtergrond is. Komt het door taalachterstand die is opgelopen doordat kinderen pas op latere leeftijd naar Curaçao zijn gekomen, speelt gedrag een rol of de thuissituatie, geldt dit ook voor de tweede generatie?
- Onderzoek hoe migrantenouders tegen het onderwijssysteem op Curaçao aankijken en welke mismatch er bestaat tussen verwachtingen van ouders en verwachtingen van de scholen zodat een onderbouwd plan kan worden opgesteld om ouders beter te betrekken.

Voor de uitvoering van voorgestelde aanbevelingen is het van belang een breed samengestelde Commissie voor Migratie en Integratie in te stellen waarbij ook migrantenorganisaties worden betrokken en die gesprekspartner is van de regering.

LITERATUURLIJST

- Alexander, M.L, Arends, H., Van Eck, J.J. (2010). *Toetsing overheidsapparaten Curaçao en Sint Maarten*, Curaçao/Nederland.
- Algemene Rekenkamer Curaçao (2010). *Rapport bevattende de uitkomsten van het onderzoek naar de verstrekking van PP kaarten door het Eilandgebied Curaçao*, Curaçao.
- Allen, R. M. (2007). *Di ki manera? A Social History of Afro-Curaçaoans, 1863-1917*. Utrecht University.
- Amir, Y. (1969). *Contact hypothesis in ethnic relations*. *Psychological Bulletin*, 71(5), 319–342. doi:10.1037/h0027352
- Anzaldúa G. & A. Keating (Eds) (2002)., *This bridge we call home: radical visions for transformation* (pp. 540–578). New York: Routledge.
- Berry, J. W. (2005). *Acculturation: Living successfully in two cultures*. *International journal of intercultural relations*, 29(6), 697-712.
- Bodde, G.A.B. (2003). *Het Vreemdelingenproces in de Nederlandse Antillen, een verkenning van toelating en toezicht*, Curaçao.
- Bohman, A., & Hjerm, M. (2013). *How the religious context affects the relationship between religiosity and attitudes towards immigration*. *Ethnic and Racial Studies*, 1–21. doi:10.1080/01419870.2012.748210
- Brader, T., Valentino, N. A., & Suhay, E. (2008). *What Triggers Public Opposition to Immigration? Anxiety, Group Cues, and Immigration Threat*. *American Journal of Political Science*, 52(4), 959–978. doi:10.1111/j.1540-5907.2008.00353.x
- De la Briere, B., Sadoulet, E., De Janvry, A., & Lambert, S. (2002). *The roles of destination, gender, and household composition in explaining remittances: an analysis for the Dominican Sierra*. *Journal of Development Economics*, 68(2), 309-328.
- Brug, W. V. D., Fennema, M., & Tillie, J. (2005). *Why Some Anti-Immigrant Parties Fail and Others Succeed A Two-Step Model of Aggregate Electoral Support*. *Comparative Political Studies*, 38(5), 537–573. doi:10.1177/0010414004273928
- Brooks-Gordon, B. (2013). *The price of sex*. Routledge.
- Castles, S. & Miller, M.J. (2009). *The age of Migration* New York: Palgrave Mac Milan.
- Castles, S. (2002). *“Migration and Community Formation under Conditions of Globalization.”* *International Migration Review* 36 (4): 26.
- Central Bureau for Statistics Aruba (2004), *Double or Quits, a study on recent migration on Aruba 1993-2003* Aruba: CBS.
- Central Bureau of Statistics Netherlands Antilles (2013). *Resultaten Arbeidskrachtenonderzoek Curaçao 2013* Curaçao: CBS.
- Central Bureau of Statistics Netherlands Antilles (2010). *Resultaten Arbeidskrachtenonderzoek Curaçao 2009* Curaçao: CBS.
- Chandler, C.R. & Tsai, Y., (2001). *Social factors influencing immigration attitudes: an analysis of data from the General Social Survey* *The Social Science Journal* Volume 38 (2), 177–188 doi: 10.1016/S0362-3319(01)00106-9
- Citrin, J., Green, D. P., Muste, C., & Wong, C. (1997). *Public Opinion Toward Immigration Reform: The Role of Economic Motivations*. *The Journal of Politics*, 59(03), 858–881. doi:10.2307/2998640

- Clegg, P. and Pantojas-Garcia, E. (2009). *Governance in the Non-Independent Caribbean, Challenges and opportunities in the twenty-first century Kingston Jamaica*: Ian Randle publishers.
- Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) *Rapportage Koninkrijk der Nederlanden* (2013).
- Coontz, P., & Griebel, C. (2004). International approaches to human trafficking: The call for a gender-sensitive perspective in international law. *Women's Health Journal*, 4(1), 47-58.
- Curran, S. R. & Saguy, A. C. (2001). *Migration and Cultural Change: A Role for Gender and Social Networks?* *Journal of International Women's Studies*, 2(3), 54-77.
- Dagevos, J., Gijsberts, M., Kappelhof, J., & Vervoort, M. (2007). *Survey integratie minderheden 2006*. Verantwoording van de opzet en de uitvoering van een survey onder Turken, Marokkanen, Surinamers, Antillianen en een autochtone vergelijkingsgroep.
- Demant, F. (2005). *Meer inpassing dan aanpassing*. Over de culturele integratie van migranten in Nederland en Duitsland. *Migrantenstudies*, 21(2), 70-86.
- Denktas, S. (2011). *Health and health care use of elderly immigrants in The Netherlands: a comparative study* Doctoral thesis Erasmus Universiteit, Rotterdam.
- De Bruijn, J.G.M. & Groot, M.K. (2011). *Risks and opportunities of recent regional migration for the SIDS: case Curaçao*, Curaçao.
- De Luca, G., Ponzo, M., & Andrés, A. R. (2013). *Health care utilization by immigrants in Italy*. *International journal of health care finance and economics*, 13(1), 1-31.
- De Swaan, A. (1979). *Uitgaansbeperking en uitgaansangst: over de verschuiving van bevelshuishouding naar onderhandelingshuishouding*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Demant, F. (2005). *Meer inpassing dan aanpassing*. Over de culturele integratie van migranten in Nederland en Duitsland. *Migrantenstudies*, 21(2), 70-86.
- Dillman, D. A., Lesser, V., Mason, R., Carlson, J., Willits, F., Robertson, R., & Burke, B. (2007). *Personalization of Mail Surveys for General Public and Populations with a Group Identity: Results from Nine Studies**. *Rural Sociology*, 72(4), 632-646. doi:10.1526/003601107782638693
- Dinmohammed, S. (2010) *Migranten in de Nederlandse Antillen Deel 1 Modus statistisch Magazine jaargang 7 (4) Curaçao*, Centraal Bureau voor de Statistiek Curaçao.
- Dokters van de Wereld (2008). *Sex Work at Curaçao – Assessment Report Soa Aids Nederland & Dokters van de Wereld*.
- Do Rego, Ch., (2012). *The Portuguese Immigrant in Curaçao, Immigration, Participation and Integration in the 20th century* Amsterdam: SWP press.
- Drever, A. I., & Blue, S. A. (2011). *Surviving sin papeles in post-Katrina New Orleans: an exploration of the challenges facing undocumented Latino immigrants in new and re-emerging Latino destinations*. *Population, Space and Place*, 17(1), 89-102.
- Dustmann, C., & Weiss, Y. (2007). *Return migration: theory and empirical evidence from the UK*. *British Journal of Industrial Relations*, 45(2), 236-256.
- Dustmann, C., Fabbri, F., & Preston, I. (2004). *Ethnic concentration, prejudice and racial harassment of minorities*. CREAM Discussion Paper 05/04 (www.econ.ucl.ac.uk/cream/).
- Ebaugh Fuchs, H. R. & Saltzman Chafetz, J. (2000). *Religion and the new immigrants: continuities and adaptations in immigrant congregations* Walnut Creek, CA : AltaMira Press.

- Ehrenreich, B. en Hochschild, A. (ed.) (2002) *Global Woman: nannies, maids, and sex workers in the new economy* New York: Metropolitan Books.
- Espenshade, T. J., & Calhoun, C. A. (1993). *An analysis of public opinion toward undocumented immigration*. Population Research and Policy Review, 12(3), 189–224. doi:10.1007/BF01074385
- Fajnzylber, P., Lopez, J.H. (2008). *Remittances and development: lessons from Latin America* Worldbank.
- Fasel, N., T. G., & Sarasin, O. (2013). *Facing cultural diversity: Anti-immigrant attitudes in Europe*. European Psychologist, 18(4), 253–262. doi:10.1027/1016-9040/a000157
- Fennema, M. et.al. (2000). *Sociaal Kapitaal en politieke participatie van etnische minderheden* Het Amsterdam, Nederland: Het Spinhuis.
- Ferguson, J. (2003). *Minority Rights group international Migration in the Caribbean: Haiti, Dominican Republic and beyond*.
- Fetzer, J. S. (2000). *Economic self-interest or cultural marginality? Anti-immigration sentiment and nativist political movements in France, Germany and the USA*. Journal of Ethnic and Migration Studies, 26(1), 5–23. doi:10.1080/136918300115615
- Frissen, P.H.A. (2004). *Van maakbaarheid naar autonomie en variëteit*. Een bestuurlijke review van OAB/WSNS/LGB Breda.
- Geddes, A. (2003). *Migration and the Welfare State in Europe*. The Political Quarterly: 74, 150–162.
- Geeraert, N., Demoulin, S., & Demes, K. A. (2014). *Choose your (international) contacts wisely: A multilevel analysis on the impact of intergroup contact while living abroad*. International Journal of Intercultural Relations, 38, 86–96. doi:10.1016/j.ijintrel.2013.08.001
- Gimeno-Feliu, L. A., Magallón-Botaya, R., Macipe-Costa, R. M., Luzón-Oliver, L., & Lasheras-Barrio, M. (2013). *Differences in the use of primary care services between Spanish national and immigrant patients*. Journal of Immigrant and Minority Health, 15(3), 584–590.
- Glennie, A. en Chappell, L., (2010). *Jamaica: From Diverse Beginning to Diaspora in the Developed World* Institute for Public Policy Research (migrationinformation.org.)
- Gowricharn ed. R. (2006). *Caribbean Transnationalism, Migration, pluralization and social cohesion* Lanham UK: Lexington books.
- Groenewoud, M, J.de Bruijn, R.M. Allen (2010). *Vrouwen van de Nederlandse Antillen en Aruba: Naar een betere toekomst: De Positie Van De Antilliaanse En Arubaanse Vrouw in het heden, verleden en in de toekomst* Willemstad, Curaçao.
- Haas, H. de, (2007). *Remittances, Migration and Social Development; A Conceptual Review of the Literature* Social Policy and Development Programme Paper Number 34 October 2007, United Nations Research Institute for Social Development.
- Haas, H. de, (2008). *Migration and development, a theoretical perspective* International Migration Institute workingpaper 9/2008 University of Oxford UK.
- Hagan, J., & Ebaugh, H. R. (2003). *Calling upon the sacred: migrants' use of religion in the migration process*. International Migration Review, 37(4), 1145–1162.
- Hillman, R.S., en D'Agostino, T. J. (ed.) (2003). *Understanding the Contemporary Caribbean* Boulder Colorado: Lyanne Rienner Publishers.
- Hurenkamp, M., Tonkens, E., & Duyvendak, J. W. (2012). *Crafting Citizenship: Negotiating Tensions in Modern Society*. Palgrave Macmillan.

- Lyengar, S., Jackman, S., Messing, S., Valentino, N., Aalberg, T., Duch, R., ... Kobayashi, T. (2013). *Do Attitudes about Immigration Predict Willingness to Admit Individual Immigrants?: A Cross-National Test of the Person-Positivity Bias*. *Public Opinion Quarterly*, 77(3), 641–665. doi:10.1093/poq/nft024
- Immigratie en Naturalisatiedienst (IND) Brochure: *Hoe kunt u Nederlander worden in Aruba, Curaçao en Sint Maarten*.
- IOM (2003). *HIV/AIDS rapport 2003*.
- IOM (2005). *Verkennde beoordeling naar mensenhandel in het Caribisch Gebied*. Hoe tolerant zijn Belgen ten opzichte van etnische minderheden. Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding België.
- IOM (2013). *World Migration Report*.
- IPSOS (2009). *Hoe tolerant zijn Belgen ten opzichte van etnische minderheden*. Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding België.
- Kanbur, R., & Rapoport, H. (2005). *Migration selectivity and the evolution of spatial inequality*. *Journal of Economic Geography*, 5 (1), 43-57.
- Kempadoo, K. (1999). *Sun, Sex And Gold: Tourism And Sex Work In The Caribbean*.
- Kloppenburg, S. (2013). *Mapping the Contours of Mobilities Regimes. Air Travel and Drug Smuggling Between the Caribbean and the Netherlands*. *Mobilities*, 8(1), 52-69.
- Koopmans, R. (2010). *Trade-Offs between Equality and Difference: Immigrant Integration, Multiculturalism and the Welfare State in Cross-National Perspective*. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(1), 1–26. doi:10.1080/13691830903250881
- Landsverordening Toelating en Uitzetting (LTU) Curaçao, *Nederlandse Antillen en herziene instructie aan de Gezaghebbers* 2006 Aruba, 2006.
- Landsverordening Arbeid Vreemdelingen (LAV) Curaçao, *Nederlandse Antillen* 2001.
- Loobuyck, P. (2001). *Vreemdelingen op de (werk)vloer* Gent: Belgie Academia Press.
- Mak, G. L. (2005). *Gedoemd tot kwetsbaarheid*. Amsterdam/Antwerpen: Atlas.
- Manevska, K., & Achterberg, P. (2013). *Immigration and Perceived Ethnic Threat: Cultural Capital and Economic Explanations*. *European Sociological Review*, 29(3), 437–449. doi:10.1093/esr/jcro85
- Martinez Jr, R., & Lee, M. T. (2000). *On immigration and crime*. *Criminal justice*, 1(1), 486-524.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: a review and appraisal. *Population and development review*, 431-466.
- Maxwell, R. (2010). *Evaluating Migrant Integration: Political Attitudes Across Generations in Europe*. *International Migration Review*, 44(1), 25-52.
- Mayda, A. M. (2005). *International migration: a panel data analysis of economic and non-economic determinants* (No. 1590). IZA Discussion Papers. Retrieved from <http://www.econstor.eu/handle/10419/33295>.
- McLaren, L.M. (2003). *Anti-Immigrant Prejudice in Europe: Contact, Threat, Perception, and Preferences for the Exclusion of Migrants*. *Social Forces*, 81(3), 909-936.
- Meulemans, B., Reeskens, T. (2008). *The relation between integration policy and majority attitudes toward immigration*. An empirical test across European countries. University of Leuven, Belgium.
- McLuhan, M., Powers, B.R., (1989). *The global village: transformations in world life and media in the 21st century*, Oxford University press, New York.

- Mira, R., & Lorentzen, L. A. (2002). *Women, migration, and the Pentecostal experience*. *Peace Review*, 14(4), 421-425.
- Mountford, A., & Rapoport, H. (2011). *The brain drain and the world distribution of income*. *Journal of Development Economics*, 95(1), 4-17.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel (2014). *Mensenhandel in en uit beeld II*. 2014
- Nikoli, S., Mraovi, B., & osi, E. (2010). *The scientific diaspora as the brain gain option: Exploring the case of Bosnia and Herzegovina*. ACIPS Report.
- Olzak, S. (1992). *The Dynamics of Ethnic Competition and Conflict*. Stanford University Press.
- Openbaar Ministerie Parket Procureur Generaal Parket Curaçao Parket Sint Maarten Parket Bonaire, Sint Eustatius en Saba (2011). *Jaarverslag 2010 Willemstad, Curaçao*.
- Openbaar Ministerie Parket Procureur Generaal Parket Curaçao Parket Sint Maarten Parket Bonaire, Sint Eustatius en Saba (2013). *Jaarverslag 2012 Willemstad, Curaçao*.
- Ousey, G. C., & Kubrin, C. E. (2009). *Exploring the connection between immigration and violent crime rates in US cities, 1980–2000*.
- Parkins, N. C. (2010). *Push and Pull factors of Migration American Review of Political Economy Special Edition on Migration and Caribbean Society (2010) VOL 8 number 2 pages 6-24*.
- Parreñas, R. (2001). *Servants of Globalization: Women, Migration, and Domestic Work* Stanford, CA: Stanford University Press.
- Pehrson, S., Vignoles, V., & Brown, R. (2009). *National identification and anti-immigrant prejudice: Individual and contextual effects of national definitions*. *Social Psychology Quarterly*, 72(1), 24-38
- Pels, T., Distelbrink, M., Postma, L. (2009). *Opvoeding in de migratiecontext, Review van onderzoek naar de opvoeding in gezinnen van nieuwe Nederlanders* Utrecht: Verwey Jonker Instituut.
- Potterat, J. J., Brewer, D. D., Muth, S. Q., Rothenberg, R. B., Woodhouse, D. E., Muth, J. B., ... & Brody, S. (2004). *Mortality in a long-term open cohort of prostitute women*. *American Journal of Epidemiology*, 159(8), 778-785.
- Portes A. *Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology Annual Review of Sociology* Vol. 24, (1998), pp. 1-24.
- Portes, A. MacLeod, D. *Educational Progress of Children of Immigrants: The Roles of Class, Ethnicity, and School Context Sociology Of Education*, 1996, VOL 69; NUMBER 4, pages 255-275
- Portes, A. (2006). *Immigrant America, a portrait 3rd edition* Berkely: University of California Press.
- Putnam, R.D. (1993). *Making Democracy Work, Civic traditions in Modern Italy* New Jersey: Princeton University Press.
- Putnam, R.D. (2000). *Bowling Alone, the collapse and revival of American community* Simon & Schuster New York: Princeton University Press.
- Reijerse, A., Van Acker, K., Vanbeselaere, N., Phalet, K., & Duriez, B. (2013). *Beyond the Ethnic-Civic Dichotomy: Cultural Citizenship as a New Way of Excluding Immigrants*. *Political Psychology*, 34(4), 611–630. doi:10.1111/j.1467-9221.2012.00920.x
- Rhoton, J. M. (2013, April 19). *Validation of the minority status stress model: does social support moderate the influences of perceived discrimination effects on self-rated health?* (thesis). Retrieved from <https://digital.library.txstate.edu/handle/10877/4555>
- (Gedeputeerden) Ruggenaath, E., Alcalá-Wallé, M. and Davelaar, H. (2008) *Curaçao Labor Force Development Policy and structural proposal* Curaçao

- Schneider, S. L. (2008). Anti-Immigrant Attitudes in Europe: *Outgroup Size and Perceived Ethnic Threat*. European Sociological Review, 24(1), 53–67. doi:10.1093/esr/jcm034
- Schmid, A. P. (2013). *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*. Int. Center for counter terrorism Den Haag.
- Schroen, M. (2004). *Contrasida's project Consperanza: obstetric care for migrant women*.
- Soest, J. van, (1977). *Olie als water: de Curaçaose economie in de eerste helft van de 20e eeuw* Zutphen: Walburgpers.
- Slood, K. van der, (2010). *Latino identity in a multi-ethnic society A case study on Curaçao* Nederland: Master thesis Universiteit Utrecht.
- Sloodman, M.W., Tillie, J.N. (2006). *Processen van radicalisering. Waarom sommige Amsterdamse Moslims radicaal worden*, Gemeente Amsterdam/IMES 2006, <http://dare.uva.nl/record/314415>.
- Stutterheim, S. E. et. Al.(2013). Factors contributing to inconsistent condom use among heterosexual men in Curaçao in : *Culture, Health and Sexuality* 2013 Open Universiteit Nederland.
- Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) (2004). Schellingerhout, R., *Gezondheid en welzijn van allochtone ouderen* Den Haag Den Haag: SCP.
- Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) *Jaarrapport Integratie* (2010). SCP CBS, Den Haag Nederland.
- Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) (2009). *Goede burens kun je niet kopen* Den Haag: SCP.
- Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) (2010). *Naar Hollands gebruik: Verschillen in gebruik van hulp bij opvoeding, onderwijs en gezondheid onder autochtonen en migranten* Den Haag Nederland SCP
- Sociaal Kennisnetwerk Curaçao-Nederland (SKCN) (2008). *Samenwerken in het sociale domein, reader ter voorbereiding op het werkbezoek aan Curaçao november 2008* Den Haag Nederland: Nicis Institute.
- Solivetti, L. M. (2014). *Old and New Criminality: Territory, Society and Immigration in Italy*. In *Organized Crime, Corruption and Crime Prevention* (pp. 103-114). Springer International Publishing.
- Thomas-Hope, E.M. (2010). *Background paper WMR 2010 The future of Migration policies in the Caribbean*. Geneva Switzerland, International Organisation for Migration.
- Thomas-Hope, E.M. (1992). *Caribbean Migration* University of the West Indies press.
- Toppenberg, H. Et.al. (2006). *National employment report Netherlands Antilles 2006*, DirAZ, CBS, SKC, Curaçao.
- Todaro, M. P. (1969). *A model of labor migration and urban unemployment in less developed countries*. American economic review, 59(1), 138-148.
- Ullah, A. A. (2013). *Exposure to Remittances: Theoretical and Empirical Implications for Gender*. Journal of International Migration and Integration, 14 (3), 475-492.
- UNDP (2011). *First National Report Curaçao and Sint Maarten Millennium Development Goals UNDP*.
- UN/ECLAC (2005). *Migration in the Caribbean, What do we know?* UN/POP/EGM-MIG/2005/09 Port of Spain Trinidad and Tobago.
- UN/ECLAC Regional and international migration in the Caribbean and its impact on sustainable development. Compendium on recent research on migration in the Caribbean LC/CAR/L.061 Trinidad and Tobago.
- US Department of State (2013). *Trafficking in Persons report 2013* www.state.gov/documents/organization/210738.pdf.

- Uunk, W. (2003). Uunk, The cultural integration of immigrants in the Netherlands: A description and explanation of modern attitudes of Turks, Moroccans, Surinamese, Antilleans and the indigenous population. In L. Hagendoorn, J. Veenman & W. Vollebergh (Eds.), *Integrating immigrants in the Netherlands. Cultural versus socio-economic integration* (pp. 199-233). Aldershot: Ashgate.
- Valtonen, K. (2002). *The ethnic neighbourhood A locus of empowerment for elderly immigrants*. *International Social Work*, 45(3), 315-323.
- Van Dam, E.W. (1995) . *Migratie van en naar de Nederlandse Antillen in sociaal-economische context: 1981-1992* doctoraalscriptie Universiteit van Amsterdam, CBS Nederlandse Antillen, Curaçao.
- Vandezande, V., Hanquinet, L., Swyngedouw, M., Jacobs, D. (2006). *Naar een Tolerantiebarometer voor België. Haalbaarheidsstudie*. KU Leuven.
- Verstraeten, S., Jansen, I., Pin, R., Brouwer, W., (2013). *De nationale gezondheidsenquête Curaçao 2013, methodologie en belangrijkste resultaten*, Volksgezondheid Instituut Curaçao.
- Vertovec, S. (1999). *Conceiving and researching transnationalism* *Ethnic and Racial Studies* 1999, Vol. 22; nr. 2, pages 447-462.
- Vertovec, S. (2001). 'Transnationalism and identity,' *Journal of Ethnic and Migration Studies* 27(4): 573-82
- Watson, B. R., Riffe, D., Smithson-Stanley, L., & Ogilvie, E. (2013). *Mass Media and Perceived and Objective Environmental Risk: Race and Place of Residence*. *Howard Journal of Communications*, 24(2), 134-153. doi:10.1080/10646175.2013.776325
- Weldon, S. A. (2006). *The Institutional Context of Tolerance for Ethnic Minorities: A Comparative, Multilevel Analysis of Western Europe*. *American Journal of Political Science*, (50): 331-349.
- WODC, CBS (Nederland) (2005). *Verdacht van criminaliteit, allochtonen en autochtonen nader bekeken*, Den Haag.
- Worldbank *Migration and Development Brief* 2 oktober 2013 <http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1288990760745/MigrationandDevelopmentBrief21.pdf>.
- Wijk, N. P. L. van, & Bruijn, J. G. M. de. (2012). *Risk Factors for Domestic Violence in Curaçao*. *Journal of Interpersonal Violence*, 27(15), 3032-3053. doi:10.1177/0886260512441074
- Zoomers, E.B. (2006). *Op zoek naar Eldorado over internationale migratie, sociale mobiliteit en ontwikkeling*. Dissertatie Radboud Universiteit Nijmegen, Nederland.
- Z.A. (2010). *Rapportage optimaliseren vreemdelingenproces op de Nederlandse Antillen: Brooks Tower akkoord, een project*. Ministerie van Justitie Nederlandse Antillen.
- Z.A. (2013). *Report of The Kingdom of the Netherlands, Aruba, Curaçao and Sint Maarten to the United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD)* Den Haag 2013.

Krantenartikelen

- Amigoe “Fundashon Famia Plania, seksadvies aan jongeren nog steeds in de taboesfeer” in Napa 2 maart 2013.
- Amigoe “Cubanen weer de straat op” 17 januari 2014.
- Amigoe “Handtekeningen immigranten naar minister” 13 mei 2014.
- Amigoe auteur S. Dinmohamed “Visa para un sueño: Het beloofde land” in Napa 8 september 2012.
- Antilliaans Dagblad “Illegaliteit helpt mensen absoluut niet” Curaçao, 21 september 2007.
- Antilliaans Dagblad “Het vrolijke kamp” in Napa, Curaçao, mei 2011.
- Antilliaans Dagblad “Sehos: 67 mln. te innen, ca 47 miljoen aan zorg onverzekerde patiënten Curaçao” 22 nov. 2010.
- Antilliaans Dagblad “De betekenis van Yu di Kòrsou” (naar aanleiding van een lezing van Rose-Mary Allen) Curaçao 18 november 2010.
- Extra “Immigrantenan ta pidi minister di hustisia pa dobel chek lei” 13 mei 2014.
- Newsweek “Brain Drain, after a decade of 21st-century socialism, the chief export of Venezuela and its allies seems to be the intelligentsia” 18 July 2009.
- Comments (120) Nieuws360 “NL en Caribische eilanden onderzoeken mensenhandel” 4 december 2013 www.nieuws360.com/lokaal/nl-en-caribische-eilanden-onderzoeken-mensenhandel/
- NRC “Canada geen smeltkroes maar een mozaiek” 5 april 2000 <http://retro.nrc.nl/W2/Lab/Multicultureel/000405b.html> NRC Frank Kuin.
- The New York Times “Take the A Train to Little Guyana” Sri Lankans have gathered on Staten Island, Arabs in Brooklyn, Ghanaians in the Bronx: A guide to the new immigrant enclaves of New York City. 8 juni 2013: www.nytimes.com/interactive/2013/06/09/nyregion/new-york-citys-newest-immigrant-enclaves.html?_r=3&

OVERZICHT VAN DE BIJLAGEN

1. *Gesprekspartners en bronnen*
2. *Vragenlijst Migranten enquête*
3. *Vragenlijst Attitudeonderzoek*
4. *Format vragenlijst scholen*
5. *Format vragenlijst organisaties*
6. *Overzicht interviews mbt onderwijs*
7. *Type ziektekostenverzekering Census 2011*
8. *Aankomsten en vertrekken Hato*
9. *Immigratie naar Curaçao naar 11 landen van herkomst*

Bijlage 1 *Gesprekspartners en bronnen*

Thema	Indicator	Bron/Instantie
Arbeidsmarkt	Census 2001 en 2011	CBS
	Inkomen naar geboorteland, 1e en 2e generatie	
	Economische positie (idem)	
	Arbeidssituatie en Beroep	
	Gegevens Arbeidszorg	Min. SOAW
	Cliënten DWI naar geboorteland	
	Interviews stakeholders	OMIC
	V.m. Directie Arbeidszorg (nu Sector Arbeid SOAW)	
	Toeristische sector	
	Stichting Buitenlandzorg	
	OMIC migranten survey	OMIC
Onderwijs	Census 2001 en 2011	CBS
	Opleidingsniveau naar geboorteland	
	Onderwijsdata	Min. OWCS
	Geboorteland leerlingen	
	Resultaten EFO naar geboorteland (2010-2012)	
	OMIC Survey opleidingsniveau, scholen die kinderen bezoeken	OMIC
	Interviews 13 scholen/instellingen/leerlingen	OMIC
Gezondheidszorg	Census 2001 en 2011	CBS
	Type ziektekostenverzekering	
	Health perception	
	Vruchtbaarheid	
	OMIC Migranten survey	OMIC
	Voelt u zich gezond	
	Welke gezondheidsklachten heeft u?	
	Interviews Gezondheidszorg	OMIC
	Focusgroep Departementu Salú Hubenil	
	Interview SEHOS	
	Verloskundige	
	Famia Plania	
Sociale Cohesie en Integratie	Census 2001 en 2011	CBS
	Religie naar geboorteland, 1e en 2e generatie	
	Hoofdtal in het huishouden	
	Interviews en gesprekken stakeholders	OMIC
	Focusgroep Jamaicaanse vrouwen	
	Interviews kerken	
	Interviews sleutelfiguren migrantengemeenschappen	

Thema	Indicator	Bron/Instantie
	Interviews migrantenorganisaties Interviews Consulaten Bureau Vrouwenzaken Unidat di Barrio Fleur de Marie (van andere wijken geen gegevens) Interviews Kerken FKP OMIC Migranten survey Lidmaatschap verenigingen en organisaties Taalbeheersing Vriendschappen	OMIC
Justitie	Toelatingsorganisatie Immigratiecijfers Aanvragen Brooks Tower Toekenningen Brooks Tower Overzicht van verdachten van misdrijven naar land van herkomst en delicttype	Min. Justitie-TO Openbaar Ministerie
Migratie en Populatie Curaçao	Census 2001 en 2011 Populatie naar geboorteland (Census 1981 en 1992) Populatie naar Land van Herkomst Populatie naar nationaliteit Verdeling naar geslacht, leeftijd Overzicht 1e en 2e generatie migranten naar geboorteland Migratie cijfers 1998-2012 Populatiegegevens migranten sinds 1998 (Land van Herkomst, jaar van aankomst, woonwijk, geboortear en verblijfsstatus) In Rotterdam woonachtige Nederlanders die geboren zijn in de Dominicaanse Republiek, Jamaica, Haïti, Colombia en Venezuela (van andere steden geen gegevens) In Nederland woonachtige Nederlanders die geboren zijn in de Dominicaanse Republiek, Jamaica, Haïti, Colombia en Venezuela Landengegevens, Populatie, Migratie, Verstedelijking, Inkomens, Remittances, Geletterdheid, babysterfte	CBS CBS Kranshi Gemeente Rotterdam (COS) CBS Nederland Wereldbank, UNDP
Attitude-onderzoek	Eigen survey	OMIC team

Bijlage 2 Vragenlijst Migranten enquête

Intro

Onderzoek naar migranten op Curaçao door de universiteit op verzoek van de overheid. Belangrijk om te weten hoe het met migranten gaat, waarop extra inzet nodig is. Deelname is vrijwillig en anoniem, dat betekent dat we uw naam niet hoeven te weten en dat uw antwoorden nooit naar uw persoon kunnen worden herleid. Indien nodig kunt u meerder antwoorden per vraag aankruisen.

1 Geboortearr

2 Geslacht ☐ Male ☐ Female

3 Geboorteland

- ☐ Colombia
- ☐ Santo Domingo
- ☐ Haiti
- ☐ Jamaica
- ☐ Venezuela
- ☐ Ander land

4 Het jaar dat u voor het eerst naar Curaçao kwam

.....

5 Wat is uw verblijfsstatus

- ☐ Nederlander
- ☐ Tijdelijke verblijfsvergunning
- ☐ Vergunning voor onbepaalde tijd
- ☐ Toerist/Visum
- ☐ Illegaal

6 Bent u ooit in Nederland geweest ☐ Nee ☐ Ja

7 Bent u getrouwd (geweest)?

- ☐ Nee
- ☐ Ja; land van herkomst partner

.....

8 Heeft u kinderen op Curaçao waarvoor u zorgt? Zo ja, in welke leeftijd?

kind	age	kind	age	kind	age
1e		3e		5e	
2e		4e		6e	

9 Hoe heet de school die uw kind(eren) bezoeken?

10 Welke talen spreekt u en hoe goed?

Taal	Slecht		niveau	vloeiend	
Spaans	--	-	-/+	+	++
Engels	--	-	-/+	+	++
Papiaments	--	-	-/+	+	++
Nederlands	--	-	-/+	+	++
Overig	--	-	-/+	+	++

11 Bent u lid van een kerk of organisatie

- ☐ Nee
- ☐ Ja kerk
- ☐ Ja vakbond
- ☐ Ja sportclub
- ☐ Ja carnaval/seu
- ☐ Ja: politieke partij
- ☐ Ja overig

12 Reden van migratie (familie, werk, overig)

- ☐ Familie/gezinshereniging
- ☐ Werk
- ☐ Politieke omstandigheden
- ☐ Beter toekomstperspectief
- ☐ Overig:

13 In welke wijk woont u?

.....

14 Hoe kende u Curaçao?

- ☐ Er woonde al familie/bekenden
- ☐ Kende Curaçao niet
- ☐ Overig

15 Werkt u momenteel?

- ☐ Ja, in loondienst
- ☐ Ja als zelfstandige
- ☐ Nee ik ben werkzoekend
- ☐ Nee ik ben niet werkzoekend

16 Wie heeft geregeld dat u werk had

- ☐ Zelf toen ik hier al was
- ☐ Werkgever zocht mensen in mijn land
- ☐ ik werk niet: *door naar vraag 20*

17 Hoeveel uur werkt u per week

- ☐ minder dan 12 uur
- ☐ 12-24 uur
- ☐ 24-40 uur
- ☐ 40-60 uur
- ☐ 60 uur of meer

18 Heeft u meerdere banen tegelijk ☐ Nee ☐ Ja

19 In welke sector werkt u?

- ☐ Horeca/hotel
- ☐ Administratie
- ☐ Schoonmaaksector
- ☐ (Inwonende) dienstbode/huishouding
- ☐ Tuinman
- ☐ Industrie/Scheepvaart
- ☐ Bouw
- ☐ Gezondheidszorg
- ☐ Entertainment/danseres
- ☐ Onderwijs
- ☐ Winkel/Verkoop
- ☐ Anders:

20 Wat is uw opleidingsniveau

- ☐ Geen
- ☐ Lagere school/primary school
- ☐ Middelbare school/VSBO
- ☐ SBO/HAVO
- ☐ VWO
- ☐ Hoger Beroepsonderwijs/Universiteit

21 Stuurt u geld naar uw land van herkomst?

- ☐ Nee
- ☐ Ja af en toe
- ☐ Ja, minimaal elke maand

22 Voelt u zich gezond

- ☐ Nee, ik heb dagelijkse klachten
- ☐ Redelijk gezond, soms klachten die mijn functioneren beperken
- ☐ Ja, ik voel me gezond

23 Welke klachten heeft u

- ☐ Kan niet werken
- ☐ Kan niet voor mezelf zorgen
- ☐ Pijn
- ☐ Problemen met lopen
- ☐ Angstig of somber
- ☐ Chronische ziekte:

24 Heeft u problemen?

	Nee	Ja
Gezondheid	☐	☐
Huisvesting	☐	☐
Armoede/Schulden	☐	☐
Opvoeding kinderen	☐	☐
Taal	☐	☐
Eenzaamheid/Heimwee	☐	☐
Overig	☐	☐

25 Met hoeveel mensen uit uw eigen etnische groep heeft u wekelijks sociale contacten?

26 Heeft u vrienden met een andere achtergrond?

Nee	☐	Ja, Colombia	☐
Ja, Curaçao	☐	Ja, Venezuela	☐
Ja, Nederland	☐	Ja, Suriname	☐
Ja, Jamaica	☐	Ja, Haïti	☐
Ja, Dom. Republiek	☐	Ja, overig	☐

27 Hoe gelukkig bent u nu?

(1 is ongelukkig, 10 is zeer gelukkig)

28 Hoe verbonden voelt u zich met....?

(1 is niet verbonden, 10 is zeer verbonden)

Uw land van herkomst	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Curaçao	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Caribisch gebied	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Nederland	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Latijns Amerika	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

29 Waar hoopt u over 10 jaar te wonen

- ☐ Curaçao
- ☐ Haïti (land van herkomst)
- ☐ Nederland
- ☐ Amerika
- ☐ Anders:

Wilt u op de hoogte worden gehouden van de uitkomsten van het onderzoek? Vul hier dan uw contactgegevens in (adres of email)

.....

.....

.....

Masha danki!

.....

Bijlage 3 Vragenlijst Attitudeonderzoek

Dit onderzoek gaat over wat mensen op Curaçao vinden van mensen die de afgelopen 10 jaar uit de Caribische regio naar Curaçao zijn verhuisd. De landen van herkomst zijn: *Colombia, Dominicaanse Republiek, Haïti, Jamaica en Venezuela*. Uw mening is belangrijk, we waarderen uw deelname! Uw antwoorden worden anoniem en vertrouwelijk verwerkt.

We beginnen met enkele inleidende vragen.

Wat is uw geslacht? ☐ Man ☐ Vrouw

Wat is uw geboortjaar?

Wat is uw hoogst behaalde diploma?

☐ Geen/lagere school

☐ LBO/VSBO/MAVO

☐ SBO/MBO

☐ HAVO/VWO

☐ HBO /Universiteit

☐ anders, nl.

Werkt u? (u mag meer dan 1 antwoord kiezen)

☐ Ja, ik heb een baan

☐ Ja, ik ben zelfstandige/ondernemer

☐ Nee, maar ik zoek wer

☐ Nee, en ik zoek geen werk

☐ Ik ben student

☐ Ik ben gepensioneerd

☐ anders, nl.

Wat is uw geboorteland

☐ Curaçao

☐ overig voormalig Ned. Antillen

☐ Nederland

☐ anders, nl.

Wat is u het geboorteland van uw partner (als u geen partner heeft, kiest u 'n.v.t.')

☐ Curaçao

☐ overig voormalig Ned. Antillen

☐ Nederland

☐ anders, nl.

☐ n.v.t.

Welke taal spreekt u thuis het meest?

☐ Papiaments

☐ Nederlands

☐ Spaans

☐ anders, nl:

In welke wijk woont u?

Ik woon in:

Bent u religieus?

☐ nee

☐ Ja, Rooms-katholiek

☐ ja, overig Christelijk

☐ ja, anders, nl.

Wat is uw maandelijkse (bruto) gezinsinkomen ongeveer in Naf (ANG):

Minder dan 500

☐ 500-999

☐ 1000-1999

☐ 2000-2999

☐ 3000-3999

☐ 4000-4999

☐ 5000-5999

☐ 6000-6999

☐ 7000 of meer

De volgende vragen gaan over uw mening, over wat u belangrijk vindt.
Ik wil u vragen aan te geven welk cijfer uw mening het beste weergeeft.

Hoe belangrijk vindt u de volgende zaken voor mensen die zich op Curaçao willen vestigen?

(1 is zeer onbelangrijk, -10 is zeer belangrijk)

Dat mensen goed zijn opgeleid	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Dat ze familie op het eiland hebben	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Dat ze Papiaments spreken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Dat ze Nederlands spreken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Dat ze een Christelijke achtergrond hebben	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Dat ze gezond zijn	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Dat ze beroepsvaardigheden hebben die Curaçao nodig heeft	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Dat ze de manier van leven op Curaçao aanvaarden en volgen	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? (1 helemaal mee oneens, 5 helemaal mee eens)

Iedereen die komt wonen en werken op Curaçao moet dezelfde rechten hebben	1	2	3	4	5
Iedereen die legaal op het eiland is moet dezelfde rechten hebben	1	2	3	4	5
De aanwezigheid van verschillende culturen verrijkt de samenleving	1	2	3	4	5
Immigranten zijn een bedreiging van onze cultuur en gewoontes	1	2	3	4	5
Immigranten pikken de banen in op het eiland	1	2	3	4	5
Immigranten dragen bij aan de welvaart op het eiland	1	2	3	4	5
Immigranten zijn nodig voor de economische ontwikkeling	1	2	3	4	5
Zonder illegalen stort Curaçao in elkaar	1	2	3	4	5
Illegalen mogen op Curaçao blijven als ze hier familie hebben, of kinderen hebben die hier naar school gaan	1	2	3	4	5
Illegalen moeten worden teruggestuurd naar hun land van herkomst	1	2	3	4	5
Het is beter voor een land als bijna iedereen de zelfde tradities en gewoonten deelt	1	2	3	4	5
Het is beter voor een land als bijna iedereen tenminste één gemeenschappelijke taal kan spreken	1	2	3	4	5
Ik heb er geen problemen mee als mijn dochter verkering krijgt met een immigrant	1	2	3	4	5
Er zijn (meer dan) genoeg immigranten op Curaçao, er moeten er niet nog meer bijkomen	1	2	3	4	5
Immigranten moeten geen recht op onderstand hebben	1	2	3	4	5
Ik vind het goed dat de overheid illegalen opspoort op feesten, in de bouw, en in het openbaar vervoer en terugstuurt	1	2	3	4	5

Wilt u met een cijfer tussen de 1 en 10 aangeven wat uw gevoelens zijn bij de volgende bevolkingsgroepen op Curaçao (1 is heel negatief, 10 is heel positief)

.....JamaicanenDominicanenHaïtianen
.....VenezolanenColombianenCuraçaoënaars

De volgende vragen gaan over de samenleving en culturele aspecten. Kunt u aangeven, in hoeverre u eens bent met de volgende stellingen? (1 helemaal mee oneens, 5 helemaal mee eens)

Alle herkomsten zijn gelijkwaardig aan elkaar, geen is meer of minder dan de ander	1	2	3	4	5
Niets rechtvaardigt discriminatie van immigranten op Curaçao	1	2	3	4	5
Immigranten moeten integreren en zich volledig aanpassen aan de nieuwe samenleving	1	2	3	4	5
Immigranten mogen hun eigen culturele waarden behouden (bijv. kleding, winkels, religie, feesten etc.)	1	2	3	4	5
Immigranten mogen hun eigen taal blijven spreken, op straat en thuis	1	2	3	4	5

De volgende vragen gaan over de arbeidsmarkt en rechten van mensen. Kunt u aangeven, in hoeverre u eens bent met de volgende stellingen? (1 helemaal mee oneens, 5 helemaal mee eens)

De lonen worden over het algemeen lager doordat immigranten hier komen werken	1	2	3	4	5
Immigranten moeten als ze 5 jaar een verblijfsvergunning hebben, ook stemrecht krijgen	1	2	3	4	5
Kinderen zonder verblijfsvergunning moeten ook een schooldiploma kunnen halen	1	2	3	4	5
De criminaliteit is erger geworden doordat immigranten hier zijn komen wonen	1	2	3	4	5
Immigranten komen profiteren van onze sociale zekerheid (onderstand, ziektekosten, aov)	1	2	3	4	5
Werkgevers die illegalen in dienst hebben moeten een flinke boete krijgen	1	2	3	4	5
Immigranten vervullen vooral banen waarvoor hier er een tekort aan arbeidskrachten is	1	2	3	4	5
Ik ben een voorstander van de 80/20 regeling	1	2	3	4	5

De volgende vragen gaan over het begrip Yu di Korsou. Kunt u aangeven, in hoeverre u eens bent met de volgende stellingen? (1 helemaal mee oneens, 5 helemaal mee eens)

Een Yu di Kòrsou moet hier zijn geboren	1	2	3	4	5
Een Yu di Kòrsou moet vloeiend Papiaments kunnen spreken	1	2	3	4	5
Een Yu di Korsou kan ook een hier geboren en getogen kind van buitenlandse ouders zijn	1	2	3	4	5
Een Yu di Korsou heeft meer recht op werk dan andere mensen op het eiland	1	2	3	4	5
Een Yu di Korsou heeft meer recht op huisvesting dan andere mensen op het eiland	1	2	3	4	5

Ziet u zichzelf als Yu di Korsou? ☐ helemaal ☐ deels/een beetje ☐ helemaal niet

Ik noem u een aantal situaties waarin u immigranten uit de regio (Colombia, Dominicaanse Republiek (St.Domingo), Haïti, Jamaica en Venezuela) kunt tegenkomen. Kunt u aangeven in hoeverre u wel eens immigranten tegenkomt, in de onderstaande situaties? Ervaart u deze contacten over het algemeen als negatief, neutraal of positief?

Hoe vaak komt u immigranten tegen....

In de buurt waar ik woon	negatief / neutraal / positief
Op mijn werk	negatief / neutraal / positief
Op school/schoolplein	negatief / neutraal / positief
In mijn vrije tijd (uitgaan, sport)	negatief / neutraal / positief
In de bus	negatief / neutraal / positief

Is Curaçao volgens u de afgelopen 10 jaar veel veranderd?

- ☐ Nee (sla een vraag over)
- ☐ Ja, ten goede, nl
- ☐ Ja, ten slechte, nl

Denkt u, dat die veranderingen komen door de aanwezigheid van immigranten uit de regio?

- ☐ Niet/nauwelijks ☐ Een beetje ☐ Heel erg

Denkt u dat de aanwezigheid van regionale immigranten Curaçao meer kost, of meer opbrengt?

- ☐ Kost meer dan het opbrengt
- ☐ De kosten en opbrengsten zijn ongeveer gelijk
- ☐ Brengt meer op dan het kost

Wilt u met een cijfer tussen de 1 en 10 aangeven wat uw gevoelens zijn bij de volgende bevolkingsgroepen op Curaçao (1 is heel negatief, 10 is heel positief)

..... Chinezen Europese Nederlanders Arabieren
..... Indiers Surinamers Amerikanen

In totaal wonen er op Curaçao ongeveer 150.000 mensen. **Hoeveel immigranten uit Colombia, Venezuela, Dom. Republiek (Sta. Domingo), Haïti en Jamaica samen, denkt u dat er ongeveer op Curaçao wonen?**
Ongeveer immigranten.

U heeft zojuist een schatting gemaakt van het totale aantal immigranten uit Colombia, Venezuela, Dom. Republiek (Sta. Domingo), Haïti en Jamaica op Curaçao. **Hoeveel immigranten uit die landen zijn hier zonder vergunning (illegaal), denkt u?** Ongeveer illegalen.

Op welke partij zou u stemmen als er morgen verkiezingen zouden zijn?

- ☐ ☐ weet niet ☐ ik stem niet

Dit was het einde van de enquête. Bedankt voor uw medewerking! Als u nog opmerkingen, toelichting e.d. wilt toevoegen, wilt u dat op een los blad schrijven en bijvoegen?

.....

Bijlage 4 *Format interviews scholen*

Enquête Scholen Onderzoek Migratie en Integratie Curaçao

Locatie: Datum:

Tijdstip: Interviewer:

Respondenten:

Basisinformatie

- Hoeveel leerlingen telt de school?
- Hoeveel migranten leerlingen telt de school?
- Zien jullie veranderingen in de populatie van de school over de afgelopen 10 jaar?
- Heeft u een overzicht van de verdeling van afkomst (land van geboorte leerling of land van geboorte ouders) van de migranten leerlingen (ook t.o.v. Antilliaanse leerlingen)?

Speciale onderwijsprogramma's

- Bestaan er speciale onderwijsprogramma's voor de doelgroep? Zo ja welke?
- Zijn deze onderwijsprogramma's succesvol voor zover?
- Hoeveel leerlingen doen mee aan deze programma's?
- Wat zijn de eindresultaten van de leerlingen hierbij?
- Hoe ziet de doorstroming naar het middelbaar onderwijs eruit?

Springplankproject

- Werkt uw school met het Springplankproject?
- Werkt uw school samen met andere scholen als het gaat om extra begeleiding van deze leerlingen?
- Hoe ziet de invulling van het Springplankproject uit; hoe lang nemen kinderen daaraan deel, hoeveel per jaar, hoe loopt de bekostiging, hoe groot zijn de groepen
- Welke problemen spelen er met het springplankproject (*genoeg geld, groepsgrootte, teveel verschillen*)?
- Wat is er goed aan het Springplankproject
- Is er meer behoefte aan meer capaciteit voor het project?

Resultaten/ deelname aan onderwijs

- Heeft u een overzicht van de resultaten/prestaties van de migranten leerlingen?
- Hebben ze moeilijkheden met de taalbeheersing? Ja / nee / anders
- Indien ja, wat voor consequenties heeft deze taalbarrière voor de docenten?
- Indien ja, wat voor consequenties heeft de taalbarrière voor de leerlingen?
- Hoe gaan jullie om met kinderen die een andere taal spreken?
- Zijn er naast taalproblemen ook andere culturele verschillen die op school naar voren komen (*bepaald gedrag, gezagsverhoudingen, participatie ouders, gender*)?

- Hoe zit het met de integratie van deze leerlingen?
- Is er sprake van goede onderlinge samenwerking/contact binnen doelgroep?
Ja / nee / anders, nl.
- Is er sprake van goede samenwerking tussen de migrantenleerlingen en niet-migranten?
Ja / nee / anders, nl.
- Zijn er specifieke tendensen of ontwikkelingen bij verschillende leerlingen die verbonden zijn aan afkomst? Ja / nee / anders, nl.
- Zijn er bepaalde vakken waarin de doelgroep erg goed scoort?

Verzuim school

- Hoe zit het met het verzuim binnen deze groep?
- Wat zijn mogelijke oorzaken van verzuim?
- Binnen welke groep heerst dit probleem het meest?
- Zijn er bepaalde ontwikkelingen of tendensen (positief of minder positief) die gerelateerd zijn aan een specifieke groep? Zo ja, welke?
- Welke maatregelen of initiatieven neemt de school hierbij?
- Hoeveel procent van de ouders komen naar de ouderavonden?

Beleid

- Wat zou de overheid moeten veranderen aan het beleid m.b.t. illegale leerlingen?
- Is dit voor scholen een belasting of is het goed geregeld?

Bijlage 5 *format interviews migrantenorganisaties*

Vragenlijst Sleutelfiguren Onderzoek Migranten

Naam: Datum:
Tijdstip: Interviewer:
Migrantengroep: Organisatie:

Persoonlijke gegevens

Geslacht ☐ Man ☐ Vrouw

Jaar dat u voor het eerst naar Curaçao kwam:

Wat is uw geboorteland? ☐ Colombia ☐ St. Domingo ☐ Haïti ☐ Jamaica ☐ Venezuela ☐ Curaçao
☐ Ander

Uw organisatie

Richt uw organisatie zich specifiek op de Colombiaanse gemeenschap? (Hier en bij volgende vragen het land van herkomst lezen dat van toepassing was voor het betreffende interview.)

☐ Nee, ook op andere mensen ☐ Ja

- Wat zijn de doelstellingen van uw organisatie?
- Wat zijn de doelgroepen van uw organisatie?
- Wat zijn de taken van uw organisatie?
- Wat doet uw organisatie aan opvang voor Colombianen?
- Wat doet uw organisatie aan integratie van Colombianen?
- Heeft u contact met andere Colombiaanse organisaties op Curaçao?
☐ Nee ☐ Ja, met: ☐ Soort contact:
- Heeft u contact met organisaties van andere migrantengroepen?
☐ Nee ☐ Ja, met: ☐ Soort contact:
- Heeft u contact met andere organisaties op Curaçao?
☐ Nee ☐ Ja, met: ☐ Soort contact:
- Heeft u contact met de overheid?
☐ Nee ☐ Ja met:
- Is uw organisatie formeel of informeel? ☐ formeel ☐ informeel
- Hoeveel mensen bereikt uw organisatie jaarlijks met activiteiten?
☐ 1-20 personen ☐ 20-50 personen
☐ 50-100 personen ☐ 100-250 personen ☐ meer dan 250 personen
- Is er sprake van een Colombianen gemeenschap op Curaçao (of zijn er weinig zaken die mensen binden?)

Migratie van Colombianen naar Curaçao

- Uit welke deel van Colombia komen de meeste op Curaçao?
☐ Dorp buiten de stad ☐ De hoofdstad
☐ Andere grote steden: ☐ Anders:
- Bestaat de Colombianen gemeenschap op Curaçao uit verschillende groepen?
☐ Nee ☐ Ja, ze bestaan uit de volgende groepen:
- Wat zijn de specifieke emigratieredenen van de Colombianen?
- Wat is de beeldvorming van Curaçao in Colombia?
- Is er daadwerkelijk sprake van remigratie? ☐ Nauwelijks ☐ Regelmatig ☐ Vaak
- Wat zijn de redenen voor remigratie?
☐ Uitzetting ☐ Verlopen van verblijfsvergunning ☐ Heimwee naar LvH (familie, cultuur)
☐ Economische redenen ☐ Negatieve ervaring met Curaçao ☐ Anders
- Is het uiteindelijke doel om vanaf Curaçao naar een ander land te gaan?
☐ Zelden ☐ Vaak ☐ Soms naar

Levensomstandigheden

- Hoe brengen nieuwe migranten van uw doelgroep de eerste dagen op Curaçao door?
☐ Opgevangen door familie ☐ Opgevangen door kennissen Land van herkomst
☐ Opgevangen door Curaçaose kennissen ☐ Verblijven in hotel, pension ☐ Anders
- In welke wijken wonen de meeste migranten (uw doelgroep)?
- Zijn er die op Curaçao onder schrijnende leefomstandigheden leven?
☐ Goed ☐ Beter dan in LvH ☐ Redelijk ☐ Slecht
- Zijn de leefomstandigheden van de illegale migranten slechter dan de migranten die hier legaal wonen? ☐ Nee ☐ Ja
- Hoe ziet u de kansen van de tweede generatie migranten op Curaçao?
Goed, op het gebied van
Slecht, op het gebied van
- Hebben veel gezondheidsproblemen? ☐ Zelden ☐ Weinig, zoals
☐ Vaak, zoals
- Maken gebruik van medische voorzieningen? ☐ Zelden ☐ Weinig, zoals
☐ Vaak, zoals

Arbeidsmarktsituatie

- Welke beroepen worden vaak uitgeoefend?
☐ Horeca, vooral in de keuken om af te wassen ☐ Tuinonderhoud
☐ Administratie ☐ Schoonmaak
☐ Industrie ☐ Huishouden
☐ Entertainment ☐ Onderwijs
☐ Winkel / verkoop ☐ Anders in de bouw, bewaking
- Heeft u zicht op de werving van deze arbeidskrachten, zijn het mensen die hier al illegaal waren of wordt er ook in geworven?

Vrijtijdsbesteding en Integratie

- Wat doen mensen uit uw land in hun vrije tijd?
- Zijn ze actief in een vereniging?
 - ☐ Nee ☐ Ja, sportvereniging
 - ☐ Ja, wijkorganisatie ☐ Ja, migrantenorganisatie
 - ☐ Anders
- Nemen ze deel aan activiteiten van de Curaçaose gemeenschap?
 - ☐ Nee ☐ Zo ja, welke
- Nemen de kinderen deel aan activiteiten van de Curaçaose gemeenschap (*denk aan carnaval, seu etc*)?
 - ☐ Nee, waarom niet ☐ Ja, aan onderwijs
 - ☐ Ja, aan kinderopvang en/of naschoolse opvang ☐ Ja, aan sociale activiteiten
 - ☐ Ja, aan sport activiteiten ☐ Misschien
- Beheersen de meeste Colombianen het Papiaments?
 - ☐ Nee ☐ Ja, een kleine groep ☐ Ja, een grote groep
- Hoe leren Colombianen op Curaçao Papiaments?
 - ☐ In het land van herkomst geoefend ☐ Lessen gevolgd op Curaçao
 - ☐ In de communicatie met Curaçaoënaars geleerd ☐ Via andere geleerd
 - ☐ Anders
- Bestaat hun vriendenkring uit:
 - ☐ Personen uit de gemeenschap ☐ Andere migranten ☐ Curaçaoënaars
- Hoe beleven de Colombianen de houding van Curaçaoënaars? ☐ Goed ☐ Redelijk ☐ Slecht
- Kent u gevallen van discriminatie van Colombianen op Curaçao. Door wie?

Algemeen

- Wat is uw algemeen beeld van de Colombiaanse gemeenschap?
- Wat gaat er goed met de Colombiaanse gemeenschap op Curaçao?
- Wat gaat er slecht met de Colombiaanse gemeenschap op Curaçao?
- Wat is uw toekomstperspectief voor de Colombiaanse gemeenschap op Curaçao?

Bijlage 6 Interviews scholen en onderwijsinstellingen

1. C.J. Krijtschool
2. Oranjeschool
3. Prinses Margrietschool
4. Prins Bernhardschool
5. Kollegio San Martinus de Porres
6. St Albertus school
7. SKAI/Kollegio Erasmo College
8. Juan Pablo Duarte VSBO
9. Springplank school (onderdeel van SG Otrabanda/Goslinga)
10. Frater Aurelio SBO
11. Fundashon Pro Alfa
12. Aantal Studenten UNA
13. Aantal Leerlingen MIL

Bijlage 7 Type ziektekostenverzekering naar geboorteland Census 2011

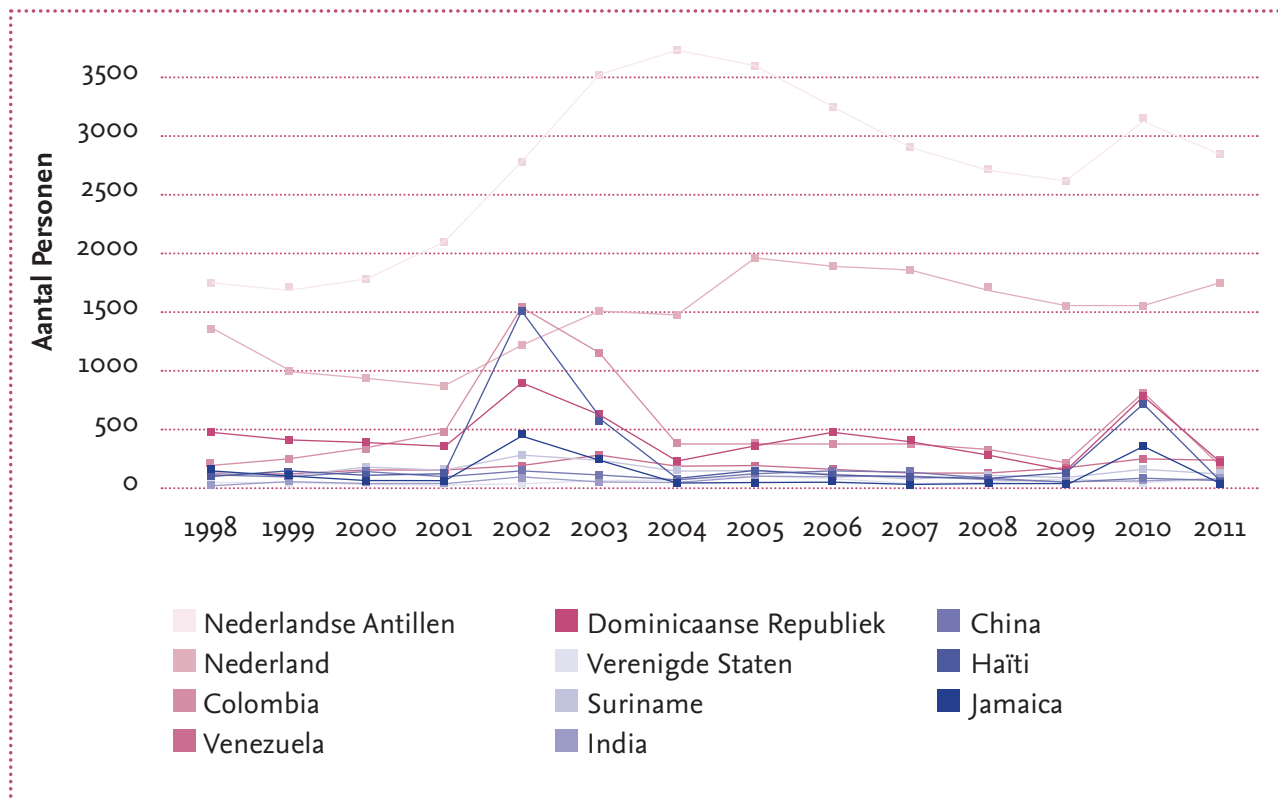
BZV/PP kaart	6,0%	14,5%	3,5%	4,0%	7,6%	8,8%	15,8%
BZV/Land, Eiland	3,3%	3,8%	1,3%	1,7%	4,6%	3,2%	11,7%
SVB	65,4%	57,0%	66,1%	48,9%	51,4%	59,4%	45,6%
FZOG	1,1%	2,7%	0,4%	0,4%	2,1%	1,7%	5,2%
Particulier	15,8%	11,5%	19,1%	24,8%	21,1%	16,0%	11,0%
Bedrijfsverzekering	3,0%	2,8%	0,7%	2,3%	7,6%	3,1%	7,1%
Niet verzekerd	4,6%	7,1%	8,2%	16,9%	5,0%	7,1%	2,6%
Weet niet	0,4%	0,3%	0,3%	0,8%	0,5%	0,4%	0,3%
NR	0,4%	0,4%	0,4%	0,2%	0,2%	0,3%	0,7%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Bijlage 8 Aankomsten en Vertrekken HATO Residents en Non-residents naar geboorteland 2009-2012

Nationaliteit		Aankomst		Vertrek	
		Non-residents	Residents	Non-residents	Residents
Colombiaanse	2009	6.848	4.159	6.172	4.533
	2010	6.948	5.295	6.911	5.461
	2011	9.241	4.779	9.091	5.118
	2012	11.619	5.089	11.658	5.347
Dominicaanse	2009	2.826	2.924	2.576	3.230
	2010	3.000	3.765	2.738	3.821
	2011	4.275	3.647	3.901	3.837
	2012	4.514	3.761	4.401	3.873
Haïtiaanse	2009	2.423	820	2.292	986
	2010	2.528	1.621	2.406	1.580
	2011	2.902	1.348	2.852	1.520
	2012	2.922	1.536	2.923	1.598
Jamaicaanse	2009	8.181	465	7.485	573
	2010	5.536	649	5.299	732
	2011	5.318	773	5.340	886
	2012	4.052	783	4.117	834
Venezolaanse	2009	118.629	3.267	118.428	4.159
	2010	49.768	3.927	49.251	4.310
	2011	70.514	4.138	69.181	4.493
	2012	95.044	4.663	94.736	5.143
Totaal	2009	407.888	243.456	396.495	247.733
	2010	379.552	268.141	373.499	274.428
	2011	437.886	261.817	430.729	266.571
	2012	465.572	262.485	462.109	267.151

Bron: Korps Politie Curaçao Immigration, bewerking OMIC

Bijlage 9 Immigratie naar geboorteland 11 grootste migratielanden

MINISTERIE VAN

SOCIALE ONTWIKKELING, ARBEID & WELZIJN

REGIONALE MIGRATIE EN INTEGRATIE OP CURAÇAO

